

Utarbeidet for Justis- og beredskapsdepartementet

Bruk og virkninger av gjenopprettende prosess etter lovbrudd

oslo**economics**

 PROBA
samfunnsanalyse

Tittel: Bruk og virkninger av gjenopprettende prosess etter lovbrudd

Utarbeidet av: Oslo Economics og Proba samfunnsanalyse

Oppdragsgiver: Justis- og beredskapsdepartementet

Publisert: September 2025

Rapportnummer: 2025-38

Kontaktperson: Magne Krogstad Asphjell / Partner

E-post: mka@osloeconomics.no

Tel: +47 938 03 677

Foto/illustrasjon forside: Katarzyna Bialasiewicz (iStockphoto.com)

Innhold

Sammendrag	4
1. Innledning	11
1.1 Bakgrunn	11
1.2 Behov for kunnskap om gjenopprettende prosess	12
1.3 Utredningens mandat	13
1.4 Om rapporten	13
2. Metode og informasjonsgrunnlag	14
2.1 Innledning	14
2.2 Kartlegge kjennetegn ved partene	14
2.3 Kartlegge kjennetegn ved reaksjonene	16
2.4 Kartlegge virkninger av reaksjonene	16
2.5 Utredning av effektstudie	18
2.6 Avgrensninger	19
3. Straffegjennomføring i regi av konfliktrådet	20
3.1 Om konfliktrådet	20
3.2 Veien til straffegjennomføring i regi av konfliktrådet	20
3.3 Bruk av mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker	22
3.4 Bruk av ungdomsreaksjonene	25
4. Kjennetegn ved gjerningspersoner og fornærmede	32
4.1 Kjennetegn ved gjerningspersoner	32
4.2 Kjennetegn ved fornærmede	46
4.3 Sammenligning av barn og unge som mottar ulike straffereaksjoner	53
4.4 Oppsummert om kjennetegn	56
5. Gjennomføring av mekling i konfliktråd	58
5.1 Meklingsprosessen	58
5.2 Betydningen av prosessen før saken kommer til mekling	59
5.3 Arbeidet frem mot meklingsmøte	61
5.4 Gjennomføring av meklingen	63
5.5 Oppsummert om gjennomføring av mekling	67
6. Virkninger av mekling i konfliktråd	68
6.1 Mulige virkninger	68
6.2 Tilbakefall til kriminalitet	68
6.3 Tilknytning til skole og arbeidsliv	74
6.4 Samlet vurdering av utfall etter gjennomført mekling	75
6.5 Perspektiver fra meklere og ansatte i konfliktrådene	76
6.6 Perspektiver fra gjerningspersoner og fornærmede	77

6.7 Oppsummert om virkninger av mekling	80
7. Gjennomføring av ungdomsreaksjonene	82
7.1 Prosessen for ungdomsreaksjonene	82
7.2 Betydningen av prosessen før saken starter	83
7.3 Arbeidet frem mot en ungdomsplan	86
7.4 Gjennomføring av straffen	91
7.5 Oppsummert om bruk av ungdomsreaksjonene	96
8. Virkninger av ungdomsreaksjonene	98
8.1 Mulige virkninger	98
8.2 Tilbakefall til kriminalitet	98
8.3 Tilknytning til skole og arbeidsliv	107
8.4 Samlet vurdering av utfall etter gjennomført straff	108
8.5 Perspektiver fra ungdomskoordinatorene	109
8.6 Perspektiver fra ungdommene selv	110
8.7 Oppsummert om virkninger av ungdomsreaksjonene	111
9. Utredning om gjennomføring av effektstudie	113
9.1 Mandat	113
9.2 Hovedutfordringen knyttet til estimering av effekter	113
9.3 Muligheten for å gjennomføre en RCT	114
9.4 Muligheten for å gjennomføre en ikke-eksperimentell effektstudie	115
9.5 Oppsummering	119
10. Hvordan evaluere ungdomsreaksjonene?	122
10.1 Muligheter for å gjenta analyser?	122
10.2 Hvordan undersøke om reaksjonene fyller et behov?	123
10.3 Hvordan undersøke om reaksjonene får virke etter intensjonen?	125
11. Referanser	126

Sammendrag

Konfliktrådet i Norge har ansvaret for gjennomføring av de strafferettslige reaksjonene mekling i konfliktråd, ungdomsstraff, ungdomsoppfølging og oppfølging i konfliktråd. De fire straffereaksjonene bygger på ideen om gjenopprettende prosess i straffegjennomføringen. Oslo Economics og Proba samfunnsanalyse har på oppdrag for Justis- og beredskapsdepartementet foretatt en utredning av bruken og innholdet i straffereaksjonene, hvem som idømmes eller ilegges reaksjonene, hvem som er fornærmede, og hvilke virkninger straffereaksjonene har for involverte parter. Informasjonsgrunnlaget utredningen bygger på ble samlet inn før 1. september 2024. Da trådte en rekke lovendringer som berører reaksjonene i kraft, og utredningens funn skal på et senere tidspunkt kunne brukes i en evaluering av lovendringene.

Gjennom analyser av koblede registerdata fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene finner vi at de som idømmes/ilegges de alternative straffereaksjoner har mange av de samme observerbare kjennetegn som andre lovbrøyttere. Sammenlignet med den ustraffede befolkningen på samme alder er de klart overrepresentert med kjennetegn som indikerer utfordrende oppvekstvilkår, og mange har vært straffet eller fornærmet tidligere. Videre finner vi at mange som gjennomfører de alternative straffereaksjonene selv opplever at oppfølgingen de har fått har styrket deres muligheter til et liv uten kriminalitet. Inntrykket fra gjerningspersonene kan til dels støttes av observerte utfall i registerdata, men det finnes ikke tilgjengelige data som gjør det mulig å identifisere en årsakssammenheng mellom de alternative straffereaksjonene og sentrale utfallsmål som tilbakefall til kriminalitet og tilknytning til skole og arbeidsliv.

Metode og informasjonsgrunnlag

Utredningen består av fire hoveddeler: en kartlegging av kjennetegn ved gjerningspersoner og fornærmede, en kartlegging av bruken og innholdet i straffereaksjonene som konfliktrådet forvalter, en vurdering av reaksjonenes virkninger og en vurdering av muligheter for å gjennomføre en effektstudie og en senere evaluering av ungdomsreaksjonene.

Koblede registerdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) utgjør en sentral kilde til informasjon i flere av utredningens hoveddeler. Registerdataene muliggjør objektive beskrivelser av observerbare kjennetegn og livssituasjonen til personene vi undersøker, både før og etter gjennomført straff.

Innsikt fra registerdata er supplert med intervjuer. Det er gjennomført intervjuer med ledere, rådgivere, meklere og ungdomscoordinatorer ved konfliktrådene i Innlandet, Oslo, Agder, Møre og Romsdal og Troms og Finnmark. Videre er det gjennomført intervjuer med representanter for velferdstjenester med grenseflater inn mot ungdomsreaksjonene i Oslo. Til slutt er det gjennomført intervjuer med gjerningspersoner og fornærmede. Det har vært krevende å rekruttere informanter, og vi har til sammen snakket med åtte personer som har gjennomført eller gjennomfører en ungdomsreaksjon og ti personer som har vært part i en meklingssak. For meklingssaker har vi i tillegg fått tilgang til svar på brukerundersøkelser sendt av Sfk til partene etter gjennomført mekling.

Gjenopprettende prosess og veien til straffegjennomføring i regi av konfliktrådet

Konfliktrådets virksomhet og gjennomføringen av de alternative straffereaksjonene bygger på *gjenopprettende prosess*. Sentralt i en gjenopprettende prosess er at parter i en konflikt, gjennom dialog, skal komme til enighet og rette opp mest mulig av den skaden som har skjedd. Frivillighet, trygghet og taushetsplikt, partenes aktive deltakelse, nærhet og eierskap, og en meklers upartiske rolle er alle sentrale aspekter ved gjenopprettende prosess.

Gjenopprettende prosess kommer til uttrykk på ulike måter i straffereaksjonene konfliktrådet forvalter. Straffereaksjonen mekling i konfliktråd innebærer at gjerningspersonen møte den fornærmede til et meklingsmøte i regi av konfliktrådet dersom begge parter samtykker til dette. Møtet er tilrettelagt av en upartisk mekler og straffereaksjonen er gjennomført dersom partene i meklingen kommer frem til en avtale. Avtalen følger ingen fastsatt mal, men bestemmes av hva partene selv finner fram til. Avtaler kan for eksempel bestå av en skriftlig beklagelse, økonomisk kompensasjon, utførelse av arbeid, eller en annen avtale om fremtidig oppførsel eller aktiviteter. Mekling i konfliktråd idømmes som en straffereaksjon, men påtalemyndigheten kan også henvise partene til mekling dersom en sak henlegges. Det kan for eksempel være tilfellet dersom gjerningspersonen var under den kriminelle lavalderen på 15 år. Saken vil da bli behandlet som en sivil sak, og det får ingen strafferettslige konsekvenser for partene dersom meklingen ikke leder frem til en avtale.

Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging ble innført i 2014, og er ment brukt som reaksjoner overfor ungdom i en sårbar livssituasjon, der det antas at tett tverrfaglig oppfølging og gjenopprettende prosess kan styrke ungdommen til et liv uten kriminalitet. Felles for de to reaksjonene, i perioden utredningen dekker, er at de bestod av gjennomføring av et ungdomsstormøte, utarbeidelse av en individuelt tilpasset ungdomsplan og oppfølging av planen. Hovedforskjellene er at ungdomsstraff kan ha lengre varighet enn en ungdomsoppfølging, og måten reaksjonene ilegges/idømmes. Ungdomsstraff kunne i perioden idømmes i stedet for fengselsstraff eller de alvorligste samfunnsstraffene når ungdommen var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, hadde begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet, samtykket til straffereaksjonen, og når hensynet til straffens formål ikke med tyngde talte mot en reaksjon i frihet. Ungdomsoppfølging kunne idømmes av domstolen som vilkår for betinget dom. Forutsetningen var at domfelte var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, at saken egnet seg for slik behandling og at det forelå samtykke fra domfelte og domfeltes verger. Når straffeskyld anses bevist, kunne også påtalemyndigheten, under samme forutsetninger som for domstolene, beslutte at saken skulle overføres til ungdomsoppfølging i konfliktrådet.

Med lovendringene som trådte i kraft 1. september 2024, er ikke lenger «gjentatt og alvorlig» kriminalitet et vilkår for å idømme ungdomsstraff, men det er tatt inn at ungdomsstraff må anses som en egnet reaksjon. Videre er kravet om samtykke fjernet og erstattet av en formulering som sier at ungdommen har rett til å medvirke i vurderingen av om ungdomsstraff er en egnet reaksjon. Domstolen kan ikke lenger idømme ungdomsoppfølging. Det er påtalemyndigheten som kan legge ungdomsoppfølging, og det er fortsatt krav til samtykke fra siktede og dens eventuelle verger.

Kjennetegn ved gjerningspersoner og fornærmede

Våre analyser av kjennetegn ved unge gjerningspersoner som har fått straffereaksjoner i regi av konfliktrådet understøtter funn fra tidligere studier som finner at barn og unge som begår og straffes for kriminalitet kommer fra hjem med større levekårsutfordringer enn befolkningen for øvrig (Aase, et al., 2020) (Oslo Economics, 2022). Forskjeller mellom den straffede og ustraffede befolkningen er imidlertid ikke forbeholdt ungdom. Også i eldre alderskohorter har gjerningspersoner i meklingsaker klart større utfordringer med skoleprestasjoner, egen utsatthet for kriminalitet og mer utfordrende oppvekstvilkår enn den ustraffede befolkningen på samme alder.

Samtidig som det er forskjeller mellom gjerningspersoner og befolkningen for øvrig, er det betydelige forskjeller mellom gruppene som mottar ulike reaksjoner. Ungdommene som mottar ungdomsoppfølging og ungdomsstraff har kjennetegn som indikerer en mer belastet bakgrunn enn ungdom som mottar mekling i konfliktråd. Den sosiale marginaliseringen er med andre ord tydeligere hos ungdom som har fått de mest alvorlige reaksjonene. I tillegg til å vokse opp i familier med lav sosioøkonomisk status, har mange unge gjerningspersoner selv blitt utsatt for lovbrudd som vold, trusler, mishandling og seksualkriminalitet i ung alder. Dette gjelder særlig for ungdom som mottar ungdomsreaksjoner.

Kjennetegnene som i størst grad predikerer at en ungdom får en ungdomsreaksjon før fylte 18 år, er siktelse for andre lovbrudd før fylte 15 år, fornærmelser for lovbrudd før fylte 15 år, tidligere kontakt med barnevernet, manglende grunnskolepoeng, foreldre som tidligere har vært siktet eller straffet, og kjønn. Forekomsten av ungdomsreaksjoner er langt større blant gutter enn blant jenter.

Til forskjell fra andre straffereaksjoner er ungdomsreaksjonene ment for ungdom med et oppfølgingsbehov. Basert på kjennetegnene vi har tilgang til fremstår likevel ungdom som har fått ungdomsreaksjonene som relativt like som ungdom som har fått andre straffereaksjoner med samme alvorlighetsgrad. Ungdom som har fått ungdomsstraff ligner på ungdom med samfunnsstraff, og ungdom med ungdomsoppfølging ligner på ungdom med betinget fengsel. Vi har imidlertid ikke data på ungdommenes reelle oppfølgingsbehov, og det

kan godt tenkes at det finnes andre forskjeller mellom disse gruppene av unge lovbrøyttere enn det vi klarer å illustrere.

Når det gjelder fornærmede i meklingsaker og ungdomsreaksjoner, skiller også de seg fra den ustraffede befolkningen. De har, i likhet med gjerningspersoner, oftere kjennetegn som indikerer svake oppvekstvilkår. Selv om de fornærmede ikke er like overrepresentert med slike kjennetegn som gjerningspersonene, ligner de mer på gjerningspersonene enn den øvrige befolkningen som ikke har vært fornærmet. Dette kan indikere at kriminalitet ofte begås mot andre fra samme miljø.

Bruken av straffegjennomføring i regi av konfliktrådet

Bruken av straffereaksjonen mekling i konfliktråd har gått ned fra omtrent 3 300 saker i 2014 til omtrent 1 900 saker i 2023, en reduksjon på 43 prosent. I samme periode har antall saker overført som henlagte straffesaker økt med 90 prosent. Økningen har vært fra omtrent 1 400 saker i 2014 til omtrent 2 600 saker i 2023.

Når det gjelder ungdomsreaksjonene, mottok konfliktrådet 541 saker med ungdomsoppfølging og 96 saker med ungdomsstraff i 2024. Dette er det høyeste antall mottatte saker for begge reaksjoner siden 2014. Saker med ungdomsstraff har ligget mellom 60 og 80 saker de siste årene, mens antall saker med ungdomsoppfølging har ligget mellom 440 og 460 saker.

Mellom konfliktråd er det variasjoner i hvilke lovbrudd som dominerer i sakene de får oversendt. For straffereaksjonen mekling i konfliktråd var for eksempel vold det underliggende lovbruddet i 56 prosent av oversendte saker i Oslo, mot 29 prosent i Sør-Vest. Motsatt utgjorde mindre tyverier kun 1 prosent av sakene i Oslo mot 29 prosent i Sør-Vest. Videre virker det å være variasjoner i hvordan politidistriktene reagerer på lovbrudd begått av unge lovbrøyttere. Av ungdom som i perioden 2020 til 2024 ble straffet for et voldslovbrudd begått da de var mellom 15 og 17 år, ble 57 prosent ilagt ungdomsoppfølging i Nordland. Tilsvarende andel utgjorde 12 prosent i Vestfold og Telemark. Variasjoner i reaksjonsfastsettelse synes ikke å være forbeholdt voldslovbrudd. Også for tyveri og narkotikalovbrudd er de geografiske forskjellene store.

Riksadvokaten og Sfk gjorde i 2020 et arbeid som avdekket at politidistriktene hadde ulik praksis for vurderinger av når ungdomsoppfølging var egnet, samt når saker skulle bringes inn for domstolen. Våre data viser at det fortsatt ser ut til å være variasjoner. Hva som kan forklare variasjoner mellom konfliktrådene har også vært et tema for intervjuene med ansatte ved konfliktrådene. Politiet og påtalemyndighetens ressursituasjon og varierende kjennskap til konfliktrådene blir i intervjuene trukket frem som viktige forklaringer. Vi har imidlertid ikke grunnlag for å teste disse hypotesene videre da intervjuer med politi og påtalejurister ikke inngår i vårt datamateriale.

Virkninger av mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker

Gjenoppretting av relasjoner er kjernen av hva konfliktrådet ønsker å oppnå gjennom meklingen. I sum tyder datamaterialet fra brukerundersøkelsen og fra intervjuene på at mange ser positivt på meklingen. Kun et lite mindretall oppgir at meklingen har forverret situasjonen og forholdet til den andre parten.

Når partene får gjenopprettet relasjoner gjennom mekling, er det videre et mål at skal dette lede til bedre livløpsutfall for dem begge. Gjennom analyser av registerdata har vi rettet oppmerksomheten mot gjerningspersonene, og undersøkt om det er en sammenheng mellom mekling og tilbakefall til kriminalitet, samt tilknytning til skole og arbeidsliv.

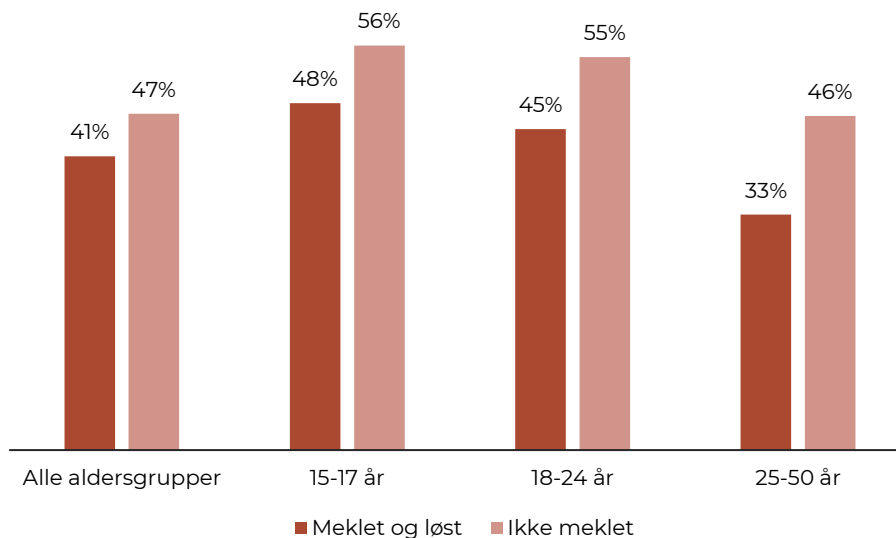
Når det gjelder tilknytning til skole og arbeidsliv, tyder tallene først og fremst på at gjerningspersonene allerede er en utsatt gruppe før de begår lovbrudd. De har en svakere tilknytning til skole og arbeidsliv enn befolkningen for øvrig på samme alder. Selve effekten av meklingen er imidlertid usikker. Tallene kan tyde på at meklingen hverken har bidratt til en tydelig forbedring eller forverring av gjerningspersonenes situasjon sammenlignet med tiden før de begikk lovbrudd.

Når det gjelder tilbakefall, måler vi dette som nye siktelsener i løpet av tre år etter at konfliktrådet mottar saken. Komplette siktelsesdata har vi kun til og med år 2021, mens vi kun har komplette data om gjerningspersonene fra og med 2017. Det betyr at oppmerksomheten i analysen av tilbakefall er rettet mot gjerningspersoner i saker opprettet i år 2017 og 2018, som vi kan følge til og med 2021.

For mekling i konfliktråd viser tallene at andelen som begår ny kriminalitet er lavere blant dem som gjennomfører meklingen, enn hos dem som mottar reaksjonen uten at saken blir meklet. I saker som mekles blir 41 prosent av gjerningspersonene siktet for nye lovbrudd i løpet av de neste tre årene, mens tilsvarende andel i

saker som ikke mekles er 47 prosent. Tilbakefallet er særlig høyt blant de yngre aldersgruppene. Selv om det er en betydelig forskjell i tilbakefallsraten mellom meklede og ikke-meklede saker for straffereaksjonen mekling i konfliktråd, kan vi ikke bruke tallene til å konkludere at mekling fører til mindre kriminalitet. Når det gjelder mekling i henlagte straffesaker, er andelen med tilbakefall lavere. Her blir 34 prosent siktet for nye lovbrudd i den påfølgende treårsperioden når saken mekles, mens andelen er 32 prosent i saker som ikke mekles.

Andel av gjerningspersoner i utvalgte aldersgrupper som siktes for nye lovbrudd i løpet av tre år etter at saken kommer til konfliktrådet, gjelder for lovbrudd begått i 2017 og 2018

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene

Det vi med sikkerhet kan si på bakgrunn av registerdata, er at de som fortsetter med kriminalitet etter gjennomført mekling i utgangspunktet kommer til meklingen med et mer krevende utgangspunkt enn jevnaldrende som ikke begår ny kriminalitet. De har i større grad selv vært fornærmet og siktet for lovbrudd tidligere, og de kommer fra hjem med mer begrensede ressurser.

Disse bakgrunnsvariablene er også kjennetegn på gjerningspersoner i saker som ikke blir meklet. Derfor er det vanskelig å si sikkert i hvor stor grad mekling i konfliktråd i seg selv har en positiv effekt på senere utfall, utover at personer som får sakene meklet generelt har en mer ressurssterk bakgrunn. En tolkning i tråd med funn fra dybdeintervjuer er at meklingen er en arena hvor ressursene hos gjerningspersonene og deres nettverk kan mobiliseres og virke rehabiliterende. Uten slike ressurser er nytten av mekling begrenset.

Funnene fra registerdata er i det hele tatt i tråd med meklernes opplevelser. Meklerne har tro på meklings forebyggende effekt, men dersom lavere andel tilbakefall er målet, anses det som kritiske suksessfaktorer at reaksjonen benyttes allerede ved første lovbrudd, og at gjerningspersonene ikke har for store utfordringer å hankses med når de kommer til mekling.

Mekling er en begrenset intervensjon og en stor gruppe gjerningspersoner har kriminell historikk. Et meklingsmøte som leder til forsoning kan være et positivt bidrag for at disse skal slutte med kriminalitet. Samtidig er det å få disse menneskene til å avstå fra kriminalitet avhengig av en rekke andre faktorer utenfor konfliktrådets kontroll.

Virkinger av ungdomsreaksjonene

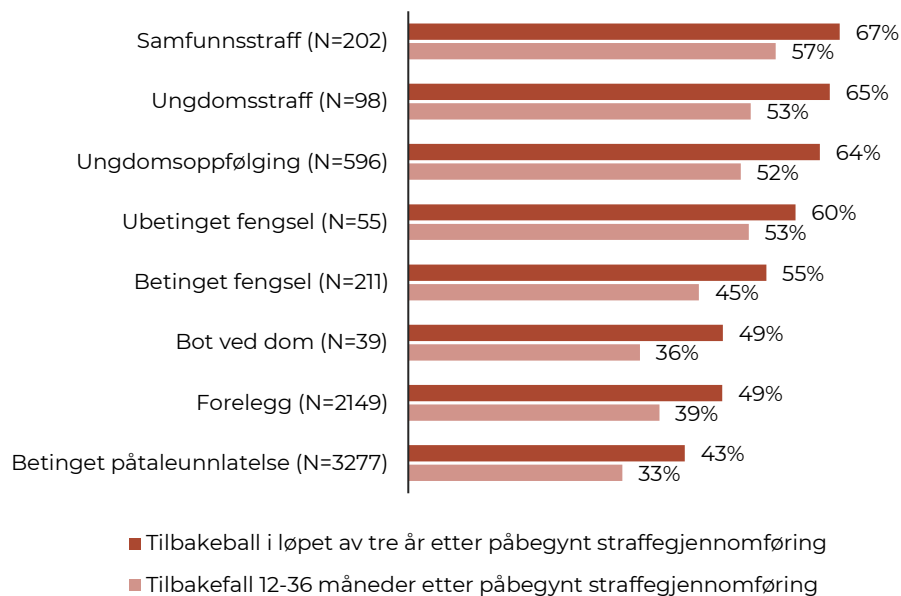
Formålet med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er å gi ungdom med oppfølgingsbehov bedre forutsetninger for å mestre et liv uten kriminalitet. De individualpreventive effektene av straff er særlig viktig når lovbryster er ung, ettersom straffen da vil kunne avverge eller dempe en videre kriminell karriere. Det er derfor en betydelig interesse for å forstå hvordan straff fungerer, og hvilke effekter ulike straffereaksjoner har på senere livsførsel. Gjennom analyser av registerdata har vi derfor undersøkt tilknytningen ungdommer som mottar ungdomsreaksjoner har til skole og arbeidsliv før og etter straff, samt tilbakefall til kriminalitet. Tallene for ungdomsreaksjonene er videre sammenlignet med andre straffereaksjoner.

For ungdomsreaksjonene måler vi tilbakefall på samme måte og i samme tidsperiode som for mekling. Det betyr at oppmerksomheten i analysen av tilbakefall er rettet mot gjerningspersoner i saker opprettet i år 2017 og 2018. Ideelt sett skulle vi målt tilbakefall etter at saken var fullført. Denne typen saksinformasjon finnes imidlertid ikke i registerdata før etter 2020. Vi vet dermed ikke med sikkerhet om lovbruddene ungdommene siktes for er begått underveis i straffegjennomføringen eller etter gjennomført straff. Vi har derfor også inkludert et mål på tilbakefall i perioden 12-36 måneder etter påbegynt straff. Da vil flertallet ha gjennomført straffen.

Av antall påbegynte saker med ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging i år 2017 og 2018 ble henholdsvis 65 og 64 prosent av gjerningspersonene siktet for nye lovbrudd i løpet av den neste treårsperioden. Analysene viser videre at ungdommene som siktes for ny kriminalitet ser ut til å starte straffegjennomføringen med et mer krevende utgangspunkt enn de som slutter med kriminalitet. Eksempelvis har flere hatt barnevernstiltak og flere har vokst opp med foreldre som selv har vært straffet eller siktet for kriminalitet. Ungdommene som fortsetter med kriminalitet, har også i større grad vært involvert i kriminalitet før de fikk en ungdomsreaksjon.

Tilbakefallsratene til ungdom som mottar ungdomsreaksjoner er på nivå med sammenlignbare straffereaksjoner. Generelt ser tilbakefallsratene ut til å synke med straffereaksjonenes alvorlighetsgrad. Tilbakefallsratene er imidlertid ikke egnet til å si noe om reaksjonenes effekt. Det er forskjeller mellom gruppene av ungdom som mottar de ulike straffereaksjonene. Videre er det en rekke andre faktorer enn type straffereaksjon som påvirker sannsynligheten for tilbakefall, og som vi ikke kan kontrollere for. Den straffedes motivasjon for å unngå fremtidig kriminalitet, personlige evner og familie- og oppvekstforhold er eksempler på slike forhold.

Andel av gjerningspersoner i alderen 15-17 år som siktes for nye lovbrudd i løpet av tre år etter mottak av dom, gjelder for lovbrudd begått i 2017 og 2018

Kilde: Data på utlån fra SSB

Analysene av tilknytning til skole og arbeidsliv viser i stor grad den samme historien som analysen av tilbakefall. Ungdom som begår kriminelle handlinger, står i større grad enn sine jevnaldrende i den ustraffede befolkningen utenfor skole og arbeidsliv. Dette gjelder både før mottak av straff, og i enda større grad tre år etter. Tallene indikerer først og fremst at en del gjerningspersoner kan ha falt utenfor skole og arbeidsliv allerede før de blir straffet, og at det er enda flere som faller utenfor arbeid og skole etter straff.

Én mulig innvendig mot analysen vi har gjennomført er at utvalget består av ungdom som har fått reaksjonene flere år tilbake i tid. Siste år med observasjoner for analyser av utfall er ungdom som ble ilagt eller idømt en straffereaksjon i 2018. Etter 2018 har både Justis- og beredskapsdepartementet og aktørene i straffesakskjeden høstet erfaringer og tilpasset måten ungdomsreaksjonene gjennomføres. Det kan derfor ikke utelukkes at analyser av senere årskull vil vise bedre tall på tilbakefall og tilknytning til skole og arbeidsliv enn analysene i

denne utredningen. Samtidig viser også de siste tilgjengelige målinger av tilbakefall fra Sfk at tilbakefallsraten er høy. Sfk har sett på tilbakefall hos ungdom som fullførte en ungdomsreaksjon i 2020. De måler tilbakefall basert på nye strafferettslige reaksjoner og inkluderer kun ungdom som har fullført straffegjennomføringen, ikke de som har påbegynt og brutt. Alt annet likt vil derfor Sfks metode vise en lavere tilbakefallsprosent enn metoden vi har anvendt. Tilbakefallsraten Sfk finner er på 50 prosent.

Ungdomsreaksjonene har i utgangspunktet i seg elementer av det forskingen viser at har betydning for å få folk som begår kriminalitet til å slutte. Med vektlegging av gjenopprettende prosess er etablering av sosiale relasjoner en viktig del av reaksjonene, og meningsfulle aktiviteter skal være en del av ungdomsplanen. Videre skal den tette tverrfaglige oppfølgingen lede ungdommene til tilbud som hjelper dem å takle eventuelle utfordringer med rus, psykisk uhelse eller andre atferdsvansker. Likevel begår flertallet av ungdom som får en ungdomsreaksjon ny kriminalitet, og deres tilknytning til skole og arbeidsliv er på nivå med andre straffe-reaksjoner, foruten ubetinget fengsel. På den ene siden kan dette være en indikasjon på at ungdomsreaksjonene ikke har en betydelig effekt. På den andre siden finnes flere mulige forklaringer på hvorfor effektene av ungdomsreaksjonene ikke er større.

En mulig årsak er at reaksjonene ikke får mulighet til å virke som de skal. Sentralt i ungdomsreaksjonene er gjennomføringen av en ungdomsplan med individuelt tilpassede tiltak. Flere studier av ungdomsreaksjonene har tidligere vist til utfordringer med å få på plass de rette tiltakene, og at menyen av mulige tiltak varierer med geografi. Ungdomskoordinatorene vi har intervjuet bekrefter at det kan være krevende å få på plass egnede tiltak. Meningsfylte dagtilbud for ungdom som ikke er i jobb eller på skole pekes av flere på som utfordrende, samt tiltak som kan adressere de underliggende årsakene til lovbruddene. Det være seg tiltak for ungdom med voldstilbøyelighet, ungdom med skadelig seksuell atferd eller ungdom som sliter med rus og/eller psykisk uhelse. I tillegg blir mangel på ressurspersoner som kan følge opp ungdommene over tid trukket frem som mangelvare.

Det er en utfordring at det ikke finnes strukturerte data på tiltakene som legges inn i ungdomsreaksjonene, og om tiltakene som er kommet på plass er tiltakene som i utgangspunktet ble ansett som best egnet for ungdommene. Vi har derfor ikke kunnet gjøre systematiske undersøker av hvorvidt reaksjonene får virke som de skal, og om det er geografiske variasjoner.

En annen mulig årsak er at andelen ungdom med tilbakefall og deres tilknytning til skole og arbeidsliv tre år etter gjennomført straff er et for snevert mål på effektene av reaksjonene. Informantene vi har intervjuet fra konfliktrådene er opptatt av dette. Som flere av ungdomskoordinatorene påpeker, har ungdommene de arbeider med fortsatt en rekke risikofaktorer i livene sine. Det store flertallet har allerede begått gjentatt kriminalitet, og mange står utenfor skole. Mange vil derfor begå ny kriminalitet, men reaksjonene kan likevel ha positive virkninger på ungdommene. Ungdomskoordinatorene forteller om ungdom som står stødigere i seg selv, som får bygget opp relasjoner til fornærmede, familie og/eller lokalsamfunnet, og som har bedre forutsetninger for å klare å stå i skole og jobb enn før straffereaksjonen begynte. Ungdomskoordinatorenes syn på reaksjonenes virkninger får støtte fra ungdommene vi har intervjuet. De virker å være tilfredse med gjennomføringen, og mangel på tiltak er ikke noe våre informanter har trukket frem.

Alternative mål på virkninger av reaksjonene kunne vært om ungdommene slutter helt med kriminalitet raskere enn hva de ellers ville gjort, og om de faktisk har fått en fornyet tillitt til myndighetene og til velferdstjenestene. Dette er potensielt viktige effekter som vi ikke har kunnet testet med data som i dag er tilgjengelig.

Muligheter for effektstudie

En del av vårt mandat har vært å utrede muligheten for å anvende registerdata til å studere hvilken effekt straffereaksjoner med gjenopprettende prosess har på sentrale utfallsmål. Det har altså ikke vært vårt mandat å gjennomføre en effektstudie, men å undersøke mulighetene for om en effektstudie kan gjennomføres på et senere tidspunkt, eventuelt hva som skal til for at en effektstudie skal være mulig å gjennomføre, og beskrive hvordan en effektstudie kan gjennomføres.

Vår vurdering er at de mest aktuelle strategiene for å gjennomføre en effektstudie av gjenopprettende prosess, vil være ikke-eksperimentelle metoder ved bruk av registerdata. Det er imidlertid flere store usikkerhetsmomenter knyttet til mulighetene for å gjennomføre effektstudier. Dette gjør at vi ikke kan konkludere entydig om en effektstudie vil være mulig å gjennomføre, og om estimatene fra en eventuell effektstudie faktisk vil si noe om de kausale effektene av gjenopprettende prosess. En mulighet kan være instrumentvariabelmetoden, som for eksempel kan utnytte variasjoner i påtalejuristers tilbøyelighet til å ilegge reaksjoner i konfliktrådet. Det er imidlertid usikkert om denne variasjonen faktisk eksisterer, og om den i så fall er stor nok til at den kan brukes i

en effektstudie. En annen mulighet kan være å bruke et fuzzy-RD-design som utnytter lovendringene om ungdomsreaksjonene som trådte i kraft 1. september 2024. Per i dag er det usikkert om lovendringen vil føre til en stor nok endring i domstolenes praksis til at det kan brukes i en eventuell effektstudie. Dersom det ikke er mulig å gjennomføre en effektstudie ved bruk av et instrumentvariabel- eller fuzzy-RD-design, vil det antakelig være mulig å gjennomføre en slags «effektstudie» ved bruk av matching-teknikker. Svakheten ved matching-teknikker er at man ikke kan kontrollere for eventuelle uobserverte forskjeller, og dermed er det usikkert om estimatene faktisk viser kausale effekter eller rene assosiasjoner.

Muligheter for å evaluere ungdomsreaksjonene

Dataene utredningen bygger på er samlet inn før endringene som ble gjennomført i konfliktrådsloven, straffeloven og straffeprosessloven fra 1. september 2024, og et viktig formål med utredningen har vært å legge grunnlaget for senere evalueringer av ungdomsreaksjonene generelt, og lovendringene spesielt.

Til senere vil det være mulig å gjenta de samme analysene som er gjort i denne utredningen. Videre har vi gjennom arbeidet sett at det kan være av interesse å også koble på registerdata med helseopplysninger, samt å utvide perioden hvor ungdommene følges opp i analysene. Med helsedata har vi mulighet til å undersøke om ungdommene i større grad tar imot hjelp fra helsetjenestene etter påbegynt ungdomsreaksjon. Med data over lengre tid får vi mulighet til å undersøke om det er forskjeller i når ungdommene slutter å begå kriminalitet, og om dette har sammenheng med bruk av helsetjenestene. Hypotesen vil være at ungdom som får en ungdomsreaksjon bygger en annen tillit og en annen mottakelighet for hjelp som på lang sikt gjør de bedre skikket til å mestre et liv uten kriminalitet.

Utfordringen med denne tilnærmingen er at det vil ta tid før effekter av lovendringene kan analyseres. Videre vil analyser av registerdataene gi begrensende muligheter til å si noe om effekt. Analysene vi har gjennomført gav ikke grunnlag for å konkludere rundt hvorvidt det har en effekt på sentrale utfallsmål å få en ungdomsreaksjon snarere enn en annen type straffereaksjon. Vi fant heller ingen signifikant sammenheng mellom tid fra lovbrudd til iverksettelse av straff og registrert tilbakefall.

Vanskeligheten med å påvise effekter i analysene vi har gjennomført, samt vanskelighetene med å få til en robust effektanalyse gjør at vi mener det også kan tenkes alternativt rundt hvordan ungdomsreaksjonene best skal evalueres. Vi foreslår som en mulighet å gjennomføre en evaluering i to steg. Det første steget handler om å vurdere om ungdomsreaksjonene utfyller samfunnets virkemidler for å forebygge og reagere på barne- og ungdomskriminalitet, gitt at reaksjonene får virke i tråd med intensjonene. Det andre steget handler om å undersøke om reaksjonene faktisk får virke i tråd med intensjonene. For å kunne gjøre en slik analyse behøves bedre data på måten reaksjonene gjennomføres.

Basert på informasjonen vi har samlet inn gjennom utredningen virker særlig tre faktorer å være avgjørende for om reaksjonene får virke: de rette tiltakene må være tilgjengelig, ungdommen må være motivert til å ta tiltakene i bruk og det må finnes ressurspersoner rundt ungdommene som ønsker og evner å støtte dem over tid. Slik situasjonen er i dag, mangler data som muliggjør vurderinger av i hvilken grad de tre faktorene er på plass.

At data mangler henger trolig sammen med at de tre faktorene er vanskelig å måle. Videre er det slik at det man måler påvirker hva man gjør, og det er en reell fare for at datainnsamlingen påvirker insentivene til ungdomskoordinatorene på måter som ikke er ønskelig. Det er videre en fare for at rapporteringen stjeler verdifull tid fra arbeidet med ungdommene, og at datakvaliteten blir dårlig. Den mulige oppsiden ved å få mer informasjon om hvordan ungdomsreaksjonene faktisk virker gjør at det likevel bør gjøres et forsøk.

1. Innledning

Konfliktrådet har ansvaret for gjennomføring av de alternative straffereaksjonene mekling i konfliktråd, ungdomsstraff, ungdomsoppfølging og oppfølging i konfliktråd. De fire straffereaksjonene bygger på ideen om gjenopprettende prosess i straffegjennomføringen. Justis- og beredskapsdepartementet ønsker nå økt kunnskap om bruken og virkningene av gjenopprettende prosess i Norge.

1.1 Bakgrunn

Kriminalitet medfører en rekke kostnader for samfunnet, herunder drift av institusjoner, forebygging, sosiale utgifter og kostnader som følge av vinning og økonomisk kriminalitet. I tillegg kommer kostnader som er vanskeligere å måle, men som likefullt er reelle kostnader for samfunnet. Eksempler er kriminalitetens virkninger på trygghet, tillit og rettssikkerhet, i tillegg til psykososiale kostnader for både eventuelle offer for kriminalitet og den enkelte lovbrøttere. De totale årlige samfunnsøkonomiske kostnadene av kriminalitet har blitt beregnet til 144 milliarder 2019-kroner (Eggen, et al., 2022). Å forebygge og redusere kriminalitet har derfor store samfunnsøkonomiske gevinster, og er et uttalt mål for både rettsvesenet, kriminalomsorgen og regjeringen.¹

Sammenlignet med andre land er det generelt lite kriminalitet i Norge, og den langsiktige trenden er nedadgående. Antallet siktede personer per 1 000 innbyggere er lavere for nær alle aldersgrupper i 2023 sammenlignet med i 2002. Unntak er unge mellom 5 og 14 år, som har hatt en stigende trend siden 2013. Antall siktede personer i denne aldersgruppen var i 2023 cirka 35 prosent høyere enn i 2002 (Statistisk sentralbyrå, 2024a). Utviklingen i barne- og ungdomskriminalitet har fått mye oppmerksomhet i norsk offentlighet de siste årene, med diskusjoner om hva vi som samfunn kan og bør gjøre for å forebygge kriminalitet blant unge.

En strafferettslig reaksjon er et av virkemidlene mot unge lovbrøttere. Formålet med straff i Norge er å redusere fremtidig kriminalitet, enten ved å redusere lovbruddstilbøyeligheten til den som straffes (individualpreventiv effekt) eller ved å

avskrekke andre fra å begå lovbrudd (allmennpreventiv effekt).

Det er to etater med ansvar for straffegjennomføring i Norge, Kriminalomsorgen og konfliktrådet. Kriminalomsorgen har det utøvende ansvaret for straffegjennomføring som gjøres i fengsler, i samfunnet og i behandlingsinstitusjoner. Konfliktrådet har ansvaret for gjennomføringen av de fire alternative straffereaksjonene mekling i konfliktråd, oppfølging i konfliktråd, ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Mekling i regi av konfliktrådet er samtidig en allment tilgjengelig tjeneste som parter i en konflikt kan velge å benytte.

1.1.1 Straff bygget på gjenopprettende prosess

Konfliktrådets virksomhet og gjennomføringen av de alternative straffereaksjonene bygger på *gjenopprettende prosess*. Dette er en tilnærming som tar sikte på å gi fornærmede og samfunnet en mer sentral rolle i strafferettsprosessen, samtidig som det tas hensyn til rehabilitering av lovbrøttere.

«Mens tradisjonell strafferett spør hvilken lov som er brutt, hvem som har brutt loven og hvilken straffereaksjon de skal ha, spør metoden gjenopprettende prosess hvem eller hva som er skadet, hva deres behov er og hvem som kan dekke behovene» (Konfliktrådet, 2024a).

Målet med gjenopprettende prosess er å rette opp mest mulig av en ubalanse, urett eller skade som har skjedd mellom to eller flere parter, og å styrke partenes mulighet til selv å håndtere og ta ansvar for egne handlinger og konflikter. Gjenopprettende prosess bygger på en tanke om at partene i en sak selv skal håndtere og ta ansvar for egne handlinger og konflikter, og gjennom dialog finne løsninger på lovbrudd og konflikter. Frivillighet, trygghet og taushetsplikt, partenes aktive deltakelse, nærhet og eierskap, og en meklers upartiske rolle er alle sentrale aspekter ved gjenopprettende prosess (Konfliktrådet, 2023a).

En sentral figur i utviklingen av fagfeltet gjenopprettende prosess (restorative justice) var professor Nils Christie, som i sin artikkel *Konflikt som eiendom* la frem et idegrunnlag for gjenopprettende prosess, basert på tradisjonelle landsbyråd fra Tanzania hvor konflikter blir behandlet i fellesskap (Christie, 1976).

¹ Se for eksempel straffegjennomføringsloven § 2, politiets hovedstrategi (2021-2025), Handlingsplan for forebygging av kriminalitet (2013-2016) og Ot.prp. nr. 90 (2003-2004).

I internasjonal sammenheng var Norge tidlig ute med bruk av straffegjennomføring bygget på ideen om gjenopprettende prosess. I 1981 ble det igangsatt et regionalt prøveprosjekt med konfliktråd, hvor det ble åpent for påtaleunntatelse for unge lovbrutere dersom en inngått avtale ble opprettholdt og ingen nye straffbare forhold ble begått. Som et resultat av denne prøveordningen ble alle landets kommuner oppfordret til å opprette konfliktråd. I 1991 ble dette lovfestet gjennom *Lov om mekling i konfliktråd*. Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er relativt nye straffereaksjoner, innført fra 1. juli 2014.

1.1.2 Straffegjennomføring i regi av konfliktrådet

Straffereaksjonen mekling i konfliktråd innebærer at gjerningspersonen må møte den fornærmede til et meklingsmøte i regi av konfliktrådet dersom begge parter samtykker til det. Møtet er tilrettelagt av en upartisk mekler, og bygger på prinsippene for gjenopprettende prosess. Målet er at partene, gjennom dialog, skal finne en måte å gjenopprette noe av den skade som er skjedd, slik at begge parter kan komme seg videre i livet. Det er sentralt at partene, da særlig den parten som har utøvd urett, skal ta personlig ansvar, forstå hvordan hens handlinger har påvirket motparten, og på denne måten vokse og lære av prosessen. Straffereaksjonen er gjennomført dersom partene i meklingen kommer frem til en avtale. Avtalen kan innebære en skriftlig beklagelse, økonomisk kompensasjon, å utføre arbeid, eller en avtale om fremtidig oppførsel eller aktiviteter. Like viktig som avtalen er imidlertid prosessen som har ledet frem til avtalen. Gjennom prosessen får partene frem opplevelser, følelser og behov, som kan bidra til at de kan legge hendelsen bak seg. Dersom meklingsmøtet ikke leder frem til en avtale sendes saken tilbake til påtalemyndigheten som da må vurdere en annen straffereaksjon.

Dersom påtalemyndigheten i utgangspunktet beslutter å henlegge en sak, kan saken likevel henvises til konfliktrådet som et tilbud til partene. Saken vil da bli behandlet som en sivil sak, og det får ingen strafferettslige konsekvenser for partene om meklingen ikke leder frem til en avtale.

Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging gis til ungdom som var mellom 15 og 18 år på gjernings-tidspunktet, og er spesielt tilpasset og tiltenkt ungdom med et oppfølgingsbehov. Straffereaksjonene skal hjelpe ungdom som har begått lovbrudd til et liv uten kriminalitet, gjennom bruk av gjenopprettende prosess og tett tverretatlig oppfølging.

Ungdomsstraff ilegges av domstolen som et alternativ til fengsel, og har en gjennomføringstid på inntil 3 år. I perioden som utredningen dekker kunne også domstolen idømme ungdomsoppfølging som vilkår for betinget dom, men etter lovendringer som trådte i kraft fra 1. september 2024 er det nå kun påtalemyndigheten som kan ilegge ungdomsoppfølging. Felles for de to ungdomsreaksjonene er at de i perioden som utredningen dekker har bestått av gjennomføring av et ungdomsstormøte, utarbeidelse av en individuelt tilpasset ungdomsplan og oppfølging av planen.

Oppfølging i konfliktråd er den siste av de alternative straffereaksjoner som konfliktrådet administrerer. Reaksjonen kan være aktuell for gjerningspersoner som var over 18 år på gjernings-tidspunktet, og hvor det anses å være behov for oppfølging utover et enkelt meklingsmøte. Reaksjonen er basert på modellen for ungdomsoppfølging, men er foreløpig i liten grad tatt i bruk. Reaksjonen har primært blitt benyttet i saker med unge voksne eller vold i nære relasjoner.

1.1.3 Gjenopprettende prosess under annen straffegjennomføring

Konfliktrådets virksomhet og gjennomføringen av de alternative straffereaksjonene er bygget på *gjenopprettende prosess*. Det finnes imidlertid også elementer av gjenopprettende prosess i andre straffereaksjonsformer. I straffegjennomføringslovens formålsparagraf står det at straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet med straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold. Videre står det at det skal gis tilbud om gjenopprettende prosess under straffegjennomføringen.

1.2 Behov for kunnskap om gjenopprettende prosess

Straffegjennomføring i regi av konfliktrådet i Norge har vært gjenstand for noe forskning, og ny kunnskap om hvordan reaksjonene har virket ledet til endringer i konfliktrådsloven, straffeloven og straffeprosessloven med virkning fra 1. september 2024 og 1. desember 2024. Endringene 1. september ble gjort for å forbedre ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Endringene hadde i hovedsak som formål å sikre raskere iverksettelse av straffen, forenkle det rettslige rammeverket for reaksjonene, tilrettelegge for et bedre tverrsektorielt samarbeid, gi domstolene flere handlingsalternativer og større rom for individuelle vurderinger, og å sikre god ivaretagelse av fornærmede og bygging av

relasjoner rundt ungdommen. Endringene 1. desember introduserte ytterligere tiltak for å styrke ungdomsreaksjonene, inkludert flere valgmuligheter for domstolene. Endringene, beskrives nærmere i rapportens tredje kapittel.

Kunnskap om bruken og virkningene av reaksjonene før lovendringene trådte i kraft vil derfor være et viktig utgangspunkt for senere evalueringer av lovendringenes effekt.

1.3 Utredningens mandat

Justis- og beredskapsdepartementet har gitt Oslo Economics, i samarbeid med Proba samfunnsanalyse, i oppdrag å fremskaffe ny kunnskap om bruken og virkningene av gjenopprettende prosess i regi av konfliktrådet i etterkant av lovbrudd. Oppmerksomheten i utredningen skal være rettet mot både gjerningspersoner og fornærmede.

Til oppdraget ligger det å kartlegge omfang av-, innretning av- og innhold i straffereaksjonene forvaltet av Konfliktrådet. Utredningen kartlegger også gjerningspersoners og fornærmedes sosiale forankring før og etter straffereaksjon. Videre er straffereaksjonenes påvirkning på sannsynligheten for blant annet tilbakefall til ny kriminalitet, arbeidsmarkedstilknytning og utdanning sentrale temaer. Kartleggingen skal, så langt det er mulig, studere utviklingen over tid.

Oppdraget er avgrenset til perioden før endringer i konfliktrådsloven, straffeloven og straffeprosessloven mv. trådte i kraft 1. september og 1. desember 2024. Kunnskapen skal derfor kunne brukes til å evaluere virkningene av lovendringene på senere

tidspunkt. Samtidig ligger det også til oppdraget å undersøke deler av reaksjonene som ikke i stor grad er endret.

I tillegg skal utredningen utforske muligheter for gjennomføring av en effektstudie som kan fastslå effekten gjenopprettende prosess har på sentrale utfallsmål for straffesaker i Norge. Utredningen konkretiserer ulike undersøkelsesdesign som er aktuelle for å isolere effekten av gjenopprettende prosess fra andre årsaksfaktorer, og identifiserer mulige hindringer for gjennomføring av effektstudier.

1.4 Om rapporten

Rapporten er delt inn i ti kapitler. I rapportens kapittel 2 beskriver vi data- og informasjonsgrunnlaget vi har benyttet, og metoden som ligger til grunn for prosjektet. I kapittel 3 gis en beskrivelse straffegjennomføring i regi av konfliktrådet, samt i hvilket omfang straffereaksjonene til konfliktrådet er tatt i bruk. I kapittel 4 ser vi på kjennetegn ved gjerningspersoner og fornærmede i mekling og i ungdomsreaksjoner, med oppmerksomhet rettet særlig mot unge lovbrøyttere. Kapittel 5 ser mer inngående på gjennomføring av mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker før vi i kapittel 6 ser på virkningene av meklingen. Kapittel 7 ser på gjennomføring av ungdomsreaksjonene, mens kapittel 8 ser på virkninger av ungdomsreaksjonene. I kapittel 9 gir vi vår vurdering av mulighetene for gjennomføring av en effektstudie av gjenopprettende prosess før vi i kapittel 10 diskuterer hvordan ungdomsreaksjonene kan evalueres.

2. Metode og informasjonsgrunnlag

Registerdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) om bruk og virkninger av reaksjonene utgjør en sentral del av utredningens informasjonsgrunnlag. Registerdata er videre supplert med intervjuer av ansatte i konfliktrådene og involverte parter i reaksjonene som konfliktrådet forvalter. I dette kapitlet gis en nærmere beskrivelse av informasjonsgrunnlaget, samt metodene som er brukt for informasjonsinnhenting og analyse.

2.1 Innledning

Arbeidet med utredningen har bestått av fire hoveddeler: en kartlegging av kjennetegn ved gjerningspersoner/påklagde og fornærmede, en kartlegging av bruken og innholdet i straffereaksjonene som konfliktrådet forvalter, en vurdering av reaksjonenes virkninger og en vurdering av muligheter for å gjennomføre en effektstudie og en senere evaluering av ungdomsreaksjonene. Påklagede henviser til antatte gjerningspersoner i henlagte straffesaker, men for enkelhets skyld omtales både påklagede og gjerningspersoner som gjerningspersoner i det videre.

Koblede registerdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) utgjør en sentral kilde til informasjon i flere av utredningens hoveddeler. Tabell 2-1 viser en oversikt over hvilke registerdatakilder vi har hatt tilgang til, hva de inneholder, hvilken tidsperiode dataene dekker og hvilke utvalg vi har data om.

Data fra SSB er bestilt ved bruk av standard variabellister som SSB har over sine registerdata. Data fra Sfk er hentet fra databaser med data fra saksbehandlingssystemene ePhorte og Elements. I utgangspunktet er alle tilgjengelige data fra 2013 til 2024 hentet ut.

Rundt 2020 byttet konfliktrådene saksbehandlingssystem. Det innebærer at saker som er registrert før 2020 kommer fra det gamle systemet, og saker etter 2020 fra det nye systemet. I tillegg er det en del saker som fortsatt var aktive ved overgang til nytt system, og som er registrert i begge systemene. Dette gjelder særlig ungdomsreaksjonene. Sfks ulike saksbehandlingssystemer

har inneholdt til dels ulik type informasjon per sak. Det innebærer at enkelte variabler bare kan observeres etter 2020, mens andre bare kan observeres før 2020. Overordnet finner vi mer detaljerte data om innholdet i sakene etter 2020. Dataene fra Sfk skal i utgangspunktet bestå av saksdata om alle ungdomsreaksjoner og meklingsaker som er registrert. Det har imidlertid ikke vært mulig å identifisere gjerningspersonen (og eventuelt andre involverte) i alle saker, noe som gjør at vi ikke har hatt mulighet til å undersøke kjennetegn på disse personene, og undersøke deres livsløpsutfall i etterkant av reaksjonene. Særlig data fra perioden 2013 – 2016 har mangelfull informasjon om gjerningsperson, og vi har stort sett utelatt disse årene i analysene.

2.2 Kartlegge kjennetegn ved partene

Utgangspunktet for kartleggingen av kjennetegn ved partene i sakene er registerdata om personer i tre ulike utvalg: Utvalg 1 (U1) består av alle personer i SSBs befolkningsstatistikk i fødselskohortene 1970-2010, og alle personer registrert med mekling i konfliktråd, mekling i henlagte straffesaker, oppfølging i konfliktråd, ungdomsstraff og ungdomsoppfølging i perioden 2017-2023. I U1 finner vi altså alle gjerningspersoner i reaksjonene som gjennomføres i konfliktrådene, uavhengig av alder, og en potensiell sammenligningsgruppe som består av hele befolkningen i fødselskohorten 1970-2010.

Utvalg 2 (U2) består av alle personer i SSBs befolkningsstatistikk som er registrert som foreldrene til personene i U1. Ikke alle personer i U1 har foreldre registrert i U2. Det kan for eksempel være tilfelle dersom personen i U1 er innvandrer, og foreldrene aldri har vært bosatt i Norge. U2 brukes først og fremst for å si noe om kjennetegn ved foreldrene til personer i U1, som brukes som indikasjon på oppvekstvilkår. Utvalg 3 (U3) består av alle fornærmede i saker behandlet i konfliktrådet i perioden 2017-2023, uavhengig av alder.

Beskrivelsene av kjennetegn ved partene er i hovedsak basert på data fra saker som omhandler lovbrudd begått i tidsperioden 2018-2022 samlet. Det er eksempelvis relativt få som idømmes ungdomsstraff hvert år. Ved å ta utgangspunkt i flere år sikres et tilstrekkelig antall observasjoner i denne gruppen. Flere observasjoner øker påliteligheten til resultatene, og reduserer sannsynligheten for å fange opp tilfeldig variasjon.

Tabell 2-1: Oversikt over registerdata fra SSB og konfliktrådene

Kilde	Innhold	Tidsperiode	Utvalg
Elements	Meklings saker	Feb 2020 – Juni 2024	U1 og U3
	Ungdomsreaksjoner	Feb 2020 – Juni 2024	U1 og U3
ePhorte	Meklings saker	2013 – 2020	U1 og U3
	Ungdomsreaksjoner	2013 – 2020	U1 og U3
SSB – A-ordningen	Arbeid og lønn	2015 – Mai 2024	U1 og U2
SSB – Barnevern	Barnevern	1993 – 2023	U1 og U3
SSB – Befolkning	Faste kjennetegn	Oppdateres årlig	U1, U2 og U3
	Bosted	1975 – 2023	U1 og U3
	Familier og husholdninger	2005 – 2023	U1 og U3
SSB – FD-Trygd	Arbeidssøkere og diverse ytelsesmottak	1992 – 2022	U1 og U3
SSB - Inntekt	Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger	1993 – 2022	U1, U2 og U3
	Skattestatistikk for personer (inkludert overføringer)	1970 – 2022	U1, U2 og U3
SSB - Kriminalitet	Fengslinger	2012 – 2022 (tilganger) og 2002 – 2022 (avganger)	U1, U2 og U3
	Ofre anmeldte lovbrudd	2004 – 2022	U1, U2 og U3
	Siktelser	1992 – 2022	U1, U2 og U3
	Straffereaksjoner	1991 – 2022	U1, U2 og U3
SSB - Utdanning	Årlig situasjonsopplysning	1970 – 2023	U1, U2 og U3
	Forløpstabellen F_UTD_KURS	1970 – 2022	U1 og U3
	Foreldres utdanning	1970 - 2022	U1 og U3

Kilde: Kilde merket med Elements og ePhorte er uttrekk fra det nye og gamle saksbehandlingssystemet til konfliktrådene. **Merknad:** Tidsperioden i tabellen er data for U1. I noen tilfeller strekker data for U2 seg lenger tilbake i tid.

2.3 Kartlegge kjennetegn ved reaksjonene

For å kartlegge kjennetegn ved reaksjonene har vi gjennomført en prosess bestående av tre steg. Første steg har vært å beskrive stegene i gjennomføringen i dialog med Sfk. Andre steg har vært å undersøke hvilke tall fra registerdata som kan brukes til å beskrive innholdet i hvert steg, samt hvor det er variasjoner mellom konfliktråd. Tredje steg har vært å supplere informasjon fra registerdata med informasjon fra intervjuer med konfliktrådene om hvordan reaksjonene faktisk gjennomføres.

2.3.1 Intervjuer med konfliktrådene

I september 2023 ble det gjennomført tre innledende intervjuer med lederne ved konfliktrådene i Oslo, Møre og Romsdal og Troms og Finnmark. Hensikten med disse intervjuene var å få et første innblikk i hvordan både innretning av, og innhold i, reaksjonene forvaltet av Konfliktrådet kan variere.

I perioden april til juni 2024 ble det gjennomført gruppeintervjuer med ansatte fra fem konfliktråd. I tillegg til de tre konfliktrådene valgt ut for de innledende intervjuene ble det gjennomført intervjuer med Innlandet og Agder. Utvalget ble plukket ut i samråd med Sfk. Vi ønsket et utvalg som dekket bredt geografisk, og som bestod av både større og mindre konfliktråd.

Tre runder med intervjuer ble gjennomførte ved hvert av de fem konfliktrådene: ett med ledere og rådgivere, ett med ungdomscoordinatorer og ett med meklere.

Tema for intervjuene var hele kjeden av aktiviteter fra Konfliktrådet mottar en sak og til den er avsluttet, og formålet var å få en bedre forståelse av hvordan konfliktrådene arbeider med sakene, samt hva de anser som kritiske suksessfaktorer.

Intervjuguiden med overordnede tema og spørsmål ble sendt til informantene i forkant av intervjuene. Intervjuguidene var tilpasset om informantene var enten ledere/rådgivere, ungdomscoordinatorer eller meklere.

2.3.2 Begrensninger i kartleggingen av kjennetegn ved reaksjonene

Informasjonsgrunnlaget vi har samlet inn forteller ikke alt om hvordan bruken av reaksjonene varierer mellom konfliktråd. Det er først i data registrert etter 2020 vi har mulighet til å identifisere hva slags type aktører som har deltatt i ungdommens oppfølgingsteam, planlagt varighet på reaksjonene og om det er gjennomført et gjenopprettende møte med fornærmede eller andre. For

meklings saker er det først i data registrert etter 2020 vi har mulighet til å se om det er innhentet samtykke og om samtykket er trukket, formen på eventuelt meklingsmøte, årsak til at eventuelt meklingsmøte ikke er gjennomført, og om det er gjennomført oppfølgingsmøte.

For ungdomsreaksjonene er det i tillegg en utfordring at det mangler strukturert informasjon om hvilke tiltak som inngår i de individuelt tilpassede ungdomsplanene. Tiltakene står beskrevet i den enkelte ungdomsplan, men på grunn av personvern hensyn har vi ikke foretatt en manuell gjennomgang av ungdomsplanene.

2.4 Kartlegge virkninger av reaksjonene

Virkningene av reaksjonene til konfliktrådet kan vurderes langs flere ulike dimensjoner. Vi har vurdert virkninger på tilbakefall til kriminalitet, samt tilknytning til skole og arbeidsliv ved bruk av registerdata. Med registerdata har vi både undersøkt hvordan utfall varierer med kjennetegn ved gjerningspersoner og ved sakene, og vi har sammenlignet utfall mellom ulike typer straffe-reaksjoner. Videre har vi gjennomført intervjuer med ansatte i konfliktrådene, samt med parter i sakene for å få deres perspektiver på reaksjonenes virkninger.

I det videre beskrives vårt mål på tilbakefall og hvordan vi måler tilknytning til skole og arbeidsliv. Dette etterfølges av en beskrivelse av hvordan vi har arbeidet med rekruttering av informanter og gjennomføring av intervjuer med parter. Til slutt beskrives hvilke begrensninger som ligger i analysene av utfall.

2.4.1 Mål på tilbakefall

Det er flere måter å måle tilbakefall til kriminalitet, og for et gitt utvalg er de viktigste kildene til variasjon hvilket mål som brukes på tilbakefall, samt hvor lang oppfølgingsperioden er. De vanligste målene på tilbakefall er nye siktelsener og nye dommer etter idømt straff. Vi har definert tilbakefall til kriminalitet som nye lovbrudd hentet fra SSBs siktelsesdata (se faktaboks for definisjon av siktelsener). Videre inkluderer vårt primære mål på tilbakefall en oppfølgingsperiode på 3 år.

I analyser av tilbakefall bruker vi noen ganger data fra konfliktrådet og andre ganger data fra SSB for å identifisere reaksjonene vi skal måle tilbakefall etter. Konfliktrådet har registerdata om både meklings saker og ungdomsreaksjonene, og det er stort sett disse dataene som brukes. Noen ganger ønsker vi derimot å sammenligne tilbakefall etter

ungdomsreaksjonene med for eksempel andre straffereaksjoner. Andre straffereaksjoner finnes i SSB sine data, og i de tilfellene bruker vi SSB sine data for å definere reaksjonene det skal måles tilbakefall etter. Uavhengig av om vi bruker data fra SSB eller Konfliktrådet, mangler vi informasjon om når sakene er avsluttet. Det innebærer at når konfliktrådsdata benyttes, måler vi tilbakefall fra datoen hvor konfliktrådet har opprettet saken i sine systemer, og når SSB-data benyttes, begynner målingen av tilbakefall fra avgjørelsestidspunktet for straffereaksjonen. I det videre omtaler vi dette som tilbakefall målt etter at straffen er *påbegynt*.

For å kontrollere at ikke variasjoner mellom saker skyldes lovbrudd begått under straffegjennomføringen har vi kontrollert tallene opp mot målinger av tilbakefall mellom 12 og 36 måneder etter påbegynt straff. Ved bruk av konfliktrådsdata betyr

dette 12-36 måneder etter registrering av saken hos konfliktrådet, mens ved bruk av SSB-data betyr dette 12-36 måneder etter avgjørelse i straffesaken.

2.4.2 Mål på tilknytning til skole og arbeidsliv

Tilknytning til skole og arbeidsliv er relevant å undersøke, blant annet for å si noe om deltakelse i samfunnet og utenforskap. Mange av gjerningspersonene som undersøkes i denne studien er i en alder der man typisk er i overgangen mellom skole og arbeidsliv, og vi undersøker derfor tilknytning til skole og arbeid samlet. Vi måler deltakelse i skole per skoleår med en indikator for hvorvidt personen var registrert i pågående utdanning per 1. oktober. Deltakelse i arbeid måles med en indikator for hvorvidt personen i løpet av kalenderåret hadde en registrert yrkesinntekt større enn null.

Definisjoner

Kriminalitetsstatistikken baserer seg på en kombinasjon av SSB-data om siktelser og straffereaksjoner og data fra konfliktrådenes saksbehandlingssystemer. Under følger enkelte viktige definisjoner som ligger til grunn for datamaterialet.

Siktete etter SSB sin definisjon «(...) personer som har fått en rettskraftig avgjørelse mot seg. Felles for alle siktete er at de av politiet og påtalemyndigheten er blitt ansett som gjerningspersoner ved avsluttet etterforskning (forut for en eventuell tiltale og domstolsbehandling). I Norge er den kriminelle lavalder 15 år. Politiet vil derfor henlegge saker hvor siktete er under 15 år, siden de ikke anses å være strafferettslige ansvarlige. Lovbruddene regnes likevel som oppklarte, og er dermed med i denne statistikken.» Videre påpekes det at «En person som er mistenkt for å ha begått lovbrudd, kan få juridisk status som siktet på forskjellige tidspunkt under etterforskningen (for eksempel får alle som varetektsfengsles, status som siktet). Personer som har vært siktet under etterforskningen, men ikke hadde status som siktet ved avsluttet etterforskning, er ikke med i statistikken. I og med at statistikken ikke omfatter alle som har hatt status som siktet, og i tillegg inkluderer noen med status mistenkt (for eksempel blant de som er henlagt fordi den mistenkte var under 15 år), er SSBs definisjoner og bruk av begrepene siktete, siktet og siktelse ikke synonyme med tilsvarende juridiske begrep i straffeprosessloven § 82.»

Straffereaksjoner omfatter etter SSB sin definisjon alle strafferettslige avgjørelser mot en enkelt fysisk eller juridisk person som er rettskraftig avgjort og registrert i løpet av året. Dataene inneholder straffereaksjoner ilagt av påtalemyndighetene og domstolene. Ulike typer straffereaksjoner kan ilegges i kombinasjon med hverandre. I våre fremstillinger av straffereaksjoner bruker vi den mest alvorlige straffereaksjonen som en person er ilagt. For eksempel, hvis en person er ilagt ubetinget fengsel og bot, fremgår dette som ubetinget fengsel i våre fremstillinger.

I SSB sin kriminalstatistikk er lovbrudd definert som de handlinger loven til enhver tid beskriver som straffbare. Hver siktelse og straffereaksjon er registrert med en lovbruddstype, som er inndelt i ni lovbruddsgrupper. I data fra konfliktrådene er ikke lovbrudd i utgangspunktet definert i de samme lovbruddstypene og lovbruddsgruppene, men i en del fremstillinger har vi manuelt sortert lovbruddene fra konfliktrådene i de samme lovbruddsgruppene som SSB benytter.

I SSB sin offentlige statistikk over siktelser og straffereaksjoner presenteres gjerne statistikken etter statistikkår, som ofte kan avvike fra det året et lovbrudd ble begått. For å gi et best mulig bilde av omfanget av registrert kriminalitet i ulike år, baseres våre fremstillinger ofte på gjerningstidspunktet for lovbruddet. SSB har også variabler på avgjørelsestidspunktet for en straffereaksjon eller siktelse. SSB har ikke data om gjennomføring av straffereaksjoner, så i våre analyser presenteres utfall i etterkant av straff som utfall etter avgjørelsestidspunktet, altså tidspunktet straffen ble idømt/ilagt. Data fra konfliktrådene inneholder også informasjon om gjerningstidspunkt, men ikke avgjørelsestidspunkt. Konfliktrådene har derimot data om tidspunktet saken først ble registrert hos konfliktrådene. I analyser av utfall ved bruk av data fra konfliktrådene måler vi utfall etter at saken ble opprettet i konfliktrådet.

2.4.3 Intervjuer med parter

Gjennom prosjektperioden gjennomførte vi intervjuer med åtte gjerningspersoner som har gjennomført eller gjennomfører ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, samt to fornærmede i slike saker. Intervjuene har belyst bakgrunnen for ungdomsreaksjonen, hvordan reaksjonen har vært gjennomført og hvilke erfaringer gjerningspersonen har hatt.

Vi har også gjennomført totalt ti intervjuer med parter som har deltatt i mekling i konfliktrådet, fire gjerningspersoner og seks fornærmede. Sakene har omhandlet ulike typer lovbrudd, fra voldshendelser til trakassering på nett.

Rekrutteringen av informanter ble gjort med hjelp fra ni konfliktråd. Konfliktrådene ble valgt ut i samråd med Sfk for å unngå overlapp med en parallell studie. I årsskiftet 2023/-24 sendte Sfk en felles e-post til de ni konfliktrådene med oppfordring om å bistå oss i rekrutteringen. Hensikten var å bruke ungdomskoordinatorer til å rekruttere ungdom, og meklere til å rekruttere parter i meklingssaker. I etterkant av Sfks oppfordring tok vi kontakt med konfliktrådene og la ved et informasjonsskriv til ungdomskoordinatorer og meklere om rekrutteringsprosessen. Ungdomskoordinatorer og meklere fikk i tillegg et informasjonsskriv som de skulle bruke når de henvendte seg til ungdom/partner.

Rekrutteringen har vært svært krevende. Tidlig sommer 2024 ble konfliktrådene minnet om at vi gjerne ønsket flere informanter. I tillegg anmodet vi om bistand med rekruttering i gruppeintervjuene vi hadde med meklere og ungdomskoordinatorer. Sfk sendte i tillegg en e-post til konfliktrådene høsten 2024 der de igjen oppfordret til bistand med rekrutteringen. Vi har intervjuet alle vi har fått samtykke fra og kontakt med, men likevel er utvalget begrenset.

2.4.4 Begrensninger for analyser av utfall

Vårt primære mål på tilbakefall er nye siktelsler i løpet av en oppfølgingsperiode på tre år.

Når det gjelder siktelsler har vi tilgang på registerdata om siktelsler og straffereaksjoner registrert til og med statistikkåret 2022. Statistikkåret sammenfaller i de fleste tilfeller med året det ble fattet en avgjørelse i saken, men ikke nødvendigvis året lovbruddet ble begått. Mange av de registrerte lovbruddene som ble begått i 2022 vil først dukke opp i statistikken om siktelsler og straffereaksjoner i 2023, dels 2024 og i noen tilfeller senere. Når vi måler tilbakefall til kriminalitet, er det gjerningstidspunktet vi ønsker å ta utgangspunkt i. Fordi registerdata om lovbrudd med gjerningstids-

punkt i 2022 er ufullstendige, har vi begrensede muligheter til å gjøre analyser hvor vi undersøker tilbakefall til kriminalitet etter 2021 uten å underestimere tilbakefallsratene. I praksis har vi dermed ikke data til å gjøre analyser om tilbakefall til kriminalitet med lovbrudd som er begått etter 2021. Med en oppfølgingsperiode på tre år er implikasjonen at det seneste «kullet» med gjerningspersoner vi kan analysere er fra 2018.

Når det gjelder oppfølgingsperioden bør denne ideelt sett løpe fra tidspunktet hvor straffegjennomføringen avsluttes. Utfordringen er at vi først fra 2020 har informasjon om straffens lengde. Det betyr at oppfølgingsperioden i våre analyser løper fra tidspunktet konfliktrådet mottar sakene, og ikke fra da straffegjennomføringen fullføres. For andre straffereaksjoner enn de konfliktrådet forvalter løper oppfølgingsperioden fra tidspunktet gjerningspersonene mottar straffen.

Utfordringen med en oppfølgingsperiode som løper fra straffens begynnelse er at kriminalitet begått mens straffegjennomføringen pågår vil regnes som tilbakefall. For mekling er dette et begrenset problem, mens for ungdomsreaksjonene kan gjennomføringstiden være på inntil tre år, altså hele oppfølgingsperioden. Majoriteten av ungdomsreaksjonene, samt øvrige straffereaksjoner gitt til ungdom, har imidlertid en gjennomføringstid på under ett år. Vi har derfor inkludert vurderinger av tilbakefall 12-36 måneder etter påbegynt straff.

Som redegjort for i kapittel 2.3.2 er det begrenset hvilken informasjon vi har om reaksjonene før 2020. Det betyr at det også er begrenset hvilke analyser vi kan gjøre av sammenhenger mellom reaksjonenes innhold og sentrale utfallsmål som tilbakefall til kriminalitet.

2.5 Utredning av effektstudie

I vurderingen av om det er mulig å gjennomføre en effektstudie om gjenopprettende prosess er det flere spørsmål som må besvares, og som vi har vurdert; hva er det vi konkret ønsker å måle effekten av, hva slags utfall er det vi er interesserte i å estimere effekter på, finnes det grunnlag for å bruke eksperimentelle eller ikke-eksperimentelle metoder for å estimere effekter, er tilgjengelige data gode nok for å gjennomføre en effektstudie, og hvor nyttig vil en eventuell effektstudie være?

I kapittel 9 har vi utredet mulighetene for gjennomføring av en effektstudie som undersøker effekten av straffereaksjoner med gjenopprettende prosess på sentrale utfallsmål. Sentrale utfallsmål for den aktuelle intervensjonen er tilbakefall til kriminalitet, inntekt, utdanning, arbeidsmarkedstilknypning og

kvalitet på relasjoner. Vi har utredet mulighetene for en effektstudie av alle straffereaksjonene som baserer seg på metodikken gjenopprettende prosess, herunder ungdomsoppfølging, ungdomsstraff, oppfølging i konfliktråd og mekling. I vår utredning av en effektstudie vurderer vi effekter av disse straffereaksjonene som helhet, og ikke enkelte elementer ved de ulike straffereaksjonene.

Vi har utredet muligheten for å gjennomføre et randomisert kontrollert eksperiment (RCT). I tillegg har vi vurdert ikke-eksperimentelle metoder, inkludert IV-metoden, Matching og et fuzzy RD design som utnytter lovendringer for ungdomsreaksjonene.

Felles for alle metodene vi beskriver er at det i mange tilfeller vil være en utfordring å vurdere mulighetene for å gjennomføre en effektstudie før man sitter med dataene. På bakgrunn av vår utredning av mulige metoder er det derfor vanskelig å si på forhånd om metoden vil fungere eller ikke. Metoden vi anser som mest gjennomførbar er Matching. Den største utfordringen med denne metoden er at det er vanskelig å teste om man har løst seleksjonsproblemet.

2.6 Avgrensninger

Interessante tema som en utredning av bruk og virkninger av gjenopprettende prosess kunne belyst, men som er avgrenset vekk fra denne studien beskrives i det videre.

2.6.1 Sivile saker

Av sivile saker inkluderes mekling i henlagte straffesaker, men oppdraget er avgrenset bort fra å

studere sivile saker bragt inn til konfliktrådet av en av partene i en konflikt eller offentlige etater.

2.6.2 Oppfølging i konfliktråd

For oppfølging i konfliktråd er antall observasjoner for få til å til å hente meningsfull innsikt fra registerdata. Reaksjonene har vært tema for intervjuer med konfliktrådene, men omtales ikke nærmere i det videre. Den generelle opplevelsen til informantene er at reaksjonene i prinsippet er gode, men at de er krevende å gjennomføre i praksis. Dette som følge av at tilgangen på tiltak er mer krevende for gjerningspersoner over 18 år.

2.6.3 Virkninger av andre straffereaksjoner

I sammenligningen mellom straffereaksjonene konfliktrådet forvalter og andre straffereaksjoner, er det kun foretatt en sammenligning etter utfallsmål fra registerdata. Det er ikke foretatt en sammenligning av reaksjonene, og hvordan eventuelle forskjeller oppleves for ungdommene. Særlig en mer inngående sammenligning med samfunnsstraff kunne være av interesse i senere utredninger. Samfunnsstraff inneholder mange av de samme elementer som ungdomsreaksjonene. I likhet med konfliktrådet under ungdomsreaksjoner, er kriminalomsorgen opptatt av å søke samarbeid med andre instanser under en samfunnsstraff for å tilrettelegge innholdet i straffen etter domfeltes ressurser, behov og utfordringer i livet.

2.6.4 Perspektiver fra domstol og påtalemyndighet

Oppmerksomheten har vært rettet mot konfliktrådets arbeid, og partenes opplevelser. Dommer og påtalejurister har ikke blitt intervjuet i forbindelse med prosjektet.

3. Straffegjennomføring i regi av konfliktrådet

Konfliktrådet administrerer og gjennomfører de alternative straffereaksjonene mekling i konfliktråd, ungdomsstraff, ungdomsoppfølging og oppfølging i konfliktråd. I dette kapitlet gis en beskrivelse av veien til straffegjennomføring i regi av konfliktrådet, samt hvordan bruken av reaksjonene varierer over tid og mellom konfliktråd.

3.1 Om konfliktrådet

Konfliktrådet består av 12 konfliktråd fordelt på 22 lokasjoner og Sekretariatet for konfliktrådene (Sfk). Sfk har det faglige og administrative ansvaret for konfliktrådene. Ved hvert konfliktråd arbeider både ledere, rådgivere og ungdomskoordinatorer. Rådgiverne arbeider med saksbehandling, faglig oppfølging av meklere og kunnskapsutvikling, mens ungdomskoordinatorene har ansvar for gjennomføringen av ungdomsreaksjonene. I tillegg er cirka 450 meklere tilknyttet konfliktrådene. Meklerne har ansvar for tilrettelegging og gjennomføring av meklingsmøter i regi av konfliktrådet (Konfliktrådet, 2024b).

I tillegg til å administrere alternative straffereaksjoner og tilby mekling til parter i sivile konflikter, har konfliktrådet, ved Sfk, en bredere kriminalitetsforebyggende rolle. Denne rollen utøves gjennom bidrag til kunnskapsbasert kriminalitetsforebygging, både nasjonalt og lokalt, og gjennom administrasjon av statlige tilskudd til kriminalitetsforebygging, forebygging av vold i nære relasjoner og radikalisering (Konfliktrådet, 2024b).

3.2 Veien til straffegjennomføring i regi av konfliktrådet

I 2024 mottok Konfliktrådet 2 211 straffesaker til gjennomføring av straffereaksjonene mekling i konfliktråd, oppfølging i konfliktråd, ungdomsoppfølging og ungdomsstraff. Mekling i konfliktråd og oppfølging i konfliktråd utgjorde 1 574, ungdomsoppfølging 541 og ungdomsstraff 96 av sakene. Til sammenligning viser tall fra SSB at det totalt sett ble ilagt eller idømt 56 705 straffereaksjoner i Norge i 2024, sett bort fra forenklede forelegg (Statistisk sentralbyrå, 2024b). Som andel av det totale antallet ilagte eller idømte

straffereaksjoner utgjør disse reaksjonene samlet 3,9 prosent.

Figur 3-1 viser et lovbrudds gang gjennom rettsapparatet, samt hvem og hvordan saker kan bringes inn til Konfliktrådet. Straffesaker og henlagte straffesaker kan overføres til konfliktrådet fra både påtalemyndigheten og domstolene, og straffereaksjonene kan være stilt som et vilkår, eller være ilagt eller idømt som egne reaksjoner.

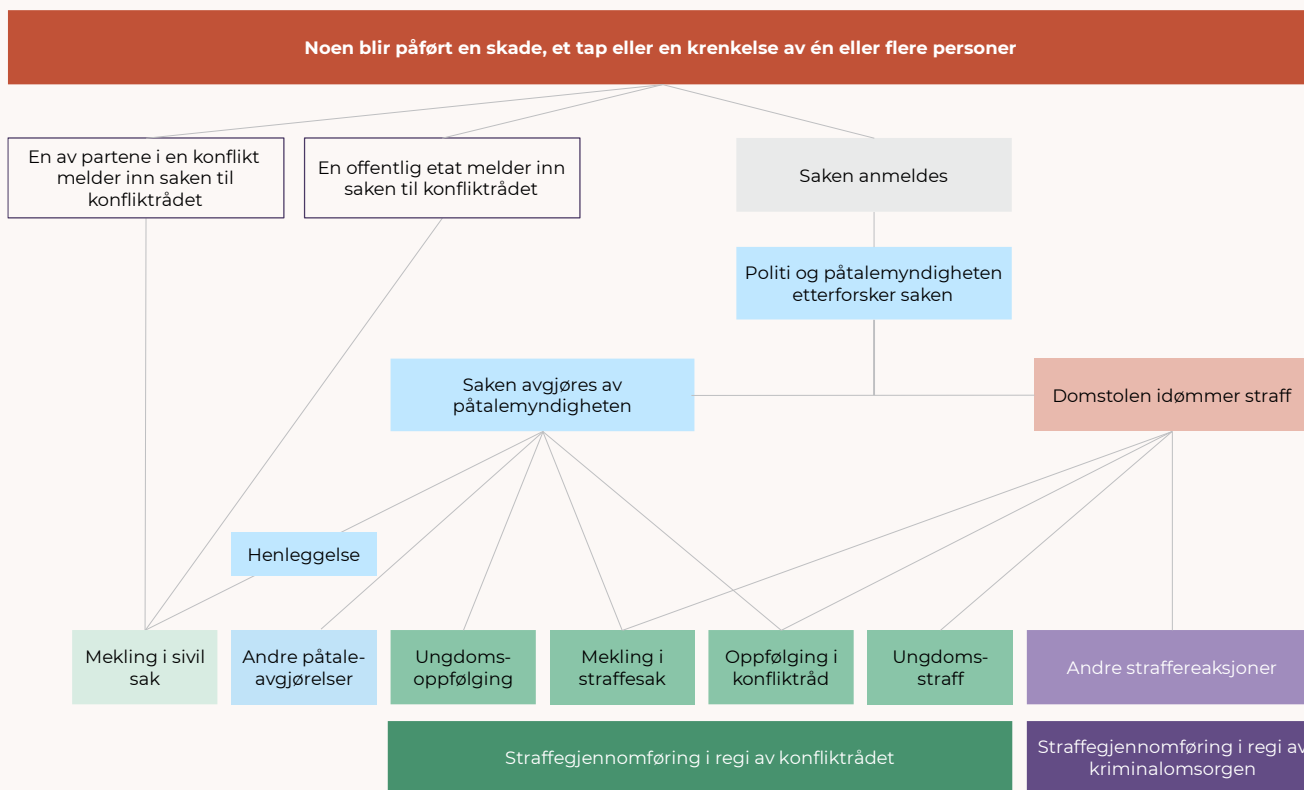
Påtalemyndigheten leder etterforskningen i straffesaker og består av tre overordnede nivåer: påtalemyndigheten i politiet, statsadvokatene og Riksadvokaten. Etter endt etterforskning kan påtalemyndigheten enten ilegge straffereaksjon, henlegge saken, eller reise tiltale for domstolen. I en eventuell retts sak er påtalemyndigheten part i saken.

Straffereaksjonene påtalemyndigheten kan ilegge er forelegg, betinget påtaeunntatelse, mekling i konfliktråd, oppfølging i konfliktråd og ungdomsoppfølging. Påtalemyndigheten kan også av ulike årsaker velge å henlegge saken, for eksempel på grunn av mangel på bevis, eller fordi den mistenkte var under 15 år på gjerningstidspunktet. Ved henlagte saker kan påtalemyndigheten gjøre en vurdering av hvorvidt partene bør få et tilbud om mekling i konfliktråd. Mekling i henlagte straffesaker er et frivillig tilbud til partene, og sakene behandles på samme måte som sivile saker.

Dersom påtalemyndigheten velger å ta ut tiltale, sendes saken til domstolene for avgjørelse av skyld- og straffespørsmål. De alminnelige domstolene består av tre instanser: tingrettene, lagmannsrettene og Høyesterett. Disse utgjør et hierarki, med tingrettene nederst og Høyesterett på toppen. Generelt behandles saker først i tingretten, og behandles på høyere trinn kun dersom en av partene motsetter seg avgjørelsen på et lavere nivå og anker saken til neste instans. Domstolene har myndighet til å idømme en rekke ulike straffereaksjoner, herunder mekling i konfliktråd som særvilkår for betinget fengsel, oppfølging i konfliktråd og ungdomsstraff.

For perioden denne utredningen omfatter hadde domstolen også mulighet til å idømme ungdomsoppfølging som særvilkår for betinget fengsel, men dette ble endret fra 1. september 2024. Etter lovendringene som trådte i kraft kan ungdomsoppfølging kun ilegges av påtalemyndigheten.

Figur 3-1: Forenklet fremstilling av veien fra lovbrudd/konflikt til mekling og/eller straffegjennomføring i konfliktrådet

Kilde: Presentasjon fra Konfliktrådet og SSB (2022). Figur utarbeidet av Oslo Economics-

Merknad: Andre straffereaksjoner omfatter rettighetstap, bot, fullbyringsutsettelse, samfunnsstraff, ubetinget fengsel, elektronisk kontroll, betinget fengsel og narkotikaprogram. Andre påtaleavgjørelser omfatter bot, inndragning, rettighetstap, påtaleunntatelse mv.

3.2.1 Særbehandling av unge personer i det norske rettssystemet

I Norge er formålet med straff å redusere fremtidig kriminalitet, enten ved å redusere lovbruddstilbøyeligheten til den som straffes (individualpreventiv effekt), eller ved å avskrekke andre fra å begå lovbrudd (allmennpreventiv effekt). For lovbrutere som var under 18 år på handlingstidspunktet, gjør særskilte hensyn seg gjeldende, og i norsk rett behandles disse mildere enn lovbrutere over 18 år.

De samme strafferettslige reaksjonene som benyttes overfor voksne kan i utgangspunktet også benyttes overfor mindreårige lovbrutere. Imidlertid slår FNs barnekonvensjon fast at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, og at bruk av fengsel som straff for barn kun skal benyttes som en siste utvei (Barnekonvensjonen, 1989, art. 37(b)).

Det er flere måter unge blir særbehandlet i det norske rettssystemet. Generelt prioriteres mindreårige i rettssystemet, og de har krav på raskere saksgang. Videre skal unge i utgangspunktet få gjennomføre straffen i samfunnet, som forankret i FNs barnekonvensjon. I de tilfeller hvor fengsel er

alternativet, skal ungdommene fortrinnsvis gjennomføre straffen i egne ungdomsenheter, adskilt fra voksne lovbrutere (Kriminalomsorgen, 2023). Ungdomsenhetene skiller på flere måter fra ordinære høysikkerhetsfengsel. De har få innsatte, betydelig flere ansatte per innsatt og tettere tværfaglig oppfølging av den enkelte, sammenlignet med ordinære fengsel (Kriminalomsorgen, 2023).

Den høye terskelen for å fengsle barn følger av folkerettslige forpliktelser under FNs barnekonvensjon og den senere vedtatte straffeloven § 33. Prinsippet om barnets beste stod sentralt i regjeringens handlingsplan «Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet 2005-2008», i St.meld. nr. 20 (2005-2006) «Alternative straffereaksjoner overfor unge lovbrutere», og i NOU 2008:19 «Barn og straff». I disse dokumentene ble det lagt vekt på hvor uheldig fengsel kan være for barns utvikling, og det ble anbefalt å øke bruken av alternative reaksjoner overfor barn og unge som betinget påtaleunntatelse, samfunnsstraff og overføring til konfliktråd.

Riksadvokaten fulgte opp føringene i handlingsplanen og stortingsmeldingen, og fra og med 2006 ble bruk av alternative reaksjoner overfor unge

lovbrytere spesielt vektlagt i Riksadvokatens årlige rundskriv om mål og prioriteringer i politiets straffesaksbehandling (Riksadvokaten, 2006). Det ble også lagt vekk på nytten av å «skreddersy» straffereaksjonen og tilpasse den til ungdommenes individuelle behov. Som følge av dette ble det iverksatt flere pilotprosjekter, blant annet bruk av ungdomskontrakt som vilkår for påtaleunntatelse og oppfølgingsteam. Erfaringene fra pilotprosjektene la grunnlaget for flere vesentlige lovendringer for straff av mindreårige i 2012. Endringene inkluderte at ubetinget fengsel kun kan idømmes når det er særlig nødvendig, og at samfunnsstraff skal kunne benyttes også når lovbyrter ellers kunne vært idømt fengsel i over ett år. I tillegg ble de to straffereaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging innført som nye alternative straffereaksjoner, med virkning fra 1. juli 2014 (Prop. 135L (2010-2011); Prop. 57L (2013-2014); Lid, 2016; Justis- og politidepartementet (2005-2008); St.meld. nr. 20 (2005-2008); NOU (2008:15)).

Ungdomsreaksjonene er ment å brukes som reaksjon overfor ungdom i en sårbar livssituasjon der det antas at tettere oppfølging enn ved andre straffereaksjoner vil kunne endre den kriminelle atferden, og bidra til positiv utvikling.

For perioden som utredningen dekker, stod det i straffelovens § 52a at ungdomsstraff kan idømmes i stedet for fengselsstraff når ungdommen er under 18 år på handlingstidspunktet, har begått gjentatt eller alvorlig kriminalitet, samtykker og har bosted i Norge, og når hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet (Straffeloven 2014, § 52a). Med endringen av lovgivning som trådte i kraft 1. september 2024, ble kravet om at den unge må ha begått «gjentatt eller alvorlig kriminalitet» fjernet og erstattet av en formulering om at ungdomsstraff må anses som en egnet reaksjon. Fjernet er også kravet om at ungdommen må samtykke. Det står isteden at lovbyrteren har rett til å medvirke i vurderingen av om ungdomsstraff er en egnet reaksjon (Straffeloven, 2024, § 52a).

Når det gjelder ungdomsoppfølging kunne domstolen i perioden som utredningen dekker idømme ungdomsoppfølging som vilkår for betinget dom. Forutsetningen var at domfelte var mellom 15 og 18 år på handlingstidspunktet, at saken egnet seg for slik behandling og at det foreligger samtykke fra domfelte og domfelles verger (Straffeloven, 2022, § 37). Når straffeskyld anses bevist kunne også påtalemyndigheten, under samme forutsetninger som for domstolene, beslutte at saken overføres til ungdomsoppfølging i konfliktrådet med varighet på inntil ett år (Straffeprosessloven, 2022, § 71a). Med

lovendringene som trådte i kraft 1. september 2024, kan ikke lenger domstolen idømme ungdomsoppfølging som særvilkår for betinget fengsel. Påtalemyndigheten kan fortsatt ilegge ungdomsoppfølging, og det er fortsatt krav til samtykke fra siktede og dens eventuelle verger (Straffeprosessloven, 2024, § 71a).

3.3 Bruk av mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker

Når straffeskyld anses bevist, kan påtalemyndigheten beslutte at saken skal overføres til mekling i konfliktrådet, eller til oppfølging i konfliktrådet med varighet på inntil ett år. Overføring forutsetter at saken egner seg for slik behandling, samt at det foreligger samtykke fra både fornærmede og siktede og deres eventuelle verger (Straffeprosessloven, 2024 § 71a). Frem til 2022 kunne påtalemyndigheten også ilegge mekling som vilkår for påtaleunntatelse. Sett i sammenheng med andre lovendringer, ble det vurdert som tilstrekkelig at påtalemyndigheten kunne ilegge direkte overføring av saker til mekling i konfliktråd (Prop. 146L, 2021). Videre, om påtalemyndigheten av ulike grunner beslutter å henlegge en sak, kan saken likevel henvises til konfliktrådet som et tilbud til partene. Saken vil da behandles som en sivil sak.

Domstolen kan idømme mekling i konfliktråd som vilkår for betinget bot eller fullbyrdingsutsettelse (betinget fengsel), forutsatt at saken egner seg og at det foreligger samtykke fra partene (Straffeloven, 2024, § 37).

Egnethet er et stikkord for når mekling bør tas i bruk. For at en sak skal være egnet, må den være ferdig etterforsket og gjerningspersonen må erkjenne de faktiske forholdene. Videre må partene i hovedsak være enige i hva som har skjedd, og samtykke til at saken overføres til konfliktrådet. En sak vil være særlig egnet dersom fornærmede har behov som kan gjøre det nyttig å komme i kontakt med gjerningspersonen, dersom gjerningspersonen har behov for å ta personlig ansvar for sine handlinger, og dersom partene har en relasjon (Konfliktrådet, 2024c). Riksadvokaten har videre presisert at mekling egner seg i saker der individualpreventive hensyn taler for slik behandling, og der allmennpreventive hensyn ikke taler mot, og at mekling ikke egner seg i saker der

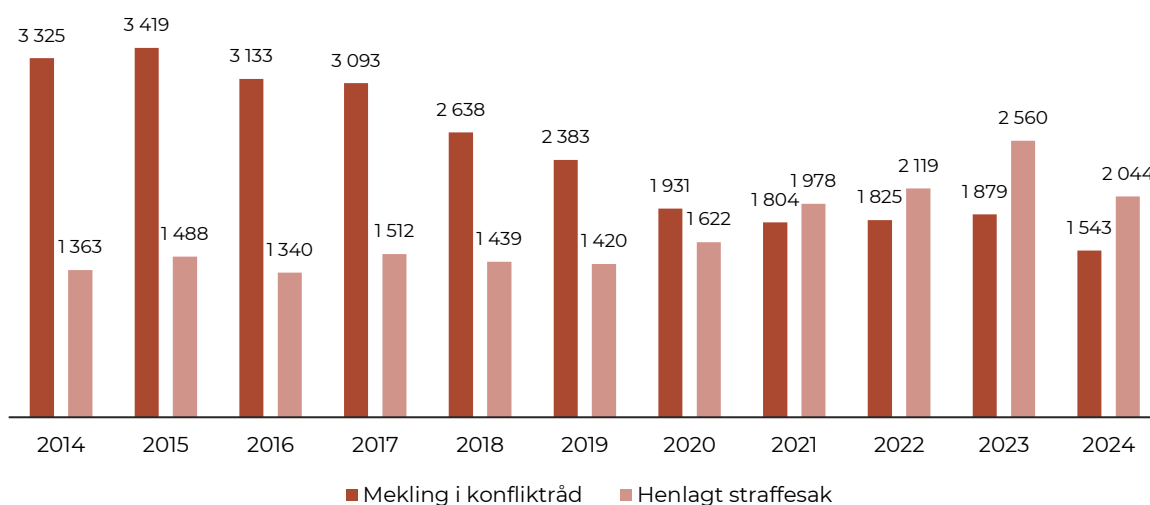
ubetinget fengsel eller samfunnsstraff er en alternativ straff.²

3.3.1 Utvikling i volum av saker

Antall oversendte saker til Konfliktrådet med reaksjonen mekling i konfliktråd har gått ned fra 3 325 i 2014 til 1 543 i 2024, en reduksjon på 54 prosent. I samme periode har antall henlagte straffesaker økt med 50 prosent, fra 1 363 saker i 2014 til 2 044 saker i 2024 (Se Figur 3-2).

En betydelig andel av de henlagte straffesakene involverer gjerningspersoner som var under den kriminelle lavalder på gjerningstidspunktet. I både 2023 og 2024 utgjorde saker der gjerningspersonen var under 15 år omtrent én tredjedel av de henlagte straffesakene som ble oversendt til konfliktrådet, og andelen har økt over tid (Konfliktrådet, 2024b).

Figur 3-2: Antall oversendte saker til konfliktrådet (2014- 2024)

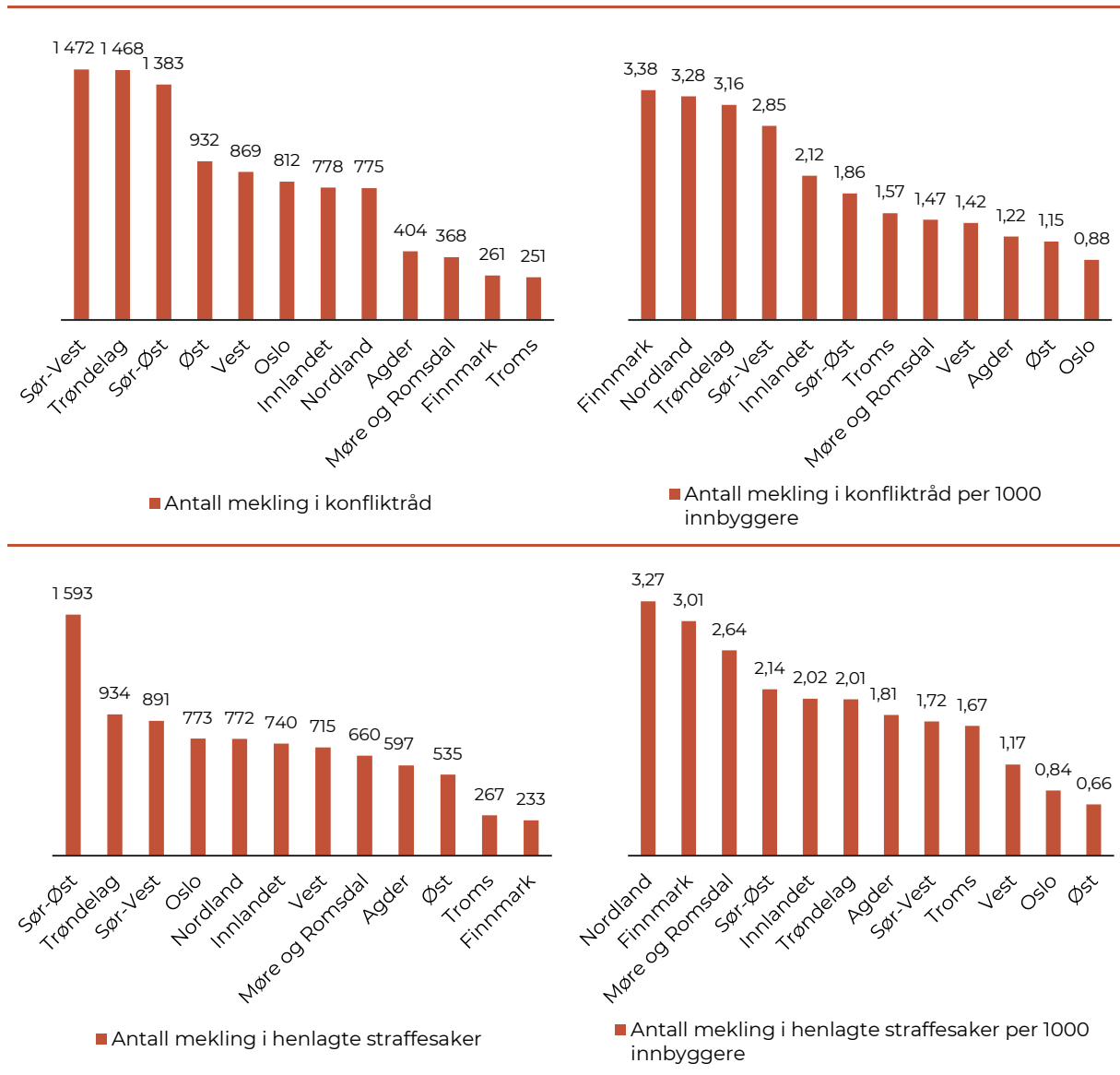
Kilde: Sekretariatet for konfliktrådene, årsrapporter

Basert på registerdata fra konfliktrådet for årene 2020 til september 2024 viser Figur 3-3 fordelingen av det totale antall saker mellom konfliktrådene, samt fordelingen av saker per 1 000 innbyggere. Konfliktrådene i Sør-Øst og Sør-Vest har både et høyt antall saker med mekling i konfliktråd og et

høyt antall henlagte straffesaker. Målt per 1 000 innbyggere er det de mindre befolkede fylkene Finnmark og Nordland som har flest saker.

² Riksadvokatens rundskriv om konfliktråd revideres i 2024/2025, endringer kan derfor forekomme.

Figur 3-3: Antall saker med mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker (2020-september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalget er alle saker med mekling i konfliktråd og alle henlagte straffesaker oversendt til konfliktrådet i perioden 2020- september 2024.

3.3.2 Utvikling i type saker

Det er et bredt spekter av lovbrudd som ligger til grunn for meklings sakene som overføres til konfliktrådet. Figur 3-4 viser en samlet fordeling av saker i årene 2020-2024, basert på konfliktrådets klassifisering av lovbruddsgrupper. Tallene viser at vold er den dominerende lovbruddsgruppen for både straffereaksjonen mekling i konfliktråd og henlagte straffesaker, etterfulgt av mindre tyveri og skadeverk for straffereaksjonen mekling i konfliktråd, og hensynsløs adferd og mindre tyveri for henlagte straffesaker. Selv om voldssaker er den vanligste lovbruddsgruppen blant begge sakstyper, er det den klart vanligste lovbruddsgruppen for mekling i konfliktråd, mens det er noe større

spredning blant flere lovbruddsgrupper i henlagte straffesaker.

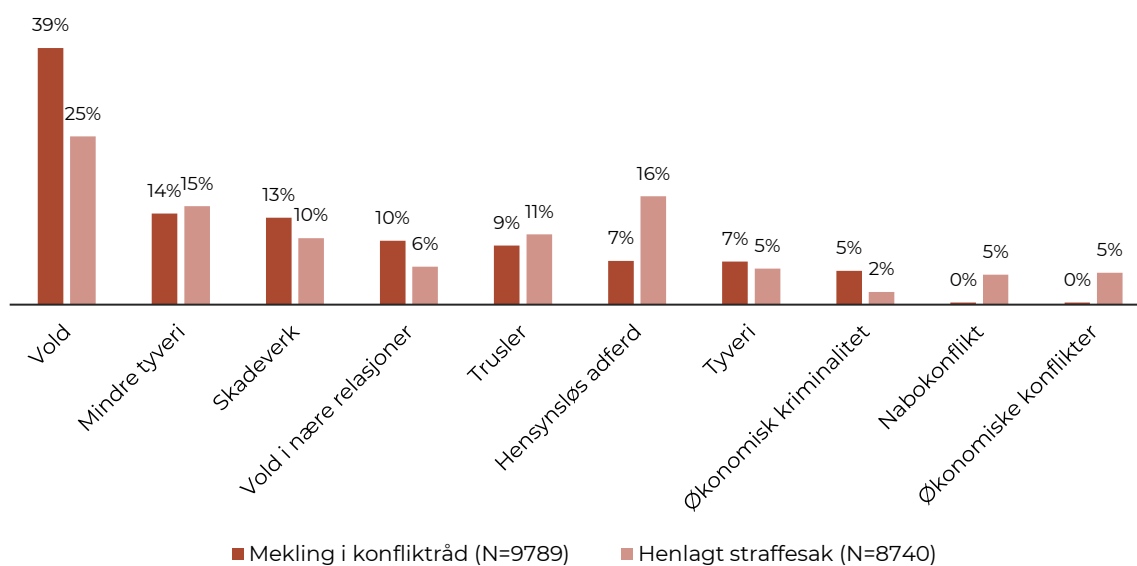
Å spore utviklingen over tid lenger tilbake enn 2020 er utfordrende grunnet Konfliktrådets overgang til nytt saksbehandlingssystem i 2020. Med nytt system kom også en ny klassifisering av lovbruddstyper. «Vold» er imidlertid en egen kategori både i nytt og gammelt system, og fra 2014 til 2024 har andelen voldssaker økt fra 30 prosent til 39 prosent. Videre er også «Vold i nære relasjoner» en egen kategori, men denne kommer ikke nødvendigvis i tillegg til «Vold». Både vold og vold i nære relasjoner kan være registrert på samme sak.

Skadeverk og trusler var også egne kategorier i systemene før 2020. I tillegg var naskeri en egen kategori, som trolig er sammenlignbar med «mindre tyveri» i det nåværende systemet. Disse lovbruddenes andel av totale antall straffereaksjoner med mekling i konfliktråd har ligget nokså stabilt. Motsvaret til den økte andelen voldssaker synes å være moderate reduksjoner i de øvrige lovbruddstyper.

lovbruddet i 56 prosent av sakene med straffereaksjonen mekling i konfliktråd. I motsatt ende er Vest og Sør-Vest, hvor voldssaker utgjorde 29 prosent av sakene. Den nest største kategorien er mindre tyverier, og også her er det geografisk variasjon. Tyverier og mindre tyverier utgjør i sum 5 og 7 prosent av mekling i konfliktråd i henholdsvis Oslo og Øst, mens det utgjør 36 og 30 prosent i Sør-Vest og Møre og Romsdal.

Det er betydelige geografiske variasjoner når det gjelder fordelingen av type saker som overføres til konfliktrådene. I Oslo var vold det underliggende

Figur 3-4: Fordeling av lovbruddstyper (2020- september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene

Merknad: Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd og alle henlagte straffesaker oversendt til konfliktrådet i perioden 2020- september 2024.

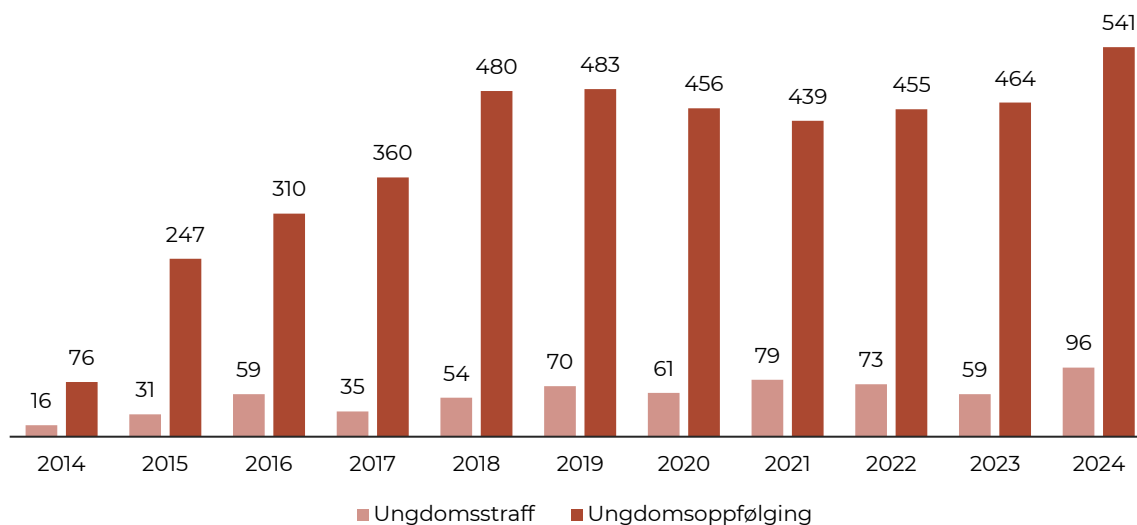
3.4 Bruk av ungdomsreaksjonene

Veien fra et lovbrudd til enten ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging i regi av konfliktrådet, ble beskrevet i kapittel 3.2. I det videre gis en nærmere beskrivelsen av utviklingen i saksvolum, samt hvilke lovbrudd ungdom som mottar ungdomsreaksjonene har begått.

3.4.1 Utvikling i volum av saker

Fra 1. september 2024 trådte lovendringer i kraft som påvirker virkeområdet til både ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, og 2024 var et foreløpig toppår for mottak av de to reaksjonene i konfliktrådet. Ungdomsstraff er en strengere straff enn ungdomsoppfølging, og antall saker er vesentlig færre. Før økningen i 2024 har antall saker med ungdomsstraff ligget mellom 60 og 80 saker de siste årene. For ungdomsoppfølgingsaker økte antallet jevnt mot 2019, for deretter å svinge mellom om lag 440 og 460 saker i året før økningen i 2024.

Figur 3-5: Antall mottatte saker med ungdomsreaksjoner hos konfliktrådene (2014- 2024)

Kilde: Sekretariatet for konfliktrådene, årsrapporter

Det er geografiske variasjoner i volumet av saker som konfliktrådene arbeider med. Dette følger av demografi og kriminalitetsutvikling, men trolig også tilbøyeligheten domstolene og påtalemyndigheten har til å bruke ungdomsreaksjonene.

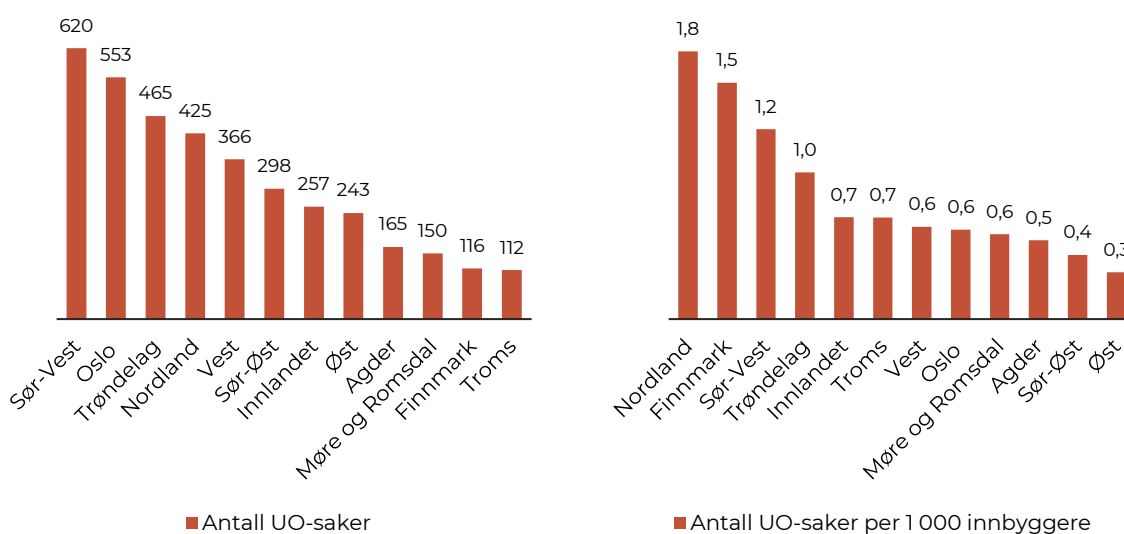
Figur 3-6 og Figur 3-7 viser både samlet antall saker fordelt på konfliktrådene i perioden 2020-2024 og antall saker per 1 000 innbygger. Innbyggertall er basert på antall innbyggere per 1. januar 2024.

Oslo har det klart høyeste antall ungdomsstraffsaker og det nest høyeste antall ungdoms-

oppfølgingssaker. Regnet per innbygger har fortsatt Oslo flest ungdomsstraffsaker, mens antall ungdomsoppfølgingssaker er relativt sett lavere.

Finnmark og Nordland skiller seg ut ved å ha et høyt antall ungdomsoppfølgingssaker per innbygger. Nordland har også et relativt høyt antall samlet sett. Agder peker seg ut med relativt mange ungdomsstraffesaker sett opp mot befolkningens størrelse, mens både Sør-Vest og Trøndelag har et høyt antall saker, både samlet sett og per innbygger.

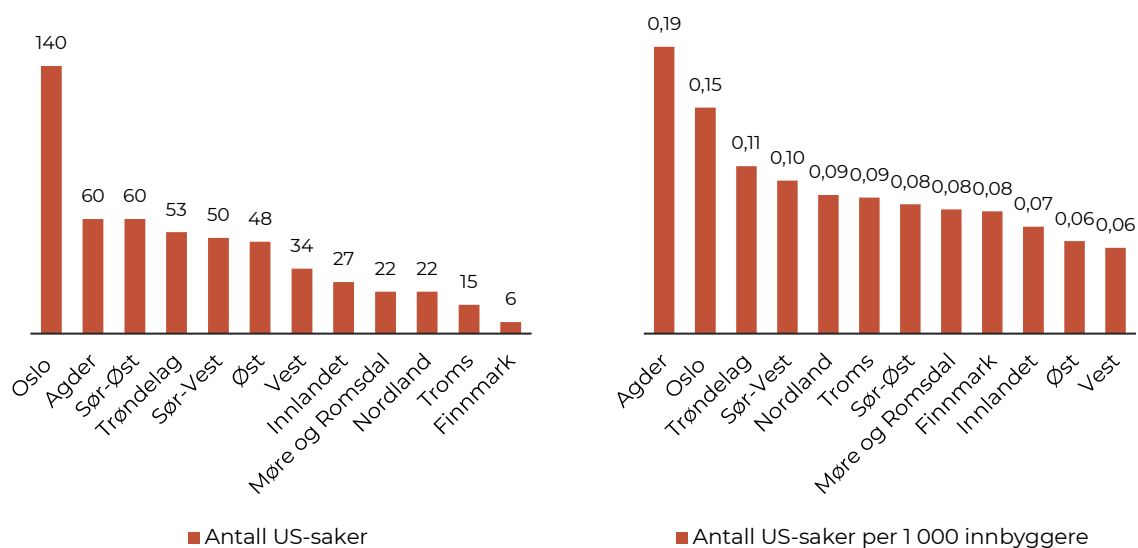
Figur 3-6: Antall saker med ungdomsoppfølging (UO) (2020- september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene

Merknad: Utvalget er alle saker med ungdomsoppfølging mottatt av konfliktrådene, i perioden 2014- september 2024.

Figur 3-7: Antall saker med ungdomsstraff (US) (2020- september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene.

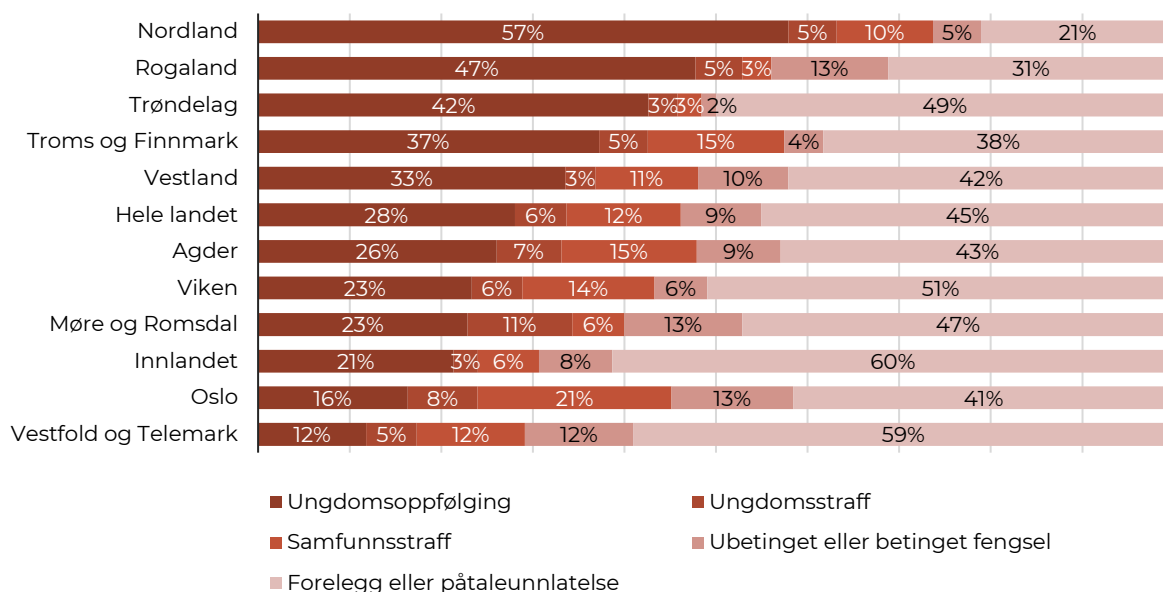
Merknad: Utvalget er alle saker med ungdomsstraff mottatt av konfliktrådene, i perioden 2014- september 2024.

De foregående figurene viste variasjoner i volum av saker, også etter at det er kontrollert for innbyggertall. Ytterligere variasjoner kan trolig forklares både med forskjeller i kriminalitet og forskjeller i tilbøyeligheten til bruk av ungdomsreaksjonene hos politi og påtale. For å undersøke dette nærmere har vi i Figur 3-8 vist hvordan det i ulike fylker har blitt reagert på voldslovbrudd begått av personer i alderen 15 til 17 år.

Med forbehold om at vi ikke har kontrollert for alvorlighetsgraden til voldslovbruddene ser det ut til å være betydelige forskjeller i bruk av

straffereaksjoner mellom fylkene. I Nordland ble 57 prosent av voldslovbrudd begått av ungdom mellom 15 til 17 år straffet med ungdomsoppfølging, mens tilsvarende tall for Vestfold og Telemark var 12 prosent. Sammen med Innlandet er Vestfold og Telemark det området hvor voldslovbrudd oftest straffes med forelegg eller påtaleunntatelse. I Oslo, som samlet sett gjennomfører flest saker med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, er bruk av ungdomsreaksjonene som svar på voldslovbrudd blant de laveste i landet. Oslo har imidlertid den høyeste andelen samfunnsstraff som svar på voldslovbrudd.

Figur 3-8: Fordeling av reaksjoner på voldslovbrudd (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB.

Merknad: Utvalget består av alle personer straffet for lovbrudd i perioden 2018-2022 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet. Fylke er definert som bostedsfylke når en person er 15 år. Voldslovbrudd er definert ut fra SSB sin standard for lovbruddstyper, på nivå to under vold og mishandling, konkret kategori 4AAAA-4AZZZZ.

Nordland N = 77, Rogaland N = 159, Trøndelag N = 192, Troms og Finnmark N = 94, Vestland N = 154, Agder N = 142, Viken N = 418, Møre og Romsdal N = 70, Innlandet N = 77, Oslo N = 395, Vestfold og Telemark N = 128

Variasjoner i bruk av ungdomsreaksjonene synes ikke å være forbeholdt voldslovbrudd. Som vist i Figur 3-9 er det også betydelige variasjoner i hvor ofte tyverier og narkotikalovbrudd straffes med ungdomsoppfølging. Fordelingen av hvilke fylker som bruker ungdomsreaksjoner relativt mye eller lite som svar på tyverier og narkotikalovbrudd er i stor grad den samme som for voldslovbrudd.

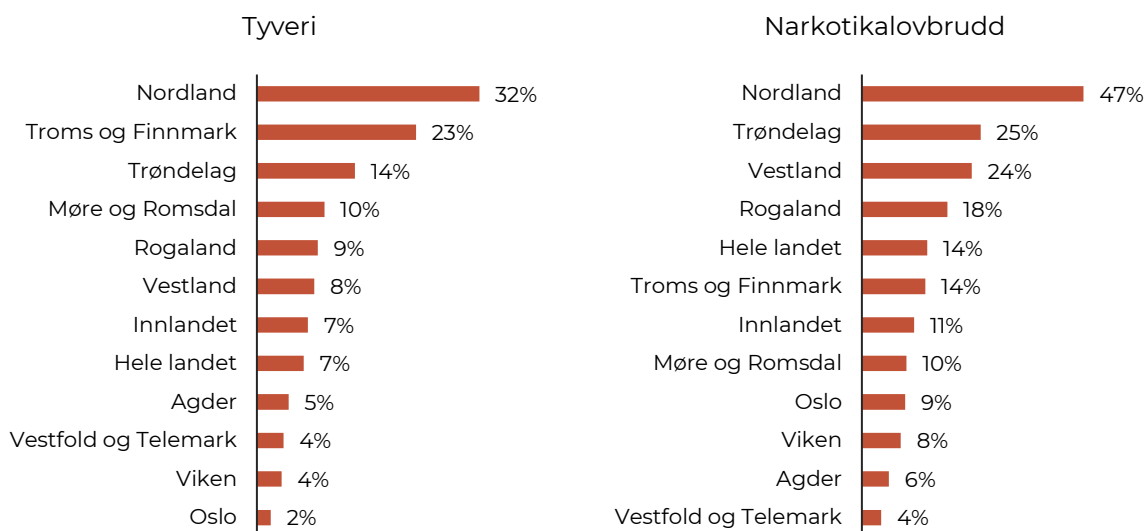
I 2020 fikk Sfk og den høyere påtalemyndighet i oppdrag å kartlegge hvilke saker som får ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, samt hvilket overføringsgrunnlag som benyttes. I forbindelse med oppdraget ble det foretatt en gjennomgang av alle ungdomsreaksjoner som ble oversendt til konfliktrådene i første halvår av 2019, og gjennomført intervjuer med politiadvokater i fem politidistrikt. Et av funnene var at det er ulik praksis for hvor den nedre terskelen for ungdomsoppfølging settes. I enkelte distrikt ble ungdommens oppfølgingsbehov og risikoen for ny kriminalitet særlig vektlagt. Dersom disse faktorene var til stede, ble ungdomsoppfølging ilagt uavhengig av om det aktuelle straffbare forholdet var mindre alvorlig. Mindre tyveri, kjøring uten

gyldig førerkort og overtredelse av legemiddeloven er eksempler på slike mindre alvorlige lovbrudd.

I andre distrikt vurderte påtalemyndigheten forholdsmessighet som det viktigste kriteriet, og ilet derfor ikke ungdomsoppfølging for de nevnte sakstypene, selv om ungdommen skulle ha et oppfølgingsbehov. Det ble også avdekket ulike terskler for å bringe saken inn for domstolen. Med utgangspunkt i variasjonene ble det uttrykt et behov for tydelige føringer om den nedre terskelen for å ilegge ungdomsoppfølging og hvordan forholdsmessighet skal vurderes (Riksadvokaten og Sekretariatet for konfliktrådene, 2020).

Tallene vi har samlet er for årene etter kartleggingen til Sfk og den høyere påtalemyndighet. Tallene synes å indikere at det fortsatt er betydelige variasjoner mellom distrikter, men vi har ikke grunnlag for å vurdere hva som forklarer variasjonene. Oppmerksomheten har vært rettet mot konfliktrådets arbeid og reaksjonenes virkninger. Dommere og påtalejurister har derfor ikke blitt intervjuet i forbindelse med prosjektet.

Figur 3-9: Andel idømt ungdomsoppfølging som reaksjon på tyveri og narkotikalovbrudd, per fylke (2020- september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB.

Merknad: Utvalget består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2020- september 2024 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet. Fylke er definert som bostedsfylke når person er 15 år.

Merknad tyveri: Nordland N = 100, Rogaland N = 299, Trøndelag N = 129, Troms og Finnmark N = 75, Vestland N = 416, Agder N = 155, Viken N = 793, Møre og Romsdal N = 104, Innlandet N = 151, Oslo N = 453, Vestfold og Telemark N = 184

Merknad narkotikalovbrudd: Nordland N = 169, Rogaland N = 422, Trøndelag N = 189, Troms og Finnmark N = 118, Vestland N = 251, Agder N = 121, Viken N = 831, Møre og Romsdal N = 105, Innlandet N = 197, Oslo N = 520, Vestfold og Telemark N = 243

3.4.2 Utvikling i type saker

Basert på konfliktrådets koding av lovbruddene som ungdommene har begått, har vi sett nærmere på hvilke typer lovbrudd som oftest går igjen i sakene. Ungdomsoppfølging er en mildere straffereaksjon enn ungdomsstraff, og som vist i Figur 3-10 reflekteres også dette i type lovbrudd som gjerningspersonene er dømt for. Mange av de som gjennomfører ungdomsstraff er dømt for enten ran eller seksuallovbrudd, og en høyere andel er dømt for grovere voldslovbrudd enn de som idømmes/ilegges ungdomsoppfølging.

Andelene har vært relativt stabile fra 2020 til 2024 for majoriteten av lovbruddstypene, men det finnes unntak. For ungdomsstraff er andelen seksuallovbrudd redusert fra 31 prosent i 2020 til 7 prosent i 2024. For ungdomsoppfølging har andelen saker med bruk og besittelse av narkotika gått fra å utgjøre 28 prosent av i 2020 til 6 prosent av sakene i 2024. Politiets endrede praksis i mindre alvorlige narkotikasaker fra 2022 er en viktig årsak til nedgangen.

Ungdomsreaksjonene ble innført i 2014, men frem til 2020 hadde konfliktrådet et annet IT-system, og en annen måte å klassifisere reaksjonene. Vi har derfor ikke tidsserier for hele perioden 2014-2024. Tallene for årene 2014-2019 er gjengitt i vedlegg og forteller den samme historien som tallene fra 2020:

vold, seksuallovbrudd og ran er dominerende innenfor ungdomsstraff, mens for ungdomsoppfølging er innslaget av narkotikakriminalitet, samt andre mindre alvorlige former for kriminalitet dominerende.

Når det gjelder variasjoner mellom konfliktråd ble det i forrige avsnitt vist hvordan det ser ut til å være geografiske variasjoner i reaksjoner på samme typer lovbrudd. Videre er det forskjeller i fordelingen av type saker som konfliktrådene arbeider med.

I perioden fra 2020 til 2024 er det for ungdomsoppfølging ulike former for vold og mishandling som forekommer hyppigst, men det varierer mellom konfliktrådene hvor dominerende lovbruddstypen er. I Agder utgjør vold og mishandling 82 prosent av sakene i ungdomsoppfølging, mot 35 prosent i Nordland. Samtidig så vi at Nordland er fylket hvor et voldslovbrudd hyppigst resulterer i ungdomsoppfølging, men også for andre typer reaksjoner brukes ungdomsoppfølging i utstrakt grad i Nordland. Som andel av samlet antall saker i Nordland blir derfor andelen voldssaker lavere enn i de øvrige konfliktrådene.

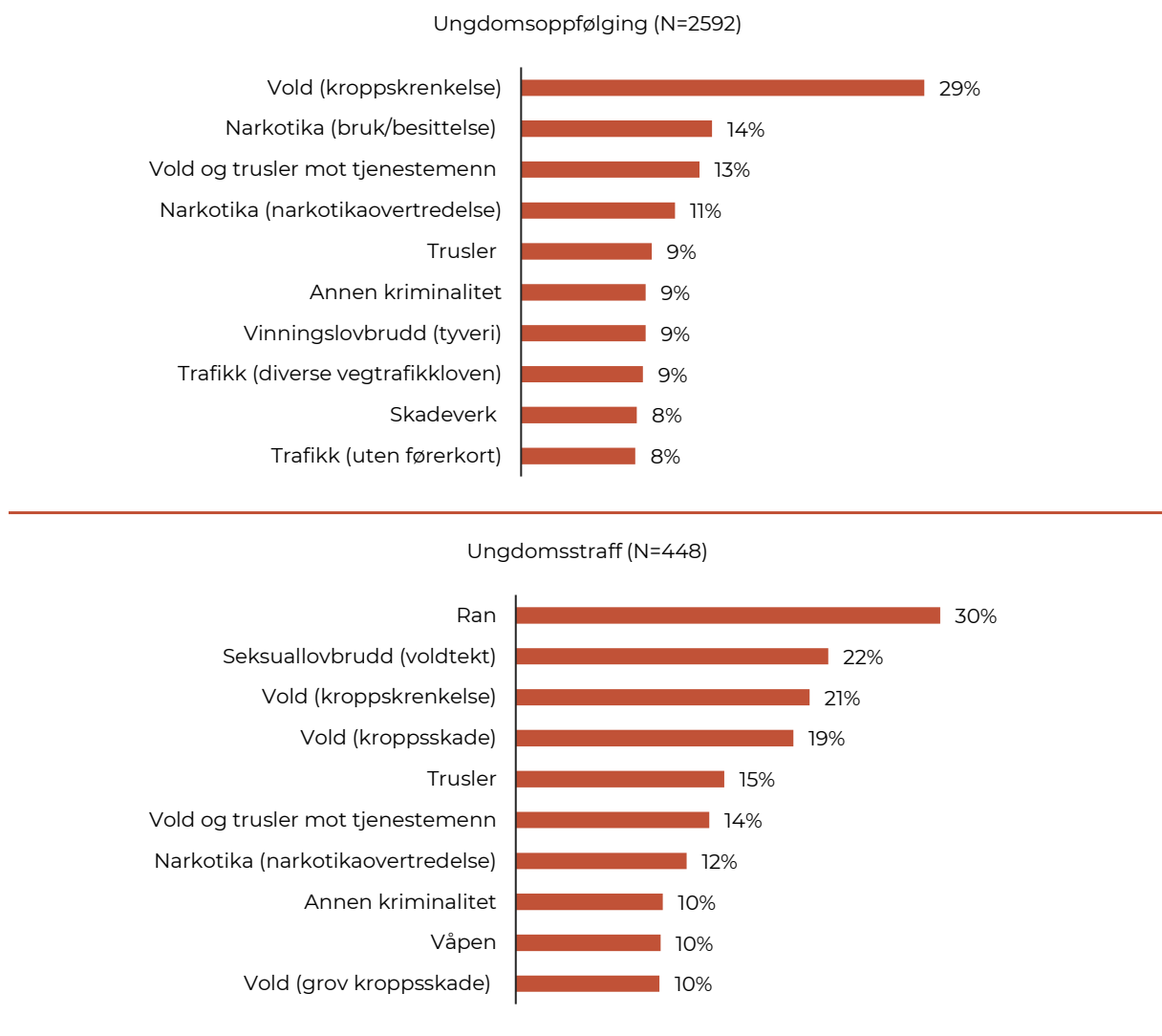
For ungdomsstraff er ran det lovbruddet som oftest går igjen i sakene. Andelen av saker som omhandler

ran utgjør mellom 30 og 50 prosent i konfliktrådene Agder, Oslo, Sør-Vest, Sør-Øst, Vest og Øst, og under 15 prosent i de øvrige. I Troms og Finnmark og i Møre og Romsdal har ingen av ungdommene som har gjennomført ungdomsstraff blitt dømt for ran. Troms og Finnmark har på den andre siden den høyeste andelen seksuallovbrudd av deres samlede antall saker. Over 80 prosent av ungdomsstraffsakene i Troms og Finnmark handlet om seksuallovbrudd, men antall saker er få. I perioden

fra 2020 til 2024 ble det iverksatt 13 ungdomsstraffsaker i Troms og Finnmark samlet.

Oslo har den laveste andelen seksuallovbrudd blant ungdomsstraffene som ungdommen har mottatt. Seksuallovbrudd utgjorde 13 prosent av ungdomsstraffene i Oslo i perioden 2020 til 2024.

Figur 3-10: Gjennomsnittlig andel av saker hvor utvalgte lovbruddstyper inngår (2020-september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene

Merknad: Utvalget består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2020- september 2024 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet.

Endringer i lovverket for ungdomsreaksjonene som trådte i kraft 1. september 2024 og 1. desember 2024

I forbindelse med innføringen av ungdomsoppfølging og ungdomsstraff initierte Justis- og beredskapsdepartementet en følgeevaluering av reaksjonene. Sluttrapporten ble levert i 2019, og basert på dens funn samt innspill og tilbakemeldinger fra både aktørene i straffesakskjeden og andre aktører involvert i ungdomsreaksjonene, ble en rekke forslag til lovendringer sendt på høring. Etter høringsrunder i 2020 og 2022, foreslo departementet i Prop. 139L (2022–2023) endringer i konfliktrådsloven, straffeloven og straffeprosessloven. Med endringene ble det søkt å:

- Legge til rette for at ungdommene kan komme raskere i gang med straffegjennomføringen
- Forenkle og tydeliggjøre det rettslige rammeverket
- Fjerne krav om samtykke for ungdomsstraff, og krav om at ungdommen skal samtykke til endringer underveis i straffegjennomføringen
- Lovfeste ungdommens rett til medvirkning og innføre en klageadgang for vedtak som fattes
- Tilrettelegge for bedre informasjonsflyt mellom aktørene
- Gi hjemmel til å kombinere ungdomsstraff med rettighetstap og ubetinget fengselsstraff
- Gi domstolen flere alternativer ved idømmelse og brudd, herunder adgang til å idømme elektronisk kontroll ved vilkårsbrudd under ungdomsstraff

Forslagene i departementets Prop. 139L (2022–2023) ble enstemmig vedtatt og fastsatt ved lov i desember 2023. Endringene trådte i kraft 1. september 2024. (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020; 2022; 2024; Prop. 139L (2022-2023)).

Flere anmodningsvedtak fra Stortinget ledet til en ny høringsrunde våren 2024, og departementet foreslo i Prop. 114L (2023-2024) ytterligere endringer knyttet til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Disse innebar blant annet at domstolene gis adgang til å kombinere ungdomsstraff med ubetinget fengsel av ubegrenset lengde, og at påtalemyndigheten gis adgang til å føre rene vilkårsbruddssaker for retten under ungdomsstraff. Lovforslagene ble vedtatt og trådte i kraft 1. desember 2024 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2024; Prop. 114L (2023-2024)).

Parallelt med utformingen av de nye lovforslagene, opprettet departementet høsten 2023 en arbeidsgruppe bestående av Domstoladministrasjonen, Politidirektoratet, Kriminalomsorgsdirektoratet, Riksadvokaten og Sekretariatet for konfliktrådene, som skulle utrede etablering av et hurtigspor for behandling av straffesaker i Oslo hvor gjerningspersonen var under 18 år. I januar 2024 leverte arbeidsgruppen sin første delrapport, hvor gruppen stiller seg samlet bak flere tiltak som kan medføre hurtigere behandling både internt i den enkelte etat og i samhandlingen mellom etatene. 2. mai sendte arbeidsgruppen sin tilleggsrapport med beregnet ressursbehov for de ulike tiltakene de beskrev i første delrapport, og beregnet ressursbehovet for et eventuelt hurtigspor. (Norges domstoler, 2024; Politidirektoratet, Kriminalomsorgsdirektoratet, Riksadvokaten, Sekretariatet for konfliktrådene og Domstoladministrasjonen, 2024). I revidert nasjonalbudsjett for 2025 ble det avsatt midler til tre lokale hurtigsporprosjekter, i Agder, Oslo og Øst politidistrikt.

4. Kjennetegn ved gjerningspersoner og fornærmede

Dette kapittelet gir en beskrivelse av kjennetegn ved de som gjennomfører straffereaksjonen mekling i konfliktråd, mekling i henlagte straffesaker og ungdom som mottar ungdomsreaksjoner. Disse gruppene sammenlignes med hverandre, med unge lovbyggere som ilegges eller idømmes andre straffereaksjoner, og opp mot den ustraffede befolkningen. Kapittelet ser også nærmere på hva som kjennetegner de fornærmede i saker hvor gjerningspersonene får idømt eller ilagt mekling og ungdomsreaksjoner.

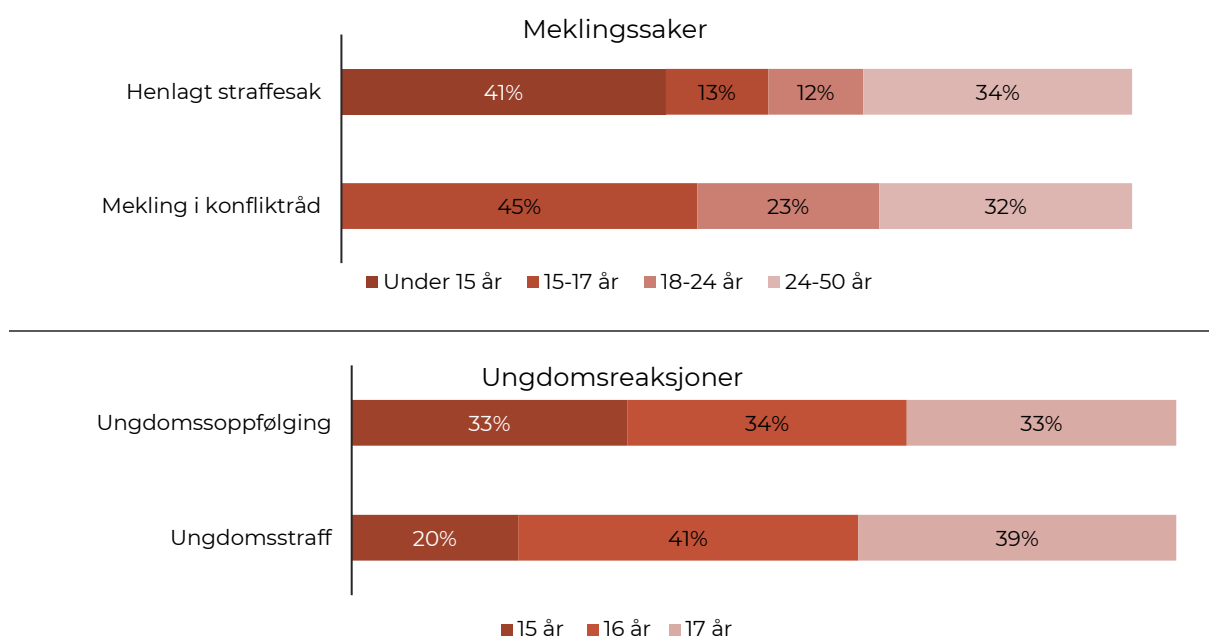
4.1 Kjennetegn ved gjerningspersoner

I tidsperioden 2018-2022 fikk konfliktrådet oversendt 7 834 saker til mekling i konfliktråd og 4 846

henlagte straffesaker. I den samme perioden fikk de oversendt 311 saker med ungdomsstraff og 1 284 saker med ungdomsoppfølging. Ungdomsoppfølging og ungdomsstraff er forbeholdt gjerningspersoner som er fra 15 til og med 17 år på gjerningstidspunktet. Den samme aldersbegrensningen gjelder ikke for mekling i henlagte straffesaker. For straffereaksjonen mekling i konfliktråd er det en nedre grense på 15 år, som er den kriminelle lavalder.

Unge er overrepresentert i både mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker (Figur 4-1). I 41 prosent av de henlagte straffesakene var gjerningspersonen under 15 år på gjerningstidspunktet. Ungdom mellom 15 og 17 år utgjør også den største gruppen som mottar mekling i konfliktråd. I begge reaksjonene er omtrent en tredjedel av gjerningspersonene 25 år eller eldre, slik at unge utgjør den klart største gruppen som får disse reaksjonene. For ungdomsoppfølging er aldersfordelingen relativt jevn, mens for ungdomsstraff er det en overvekt av de to eldste arbeidsgruppene.

Figur 4-1: Aldersfordeling for meklingsaker og ungdomsreaksjoner (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalg består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Alder er definert som alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Den prosentmessige fordelingen tar utgangspunkt i antall saker for gruppen opp til 50 år. Oversendte saker til mekling i konfliktråd N=7834, oversendte henlagte straffesaker N= 4846, ungdomsoppfølging N = 1919, ungdomsstraff N = 347.

I det videre ser vi nærmere på utvalgte kjennetegn ved gjerningspersonene. Vi ser på lovbruddshistorikk, historikk for fornærmet, individkjennetegn, familiebakgrunn og bo- og oppvekstforhold. Datatilgjengelighet gjør at vi har ikke tilgang på alle kjennetegn for alle aldersgrupper, og stort sett har vi flere kjennetegn for de yngre aldersgruppene. I en del av analysene fokuserer vi derfor utelukkende på unge gjerningspersoner.

Sammenligninger av kjennetegn gjøres mellom aldersgrupper (for meklingsaker), type saker og opp mot den jevnaldrende ustraffede befolkningen der det er mulig.³

4.1.1 Individkjennetegn

Av individkjennetegn har vi informasjon om kjønn, innvandringsbakgrunn og grunnskolepoeng.⁴ Menn er klart overrepresentert i alle grupper, hvilket samsvarer med eksisterende kunnskap om at menn er overrepresentert blant utøvere av kriminalitet (se for eksempel SSB (2024c)).

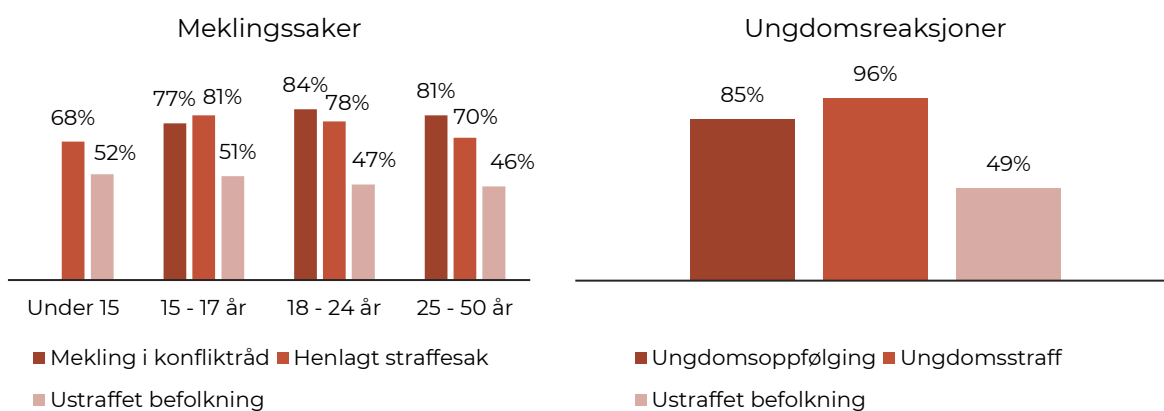
Det er likevel betydelig variasjon i kjønnsfordelingen mellom gjerningspersoner i de

ulike straffereaksjonene og aldersgruppene (Figur 4-2), hvor overvekten av menn er klart størst for ungdomsreaksjonene. 96 prosent av ungdom med ungdomsstraff og 85 prosent av ungdom med ungdomsoppfølging er gutter/menn.

Overvekten av gutter/menn er svakest for gjerningspersoner under 15 år i henlagte straffesaker, hvor 68 prosent er gutter. Det er altså større kjønnsforskjeller blant gjerningspersoner etter de har passert den kriminelle lavalderen, enn før. Dette mønsteret, hvor kjønnsforskjellen er minst for de yngste aldersgruppene, kan også ses i andre land, blant annet Sverige, Storbritannia og Canada (Brå, 2023; Brå, 2024; Smith & McAra, 2004; Statistics Canada, 2007).

Ikke-norskfødte er overrepresentert i alle aldersgrupper. Unntaket er meklingsaker med gjerningspersoner mellom 25 og 50 år. Overrepresentasjonen er størst blant gjerningspersoner som har fått ungdomsstraff, hvor 28 prosent av gjerningspersonene er ikke-norskfødte, mot 17 prosent i den øvrige befolkningen i samme fødselskull.

Figur 4-2: Andel gjerningspersoner og personer i den ustraffede befolkningen som er gutter/menn (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad meklingsaker: Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Påklagdes alder er definert som alder ved hendelse/gjernings-tidspunkt. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-6. Merknad ungdomsreaksjoner: Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-7.

Grunnskolepoeng er et gjennomsnitt av alle karakterer på vitnemålet fra 10. trinn i grunnskolen, multiplisert med 10. Elever skal være registrert med grunnskolepoeng dersom de har oppnådd karakter i minimum halvparten av fagene. Vi ser både på

hvor mange som mangler grunnskolepoeng, og nivået på gjerningspersoners grunnskolepoeng.

Årsaker til at elever ikke er registrert med grunnskolepoeng kan være vedtak om individuell opplæring eller om særskilt språkopplæring,

³ Underveis i kapitlet presenteres utvalgte kjennetegn i figurformat. En fullstendig oversikt over individkjennetegnene vi har undersøkt fremgår i Tabell 11-6 (for mekling) og Tabell 11-7 (for ungdomsreaksjoner).

⁴ For en fullstendig oversikt over kjennetegn se Tabell 11-6 og Tabell 11-7.

manglende vurderingsgrunnlag grunnet høyt fravær eller at eleven ikke har gjennomført skolegangen i Norge.

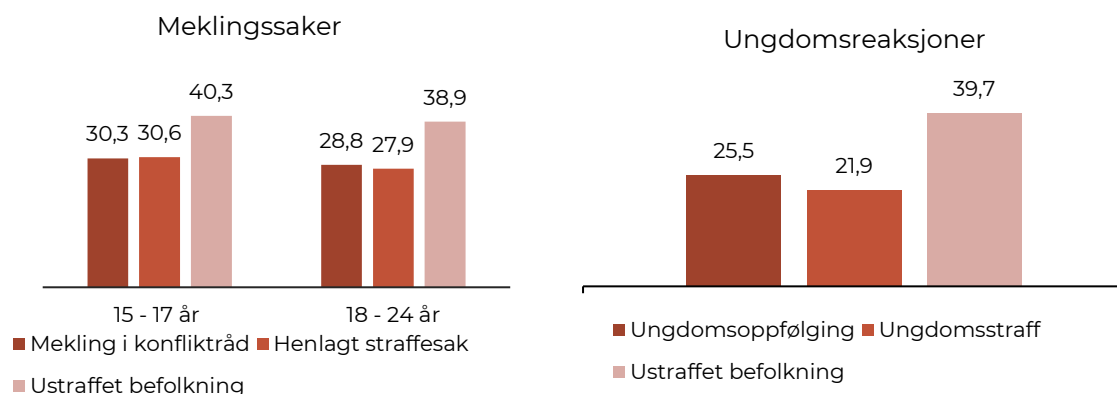
Sammenlignet med den ustraffede befolkningen er både andelen av gjerningspersoner som har grunnskolepoeng og nivået på grunnskolepoeng lavere. I den ustraffede befolkningen er det 92 prosent som har grunnskolepoeng, mot litt under 90 prosent i de ulike gruppene i meklingsaker. Det er betydelig færre som har grunnskolepoeng blant gjerningspersoner i ungdomsreaksjonene. Blant gjerningspersoner i ungdomsoppfølging og ungdomsstraff er det henholdsvis 82 og 75 prosent som har grunnskolepoeng. Dette indikerer at

populasjonen som mottar ungdomsstraff i større grad har falt utenfor utdanning, både sammenlignet med den ustraffede befolkningen og sammenlignet med gruppen som har mottatt meklingsaker.

Gjerningspersoner som er registrert med grunnskolepoeng har tydelig svakere skoleprestasjoner enn sine ustraffede jevnaldrende (se Figur 4-3). I gjennomsnitt har alle grupper gjerningspersoner grunnskolepoeng som er minst 10 poeng lavere enn den ustraffede befolkningen. Dette tilsvarer én standpunktkarakter lavere i hvert fag, og tilsier betydelig dårligere skoleprestasjoner.

Mottakere av ungdomsoppfølging og spesielt ungdomsstraff har lavere grunnskolepoeng enn gjerningspersoner i meklingsaker. Dette indikerer at mottakere av ungdomsreaksjoner i større grad sliter med skolen, og gjennomfører med generelt dårligere resultat enn sine jevnaldrende. Dette samsvarer med Oslo Economics (2022), som fant dårligere skoleprestasjoner både blant førstegangssiktede og i enda større grad blant de som har vært siktet flere ganger.

Figur 4-3: Gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng for gjerningspersoner og personer i den ustraffede befolkningen (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad meklingsaker: Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Påklagdes alder er definert som alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-6. **Merknad ungdomsreaksjoner:** Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-7. **Andre merknader:** For straffet populasjon er grunnskolepoeng regnet ut for personer som er 16 år eller eldre på gjerningstidspunktet. For ustraffet populasjon er grunnskolepoeng regnet ut for personer som er 16 år eller eldre i vårt datasett.

4.1.2 Kjennetegn ved foreldre

Av kjennetegn ved foreldrene til gjerningspersoner har vi informasjon om innvandringsbakgrunn, utdanningsnivå, inntektsnivå, mottak av ytelser, og hvorvidt foreldrene tidligere har vært siktet eller straffet.

I meklingssakene er det generelt små forskjeller i kjennetegn ved gjerningspersonenes foreldre. Dette gjelder både mellom meklingsaker i konfliktråd og meklingsaker i henlagte straffesaker, og mellom

aldersgrupper. Samtidig er det til dels betydelige forskjeller i foreldrenes kjennetegn, avhengig av om vi ser på meklingsaker, ungdomsreaksjoner eller den ustraffede befolkningen.

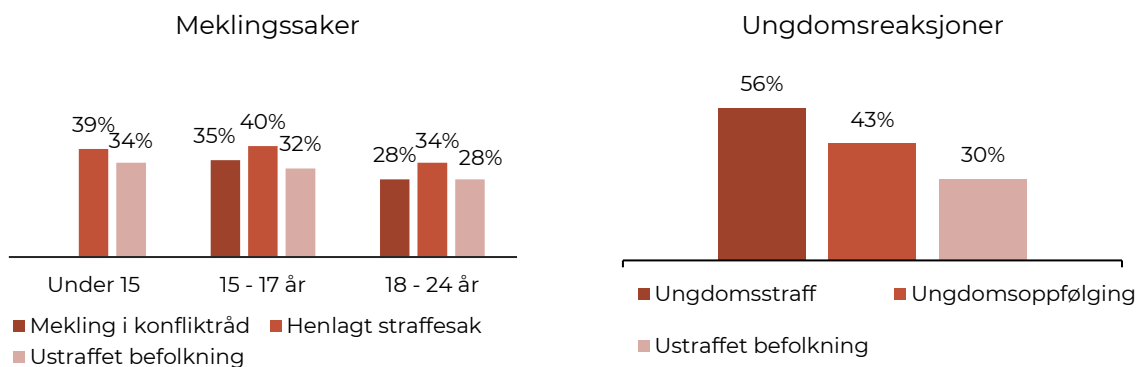
Foreldrene til unge gjerningspersoner er i større grad innvandrere enn foreldrene til den jevnaldrende ustraffede befolkningen (se Figur 4-4). Blant mottakere av ungdomsstraff har 56 prosent minst én forelder med innvandrerbakgrunn, nesten dobbelt så mange sammenlignet med den

ustraffede befolkningen. Overrepresentasjonen er mindre blant foreldrene til gjerningspersoner i de andre reaksjonene, og i mekling i konfliktråd er det omtrent like vanlig med minst én forelder med innvandrerbakgrunn som i den ustraffede befolkningen.

Foreldrene til gjerningspersoner har jevnt over kjennetegn som indikerer at de under barnas oppvekst hadde lavere sosioøkonomisk status, enn foreldre til den ustraffede befolkningen. De har generelt lavere utdanning, lavere inntekt, og har i

større grad selv vært siktet eller straffet (Tabell 11-6 og Tabell 11-7). Dette samsvarer med funn fra tidligere studier av kjennetegn ved unge lovbrøyttere (Oslo Economics, 2022). Overrepresentasjonen av kjennetegn som indikerer lav sosioøkonomisk status er tydeligere for foreldrene til de som mottar ungdomsstraff og ungdomsoppfølging enn de som mottar mekling i konfliktråd eller mekling i henlagt straffesak. I alle tilfeller er det likevel store forskjeller mellom foreldre til gjerningspersoner og foreldre til den jevnaldrende ustraffede befolkningen.

Figur 4-4: Andel av gjerningspersoner og personer i den ustraffede befolkningen som har minst én innvandrerforelder (2018-2022)

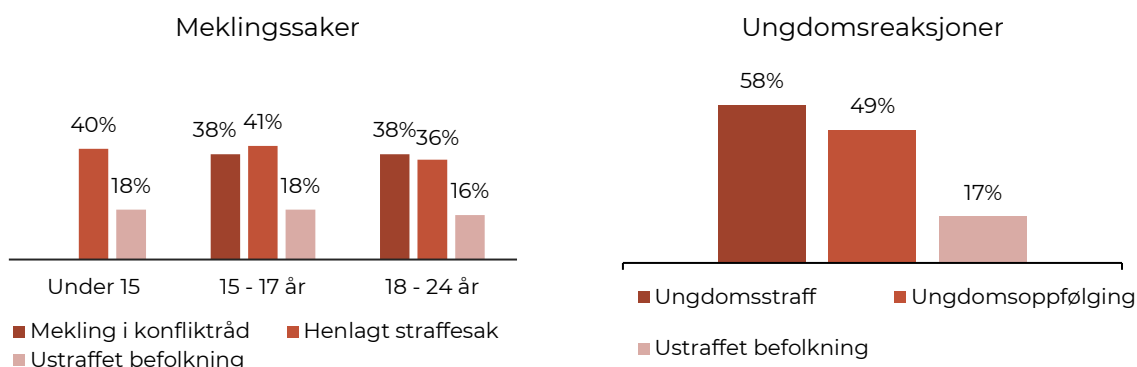
Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad meklingsaker:** Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Påklagdes alder er definert som alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-6. **Merknad ungdomsreaksjoner:** Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsetidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-7.

Videre har vi undersøkt flere mål som kan si noe om gjerningspersoner har vokst opp i lavinntekts-husholdninger. Et mål på dette er hvorvidt foreldrene har mottatt økonomisk sosialhjelp under oppveksten. Økonomisk sosialhjelp er en behovsprøvd ytelse som kan innvilges når andre inntektsmuligheter er utnyttet fullt ut, men ikke strekker til for å dekke nødvendige utgifter. Mottak av sosialhjelp er altså en god indikasjon på oppvekst i familier med dårlig økonomi.

I den ustraffede befolkningen er det mellom 16 og 18 prosent som har foreldre som har mottatt sosialhjelp under oppveksten (Figur 4-5).

I alle grupper av gjerningspersoner er det minst dobbelt så mange som har foreldre som har mottatt sosialhjelp. Blant ungdom som har fått ungdomsoppfølging eller ungdomsstraff har halvparten eller flere foreldre som har mottatt sosialhjelp. Det er altså tydelig at mange gjerningspersoner kommer fra økonomisk vanskeligstilte hjem. Dette er i enda større grad tilfellet for de som har fått en ungdomsreaksjon sammenlignet med de som har fått mekling.

Figur 4-5: Andel av gjerningspersoner og personer i den ustraffede befolkningen med foreldre som har mottatt sosialhjelp (2018-2022)

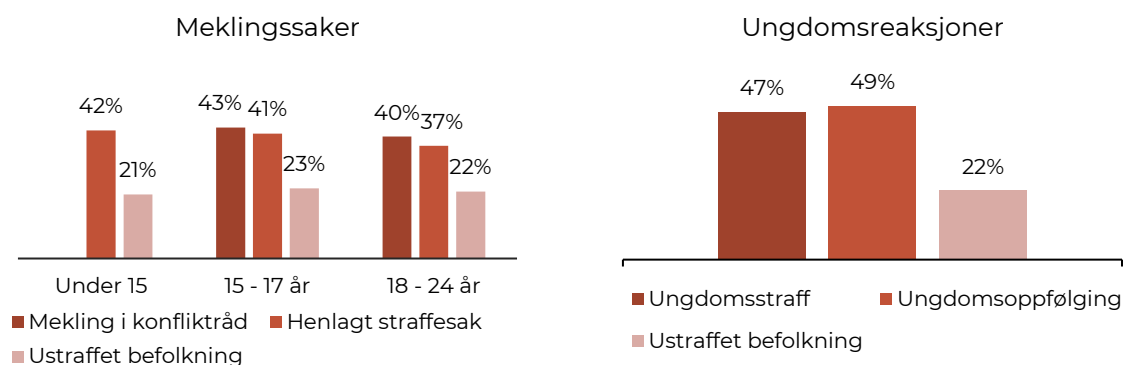
Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad meklings saker: Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Påklagdes alder er definert som alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-6. **Merknad ungdomsreaksjoner:** Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-7. **Andre merknader:** Foreldres mottak av sosialhjelp er hentet ut når barn er 5-15 år.

Unge som har fått mekling eller en av ungdomsreaksjonene har også ofte foreldre som selv har vært siktet eller straffet for kriminalitet (Figur 4-6). Nærmere halvparten av de som har fått ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging har minst

én forelder som har vært siktet eller straffet. Det er litt færre unge i meklingsaker som har foreldre som har vært siktet eller straffet, men det er likevel stort sett dobbelt så vanlig som i den ustraffede befolkningen⁵.

Figur 4-6: Andel av gjerningspersoner og personer i den ustraffede befolkningen med foreldre som har vært siktet eller straffet for kriminalitet (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad meklings saker:** Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Påklagdes alder er definert som alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-6. **Merknad ungdomsreaksjoner:** Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-7. **Andre merknader:** Foreldrenes kriminelle historikk indikerer hvorvidt minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år. Statistikken ekskluderer forenklet forelegg og trafikkovertredelse.

⁵ I målet på straff er trafikkovertredelser og forenklete forelegg utelatt.

4.1.3 Oppvekst og boforhold

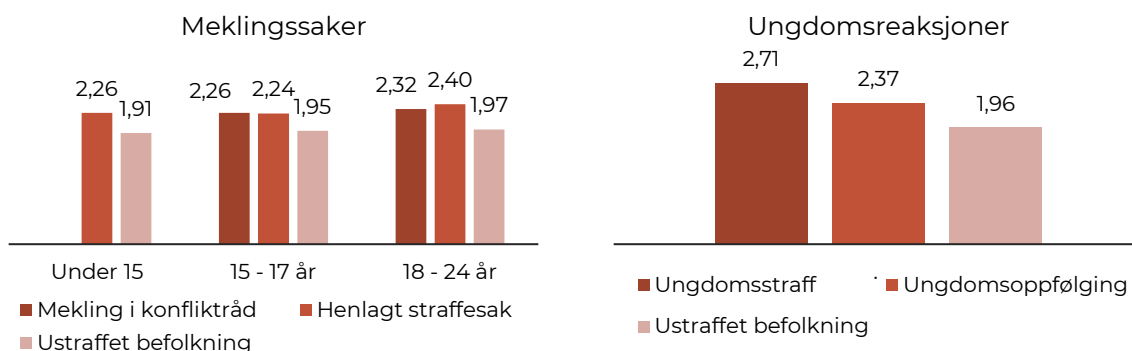
For oppvekst og boforhold har vi informasjon om husholdningssammensetning, kontakt med barnevernet og sentraliteten til kommunen som ungdommene er oppvokst i.

Når vi undersøker bosituasjon ved 10 års alder finner vi at det ikke er store forskjeller i den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen til gjerningspersoner og den ustraffede befolkningen. Det kan være flere årsaker til dette. Eksempelvis er det mulig at gjerningspersoner både kommer fra større husholdninger, med mange søsken, og fra mindre husholdninger med aleneforsørgere. I en slik

situasjon vil gjennomsnittsbetraktninger ikke gi et representativt bilde.

Det er større forskjeller i familie- og husholdningssammensetning. Gjerningspersoner har tydelig flere søsken enn sine jevnaldrende, spesielt de som har fått ungdomsstraff (Figur 4-7). Det er også betydelig flere gjerningspersoner som vokser opp i husholdninger med én voksen, ofte dobbelt så mange som i den ustraffede befolkningen. Selv om den gjennomsnittlige husholdningsstørrelsen er relativt lik som i den ustraffede befolkningen, har gjerningspersoner oftere vokst opp i både større og mindre husholdninger enn den ustraffede befolkningen.

Figur 4-7: Gjennomsnittlig antall søsken som gjerningspersonene og personer i den ustraffede befolkningen hadde da de var 10 år (2018-2022)

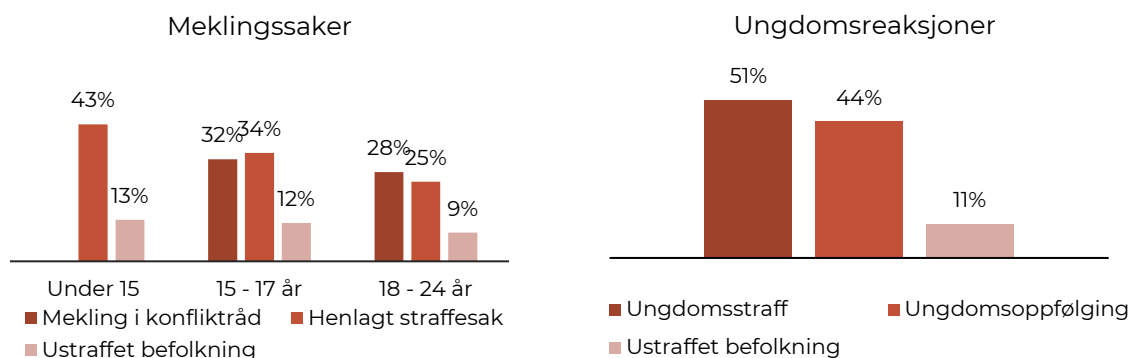

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad meklings saker:** Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Påklagdes alder er definert som alder ved hendelse/gjernings-tidspunkt. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-6. **Merknad ungdomsreaksjoner:** Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var 15-17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-7.

Mange gjerningspersoner har mottatt barnevernstiltak i oppveksten (Figur 4-8). I alle grupper av gjerningspersoner er det nærmere tre ganger så mange eller flere som har hatt barnevernstiltak i oppveksten enn i den ustraffede befolkningen.

Mottakere av ungdomsreaksjonene og unge under den kriminelle lavalderen i meklings saker skiller seg spesielt ut. I disse gruppene er det nærmere halvparten som har hatt barnevernstiltak under oppveksten, sammenlignet med 11 til 13 prosent i den ustraffede befolkningen.

Figur 4-8: Andel av gjerningspersoner og personer i den ustraffede befolkningen som har mottatt barnevernstiltak før fylte 15 år (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad meklingsaker:** Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Påklagdes alder er definert som alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-6. **Merknad ungdomsreaksjoner:** Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var mellom 15 og 17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-7.

4.1.4 Lovbruddshistorikk og tidligere status som siktet

Når vi i det videre undersøker gjerningspersoners lovbruddshistorikk tar vi utgangspunkt i registrerte siktelsener før gjerningstidspunktet for lovbruddet som førte til mekling eller ungdomsreaksjonen. Merk at vi her bruker SSB sin definisjon av siktelsener, som innebærer at individene har fått en rettskraftig avgjørelse mot seg (se kapittel 2 for fullstendig definisjon). Med unntak av gjerningspersoner under 15 år, vil tidligere siktelse også stort sett innebære at man har fått en straffereaksjon.

Mange av gjerningspersonene har tidligere vært siktet, men det er stor variasjon mellom gjerningspersoner i ungdomsreaksjoner og mekling, og mellom aldersgruppene i meklingsaker (Figur 4-9). Det er klart flest som tidligere har vært siktet blant gjerningspersoner som har fått ungdomsreaksjonene og de over 25 år som har fått meklingsreaksjonene. I disse gruppene er det omtrent tre av fire som tidligere har vært siktet. Ungdomsreaksjonene er altså sjeldent et resultat av første registrerte lovbrudd.

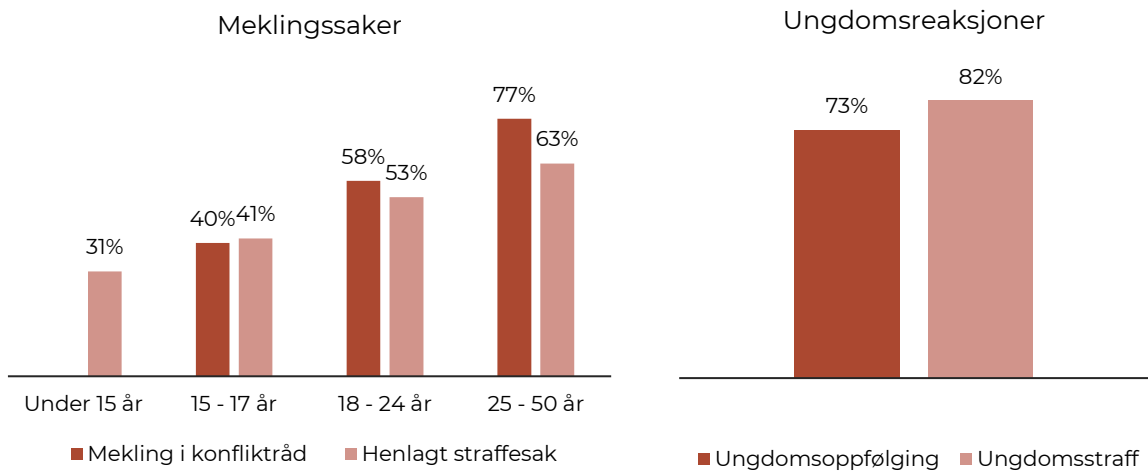
Mange har også tidligere vært siktet for tilsvarende lovbrudd som det utløsende lovbruddet for ungdomsreaksjonen. Dette gjelder spesielt for ungdom med ungdomsstraff, hvor 66 prosent tidligere har vært siktet for samme type lovbrudd. Dette er forventet, ettersom ungdomsstraff i

perioden dataene ble samlet inn var forbeholdt ungdom som har begått gjentakende eller alvorlig kriminalitet (se kapittel 3). Det er likevel verdt å merke seg at én av fire ikke har vært registrert med tidligere siktelse, og dermed mottar en ungdomsreaksjon som et resultat av første registrerte lovbrudd. For ungdomsstraff innebærer det at for 18 prosent av mottakerne må lovbruddet i så fall ha vært særlig alvorlig.

Det er gjennomgående færre gjerningspersoner i meklingsaker som er registrert med tidligere siktelsener. Som forventet er andelen med tidligere siktelse økende med alder, og i aldersgruppene over 18 år er det over halvparten som tidligere har vært siktet for lovbrudd. Blant gjerningspersoner i meklingsaker som er like gamle som i ungdomsreaksjonene (mellom 15 og 17 år), er det derimot betydelig færre som tidligere har vært siktet. Det er fortsatt en betydelig andel, også i denne aldersgruppen, som tidligere har vært siktet, men tallene viser at for unge er mekling i større grad et resultat av første registrerte lovbrudd enn ungdomsreaksjonene.

Figur 4-10 viser fordelingen av lovbrudd for tidligere siktelsener som ble begått de siste tre årene før lovbrudd. For ungdomsreaksjonene er vold den klart største kategoriene. For meklingsaker er det flest lovbrudd knyttet til vinningskriminalitet og vold, tett fulgt av rusmiddelkriminalitet.

Figur 4-9: Andel av gjerningspersoner som tidligere har vært siktet (2018-2022)

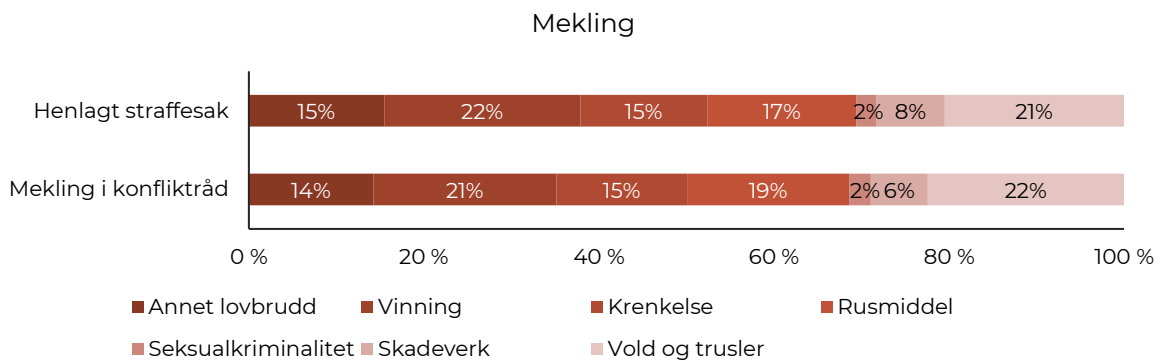
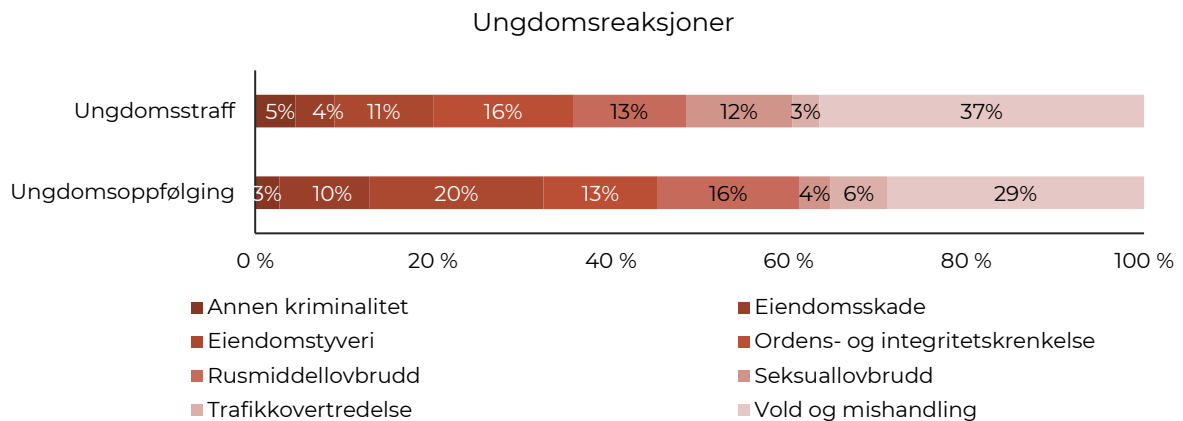

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt meklings og ungdomsreaksjoner i perioden 2018–2022. Informasjon om tidligere status som siktet er hentet fra SSB og er tilgjengelig fra 1992. Henlagt straffesak: Under 15 år N = 753, 15-17 år N = 668, 18-24 år N=396, 25-50 år N = 1431. Mekling straffesaker: 15-17 år N = 2189, 18-24 år N = 1773, 25-50 år N = 2493.

Ungdomsoppfølging N = 1687, Ungdomsstraff N = 287.

Figur 4-10: Fordeling av lovbrudd for tidligere siktelses, begått de siste tre årene før lovbrudd (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt meklings og ungdomsreaksjoner i perioden 2018–2022. Informasjon om tidligere status som siktet er hentet fra SSB og er tilgjengelig fra 1992. Ungdomsstraff N = 1768. Ungdomsoppfølging N = 4832. Henlagt straffesak N = 3434. Mekling i konfliktråd N = 9159.

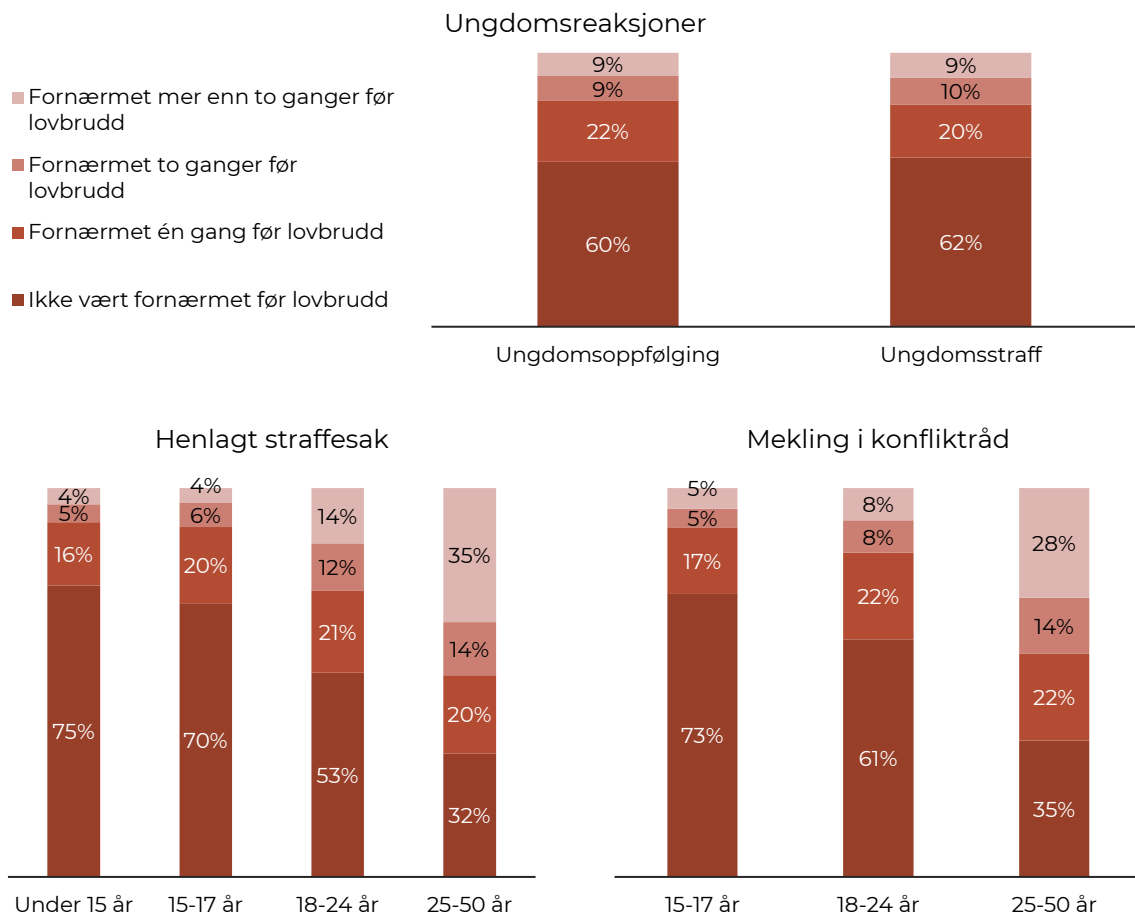
4.1.5 Tidligere status som fornærmet

Relativt mange av gjerningspersonene som har fått mekling i konfliktråd, mekling i henlagt straffesak eller en ungdomsreaksjon har selv vært registrert som fornærmet part i et lovbrudd, før de selv begikk lovbrudd (Figur 4-11). Som forventet er det flere tidligere fornærmede blant de eldre gjerningspersonene enn de yngre. Nærmere halvparten av alle gjerningspersoner over 18 år har vært fornærmet part i et tidligere lovbrudd, og blant gjerningspersoner over 25 år er det i underkant av halvparten som har vært fornærmet part mer enn én gang.

Blant gjerningspersoner under 18 år er det flere som har vært fornærmet blant de som har fått en ungdomsreaksjon enn de som har fått mekling.

Omtrent halvparten av ungdommene som mottar ungdomsreaksjoner og tidligere har vært fornærmet, har vært fornærmet for samme lovbrudd som de selv senere begår. Funnene tyder på at de unge som ilegges mer alvorlige straffereaksjoner, i større grad selv har blitt utsatt for kriminelle handlinger enn de som ilegges mindre alvorlige straffereaksjoner. De er altså ikke bare ytterligere overrepresentert med kjennetegn som tilsier at de har vokst opp i en familie med lav sosioøkonomisk status, men flere har antakelig også vokst opp i et miljø preget av kriminalitet.

Figur 4-11: Andel av gjerningspersoner som tidligere har vært fornærmet (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt mekling og ungdomsreaksjoner i perioden 2018-2022. Informasjon om tidligere status som fornærmet er hentet fra SSB og er tilgjengelig fra 2004. Henlagt straffesak: Under 15 år N = 753, 15-17 år N = 668, 18-24 år N=396, 25-50 år N = 1431. Mekling i konfliktråd: 15-17 år N = 2189, 18-24 år N = 1773, 25-50 år N = 2493. Ungdomsoppfølging N = 1687, Ungdomsstraff N = 287.

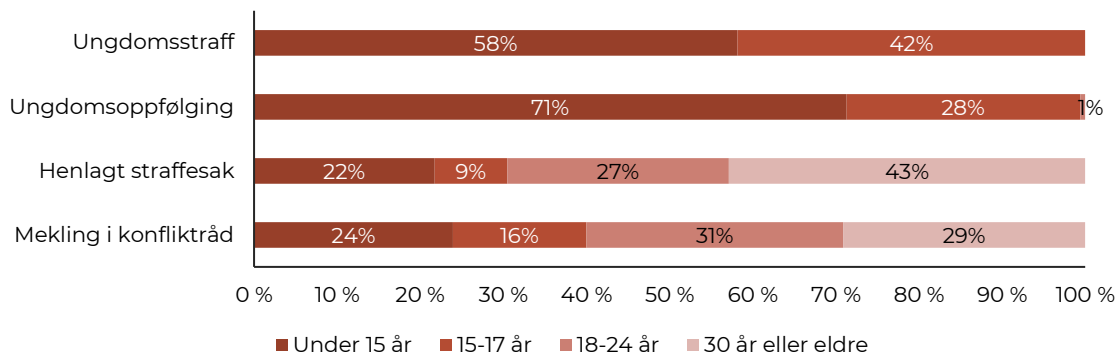
Blant gjerningspersonene som får ungdomsoppfølging eller ungdomsstraff, og som selv har vært fornærmet, er det mange som har vært fornærmet før fylte 15 år (Figur 4-12). Blant de som

blir fornærmet før de selv begår lovbruddet de straffes for er det 58 prosent av de med ungdomsstraff og 71 prosent av de med ungdomsoppfølging som blir fornærmet før de selv er over den

kriminelle lavalderen. Aldersfordelingen er naturligvis annerledes for de som har fått mekling i henlagt sak eller mekling i straffesak, ettersom de også kan være eldre når de begår eget lovbrudd. Det er likevel mange av disse som er fornærmet i et lovbrudd før de fyller 18 år. Blant alle gjernings-

personer som har vært fornærmet, er det altså relativt mange som er fornærmet i ung alder. Dette samsvarer med tidligere kunnskap som har pekt på at unge som begår kriminalitet, ofte har vært fornærmet i andre saker eller utsatt i ung alder (Hølaas, 2022).

Figur 4-12: Gjerningspersoners aldersfordeling ved første fornærmelse, der fornærmelse skjedde før eget lovbrudd (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene

Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt mekling og ungdomsreaksjoner i perioden 2018-2022. Informasjon om tidligere status som fornærmet er hentet fra SSB og er tilgjengelig fra 2004. Henlagt straffesak N = 2099. Mekling i konfliktråd N = 3380. Ungdomsoppfølging N = 665. Ungdomsstraff N = 110.

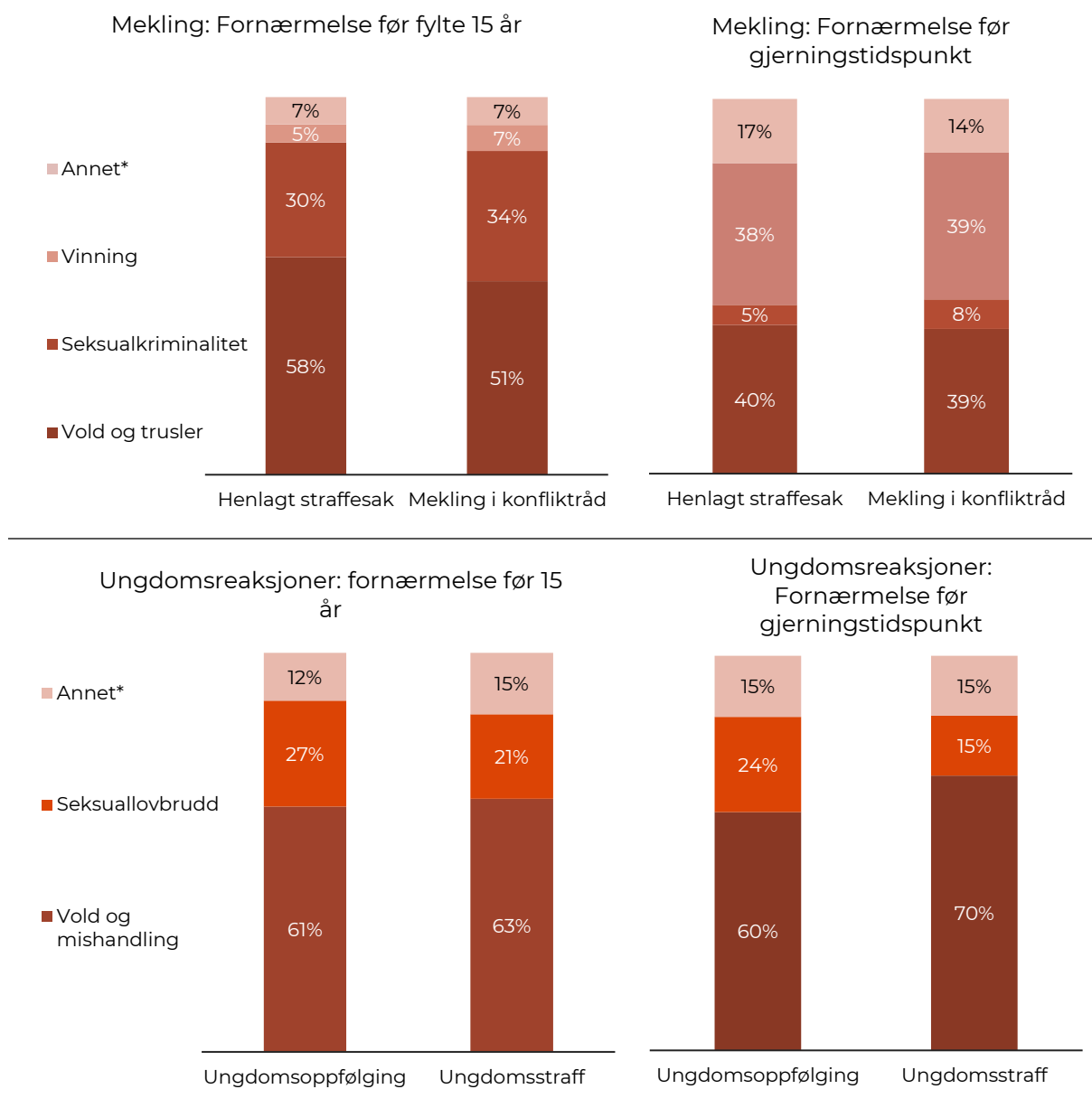
Når vi undersøker lovbruddstypene gjerningspersonene har vært utsatt for, er det tydelig at de som har blitt utsatt for kriminalitet i ung alder, har blitt utsatt for alvorlig kriminalitet.

Lovbruddsfordelingen ser relativt lik ut for gjerningspersoner som har vært fornærmet før de fylte 15 år, både i meklingssaker og ungdomsreaksjoner (se paneler til venstre i Figur 4-13). Flertallet har vært fornærmet i saker med vold og trusler; 58 prosent og 51 prosent av fornærmelsene for meklingssakene og 61 prosent og 63 prosent for ungdomsoppfølging og ungdomsstraff. Seksualkriminalitet er den nest største kategorien av lovbrudd ved fornærmelse før fylte 15 år, og utgjør sammen med vold og trusler den store majoriteten

av lovbruddene som gjerningspersoner blir utsatt for i ung alder.

Panelene til høyere i Figur 4-13 viser lovbruddsfordelingen blant alle som har vært fornærmet part før eget gjerningstidspunkt. For meklingssaker utgjør vold og trusler brorparten av lovbruddene, fulgt av vinningskriminalitet. Andelen som har blitt utsatt for vold og trusler er henholdsvis 40 prosent og 39 prosent. Dette er fortsatt høyt, men betydelig lavere enn for gruppen gjerningspersoner som har vært fornærmet før fylte 15 år. Det er også betydelig færre av disse som har blitt utsatt for seksuallovbrudd, sammenlignet med de som ble fornærmet før fylte 15 år.

Figur 4-13: Fordeling av lovbrudd som gjerningspersoner i ungdomsreaksjoner eller mekling tidligere har vært fornærmet for, fordelt på fornærmelsestidspunkt (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt mekling og ungdomsreaksjoner i perioden 2017–2018. Informasjon om tidligere status som fornærmet er hentet fra SSB og er tilgjengelig fra 2004. Annet* i meklingssaker inneholder fornærmelse markert som annet lovbrudd, krenkelse, rusmiddelkriminalitet og skadeverk. Annet* i saker med ungdomsreaksjoner inneholder fornærmeder markert med annen kriminalitet, eiendomstyveri, ordens- og integritetskrenkelse, trafikkovertrедelser og rusmiddellovbrudd. Mekling fornærmelse før fylte 15 år, henlagt straffesak N = 871, mekling i konfliktråd N = 1280. Mekling fornærmelse før gjerningstidspunktet, henlagt straffesak N = 6369, mekling i konfliktråd N = 9056. Ungdomsreaksjoner fornærmelse før fylte 15 år, ungdomsoppfølging N = 799, ungdomsstraff N = 104. Ungdomsreaksjoner fornærmelse før gjerningstidspunkt, ungdomsoppfølging N = 1280, ungdomsstraff N = 224.

4.1.6 Hvor mange vokser opp med «gode» oppvekstvilkår?

Så langt har vi sett at gjerningspersoner i meklingssaker og ungdomsreaksjoner klart er overrepresentert med enkeltkjennetegn som indikerer at de har hatt utfordringer i oppveksten, og at de har vokst opp i familier med lavere sosioøkonomisk status enn sine jevnaldrende. I stort

er det flere med svake oppvekstvilkår blant unge som har fått en ungdomsreaksjon, sammenlignet med mekling.

Selv om gjerningspersonene er overrepresentert med enkeltkjennetegn som indikerer utfordrende oppvekstvilkår, er det langt fra alle som er registrert med hvert av kjennetegnene. Videre undersøker vi

derfor hvor mange som ikke er registrert med noen av kjennetegnene som indikerer utfordrende oppvekstvilkår, og som dermed fremstår som at de har hatt «gode» oppvekstvilkår.

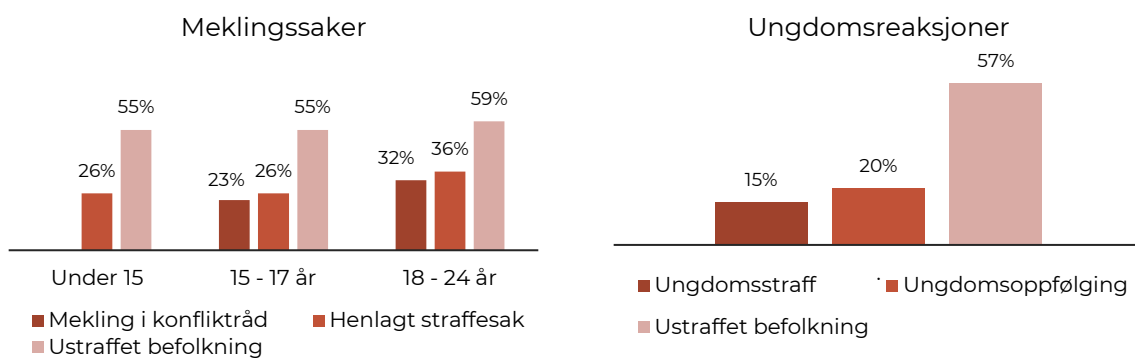
Vi definerer her gode oppvekstvilkår som at gjerningspersonene ikke har foreldre med inntekt i den laveste inntektskvartilen, ikke har foreldre som har mottatt noen av de sosiale ytelsene uføretrygd, sosialhjelp eller bostøtte, ikke har hatt barneverns-tiltak under oppveksten, og hvor ingen av foreldrene har blitt siktet eller straffet under oppveksten (sett bort fra trafikkovertredelser og forenklete forelegg).

I alle grupper av gjerningspersoner er det et fåtall som tilfredsstill alle kjennetegn vi bruker for å definere gode oppvekstvilkår (Figur 4-14). Spesielt blant de som har fått ungdomsreaksjonene er det få som ser ut til å ha hatt gode oppvekstvilkår, og

det er også relativt få blant de yngste gjerningspersonene i meklingsaker. Selv om det også blant gjerningspersoner over 18 år er flest som har kjennetegn tilsier krevdende oppvekstvilkår, er det nærmere én av tre som tilfredsstill alle definerte kriteriene for gode oppvekstvilkår. Det er altså en betydelig gruppe som ut fra de observerbare kjennetegnene, fremstår å ha hatt relativt gode oppvekstvilkår før de begikk lovbrudd.

Det er også verdt å merke seg at det er relativt mange, omtrent 40 prosent, i den jevnaldrende ustraffede befolkningen som har hatt en oppvekst hvor en eller flere av kriteriene for gode oppvekstvilkår ikke er tilfredsstillt. Selv om gjerningspersoner er klart overrepresentert med kjennetegn som indikerer svake oppvekstvilkår, er det også mange med svake oppvekstvilkår som ikke begår og straffes for lovbrudd.

Figur 4-14 Andel gjerningspersoner og personer i den ustraffede befolkningen som har vokst opp med «gode» oppvekstvilkår (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad meklingsaker: Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Påklagdes alder er definert som alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-6. **Merknad ungdomsreaksjoner:** Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var 15-17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Vanlige/gode oppvekstvilkår er definert som følger: foreldre tilhører ikke den laveste inntektskvartilen når barn er 5-15 år, foreldre har ikke mottatt sosiale ytelsener (sosialhjelp eller bostøtte) når barn er 5-15 år, person har ikke mottatt barnevernstiltak innen fylte 15 år og foreldre har ikke vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år (ekskludert forenklet forelegg og trafikkovertredelse). Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-7.

4.1.7 Hva påvirker sannsynligheten for å få en ungdomsreaksjon?

Til nå i kapitlet har vi vist at gjerningspersoner som har blitt ilagt mekling eller ungdomsreaksjoner i større grad enn den ustraffede befolkningen har kjennetegn som indikerer en krevdende oppvekst, i hjem med lavere sosioøkonomisk status. De har også i større grad vært siktet for kriminalitet tidligere og vært fornærmet part i lovbrudd. Videre er andelen innvandrere høyere blant gjerningspersoner enn i befolkningen for øvrig. Mange av disse forholdene henger sammen med hverandre, og det er grunn til å anta at flere av kjennetegnene

er korrelerte. Eksempelvis er det typisk en sammenheng mellom innvandrerstatus og inntekt (NOU 2011: 7), og mellom inntektsnivå og ytelsesmottak.

For å undersøke hvilke kjennetegn som isolert sett har den tydeligste sammenhengen med sannsynligheten for å ha blitt idømt/ilagt en ungdomsreaksjon, bruker vi regresjonsanalyser. En slik analyse gir informasjon om korrelasjon mellom sannsynligheten for å ha blitt ilagt/idømt en ungdomsreaksjon og et kjennetegn, når alle andre kjennetegn holdes uendret. Statistisk signifikans

vurderes for å avgjøre om sammenhengene er reelle eller om de kan skyldes tilfeldigheter. Vi benytter lineær regresjonsanalyse (OLS) med et signifikansnivå på 10 prosent, og resultatene vises i Figur 4-15 og i Vedlegg B. Hvert punkt viser et punkttestimat, og 90 prosent konfidensintervall vises som horisontale linjer rundt punkttestimatet.

Det er verdt å påpeke at vi her undersøker hvilke kjennetegn som henger sammen med økt sannsynlighet for å motta en ungdomsreaksjon, sammenlignet med å ikke motta noen straffereaksjon mens man er mellom 15 og 17 år. Estimaten fra regresjonsanalysene viser hvor mange prosentpoeng denne sannsynligheten øker eller minker, avhengig av utvalgte kjennetegn. Vi ser altså ikke på hvilke kjennetegn som i større grad predikerer at man får en ungdomsreaksjon sammenlignet med andre straffereaksjoner. Det innebærer at de statistiske sammenhengene vi undersøker stort sett vil gjenspeile hvilke kjennetegn som henger sammen med økt sannsynlighet for å begå kriminalitet i alderen 15-17 år generelt.

Tidligere siktelse før fylte 15 år er kjennetegnet som har sterkest positiv sammenheng med sannsynlighet for å få en ungdomsreaksjon, noe som understreker betydningen av kriminell historikk som prediktor for kriminalitet. Det er videre en tydelig positiv korrelasjon mellom mottak av barnevernstiltak under oppveksten og sannsynlighet for å få en av ungdomsreaksjonene. Det er også tydelig at menn har høyere sannsynlighet for å få en av ungdomsreaksjonene enn kvinner. I tillegg er det slik at personer som mangler grunnskolepoeng har en signifikant

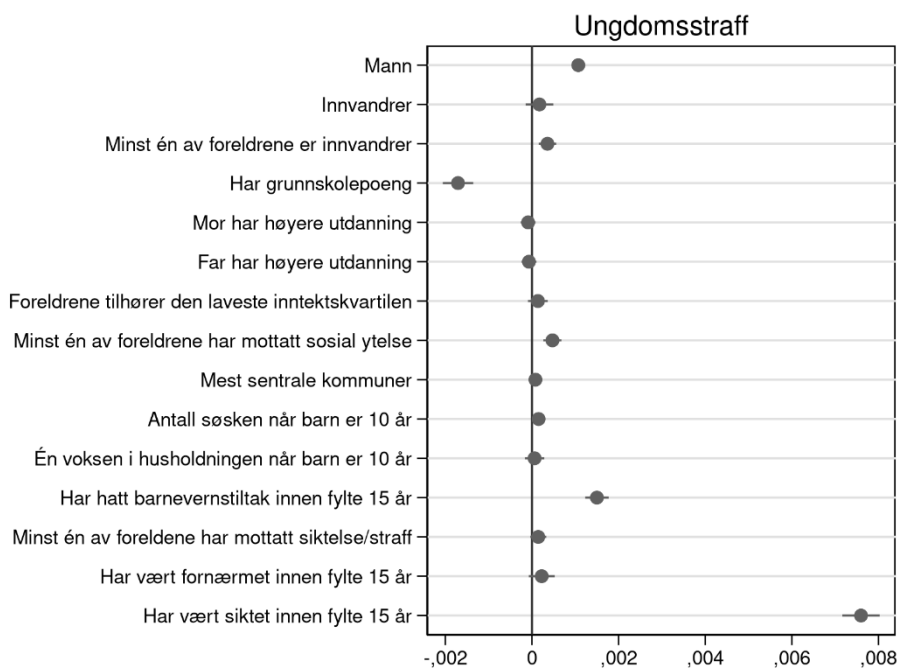
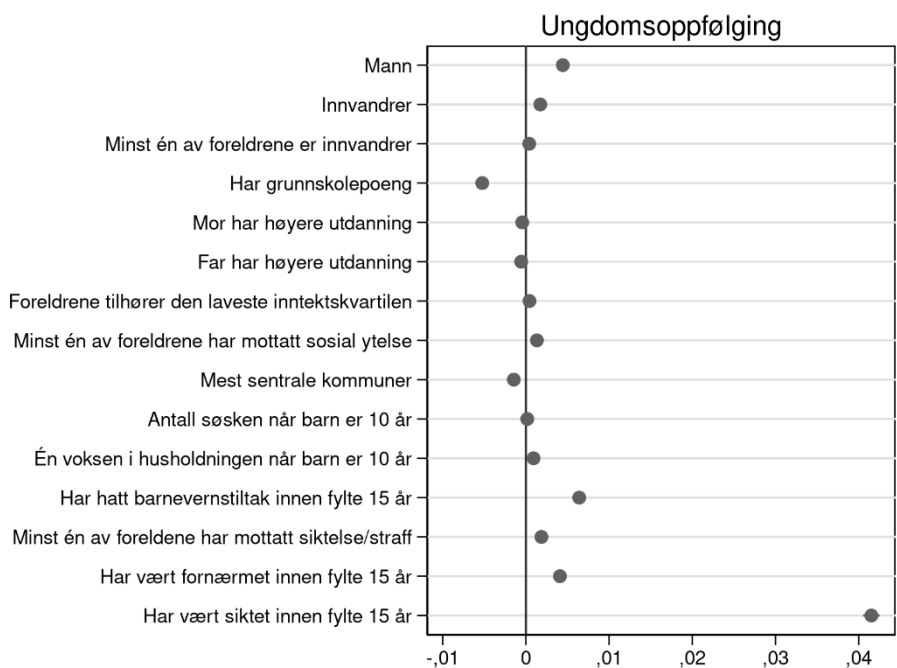
høyere sannsynlighet for å få en av ungdomsreaksjonene. Vi ser også at det er tendenser til at kjennetegn knyttet til foreldrenes mottak av sosiale ytelser og lav inntekt under oppvekst har en positiv sammenheng med sannsynligheten for ungdomsreaksjoner.

For ungdomsoppfølging er noen flere variabler statistisk signifikante og punkttestimatene er betydelig større. Det betyr i utgangspunktet at det er en sterkere at det er en sterkere statistisk sammenheng mellom kjennetegnene i Figur 4-15 og sannsynligheten for å få ungdomsoppfølging enn med sannsynligheten for å få ungdomsstraff. Sannsynligvis skyldes dette først og fremst at det er betydelig færre personer som har fått ungdomsstraff enn ungdomsoppfølging, noe som øker usikkerheten til punkttestimatene.

Hvorvidt gjerningspersonene selv har vært fornærmet i et lovbrudd har en positiv sammenheng med sannsynligheten for å få ungdomsoppfølging, men i betydelig mindre grad enn om man selv tidligere har vært siktet. Det samme gjelder foreldres kriminelle bakgrunn. Videre viser egen innvandrerbakgrunn også en relativt svak, men positiv sammenheng med sannsynlighet for ungdomsoppfølging.

I sum samsvarer funnene i stor grad med Oslo Economics (2022), som viste at flere av de samme faktorene hadde størst innvirkning på sannsynligheten for å bli siktet i ung alder. At historikk som fornærmet part henger sammen med økt sannsynlighet for å begå og bli straffet for lovbrudd, er vi ikke kjent med at tidligere er dokumentert på denne måten.

Figur 4-15: Regresjonsanalyser: Sammenheng mellom utvalgte kjennetegn og sannsynlighet for å få ungdomsoppfølging eller ungdomsstraff

Kilde: Data på utlån fra SSB

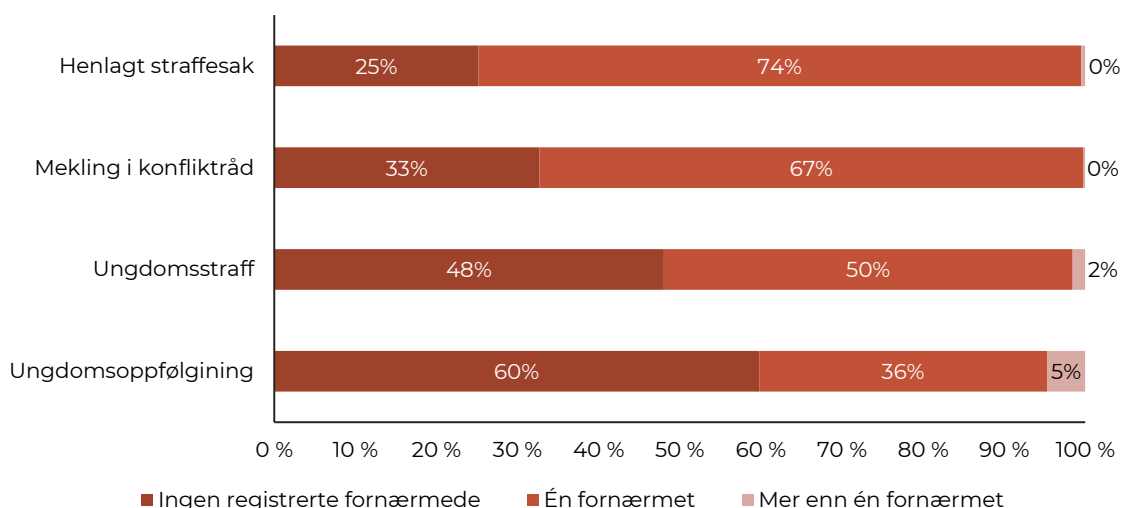
Merknad: OLS regresjoner. Utvalg består av straffet og ustraffet populasjon. Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd i perioden 2018-2022 og som var 15-17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Foreldres kriminelle historikk er hentet ut når barn er 5-15 år og ekskluderer forenklet forelegg og trafikkovertredelser. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer født tidligere enn 2007. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Signifikansnivået er satt til 10 prosent. N=354 927. Tabell med fullstendig oversikt over resultater kan ses i Vedlegg B Tabell 11-1.

4.2 Kjennetegn ved fornærmede

I det videre ser vi på kjennetegn ved fornærmede i meklingsaker og i ungdomsreaksjoner. Det er ikke alle saker hvor det er registrert en fornærmet person (Figur 4-16). Det er i størst grad registrert fornærmede i meklingssakene, hvor det i 67 prosent av sakene med mekling i konfliktråd og 75 prosent av de henlagte straffesakene er registrert fornærmede. For ungdomsreaksjonene er det registrert fornærmede 40 prosent av sakene med ungdomsoppfølging, og 52 prosent av sakene med ungdomsstraff. Det er først og fremst lovbruddets karakter som avgjør hvorvidt det er registrert fornærmede. For eksempel vil det ikke alltid være registrert fornærmede ved narkotikalovbrudd eller tyveri, og noen ganger kan den fornærmede parten være en virksomhet og ikke en person.

82 prosent av lovbruddene hvor det er registrert fornærmede i ungdomsoppfølgingssaker er kategorisert som vold og mishandling. Dette er også den største kategorien av lovbrudd for ungdomsstraff, hvor det utgjør 68 prosent av sakene hvor det er registrert fornærmede. Videre skiller seksuallovbrudd seg ut som en stor kategori i saker med ungdomsstraff. De utgjør 33 prosent av lovbruddene hvor det er registrert fornærmede. For mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker er også vold den største kategorien, med henholdsvis 52 prosent og 32 prosent for mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker. Voldslovbrudd utgjør altså en betydelig andel av saksomfanget for både ungdomsreaksjonene og meklingssakene når det er registrert en fornærmet part. For mekling utgjør også hensynsløs adferd en betydelig del av sakene med fornærmede.

Figur 4-16: Antall registrerte fornærmede for ulike straffereaksjoner (2020-2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg består av saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Henlagt straffesak N = 8335, mekling i konfliktråd N = 7073, ungdomsstraff N = 385, ungdomsoppfølging N = 2152.

Det er klart samsvar mellom alderen til fornærmede og alderen til gjerningspersonene i sakene (Figur 4-17). I meklingsaker der gjerningspersonen var under 18 år på gjerningstidspunktet, er som regel den fornærmede også under 18 år; i mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker er den fornærmede under 18 år i henholdsvis 55 prosent og 71 prosent av sakene der gjerningspersonen også er under 18 år. Tilsvarende er et flertall av de fornærmede i ungdomsoppfølging og ungdomsstraff under 18 år, henholdsvis 59 prosent og 65 prosent. I disse sakene er den store majoriteten av alle fornærmede under 30 år. Henholdsvis 20 prosent og 13 prosent av de fornærmede i saker hvor det blir idømt/ilagt

ungdomsoppfølging og ungdomsstraff er over 30 år.

Motsatt er det få fornærmede under 18 år i meklingsaker der gjerningsperson er over 18 år. Aldersfordelingen blant fornærmede over 18 år er ellers relativt jevn, men de fornærmede er oftere yngre i mekling i konfliktråd sammenlignet med mekling i henlagte straffesaker. I mekling i konfliktråd er nesten halvparten av de fornærmede under 30 år når gjerningsperson er over 18 år, mot en av tre fornærmede i henlagte straffesaker.

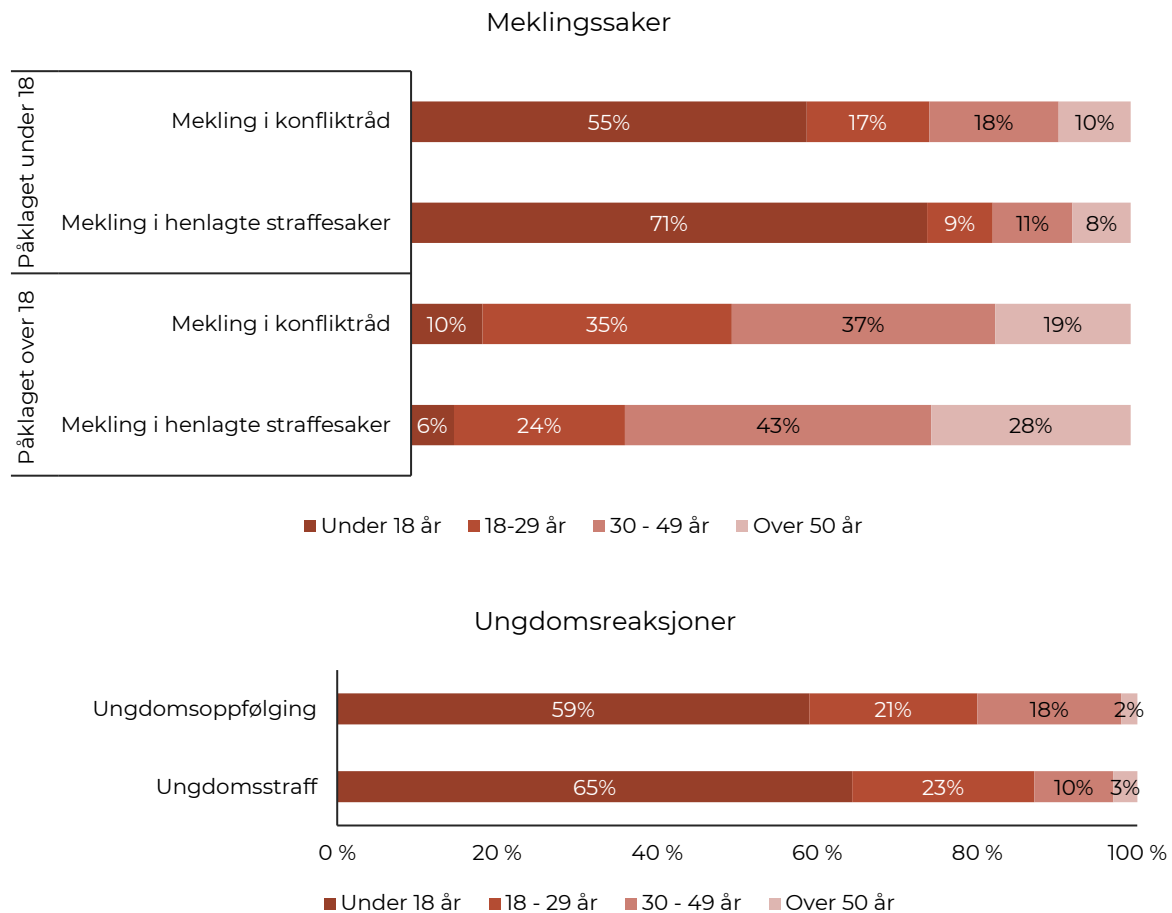
Funnene illustrer at det er en klar samvariasjon mellom alder på gjerningsperson og alder på

fornærmet, og dermed at lovbrudd begått av unge primært blir begått mot andre unge. Når vi i det videre undersøker kjennetegn på fornærmede i ulike aldersgrupper, innebærer det stort sett at gjerningspersonen også var i samme aldersgruppe. Dette er i tråd med funn fra tidligere utredninger og studier, som indikerer at ungdom i stor grad begår lovbrudd mot andre unge, spesielt i sammenhenger som skoler eller nabolag der

jevnaldrende ofte omgås (UNICEF, 2018; National Center for Juvenile Justice, 2014; Haynie, et al., 2006).

Analysen av kjennetegn ved fornærmede ser primært på fornærmede mellom 15-24 år, ettersom de utgjør den klart største gruppen av fornærmede, og datamaterialet gir flere muligheter til å undersøke kjennetegn for den gruppen.

Figur 4-17: Aldersfordeling på fornærmede (2020-2024)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Statistikken viser aldersfordelingen blant fornærmede i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Alder er definert som fornærmede sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. under 18 år: henlagt straffesak N = 1621, mekling i konfliktråd N = 1175. over 18 år: henlagt straffesak N = 5085, mekling i konfliktråd N = 3627. Ungdomsoppfølging N = 856, ungdomsstraff N = 184.

4.2.1 Individkjennetegn

Av individkjennetegn for fornærmede har vi informasjon om kjønn, innvandringsbakgrunn og grunnskolepoeng (se Tabell 11-8 for kjennetegn av fornærmede i meklingssaker og Tabell 11-9 for kjennetegn av fornærmede i ungdomsreaksjoner).

Det store flertallet av gjerningspersoner er menn, og nesten alle fornærmede i ungdomsreaksjoner er også menn (Figur 4-18). I meklingssaker kjønnsbalansen til de fornærmede relativt jevn.

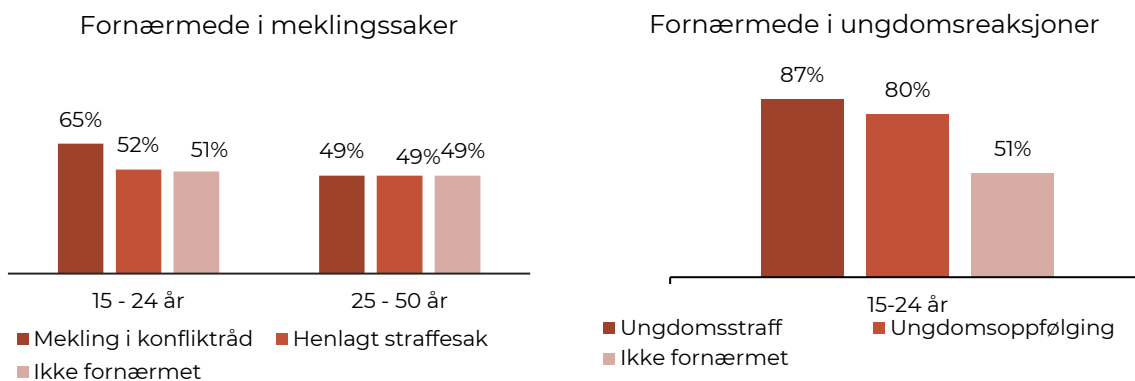
Unntaket er mekling i konfliktråd, og aldergruppen 15-24 år. Her er det en tydelig overvekt av menn blant de fornærmede. Denne overvekten er likevel fortsatt betydelig mindre enn for ungdomsreaksjonene.

Videre er personer med innvandringsbakgrunn overrepresentert i de fleste kategorier av gjerningspersoner, men ikke alltid overrepresentert blant fornærmede. Det er en høyere andel fornærmede som ikke er født i Norge blant fornærmede i ungdomsstraff (26 prosent) og mekling i henlagte

straffesaker (25 prosent), enn i den øvrige befolkningen (19 prosent). I mekling i konfliktråd er derimot andel med innvanderbakgrunn lavere

blant fornærmede (16 prosent) enn i den øvrige befolkningen.

Figur 4-18: Andel menn av de fornærmede i meklingssaker og ungdomsreaksjoner, samt i befolkningen for øvrig (2020-2024). Fordelt på den fornærmedes alder.

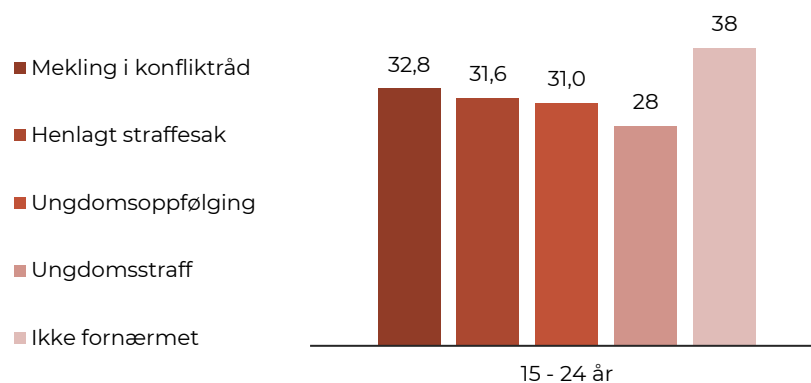
Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Utvalg av ikke fornærmede personer består av personer som ikke har vært fornærmet i perioden 1990-2022. Alder blant ikke fornærmede er definert som vedkommende sin alder i 2020. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-8 og Tabell 11-9.

Blant de fornærmede er det flere som ikke har grunnskolepoeng enn i den øvrige befolkningen. Fornærmede i saker med ungdomsstraff skiller seg særlig negativt ut hvor 19 prosent mangler grunnskolepoeng, sammenlignet med 8 prosent i den øvrige befolkningen.

De fornærmede har også i gjennomsnitt fullført skolegang med dårlige resultater, og har færre grunnskolepoeng enn de som ikke har vært fornærmet (Figur 4-19). De fornærmede i saker med ungdomsstraff skiller seg særlig negativt ut, med gjennomsnittlig 10 grunnskolepoeng færre enn sine jevnaldrende som ikke har vært fornærmet.

Figur 4-19: Gjennomsnittlig antall grunnskolepoeng for fornærmede i ungdomsreaksjoner og meklingssaker, 15-24 år (2020-2024)

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Utvalg av ikke fornærmede personer består av personer som ikke har vært fornærmet i perioden 1990-2022. Alder blant ikke fornærmede er definert som vedkommende sin alder i 2020. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer som er 16 eller eldre. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-8 og Tabell 11-9.

4.2.2 Kjennetegn ved foreldre

Av kjennetegn ved foreldrene til fornærmede har vi informasjon om innvandringsbakgrunn, utdanningsnivå, inntektsnivå, mottak av ytelse, og

hvorvidt foreldrene tidligere har vært siktet eller straffet (se Tabell 11-8 for meklingssaker og Tabell 11-9 for ungdomsreaksjoner).

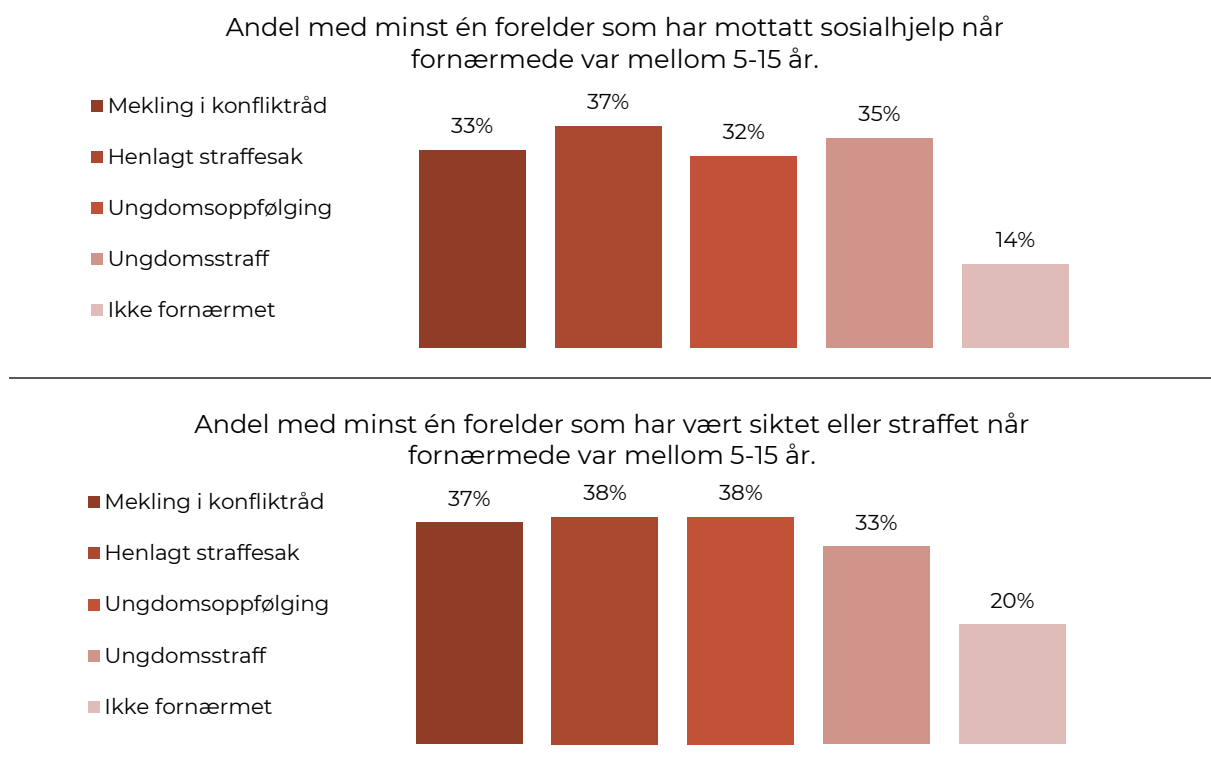
Kjennetegn ved foreldrene til unge som har vært fornærmet indikerer, på lik linje som for foreldrene til gjerningspersoner, lavere sosioøkonomisk status enn foreldrene til den øvrige befolkningen. Foreldrene til de fornærmede har generelt lavere utdanningsnivå, er overrepresentert i de lavere inntektskvartilene og har i større grad mottatt sosiale stønader enn foreldrene til dem som ikke har vært fornærmet. Det er gjennomgående foreldrene til fornærmede i henlagte straffesaker og saker med ungdomsstraff som skiller seg mest fra foreldrene til den sammenlignbare befolkning som ikke har vært fornærmet.

Videre skiller de fornærmede seg ut ved at en større andel har minst én forelder med innvandrerbakgrunn, sammenlignet med den generelle befolkningen. Dette er særlig tydelig i saker med ungdomsreaksjoner, hvor 45 prosent av fornærmede i saker med ungdomsstraff og 34 prosent i saker med ungdomsoppfølging har minst én forelder med innvandrerbakgrunn. Til sammenligning har 26 prosent av befolkningen for øvrig minst én forelder med innvandrerbakgrunn.

Blant foreldrene til fornærmede er andelen som har mottatt sosialhjelp mer enn dobbelt så høy enn i den sammenlignbare befolkningen som ikke har vært fornærmet. Mellom 32 og 37 prosent av foreldrene til de fornærmede har mottatt sosialhjelp under barnets oppvekst, og andelen er høyest blant fornærmede i henlagte straffesaker og i ungdomsstraff. Til sammenligning er det omtrent rundt 14 prosent av foreldrene til den sammenlignbare befolkningen som har mottatt sosialhjelp.

Foreldrene til de fornærmede har også selv oftere vært siktet, sammenlignet med foreldrene til den jevnaldrende gruppen som ikke har vært fornærmet (Figur 4-20). Blant fornærmede er andelen med foreldre som har begått kriminalitet klart lavest for de som er fornærmet i saker som leder til ungdomsstraff. Dette kan henge sammen med at en relativt sett høyere andel av foreldrene til fornærmede i ungdomsstraff har innvandrerbakgrunn, og at vi dermed i mindre grad har kjennskap til deres kriminelle historikk.

Figur 4-20: Kjennetegn ved foreldre til fornærmede i meklingsaker og ungdomsreaksjoner, 15-24 år (2020-2024).

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

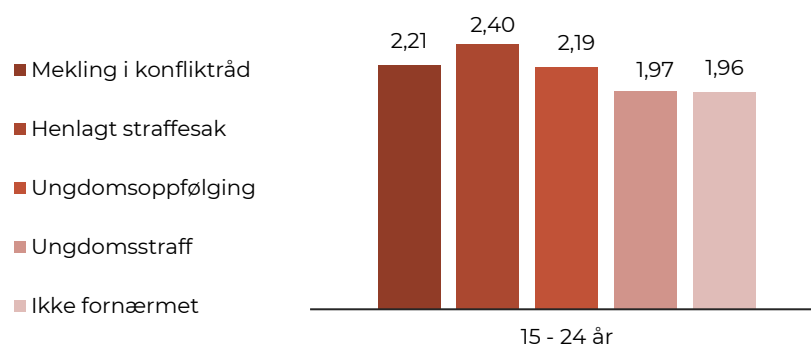
Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Utvalg av ikke fornærmede personer består av personer som ikke har vært fornærmet i perioden 1990-2022. Alder blant ikke fornærmede er definert som vedkommende sin alder i 2020. Informasjon om foreldres kriminelle historikk er hentet ut når barn er 5-15 år, og ekskluderer forenklet forelegg og trafikkovertredelse. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-8 og Tabell 11-9.

4.2.3 Oppvekst og boforhold

Av oppvekst og boforhold har vi informasjon om husholdnings sammensetning, kontakt med barnevernet og sentraliteten til kommunen som ungdommene er oppvokst i (se Tabell 11-9 og Tabell 11-10). Når vi ser på familiesammensetning og -størrelse, er det i varierende grad forskjeller mellom fornærmede og jevnaldrende som ikke har vært fornærmet.

Fornærmede har stort sett hatt færre voksne i husholdningen, og det er færre som har en mor som var gift da barnet var 10 år. Stort sett har fornærmede flere søsken, og fornærmede i henlagte straffesaker har i gjennomsnitt flest søsken (Figur 4-21). Fornærmede i saker med ungdomsstraff har i gjennomsnitt like mange søsken som befolkningen som ikke har vært fornærmet.

Figur 4-21: Antall søsken når fornærmede i meklingsaker og ungdomsreaksjoner er 10 år (2020-2024). Utvalget består av fornærmede mellom 15-24 år.

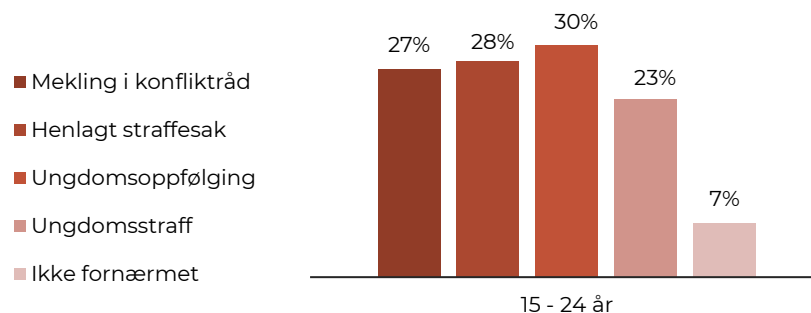
Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Utvalg av ikke fornærmede personer består av personer som ikke har vært fornærmet i perioden 1990-2022. Alder blant ikke fornærmede er definert som vedkommende sin alder i 2020. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-8 og Tabell 11-9.

I likhet med gjerningspersoner er det en klar overrepresentasjon av unge fornærmede som har hatt barnevernstiltak i oppveksten (Figur 4-22). De unge fornærmede i meklingsaker er omtrent fire ganger så sannsynlig å ha hatt barnevernstiltak, sammenlignet med den jevnaldrende befolkningen som ikke har vært fornærmet.

De fornærmede i saker med ungdomsoppfølging har i størst grad hatt kontakt med barnevernet, hvor 30 prosent av de fornærmede har hatt barnevernstiltak. Dette er 7 prosentpoeng høyere enn for fornærmede i saker med ungdomsstraff.

Figur 4-22: Andel fornærmede i meklingsaker og ungdomsreaksjoner som har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år (2020-2024). Utvalget består av fornærmede mellom 15-24 år.

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

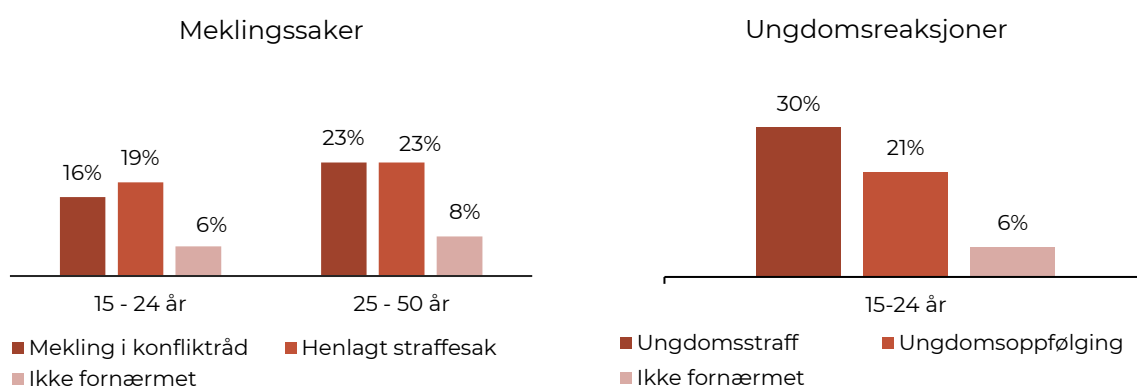
Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Utvalg av ikke fornærmede personer består av personer som ikke har vært fornærmet i perioden 1990-2022. Alder blant ikke fornærmede er definert som vedkommende sin alder i 2020. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-8 og Tabell 11-9.

4.2.4 Fornærmedes historikk som gjerningsperson

En høy andel fornærmede har selv vært siktet eller straffet for lovbrudd før de ble fornærmet i en sak (Figur 4-23). Det er flest som selv har vært siktet blant fornærmede i saker med ungdomsstraff. 30 prosent av unge fornærmede i saker med ungdomsstraff har selv tidligere vært siktet, mot 16 til 23 prosent i de andre gruppene av fornærmede.

Det er langt vanligere at fornærmede selv har vært siktet enn personer som ikke har vært fornærmet. Stort sett er det minst tre ganger så vanlig at fornærmede selv har vært siktet for lovbrudd, sammenlignet med ikke-fornærmede i de samme aldersgruppene. Dette kan tyde på at en betydelig andel av de fornærmede i utgangspunktet tilhører et kriminelt miljø, og dermed at det ikke nødvendigvis er tilfeldig at de selv er blitt utsatt for kriminalitet.

Figur 4-23: Andel av fornærmede som har vært siktet før fornærmelse (2020-2024). Utvalget består av fornærmede mellom 15-24 år.

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Utvalg av ikke fornærmede personer består av personer som ikke har vært fornærmet i perioden 1990-2022. Alder blant ikke fornærmede er definert som vedkommende sin alder i 2020. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-8 og Tabell 11-9.

Når det gjelder hvilke lovbrudd unge fornærmede selv har begått før de ble fornærmet er det tydelige forskjeller mellom hvilke lovbrudd fornærmede i meklingsaker og fornærmede i ungdomsreaksjoner har begått (Figur 4-24). Samlet er lovbruddene til fornærmede i meklingsaker dominert av trafikkovertrедelser (58 prosent), og ellers jevnt fordelt over andre sakstyper. Trafikkovertrедelser er også det vanligste lovbruddet begått av fornærmede i saker med ungdomsoppfølging (40 prosent). Det er likevel større spredning blant lovbruddene som de fornærmede i ungdomsreaksjonene har blitt siktet for, enn i meklingssakene. Jevnt over indikerer funnene at de fornærmede i ungdomsreaksjonene selv har blitt siktet for mer alvorlige lovbrudd enn de fornærmede i meklingssakene. Fornærmede i saker med ungdomsstraff har oftest vært siktet for vold og mishandling (28 prosent), etterfulgt av rusmiddelovertrедelser (26 prosent). Vold og mishandling er også den nest vanligste lovbruddstypen begått av fornærmede i saker med ungdomsoppfølging (20 prosent).

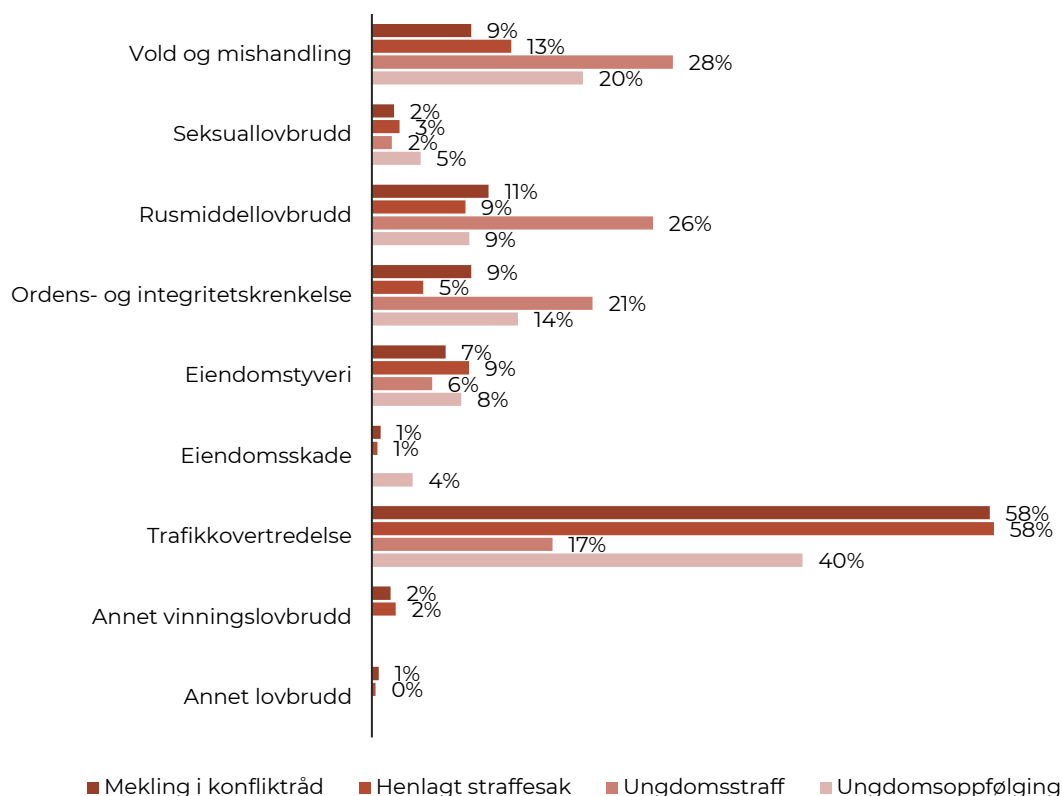
Når det gjelder type straffereaksjoner de fornærmede har blitt ilagt for lovbruddene de har

begått, utgjør forelegg, forenklet forelegg og betinget påtaleunntatelse rett i underkant av 90 prosent av mottatte straffereaksjoner for fornærmede i meklingsaker. Dette er også de vanligste straffereaksjonene blant fornærmede i saker med ungdomsoppfølging. For fornærmede i saker med ungdomsstraff utgjør imidlertid forenklet forelegg en svært lav andel av straffereaksjonene.

12 prosent av fornærmede i ungdomsoppfølgingsaker har selv tidligere blitt ilagt/idømt en ungdomsreaksjon og 24 prosent av fornærmede ungdomsstraffsaker har tidligere fått ilagt/idømt en ungdomsreaksjon.

Det kommer dermed tydelig frem at det er overlapp mellom gjerningspersoner og fornærmede. Mange fornærmede har tidligere begått kriminalitet, og kan ha vært gjerningsperson i tilsvarende type saker som de selv er fornærmet i. Det er likevel verdt å bemerke seg at det store flertallet av alle fornærmede ikke selv har vært siktet for lovbrudd før de ble fornærmet.

Figur 4-24: Fordeling av fornærmedes tidligere lovbrudd (2020-2024). Utvalget består av fornærmede mellom 15-24 år.

Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Mekling i konfliktråd N = 620, henlagt straffesak N = 580, ungdomsstraff N = 131, ungdomsoppfølging N = 710.

4.2.5 Sammenligning av kjennetegn for fornærmede som tidligere har og ikke har vært straffet

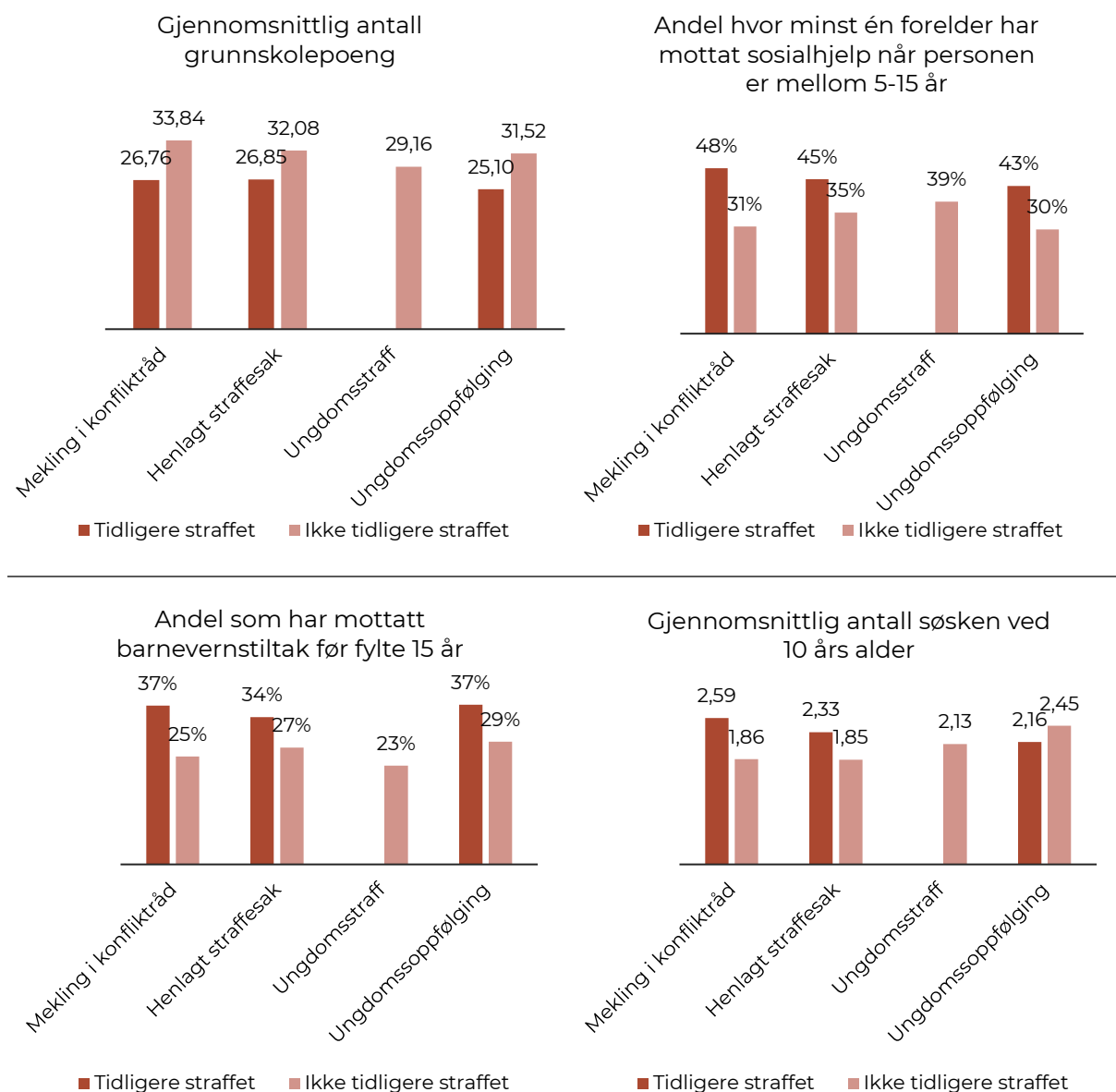
Så langt har vi sett at det stort sett er betydelige forskjeller i kjennetegn mellom fornærmede, og den øvrige befolkningen som ikke er fornærmet. Gjennomgående har unge fornærmede kjennetegn som indikerer at de har hatt svakere oppvekstvilkår enn unge som ikke har vært fornærmet. Tilsvarende forskjeller har vi også funnet når vi sammenligner gjerningspersoner i meklingsaker og ungdomsreaksjoner med den øvrige ustraffede befolkningen. Stort sett indikerer funnene at gjerningspersonene har kjennetegn som tilsier enda svakere oppvekstvilkår enn de fornærmede.

Siden en betydelig andel av de fornærmede også selv har vært siktet for lovbrudd, kan det tenkes at gruppen som selv har vært siktet for lovbrudd driver de gjennomsnittlige kjennetegnene til å avvike mer fra den øvrige ikke-fornærmede befolkningen.

Med andre ord kan man se for seg at de fornærmede er en slags todelt gruppe; en gruppe med relativt normale oppvekstvilkår, hvor det er relativt tilfeldig at de har blitt utsatt for kriminalitet, og en annen gruppe som ofte selv har vært siktet for kriminalitet, med svake oppvekstvilkår, og hvor det ikke nødvendigvis er tilfeldig at de har blitt utsatt for kriminalitet.

For å undersøke om denne todelingen eksisterer, og om det er de fornærmede som selv har begått kriminalitet som driver forskjellene mellom fornærmede og den ikke-fornærmede befolkningen, sammenligner vi kjennetegn på fornærmede som selv har vært straffet for lovbrudd før de ble fornærmet, med de som ikke har vært straffet for lovbrudd. En fullstendig oversikt er tilgjengelig i Tabell 11-10 og Tabell 11-11, men vi trekker her frem noen overordnede forskjeller.

Figur 4-25: Sammenligning av individkjennetegn for fornærmede som tidligere har og ikke har begått lovbrudd (2020-2024). Utvalget består av fornærmede mellom 15-24 år.

Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i saker som ble opprettet i perioden 2020-2024.

Fornærmede i saker med ungdomsstraff som selv tidligere har vært straffet er utelatt grunnet få observasjoner. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer som er 16 eller eldre. Informasjon om foreldres mottak av sosialhjelp er hentet ut når person er 5-15 år. Barnevernstiltak er målt innen fylte 15 år. Antall søsken er målt når person er 10 år. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-8 og Tabell 11-9.

Stort sett er det relativt stor forskjell i kjennetegnene mellom fornærmede som selv har vært straffet, og fornærmede som ikke har vært straffet. Ikke overraskende har fornærmede som selv har vært straffet for lovbrudd, i større grad kjennetegnet som er likere gjerningspersoner generelt, enn fornærmede som ikke har vært straffet for lovbrudd. I en del tilfeller har de fornærmede som selv har vært straffet, kjennetegn som indikerer

enda svakere oppvekstvilkår enn gjerningspersoner generelt. Det gjelder spesielt fornærmede i meklingsaker, sammenlignet med gjerningspersoner i meklingsaker. For eksempel har de fornærmede i meklingsaker som selv har vært straffet både lavere grunnskolepoeng, i større grad foreldre som har mottatt sosialhjelp og i større grad mottatt barnevernstiltak enn motsvarende gjerningspersoner. Det samme er derimot ikke

tilfellet for de fornærmede i ungdomsoppfølging som selv har vært straffet for lovbrudd.

Selv om fornærmede uten straffereaksjon i mindre grad har kjennetegn som indikerer svake oppvekstvilkår sammenlignet med fornærmede som har blitt straffet, skiller de seg fortsatt fra den øvrige befolkningen som ikke har vært fornærmet. Blant fornærmede som ikke har vært straffet i både meklingsaker og ungdomsreaksjonene er det for eksempel klart flere med lavt antall grunnskolepoeng, foreldre som har mottatt sosialhjelp og som har fått barnevernstiltak under oppveksten. Funnene indikerer altså at også mange av de fornærmede som ikke har vært straffet for lovbrudd, i utgangspunktet er en mer utsatt gruppe enn den øvrige befolkningen

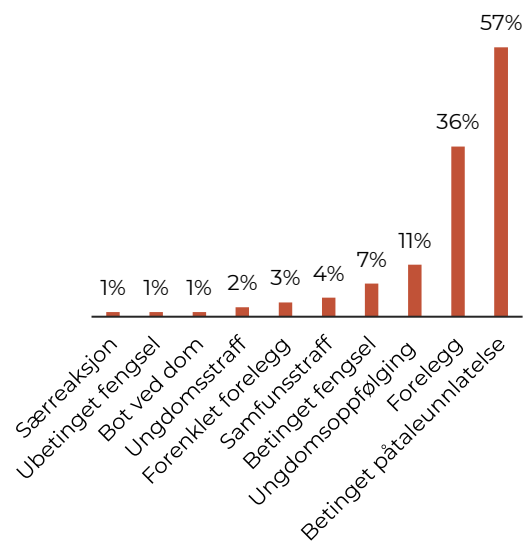
4.3 Sammenligning av barn og unge som mottar ulike straffereaksjoner

Så langt har vi sett på kjennetegn ved personer som har fått ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, samt både unge og voksne som har fått mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker.

Unge mellom 15 og 17 år kan i tillegg til ungdomsreaksjoner og mekling, også få en rekke andre straffereaksjoner. I perioden 2018-2022 var det i alt 13 499 unge under 18 år som ble idømt eller ilagt enten ungdomsstraff, ungdomsoppfølging, samfunnsstraff, betinget fengsel, ubetinget fengsel, forelegg, forenklet forelegg, betinget påtaleunntatelse eller særreaksjon/annen reaksjon (Figur 4-26). Dette gir et gjennomsnitt på 3 375 unge som har mottatt straffereaksjoner per år. Betinget påtaleunntatelse og forelegg er de klart mest brukte straffereaksjonene for gjerningspersoner under 18 år. De minst brukte straffereaksjonene for unge er bot ved dom, ubetinget fengsel og særreaksjon/annen reaksjon. Ungdomsstraff er også relativt lite brukt, mens ungdomsoppfølging utgjør en betydelig del av straffereaksjonene til unge.

Analysene av kjennetegn så langt har stort sett vist at gjerningspersoner som har fått ungdomsstraff, er ytterligere overrepresentert med kjennetegn som indikerer svake oppvekstvilkår sammenlignet med ungdomsoppfølging. Det er ikke overraskende, ettersom ungdomsstraff er en strengere straffereaksjon. De øvrige straffereaksjonene anses å være både mer og mindre strenge enn ungdomsreaksjonene, og i det videre ser vi derfor på kjennetegn ved ungdom som mottar ulike straffereaksjoner, sammenlignet med de som mottar ungdomsreaksjonene.

Figur 4-26: Straffereaksjoner for påklagde under 18 år (2018-2022)

Kilde: Data på utlån fra SSB
Merknad: Utvalget består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var 15-17 år på gjerningstidspunktet. N = 13 499

For å kunne sammenligne ungdomsreaksjonene med andre typer straffereaksjoner må vi bruke data om registrerte straffereaksjoner fra SSB, og dette datagrunnlaget inneholder ikke informasjon om hvem som har fått mekling i konfliktråd eller henlagt straffesak. SSB sin data vil også avvike noe fra konfliktrådets egne data om registrerte saker for ungdomsoppfølging og ungdomsstraff. Avviket oppstår av to overordnede grunner. SSBs data tar utgangspunkt i avgjørelsestidspunkt, i motsetning til konfliktrådets data som tar utgangspunkt i mottakelsesdato. Videre kan sakene være kategorisert på ulike måte, ettersom ungdomsoppfølging eksempelvis kan være et vilkår for påtaleunntatelse eller betinget dom. Vi tar utgangspunkt i ungdom som har fått samfunnsstraff, betinget fengsel og ubetinget fengsel, ettersom dette er straffereaksjonene med mest nærliggende alvorlighetsgrad som ungdomsstraff og ungdomsoppfølging.

4.3.1 Sammenligning med fengsel og samfunnsstraff

Tabell 11-12 viser alle kjennetegn vi har data på for ungdom som har fått samfunnsstraff, betinget fengsel og ubetinget fengsel i perioden 2018-2022. Et utvalg av kjennetegnene er illustrert i Figur 4-27, sammenlignet med ungdomsreaksjonene og den jevnaldrende ustraffede befolkningen.

Overordnet ser det ut til at ungdom med ungdomsstraff ligner på ungdom med samfunnsstraff, ungdom med ungdomsoppfølging ligner på

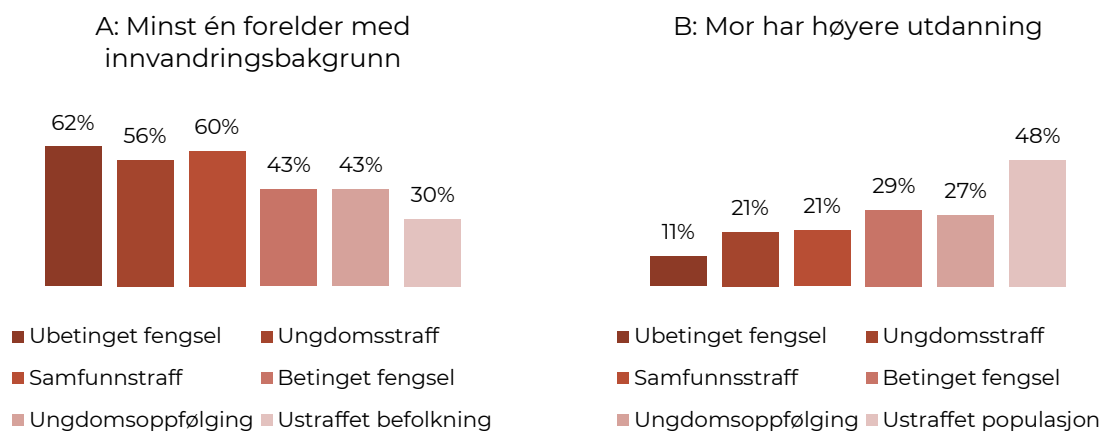
ungdom med betinget fengsel, og ungdom som idømmes ubetinget fengsel skiller seg noe ut med kjennetegn som indikerer ytterligere svakere oppvekstvilkår enn resten. De største forskjellene er derimot ikke mellom gjerningspersoner som har fått ulike straffereaksjoner, men mellom den ustraffede befolkningen og den straffede befolkningen. Generelt ser det ut til at jo strengere straffereaksjonen ungdommen har fått, desto vanligere er det at de har kjennetegn som indikerer svake oppvekstvilkår

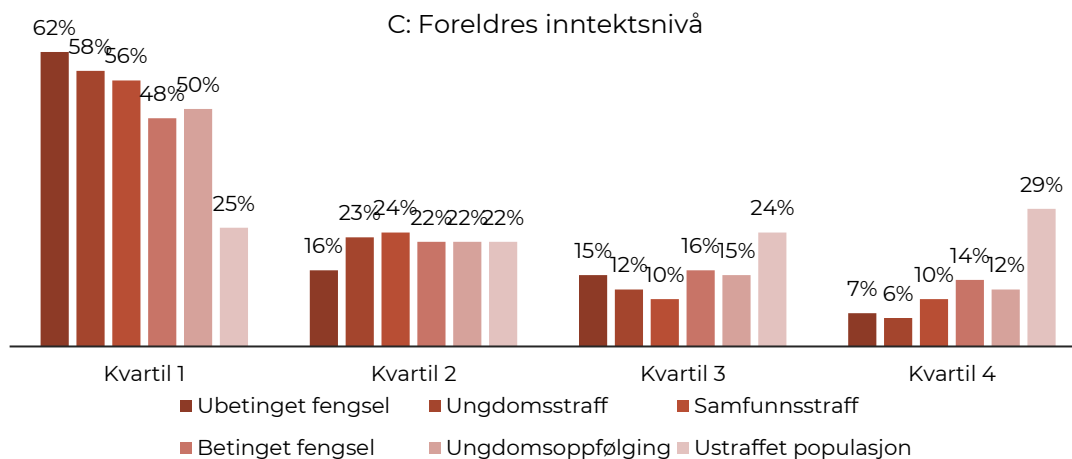
Blant noen av gruppene av gjerningspersoner er det klart flere med minst én forelder som ikke er norskfødt sammenlignet med resten av befolkningen (Figur 4-27 A). Nærmere 60 prosent av alle unge som har fått ungdomsstraff, samfunnsstraff eller ubetinget fengsel har minst én forelder som er født i utlandet, mot 30 prosent i den ustraffede befolkningen. Det er også en viss overrepresentasjon av unge med minst én utenlandskfødt forelder blant de som har fått ungdomsoppfølging og betinget fengsel, men langt fra så mange som de andre straffereaksjonene.

I den ustraffede befolkningen er det nærmere halvparten som har en mor med høyere utdanning (Figur 4-27 B). Mors utdanningsnivå er klart lavere blant alle gjerningspersonene. Utenom ubetinget fengsel er det mellom 21 og 29 prosent som har en mor med høyere utdanning. Ungdom som har fått ubetinget fengsel skiller seg ut, hvor kun 11 prosent har en mor med høyere utdanning.

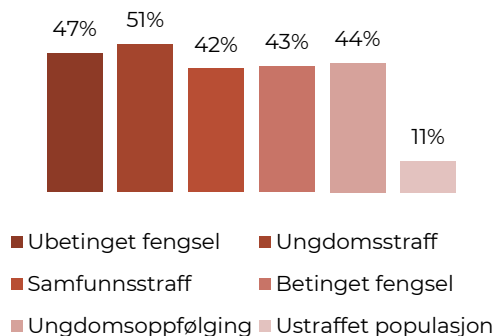
Ellers viser Figur 4-27 at ungdom som har fått de ulike straffereaksjonene er klart overrepresentert med kjennetegn som indikerer at de har hatt mer krevende oppvekstvilkår enn ungdom for øvrig. Halvparten eller flere har foreldre med lav inntekt (Figur 4-27 C), og nesten halvparten av alle har fått barnevernstiltak i løpet av oppveksten (Figur 4-27 D). Til sammenligning er det 11 prosent av den jevnaldrende ustraffede befolkningen som har fått barnevernstiltak. Det er også nærmere halvparten av alle unge gjerningspersoner som har foreldre som selv har vært siktet eller straffet i løpet av oppveksten, mot 22 prosent i den ustraffede befolkningen (Figur 4-27 E).

Figur 4-27: Utvalgte kjennetegn for U18 ustraffet befolkning og mottakere av straffereaksjoner (2018-2022).

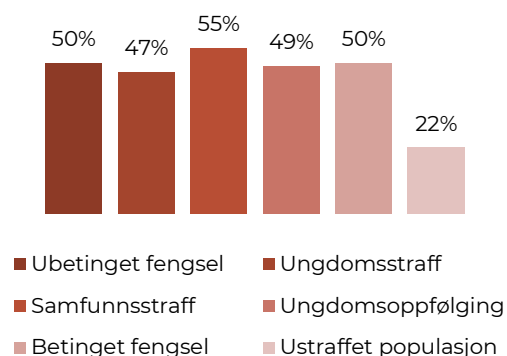

D: Mottatt barnevernstiltak innen fylte 15 år

E: Minst én forelder har vært siktet eller straffet når barnet er 5-15 år

Kilde: Data på utlån fra SSB.

Merknad: Utvalg består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var 15-17 år på gjerningstidspunktet. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Informasjon om foreldres kriminelle historikk ekskluderer forenklet forelegg og trafikkovertredelse. Antall observasjoner kan sees i Tabell 11-12.

4.4 Oppsummert om kjennetegn

Tidligere studier har funnet at barn og unge som begår og straffes for kriminalitet kommer fra hjem med større levekårsutfordringer enn befolkningen for øvrig (Aase, et al., 2020; Oslo Economics, 2022; Abhishek & Balamurugan, 2024). Våre analyser om kjennetegn ved unge gjerningspersoner som har fått straffereaksjoner i regi av konfliktrådet understøtter disse tidligere funnene. Uavhengig av om oppmerksomheten rettes mot mekling i konfliktråd, mekling i henlagte straffesaker, ungdomsoppfølging eller ungdomsstraff, fremstår gjerningspersonene som en sårbar gruppe. Mange har kjennetegn som indikerer at de har vokst opp i hjem med lav sosioøkonomisk status og svake oppvekstvilkår. Samtidig viser dataene at det er betydelige forskjeller mellom gruppene som mottar ulike reaksjoner. Det synes å være en samvariasjon

mellom alvorlighetsgraden til straffereaksjonen og ungdommens levekår og prestasjoner på skolen.

Ungdommene som mottar ungdomsoppfølging og ungdomsstraff virker å ha en mer belastet bakgrunn enn ungdom som mottar mekling i konfliktråd eller mekling i henlagt straffesak. Gjerningspersoner under den kriminelle lavalder på 15 år i henlagte straffesaker er imidlertid likere unge som mottar ungdomsreaksjoner. Dette henger antakelig sammen med at disse ikke kan idømmes/ilegges andre straffereaksjoner, og at man dermed får en oppsamling av mer alvorlige forhold i disse sakene.

Mange av gjerningspersonene har også selv vært fornærmet i tidligere lovbrudd, særlig blant mottakere av ungdomsreaksjoner. Gjerningspersonene som har vært fornærmet i ung alder har ofte vært utsatt for alvorlige lovbrudd, som vold, trusler, mishandling og seksualkriminalitet. Det er altså tydelig at mange unge som senere begår

lovbrudd ikke bare har vokst opp i familier med lav sosioøkonomisk status, men mange har også opplevd å bli utsatt for kriminalitet i barndommen.

Når vi ser på kjennetegnene samlet er det få gjerningspersoner som ikke har noen av kjennetegnene som indikerer svake oppvekstvilkår. Kjennetegnene som i størst grad predikerer at ungdom får en ungdomsreaksjon i løpet av oppveksten er at de blir siktet for annet lovbrudd før fylte 15 år, at de selv blir fornærmet i et lovbrudd før fylte 15 år, at de har vært i kontakt med barnevernet, at de mangler grunnskolepoeng og er gutter, samt at mor/far tidligere har vært siktet eller straffet for kriminalitet.

Ungdomsreaksjonene er særlig tiltenkt ungdom med et oppfølgingsbehov. Dette skiller disse reaksjonene fra andre straffereaksjoner. Basert på kjennetegnene vi har tilgang til fremstår likevel ungdom som har fått ungdomsreaksjonene som relativt like ungdom som har fått andre straffe-reaksjoner med samme alvorlighetsgrad. Ungdom som har fått ungdomsstraff ligner på ungdom med samfunnsstraff, og ungdom med ungdomsoppfølging ligner på ungdom med betinget fengsel. Vi har imidlertid ikke data på

ungdommenes reelle oppfølgingsbehov, og det kan godt tenkes at det finnes andre forskjeller mellom disse gruppene av unge lovbrøyttere enn det vi klarer å illustrere. De mest fremtredende forskjellene i kjennetegn mellom ulike grupper ungdom er først og fremst mellom ungdom som har blitt straffet for lovbrudd, og deres ustraffede jevnaldrende.

Forskjeller mellom den straffede og ustraffede befolkningen er ikke forbeholdt ungdom. Også i eldre alderskohorter har gjerningspersoner i meklingsaker klart større utfordringer med skoleprestasjoner, egen utsatthet for kriminalitet og mer utfordrende oppvekstvilkår enn den ustraffede befolkningen på samme alder.

Personer som har vært fornærmet i meklingsaker eller ungdomsreaksjoner skiller seg også fra den ustraffede befolkningen. De har, i likhet med gjerningspersoner, oftere kjennetegn som indikerer svake oppvekstvilkår. Selv om de fornærmede ikke er like overrepresentert med slike kjennetegn som gjerningspersonene, ligner de mer på gjerningspersonene enn den øvrige befolkningen som ikke har vært fornærmet. Dette er en indikasjon på at kriminalitet ofte begås mot andre fra samme miljø.

5. Gjennomføring av mekling i konfliktråd

Mekling i konfliktråd er både en egen straffereaksjon og en allment tilgjengelig tjeneste som parter i en konflikt kan velge å benytte. I denne utredningen er oppmerksomheten rettet mot straffereaksjonen mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker. I dette kapitlet gis en beskrivelse av hvordan meklingsprosessen gjennomføres i disse sakene, og hvor det er variasjoner mellom konfliktråd.

5.1 Meklingsprosessen

Figur 5-1 illustrerer *virkningskjeden* for straffereaksjonen mekling i konfliktråd. Hvert av leddene i virkningskjeden bygger på det foregående, og samlet viser figuren gangen i meklingsprosessen, samt de ønskede resultater og effekter.

Prosessen før meklingsaker sendes til konfliktrådet ble beskrevet i kapittel 3.2. Etter at konfliktrådet mottar saken, er første steg å innhente eller bekrefte samtykke fra partene. Når en mekler har fått oversendt saken fra konfliktrådet, kontaktes partene for å avtale tidspunkt for et formøte med hver av dem. I formøtet skal mekler få bekreftet at samtykke er reelt og informert, gi informasjon, gjøre partene trygge på hva som skjer videre. I formøtet

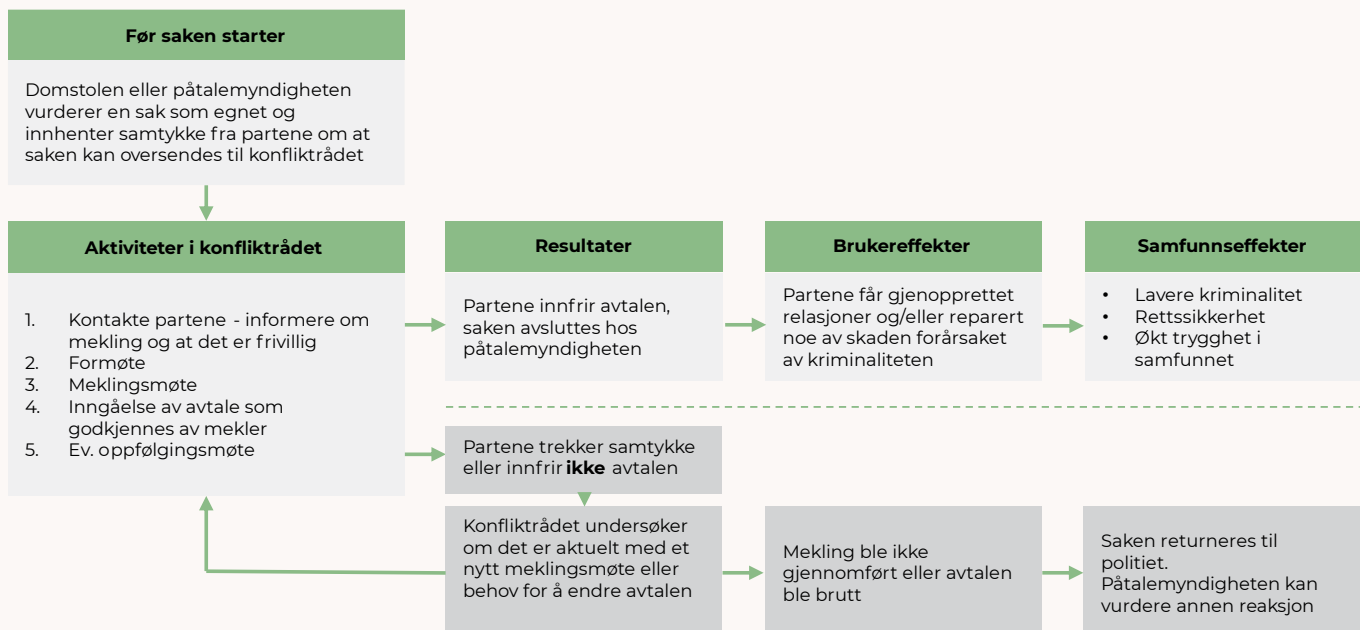
skal også mekler fange opp forhold som kan være viktige for meklingsmøtet, og avklare behov for støttepersoner. Dette for å sikre at meklingsprosessen tilrettelegges etter partenes behov.

Selve meklingsmøtet ledes av én eller to upartiske meklere. Partene skal i meklingsmøtet få si det de ønsker, og få anledning til å stille spørsmål. Hensikten er at begge parter får innsikt i hva den andre tenker og mener om hendelsen. Grunnprinsippene som er nedfelt i *Meklerhåndboken* er frivillighet, fortrolighet, trygghet, deltakelse, nærhet og eierskap, upartiskhet og likeverdighet, respekt, forståelse og fleksibilitet, åpen og utforskende, og håp (Konfliktrådet, 2023a).

Det meklerne arbeider mot i meklingsmøtet er at partene kommer til enighet om en avtale. En avtale kan inneholde beklagelser, økonomisk erstatning, forsikringer om at trusler skal slutte, eller annet som partene blir enige om. Gitt at partene innfrir avtalen er saken løst i Konfliktrådet.

I saker som ender med innfridde avtaler er den ønskede effekten i første omgang at partene, *brukerne*, får gjenopprettet relasjoner og/eller at noe av den skade som kriminaliteten i utgangspunktet forårsaket blir reparert. I straffesaker er det og en positiv effekt for gjerningspersonen at saken ikke havner på rullebladet. Dette gir muligheten for en ny start uten stempel som kriminell.

Figur 5-1: Virkningskjeden for straffereaksjonen mekling i konfliktråd

Kilde: (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014; 2014; Konfliktrådet, 2024; 2024). Figur utarbeidet av Oslo Economics.

Videre er det for samfunnet i stort et mål at meklingen skal lede til lavere kriminalitet, økt rettssikkerhet, og økt trygghet.

Et alternativt resultat er at partene ikke kommer til enighet om en meklingsavtale eller ikke innfrir avtalen. I straffesaker undersøker konfliktrådet da om det er aktuelt med et nytt meklingsmøte eller å endre avtalen. Hvis det ikke er aktuelt, returneres saken til politiet, og ved straffesaker vil andre straffereaksjoner på nytt vurderes. Også ved brudd på meklingen eller avtalen i henlagte saker vil konfliktrådet følge opp saken. I henlagte saker får det imidlertid ingen praktiske konsekvenser om ikke et nytt møte eller en ny avtale kommer på plass.

5.2 Betydningen av prosessen før saken kommer til mekling

Hva som skjer fra lovbrudd begås til saker sendes til konfliktrådet har betydning for arbeidet konfliktrådet og meklerne skal utføre. Med dette som utgangspunkt diskuteres i det videre våre informanter fra konfliktrådets vurderinger av sakene de arbeider med og tiden det tar før sakene kommer til konfliktrådet.

5.2.1 Kommer de rette sakene?

For straffereaksjonen mekling i konfliktråd er det domstolen eller påtalemyndigheten som vurderer om en sak er egnet for konfliktrådsbehandling. Vurderingen kan ikke overprøves av konfliktrådene, men meklere har anledning til å stanse prosessen dersom partene ikke gir inntrykk av å forstå premissene og formålet med meklingsmøtet. I henlagte straffesaker er det konfliktrådene som avgjør om saken er egnet. Egnethet har vært et tema under intervjuene med konfliktrådene.

Konfliktrådenes grunninnstilling virker å være at alle saker i utgangspunktet kan være egnet for mekling, og at meklerne vil kunne avdekke partenes motivasjon og dermed sakens egnethet gjennom samtaler. Heller enn at det er saker de ikke ville hatt til mekling, mener derfor både meklere og rådgivere at det burde være flere saker som kom til mekling.

Hva rådgivere og meklere opplever at påvirker saksinnang har vært et tema under intervjuene, og samtlige peker på politiet og påtalejuristenes kjennskap til konfliktrådet.

Politiet og påtalejuristenes kjennskap til konfliktrådet

Det er gjengs oppfatning hos konfliktrådene vi har intervjuet at det å fremme bruk av konfliktrådene overfor politi og påtale er en kontinuerlig prosess. Konfliktråd forteller at de i perioder kan ha et godt samarbeid med politidistriktet, men dersom nøkkelressurser forsvinner, forsvinner også kjennskapet til konfliktrådene, og bruken av mekling reduseres. Med dette som bakteppe frykter enkelte informanter en nedadgående spiral der manglende kjennskap til konfliktrådet fører til at saker som ville vært egnet for mekling ikke blir sendt til konfliktrådet. Få saker gir færre ressurser, som igjen gir færre muligheter til å spre kunnskap om konfliktrådet til andre aktører.

Det snakkes særlig om at påtalejuristene har betydning for bruken av konfliktrådene, og flere trekker frem høy turnover som en utfordring. Det gjør at det stadig må bygges nye relasjoner.⁶

At det ikke nødvendigvis faller naturlig for en påtalejurist å velge konfliktrådet fremfor andre straffereaksjoner, antar informantene at har sammenheng med politiets ressursituasjon og generelle kapasitet. En hypotese flere har fremmet, men er at politiet i utgangspunktet har insentiver til å henlegge en sak eller gi bot fremfor å sende en straffesak til konfliktrådet. En henlagt sak eller en bot er politiet ferdig med, mens en straffesak vil de få i retur om ikke mekling fører frem. Vi har imidlertid ikke grunnlag for å vurdere om hypotesene faktisk stemmer. Som beskrevet i kapittel 2 er ikke intervjuer med politi og påtale en del av utredningens informasjonsgrunnlag.

Det kan videre bemerkes at flere konfliktråd opplever markant flere saker nær årsslutt og sommerferie. Dette indikerer at saker kan bli liggende hos politiet i noe tid før en «opprydning» foretas før ferier. Tid fra lovbrudd til sakene kommer til konfliktrådet diskuteres nærmere i neste delkapittel.

I tillegg til påtalejuristene er det også andre lokale forhold som bidrar til variasjon i bruken av konfliktråd. Butikkens bruk av konfliktråd er det fremste eksempelet. Mange større kjeder har besluttet å ikke bruke tid på å stille til mekling, mens andre steder ser lokale butikkeiere verdien av å møte til mekling. De håper med dette å kunne sette en stopper for videre småtjuverier og hindre at ungdom begår nye lovbrudd.

⁶ Etterforskere kan også antas å ha betydning. Det er de som avhører partene og forbereder saken med en eventuell anbefaling om konfliktråd. Det er imidlertid

påtalejuristenes rolle som har fått oppmerksomhet under intervjuene.

Konsekvenser av færre saker

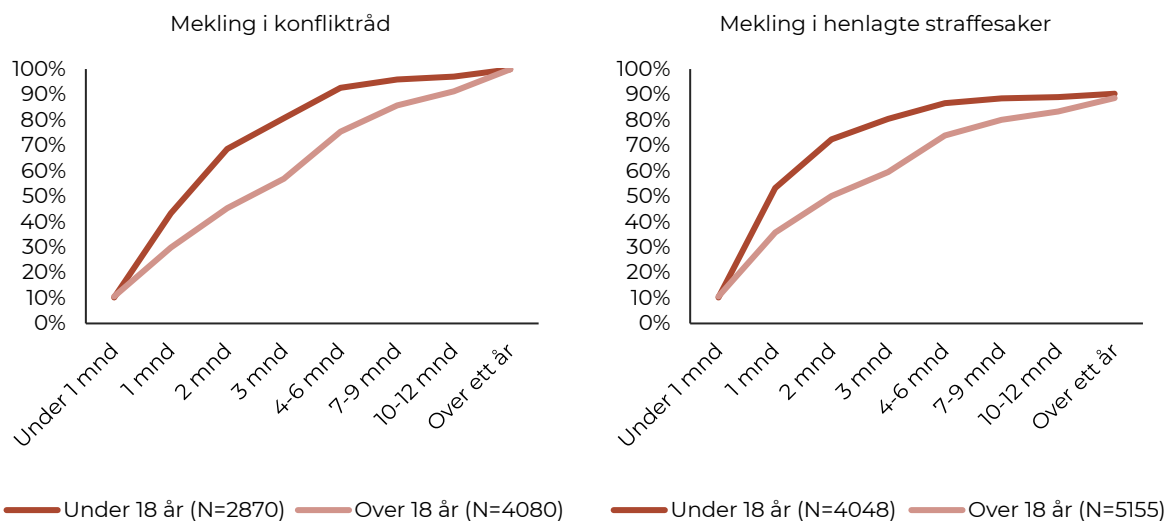
Flere av informantene fra konfliktrådet deler oppfatningen til butikkeiere, som ser på bruk av konfliktråd ved første lovbrudd som en mulighet for å redusere sannsynligheten for nye lovbrudd sammenlignet med en påtaleunntatelse eller bot.

Meklerne opplever likevel at stadig flere som kommer til mekling har dommer fra tidligere. Erfarne meklerne sitter også med et inntrykk av at sakene har blitt mer alvorlige og/eller komplekse over tid, og at partene som er involvert har mer sammensatte utfordringer nå enn tidligere.

«Det har vært en utvikling over tid. I 2010 var det snømåking, trær og nabokrangler. Nå er det vold i nære relasjoner»

Hovedinntrykket fra våre samtaler med rådgivere og meklere er som nevnt tidligere, at de hadde ønsket å få flere saker til mekling enn hva de får. Samtidig er det også enkelte som trekker frem at

Figur 5-2: Andel av saker oversendt i tid fra lovbrudd begås, fordelt på gjerningsperson/påklagdes alder (2020- september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker, i perioden 2014- september 2024. Figuren viser kumulativ fordeling av tid fra lovbrudd til saken overføres til konfliktråd. Alder er definert som alder når saken ble opprettet i konfliktrådets systemer.

I tillegg til forskjeller mellom aldersgrupper, er det forskjeller mellom konfliktråd. Konfliktrådene virker å ha ulike syn på politidistriktets bruk av dem og deres prioritering av mekling i konfliktråd. I Agder spesielt fremheves det gode samarbeidet de har med politiet. Agder er også blant konfliktrådene som raskets mottar saker fra politiet. Særlig er andelen straffesaker som kommer under 1 måned

for ungdom som allerede har begått gjentatte lovbrudd kan ungdomsoppfølging være mer egnet enn mekling. Et konfliktråd sier de har saker til mekling med ungdom som åpenbart har et oppfølgingsbehov. At ikke disse ungdommen har fått ungdomsoppfølging mener informantene fra det aktuelle konfliktrådet skyldes påtales manglende bruk av koordineringsgruppene (KOG). En nærmere beskrivelse av KOGens funksjon gis i kapittel 7.2.

5.2.2 Hvor raskt kommer sakene?

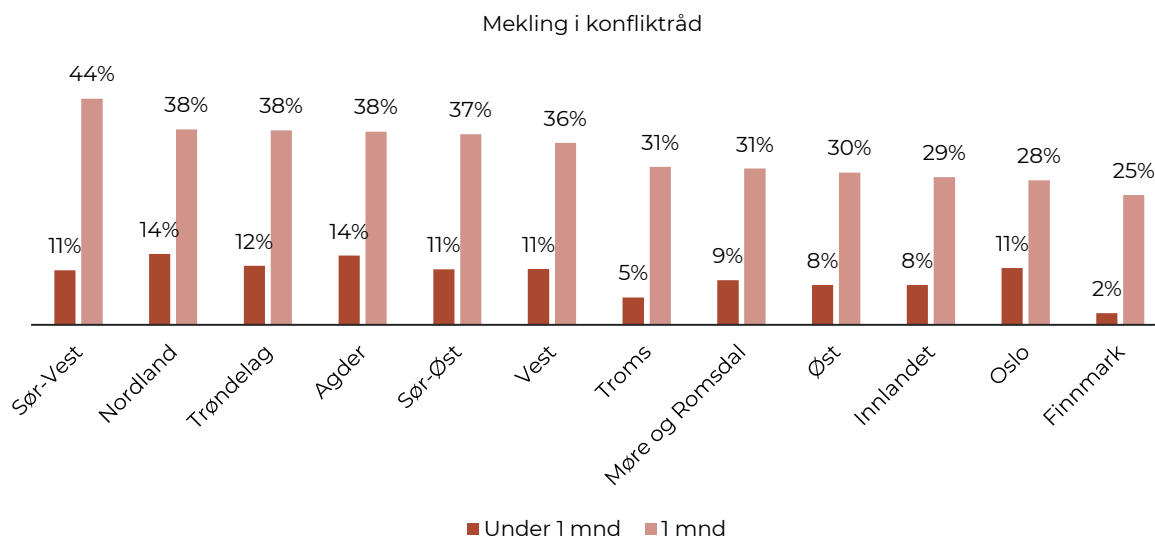
Det går noe tid fra et lovbrudd begås til politiet/påtale konkluderer med enten henleggelse eller dom. Flertallet av saker, både straffesaker og henlagte saker kommer til konfliktrådet innen seks måneder etter lovbruddet er begått. For unge spesielt kan mye skje på noen få måneder, og det er en uttalt målsetting i flere politidistrikt å redusere saksbehandlingen i saker med unge lovbrutere. Tallene presentert i Figur 5-2 viser også at en større andel U18-saker kommer raskere til konfliktrådene enn saker som involverer lovbrutere over 18 år på gjerningstidspunktet.

etter lovbrudd relativt høy i Agder (Figur 5-3). Det er kun Nordland som får en større andel av saker i løpet av den første måned etter lovbruddet.

Hypotesen er at politiets prioriteringer virker inn på bruk av konfliktrådene, men som beskrevet i kapittel 2 inngår ikke intervjuer med påtalejurister i vårt datamateriale. Vi har derfor ikke mulighet til å

teste om hypotesen til informantene fra konfliktrådene stemmer.

Figur 5-3: Andel av saker oversendt i tid fra lovbrudd begås, per konfliktråd (2020-september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd, i perioden 2014- september 2024. Sør-Vest N=814, Nordland N=694, Trøndelag N=860, Agder N=540, Sør-Øst N=1454, Vest N=678, Troms N=243, Møre og Romsdal N=606, Øst N=477, Innlandet N=669, Oslo N= 683, Finnmark N=217.

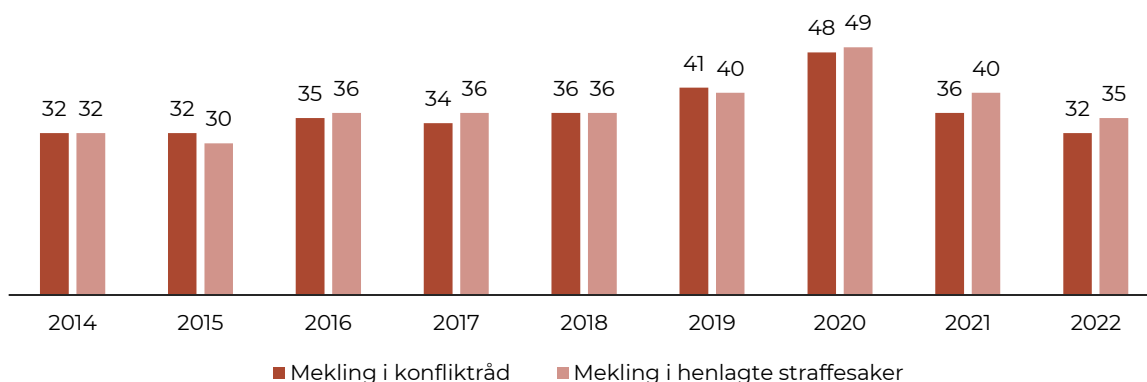
5.3 Arbeidet frem mot meklingsmøte

Det tar gjerne noe tid fra et lovbrudd begås, og til saken sendes til konfliktrådene. Videre tar det noe tid fra sakene kommer til konfliktrådet og til de mekles. Før et møte kan avholdes må samtykke bekreftes, og meklere må ha avholdt minst ett formøte med hver av partene.

Medianen for konfliktrådene samlet ligger på rett over 30 dager. Det er små forskjeller mellom straffesaker og henlagte saker, men noe variasjon over år (se Figur 5-4). Særlig 2020 skiller seg ut. Dette kan trolig tilskrives behovet for å få etablert nye rutiner etter utbruddet av koronapandemien.

Det er også noe variasjon mellom konfliktråd. Gjennomsnittet av medianen for de to årene 2021 og 2022 viser 23 dager for straffesaker ved et konfliktråd, mot 48 dager ved et annet.

Figur 5-4: Median antall dager fra mottatt sak til mekling, samlet for alle konfliktråd (2014-2022)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker, i perioden 2014-2022.

5.3.1 Innhente og bekrefte samtykke

For perioden som utredningen dekker stod det i konfliktrådsforskriftens § 4 at i saker som bringes inn av påtalemyndigheten eller av en offentlig etat, skal samtykke normalt foreligge før saken sendes til konfliktrådet. Som vist i Figur 5-5 er det imidlertid stor variasjon i hvorvidt saker sendes over til konfliktrådene med samtykke eller ikke. Både kapasitetshensyn, tidspress, og erfaring med innhenting av samtykke har vært bestemmende for om det er politiet eller konfliktrådene som innhenter samtykke før overføring til konfliktråd (Riksadvokaten, Politidirektoratet og Sekretariatet for konfliktrådene, 2022). Konfliktrådsforskriftens § 4 ble oppdatert med virkning fra 1. september 2024. Det står nå at konfliktrådet kan bistå påtalemyndigheten med å gi partene informasjon om konfliktrådsbehandling før det treffes avgjørelse om overføring til konfliktrådet (Forskrift om konfliktrådsbehandling, 2024, § 4).

Om ikke det foreligger samtykke er første steg i meklingsprosessen å innhente dette. Om det foreligger er første steg å få det bekreftet. Basert på informasjon fra intervjuene virker konfliktrådene å ha noe ulike praksis rundt innhenting av samtykke. Forskjeller finnes både i samarbeid med politiet og i den interne arbeidsfordelingen mellom rådgivere og meklere.

Når det gjelder samarbeid med politiet synes et av konfliktrådene vi har intervjuet å merke at straffesaker der politiet har innhentet samtykke oftere blir meklet. Et annet sier de er avhengige av at politiet gjør en god jobb i forkant av sakene. Andre mener på den andre siden at det er unødvendig at politiet bruker tid på å innhente samtykke, og at konfliktrådene kunne tatt et større ansvar om det bidro til å få flere saker inn.

Når det gjelder samarbeid internt ved det enkelte konfliktråd virker normen å være bruk av rådgivere

til innhenting av samtykke. *Det er de som kjenner feltet best og kan gi best informasjon om hva som skjer i ulike tilfeller*, påpeker en av informantene. Spørsmål som partene typisk har, er hva som skjer om de ikke samtykker. Enkelte konfliktråd bruker også meklere til å innhente samtykke, og hevder det er erfaringen som er avgjørende, ikke om det er meklere eller rådgiver.

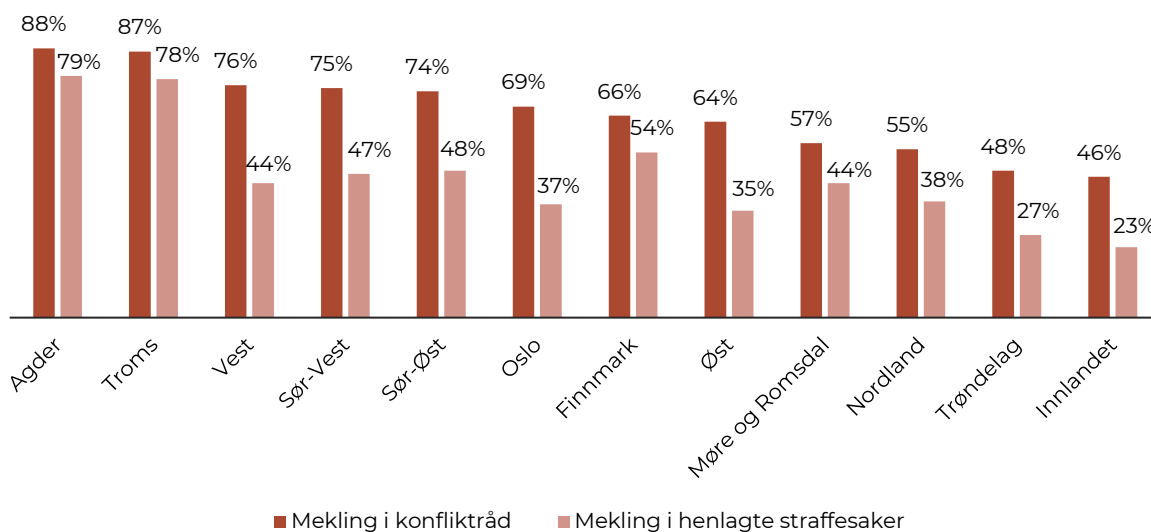
Om saker kommer til konfliktrådet med samtykke er ikke det ensbetydende med at partene er fullt innforstått med hva de egentlig har samtykket til. Det er ikke uvanlig at parter er negative til en videre prosess i konfliktrådet, og at de enten velger å ikke samtykke eller trekke samtykke før det blir et meklingsmøte.

Det kan være ulike årsaker til at samtykke ikke gis, eller at det trekkes. Det finnes ikke data på dette, men meklere forteller at fornærmede kan være redde for å møte påklagende, og/eller de kan oppleve mekling i konfliktråd som en for mild reaksjon på lovbruddet som er begått mot dem.

Meklere forteller videre om gjerningspersoner som ikke ser hva de har å tjene på mekling. Ikke minst kan det være krevende å få foreldre til å samtykke til mekling for sine barn, får vi opplyst. I henlagte straffesaker får det ingen konsekvenser for gjerningspersonen å ikke samtykke, mens ved straffereaksjonen mekling i konfliktråd sendes saken tilbake til påtalemyndigheten. Det er imidlertid flere meklere som påpeker at dette i realiteten ikke virker avskrekkende å få saken returnert til påtalemyndigheten. Foreldre som vet at et sannsynlig alternativ er bot, vil heller betale barnas bot enn å sende dem til konfliktrådet, opplyser enkelte meklere om.

Til slutt oppgis også lang tid mellom lovbrudd og mekling som en mulig årsak til at fornærmede ikke ønsker mekling. En forklaring på dette kan være at de opplever å ha lagt saken bak seg.

Figur 5-5: Andel saker oversendt med samtykke (2020-september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker, i perioden 2020- september 2024. **Merknad mekling i konfliktråd:** Agder N = 596, Finnmark N = 232, Innlandet N = 740, Møre og Romsdal N = 660, Nordland N = 772, Oslo N = 773, Sør-Vest N = 892, Sør-Øst N = 1594, Troms N = 267, Trøndelag N = 933, Vest N = 715, Øst N = 535. **Merknad mekling i henlagte straffesaker:** Agder N = 404, Finnmark N = 260, Innlandet N = 778, Møre og Romsdal N = 368, Nordland N = 775, Oslo N = 812, Sør-Vest N = 1472, Sør-Øst N = 1382, Troms N = 251, Trøndelag N = 1467, Vest N = 869, Øst N = 932.

5.3.2 Forsamtale

Forsamtaler er ifølge *Meklerhåndboka* en individuelt strukturert samtale hvor meklere snakker med partene hver for seg i forkant av et meklingsmøte. Forsamtalene med partene er viktige for å avklare partenes bekymringer, forventninger og behov i forkant av meklingsmøtet.

Basert på informasjon fra intervjuene virker det å være små forskjeller i mekleres bruk av for-samtalene. Alle er enige om at gode forsamtaler er nøkkelen til gode meklingsmøter, og det er ikke uvanlig å ha flere møter med en eller begge parter før meklingen.

5.4 Gjennomføring av meklingen

Det er variasjoner i fordelingen av type saker konfliktrådene arbeider med, og det er variasjoner både i saksbehandlingstider og praksis for innhenting av samtykke. Når det kommer til selve meklingsmøtet, virker imidlertid praksisen å være lik på tvers av konfliktråd. Det etterlatte inntrykket fra intervjuene er at meklerne har samme tilnærming til møtene og den gjenopprettende prosessen, uavhengig av hvor i landet de befinner seg.

5.4.1 Deltakere i møtet

I meklingsmøtet er det mekler og partene som møtes, men med dette som utgangspunkt er det

variasjoner i hvem andre som også deltar i møtet. For parter under 18 år må foreldre/verge samtykke til at saken behandles i konfliktråd. Videre har de rett, men ikke plikt til å være med på møtet. Parter over 18 år kan ønske å ha med seg en støtteperson til møtet, men dette kan ikke være en advokat eller en talsperson for parten. Hvem som skal delta i møtet skal være avklart med mekler og med partene i forkant.

Fra konfliktrådet er det ikke uvanlig å stille med to meklere. Om antall meklere står det i meklerhåndboken at *dersom administrasjonen får indikasjoner på høyt konfliktnivå eller har andre opplysninger som kan tilsa at det kan oppstå krevende situasjoner, skal meklingen gjennomføres med to meklere. I saker som omhandler vold, mobbing og trusler skal det som hovedregel være to meklere* (Konfliktrådet, 2023a). To meklere kan også brukes i andre situasjoner hvor meklerne finner det hensiktsmessig, og fra intervjuene er det meklere som forteller om gode erfaringer med å ha både en mannlig og en kvinnelig mekler i saker mellom en mann og en kvinne.

5.4.2 Innhold i møte

Det er mange måter et møte kan utvikle seg, og mange utfordringer en mekler må håndtere. Generelt er det flere som sier det er mer krevende å komme frem til avtaler med voksne enn med ungdom, og at foreldre som tar for stor plass på vegne av sine barn er en utfordring. Andre

utfordringer som meklere trekker frem er dynamikken i møter som krever tolk, og dynamikken i møter hvor den ene parten er vesentlig sterkere verbalt enn den andre.

Videre kan det være en utfordring med fornærmede som mener gjerningspersonene slipper for «billig» unna. De kan, som omtalt i kapittel 5.3.1, vegre seg for å samtykke i utgangspunktet, og selv om de samtykker, kan samme opplevelse prege meklingsmøtet. Én mekler forteller om en eksempelsak som virket ferdig meklet, men hvor fornærmede trakk seg mot slutten av møtet av nevnte årsaker.

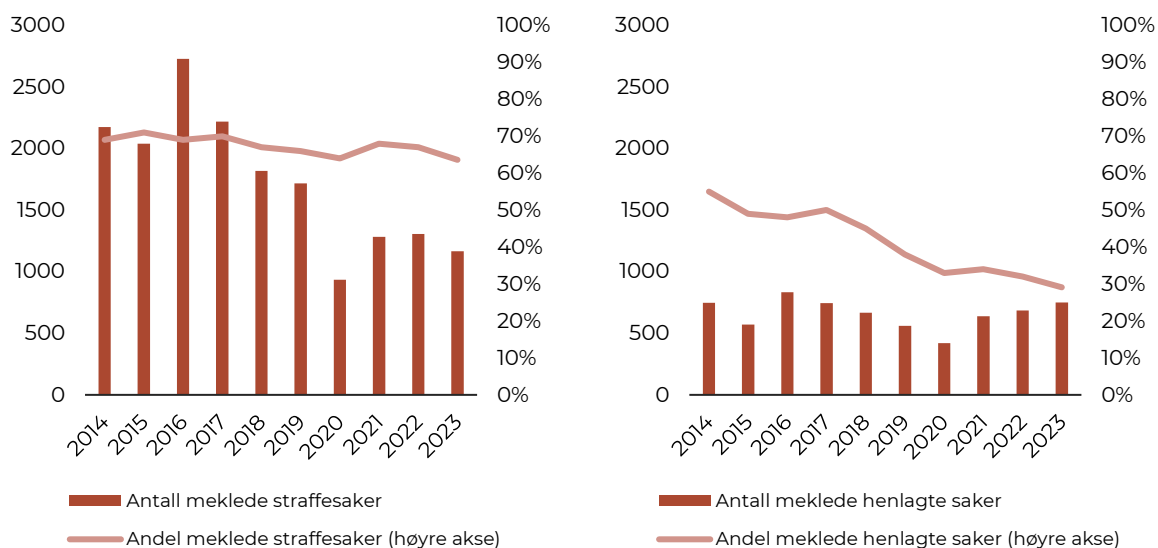
5.4.3 Meklede saker

I kapittel 3.3 ble det vist hvordan konfliktrådene over tid har fått oversendt færre straffesaker og

flere henlagte saker. For oversendte straffesaker har andelen saker som mekles ligget relativt stabilt over tid, men med færre antall saker har dette ledet til en reduksjon i antall meklede saker over tid. For henlagte saker har antall meklede saker ligget relativt stabilt over tid, men med flere oversendte saker har andelen meklede henlagte saker gått ned.

Mangel på samtykke fra en eller begge parter er hovedårsaken til at saker ikke kommer til mekling. Kun et fåtall blir avvist. Vi har informasjon om årsak til avslutning i saker i perioden 2020 til 2024 og av 7 873 saker med mekling i straffesaker i denne perioden ble kun 25 avvist som ikke egnet. I henlagte saker ble 45 saker av et samlet antall på 8 913 vurdert som ikke egnet.

Figur 5-6: Antall og andel saker som mekles (2014-2023)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker, i perioden 2020- 2023.

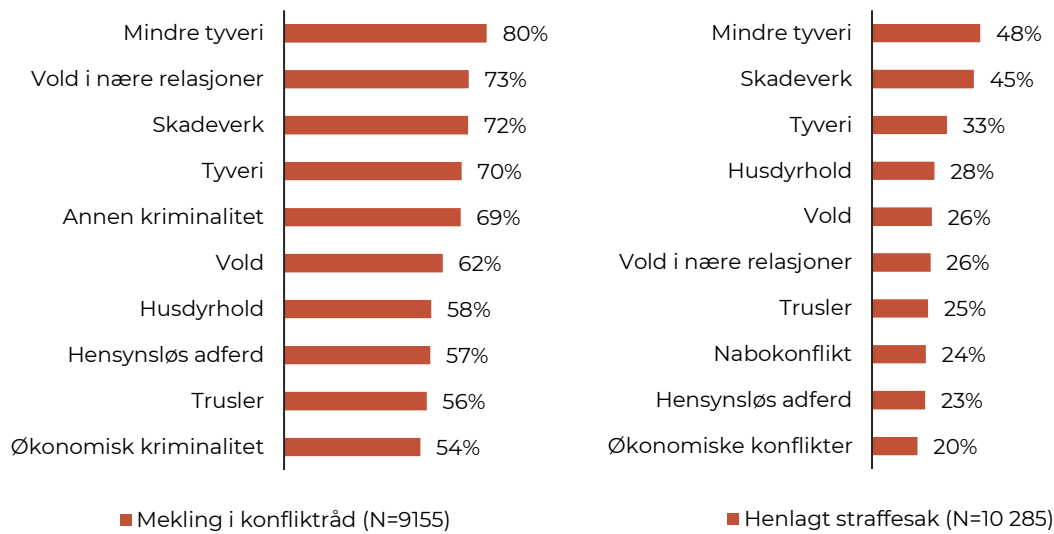
Det er et bredt spekter av lovbrudd som ligger til grunn for sakene som oversendes til konfliktrådet, og noen typer saker leder oftere til mekling enn andre. Som vist i Figur 5-7 blir det oftest gjennomført mekling i saker med mindre tyverier, både i straffesaker og i henlagte saker. I motsatt ende virker det å være mer krevende å få til meklingsmøter i saker som omhandler økonomi, trusler og hensynsløs atferd. Videre er det interessant å observere at for alle lovbruddstyper er andelen saker som mekles vesentlig høyere i oversendte straffesaker enn i henlagte saker.

Det finnes ikke data på hvorfor saker ikke mekles. En mulig forklaring på at færre henlagte straffesaker mekles kan være at det for mekling i

konfliktråd er et sentralt vilkår for overføring til konfliktrådet at partene i hovedsak er enige om hva som har skjedd. Henlagte straffesaker kan oftere ha parter som ikke er enige om forholdene og/eller gjerningspersoner som ikke utviser en reell motivasjon til å ta ansvar for sine handlinger.

Forskjellene i andelen meklede saker mellom mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker er størst for saker som omhandler nære relasjoner. Ved mekling i konfliktråd mekles 73 prosent av saker med vold i nære relasjoner mot 26 prosent i henlagte straffesaker. Det er en forskjell på 47 prosentpoeng. For familiekonflikter (ikke inkludert i figuren) er forskjellen på 63 prosentpoeng.

Figur 5-7: Andel saker som mekles, fordelt på de 10 største lovbruddskategorier (2020- september 2024)

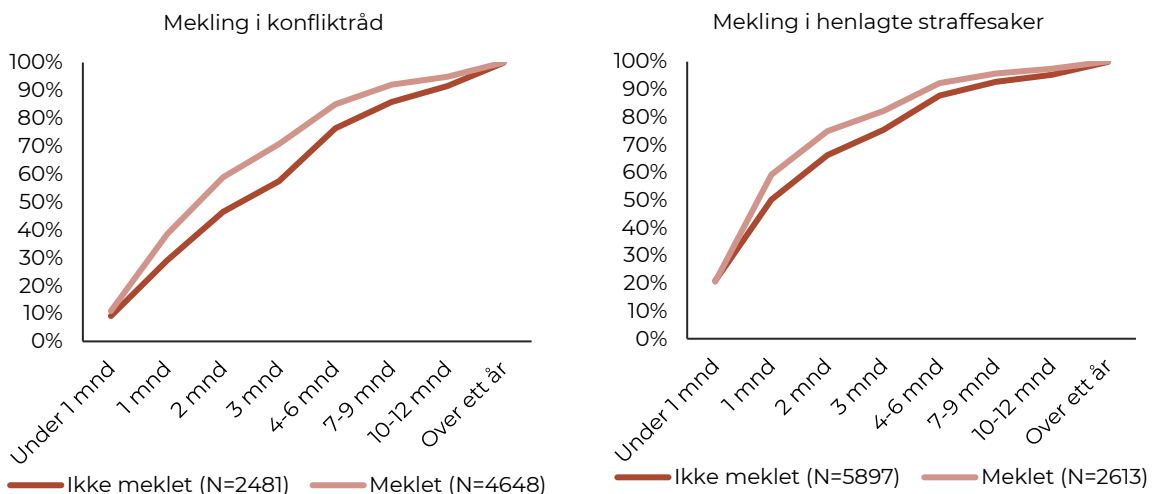
Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad: Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker, i perioden 2020- september 2024.

I tillegg til type lovbrudd, samt hvorvidt det er snakk om straffereaksjonen mekling i konfliktråd eller mekling i en henlagt straffesak, mener flere informanter at tid fra lovbruddet begås til saken kommer til mekling har betydning.

Hypotesen er at saker oftere ender med mekling dersom tiden fra lovbruddet er kort, og vi finner

støtte for denne hypotesen i dataene. Som vist i Figur 5-8 kommer de meklede sakene i gjennomsnitt raskere til konfliktrådene enn saker som avsluttes uten mekling. Dette gjelder for både mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker.

Figur 5-8: Andel av saker oversendt til konfliktråd i tid fra lovbrudd begås, fordelt på hvorvidt saken blir meklet (2020- september 2024)

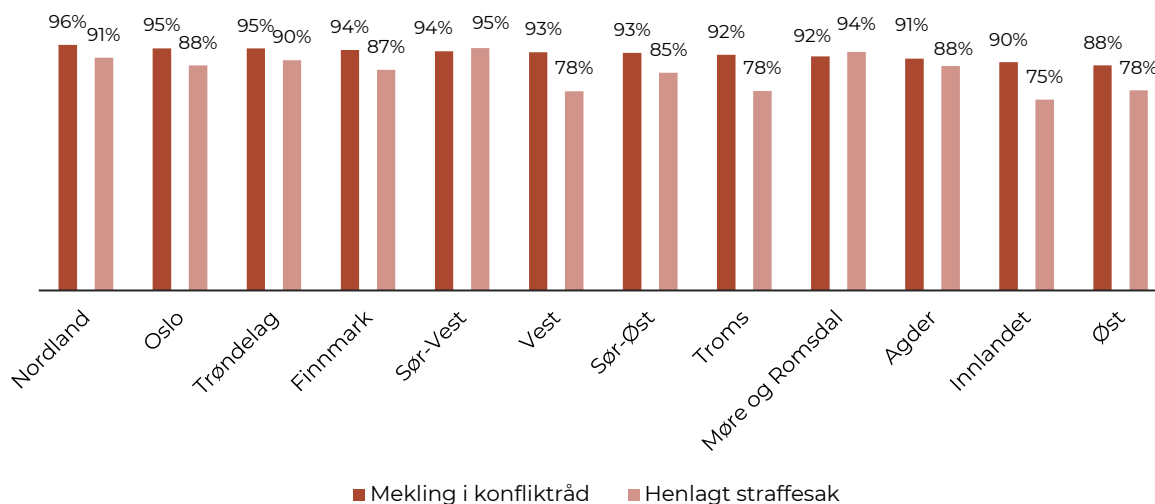
Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad: Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker, i perioden 2020- september 2024. Figuren viser kumulativ fordeling av tid fra lovbrudd til saken overføres til konfliktråd.

5.4.4 Resultat av mekling

Målet med meklingen er at den skal gjenopprette tillit mellom partene og lede frem til en avtale som partene enes om. Når sakene først kommer til mekling leder 93 prosent av straffesaker og

87 prosent av henlagte saker frem til en avtale. Som vist i Figur 5-9, er det relativt små geografiske variasjoner i andelen saker som leder til avtale når de først blir meklet. Særlig for straffesaker er forskjellene små.

Figur 5-9: Andel meklede saker som løses (2020- september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalget er alle saker med straffereaksjonen mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker, i perioden 2020- september 2024. **Mekling i konfliktråd:** Nordland N = 694, Oslo N = 701, Trøndelag N = 867, Finnmark N = 200, Sør-Vest N = 804, Vest = 653, Sør-Øst N = 1378, Troms N = 232, Møre og Romsdal N = 604, Agder N = 566, Innlandet N = 672, Øst N = 502. **Mekling i henlagt sak:** Nordland N = 688, Oslo N = 722, Trøndelag N = 1412, Finnmark N = 250, Sør-Vest N = 1354, Sør-Øst N = 1173, Troms N = 219, Trøndelag N = 1412, Vest N = 808, Øst N = 873.

Avtalen følger ingen fastsatt mal, men bestemmes av hva partene selv finner fram til. Grovt sett kan det sies å være fire hovedkategorier av avtaler/avtalepunkter. Den ene er avtaler hvor partene har fått snakket ut om det som skjedde på en slik måte at de anser seg ferdige med saken. I avtalen signerer de på at konflikten/saken anses løst i meklingsmøtet. Den andre kategorien er erstatningsavtaler hvor partene enes om en økonomisk kompensasjon for gjenstander som er ødelagt. Som påpekt av en mekler, tillates ikke erstatning for «tort og svie» som en måte å komme til enighet. Den tredje kategorien er arbeidsavtaler, for eksempel en ungdom som har inngått avtale om arbeide noen timer ved butikken vedkommende har nasket fra. Den fjerde kategorien er avtaler som innebærer at en eller flere av partene skal foreta seg noe i etterkant av møte. Eksempelvis undersøke om det er mulig å få delta på sinnemestringskurs, eller holde seg unna bestemte områder.

Som påpekt av flere meklere er det gjerne ønskelig at gjerningspersonen ikke bare sier unnskyld, men også foretar seg noe konkret og fysisk. Slike tiltak trenger ikke være store eller krevende. Et eksempel

en mekler trekker frem er en fornærmet som ønsket at gjerningspersonene skulle skrive et brev til dennes arbeidsgiver og fortelle om saken.

Vi har vært interesserte i å undersøke om noen typer avtaler forekommer oftere enn andre, og om det er en sammenheng mellom type avtale og resultater på parametere som overholdelse av avtale og fravær av tilbakefall. Av ulike årsaker har vi valgt å legge dette vekk. For det første mangler gode data. For det andre er informantene tydelige på at det er prosessen frem mot avtale som er viktig, og ikke avtalen i seg selv.

Det er partene som eier prosessen og deres ulike forutsetninger og behov gjør at samme type lovbrudd kan lede til ulike avtaler. I eksempelvis saker med ungdommer som nasker, varierer det fra at ungdom får jobbe for å gjøre opp for seg, til at de må forplikte seg til å holde seg vekk fra butikken. Velviljen og prioriteringen av ivaretagning av ungdommer varierer i stor grad fra butikkeier til butikkeier.

5.4.5 Oppfølging i etterkant

For avtaler som krever en form for handling fra gjerningspersonen, settes en frist for når avtalen

skal være innfridd. Konfliktrådet sjekker da om avtalen er overholdt og gir politiet informasjon om resultatet. Utover dette varierer det hvorvidt det tas kontakt med partene i etterkant.

Mekler skal, i henhold til meklerhåndboken, tilby eller anbefale partene ett eller flere oppfølgingsmøter i etterkant av saker som handler om vold i nære relasjoner. I andre saker tyder informasjon fra intervjuer med konfliktrådene på at det sjelden er dialog med partene i etterkant.

5.5 Oppsummert om gjennomføring av mekling

Mellom konfliktrådene er det til dels betydelige variasjoner i hvilke lovbrudd som ligger til grunn for sakene de arbeider med. Det er også variasjoner i hvor raskt etter lovbruddet at sakene overføres til konfliktrådene.

Variasjoner i politiet og påtalemyndighetens ressursituasjon og kjennskap til konfliktrådene blir

i intervjuene med meklere, ledere og rådgivere ved konfliktrådene trukket frem som viktige forklaringer på variasjonene. Blant konfliktrådene vi har intervjuet blir det i Agder spesielt fremhevet et godt samarbeidet med politiet. Agder er også blant konfliktrådene som raskets mottar saker fra politiet. Vi har imidlertid ikke grunnlag for en videre testing av disse hypotesene, da intervjuer med politi og påtalejurister ikke inngår i vårt datamateriale.

Til tross for variasjonene, virker måten meklere arbeider med sakene å være den samme på tvers av konfliktrådene. Meklere vi har intervjuet har samme måte å beskrive både sin tilnærming til formøtene med partene, og til selve meklingsmøtet. Hadde meklerne hatt ulike tilnærminger til meklingen på tvers av konfliktråd, kunne en forvente at resultatene av meklingen også var forskjellig. Tallene viser imidlertid at det er små forskjeller mellom konfliktrådene i antall saker som løses når de først kommer til mekling.

6. Virkninger av mekling i konfliktråd

Gjennom mekling i konfliktråd er målet at gjerningspersoner får mulighet til å ta ansvar og forstå konsekvensene av egne handlinger, og at fornærmede får bearbeide opplevelsene og ta tilbake tryggheten. I dette kapitlet ser vi nærmere på hva som antas å påvirke virkninger av mekling, samt hva informanter og registerdata forteller om straffereaksjonenes virkninger.

6.1 Mulige virkninger

Virkningene av mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker kan måles langs flere dimensjoner, men gjenoppretting av relasjoner er kjernen av hva konfliktrådet ønsker å oppnå gjennom meklingen. I dette ligger det at meklingen skal hjelpe partene å bearbeide hendelsen og at partene sammen skal finne fram til gode løsninger. Ofrene skal få tryggheten tilbake, og gjerningspersonene skal få mulighet til å ta ansvar for den skade som er skjedd, uten å få saken oppført i politiattesten.⁷ Videre er det et mål at når partene gjennom mekling får gjenopprettet relasjoner, skal dette lede til bedre livløpsutfall for dem begge. Gjerningspersoner skal begå mindre kriminalitet, ofrene skal oppleve økt trygghet og at begge parter skal få en styrket rettsoppfatning.

I det videre rettes oppmerksomheten først mot hva registerdata kan si om hvordan reaksjonene virker på tilbakefall, samt på tilknytning til skole og arbeidsliv. Vi er da opptatt av å undersøke om virkningene varierer med kjennetegn ved gjerningspersonene og ved måten reaksjonene gjennomføres. Funnene fra registerdataanalysene blir deretter supplert med informasjon fra konflikt-rådets brukerundersøkelse og fra intervjuer med parter med meklere og andre ansatte i konfliktrådet.

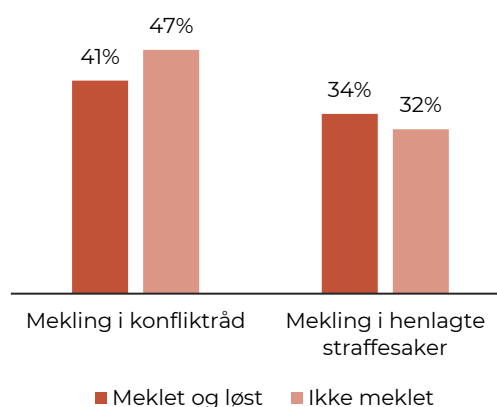
6.2 Tilbakefall til kriminalitet

Saker som overføres til konfliktrådet, enten som straffereaksjonen mekling i konfliktråd eller som mekling i henlagte straffesaker, har tre mulige utfall. Saken kan avsluttes før den kommer til mekling, saken kan mekles uten at partene

kommer frem til en avtale, eller saken kan mekles frem til en avtale mellom partene.

Vårt mål på tilbakefall er om gjerningspersoner siktes for nye lovbrudd i løpet av tre år etter at saken kommer til konfliktrådet. I Figur 6-1 er tilbakefallsandelene vist for saker overført til konfliktrådet i 2017 og 2018, avhengig av om sakene ble meklet og løst eller ikke. For mekling i henlagte straffesaker er det små forskjeller i tilbakefall mellom meklede og ikke-meklede saker. For straffereaksjonen mekling i konfliktråd er forskjellene større. I gruppen av gjerningspersoner som får mekling i konfliktråd er tilbakefallsprosenten seks prosentpoeng lavere for de som får saken meklet sammenlignet med de som ikke får det. Forskjellen innebærer at andelen med tilbakefall er 15 prosent lavere i saker som blir meklet og løst enn i øvrige saker.

Figur 6-1: Andel av gjerningspersoner som siktes for nye lovbrudd i løpet av tre år etter at saken kommer til konfliktrådet, gjelder for lovbrudd begått i 2017 og 2018

Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad: Utvalget består av gjerningspersoner i saker oversendt til konfliktrådet perioden 2017-2018. Mekling i konfliktråd: Meklet og løst N=2193, ikke meklet N=1087. Mekling i henlagte straffesaker: Meklet og løst N=302, ikke meklet N=387.

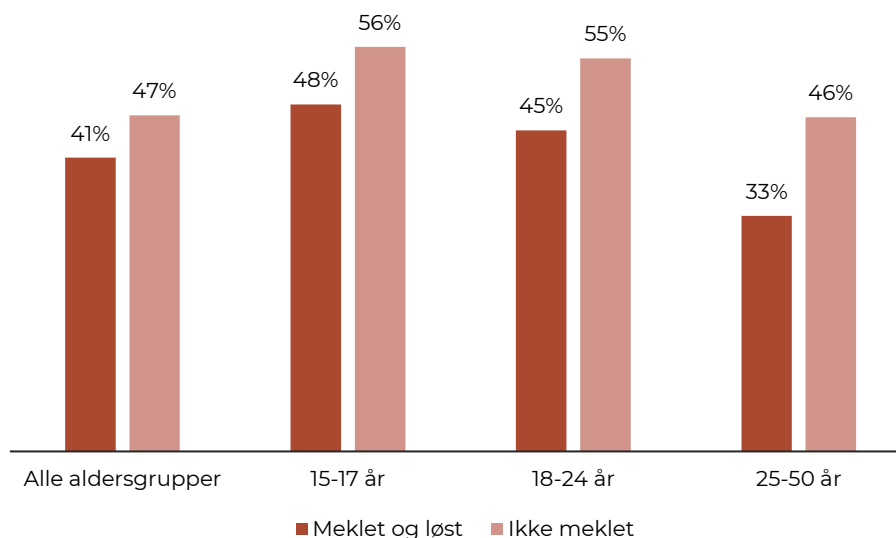
For mekling i konfliktråd er antallet observasjoner også stort nok til også å kunne se hvordan tilbakefallsandelen varierer med alder. Tallene for utvalgte aldersgrupper (Figur 6-2) viser at andelen som begår ny kriminalitet synker med alderen. I kategorien alle aldersgrupper er også personer over 50 år inkludert. I alle aldersgrupper finner vi en høyere tilbakefallsandel i gruppen som ikke får

⁷ Saken vil stå oppført i den utvidede politiattesten, men fjernes dersom det ikke begås nye lovbrudd innen to år.

saken meklet. Hvorvidt disse forskjeller skyldes virkninger av meklingen eller kjennetegn ved

gjerningspersonene diskuteres nærmere i kapittel 6.2.1.

Figur 6-2: Andel av gjerningspersoner i utvalgte aldersgrupper som siktes for nye lovbrudd i løpet av tre år etter at saken kommer til konfliktrådet, gjelder for lovbrudd begått i 2017 og 2018

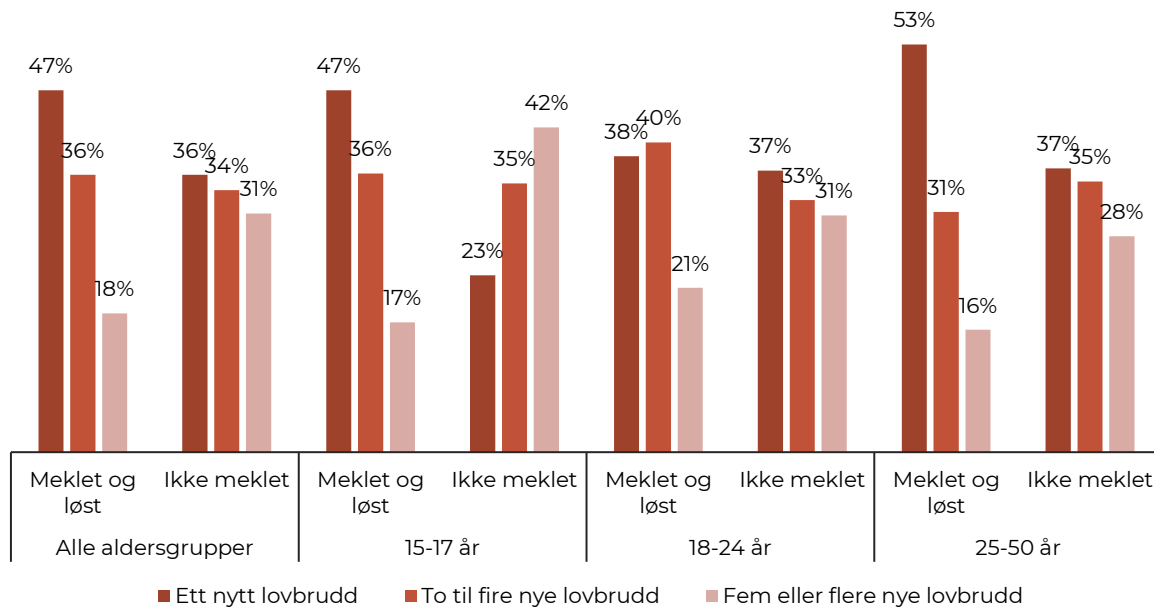

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalget består av gjerningspersoner i saker oversendt til konfliktrådet perioden 2017-2018 som mekling i konfliktråd. Alder er definert som alder når saken ble opprettet i konfliktrådets systemer. **Merknad:** Alle aldersgrupper (inkluderer også dem over 50 år): meklet og løst N=2193, ikke meklet N=1087, 15-17 år: meklet og løst N=762, ikke meklet N=194, 18-24 år: meklet og løst N=590, ikke meklet N=280, 25-50 år: meklet og løst N=672, ikke meklet N=422.

Det er videre interessant å se på antall nye lovbrudd som gjerningspersoner med tilbakefall begår, og hvordan dette varierer med alder og med hvorvidt saken er meklet eller ikke. Figur 6-2 viser at tilbakefallsandelen er lavere for personer som mottar mekling i konfliktråd og får saken meklet, sammenlignet med de som ikke får saken meklet. Figur 6-3 viser at det også er forskjeller mellom løste og ikke løste saker når det gjelder antall nye lovbrudd som gjerningspersonene begår. Tydeligst er forskjellene for aldersgruppen 15-17 år. Av de som får saken meklet og har tilbakefall er det flest i gruppen som begår kun ett nytt lovbrudd i den påfølgende treårsperioden. For de som ikke får saken meklet er det flest i gruppen som begår fem eller flere nye lovbrudd i den påfølgende treårsperioden. Forskjellene er mindre tydelige for de eldre

aldersgruppene, men tendensene er de samme. Vi finner altså systematiske forskjeller mellom gruppene på to viktige indikatorer for livsløpsutfall for gjerningspersonene. Vesentlig færre personer faller tilbake til ny registrert kriminalitet blant personene som får gjennomført mekling i sine saker. I tillegg finner vi at antallet nye lovbrudd er vesentlig lavere for personer med tilbakefall i gruppen med gjennomført mekling. Den siste forskjellen kan indikere at meklingen kan medvirke til gunstige utfall på noe lengre sikt enn det indikatoren for minst ett tilbakefall forteller. På en annen side kan forskjellene i antall lovbrudd, gitt tilbakefall, indikere at uobserverbare forhold gir samvariasjon mellom tilbøyelighet til å begå mer kriminalitet og manglende mekling i saker.

Figur 6-3: Antall nye siktelser for personer med tilbakefall i løpet av tre år etter at saken kommer til konfliktrådet, gjelder for lovbrudd begått i 2017 og 2018

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt mekling i perioden 2017-2018 og som har begått nye lovbrudd i løpet av tre år etter at saken kom til konfliktrådet. Alle aldersgrupper, meklet og løst: N = 2193. Alle aldersgrupper, ikke meklet: N = 1087. 15-17 år, meklet og løst: N = 762. 15-17 år, ikke meklet: N = 194. 18-24 år, meklet og løst: N = 590. 18-24 år, ikke meklet: N = 280. 25-50 år, meklet og løst: N = 672. 25-50, ikke meklet: N = 422.

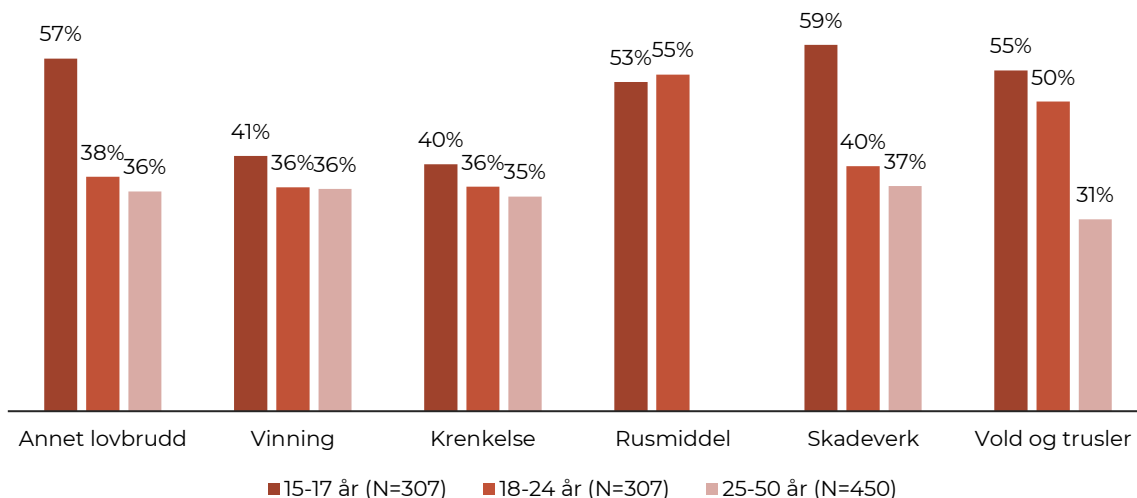
Lovbruddstype

Andelen med tilbakefall varierer også en del med hensyn til type kriminalitet som har brakt gjerningspersonene til konfliktrådet. For både rusmiddellovbrudd og vold og trusler er tilbakefallsandelen over 50 prosent for både ungdom (15-17

år) og unge voksne (18-24 år).⁸ Det er imidlertid større variasjoner mellom aldersgrupper enn mellom lovbruddsgrupper. Særlig er andelen med tilbakefall høy blant ungdom (15-17 år) som møter i konfliktråd grunnet skadeverk eller kriminalitet kodet som andre lovbrudd.

⁸ Her ser vi kun på utfall etter mekling i konfliktråd. For mekling i henlagte straffesaker er antall observasjoner for få til å rapporteres i et flertall av kategoriene.

Figur 6-4: Andel av gjerningspersoner som siktes for nye lovbrudd i løpet av tre år etter at saken kommer til konfliktrådet, fordelt på type lovbrudd begått i 2017 og 2018

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalget består av personer som har mottatt mekling i perioden 2017-2018, mellom 15-50 år. Alder er definert som alder når saken ble opprettet i konfliktrådets systemer. N oppgitt i figur viser det totale utvalget av mottakere av mekling fordelt på aldersgrupper i 2017-2018. N oppgitt i merknad viser utvalget av mottatt mekling for gitt lovbrudd. Annet lovbrudd: 15-17 år N=56, 18-24 år N=50, 25-50 år N=59. Vinning: 15-17 år N=399, 18-24 år N=113, 25-50 år N=75. Krenkelse: 15-17 år N=35, 18-24 år N=22, 25-50 år N=23. Rusmiddel: 15-17 år N=15, 18-24 år N=22, 25-50 år N=0. Skadeverk: 15-17 år N=96, 18-24 år N=73, 25-50 år N=63. Vold og trusler: 15-17 år N=154, 18-24 år N=307, 25-50 år N=450.

I tillegg til volumet av tilbakefall er det av interesse å se nærmere på typer av tilbakefall. Dersom gjerningspersoner begår mindre alvorlig kriminalitet etter gjennomført straff, kan dette tolkes som en positiv virkning av straffegjennomføringen. I Figur 6-5 og Figur 6-6 er oppmerksomheten igjen rettet mot de som fikk straffereaksjonen mekling i konfliktråd i perioden 2017-2018, fordelt på de som fikk saken meklet og løst og de som ikke fikk saken meklet.

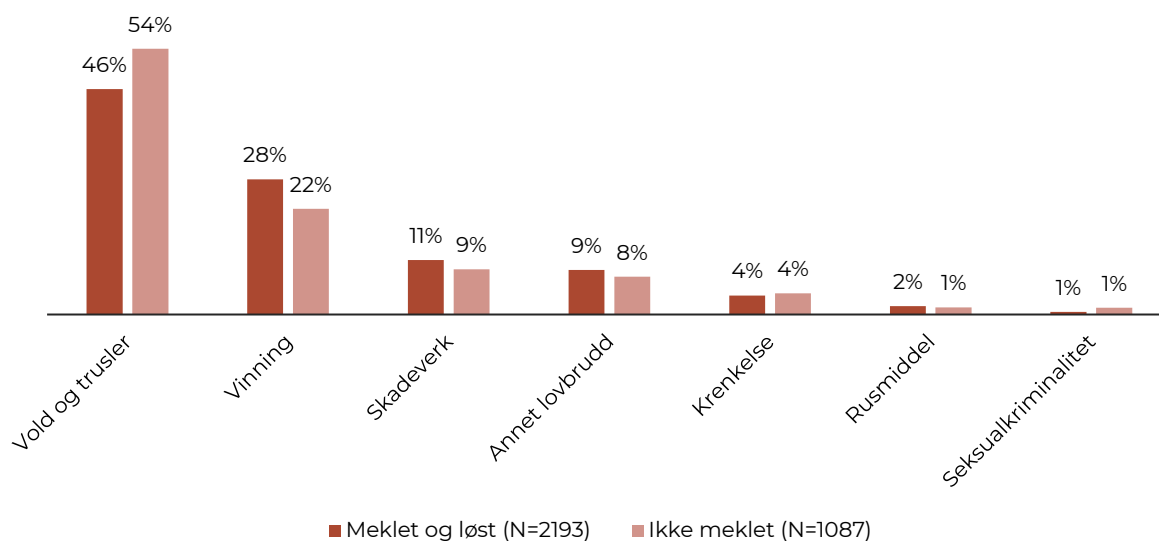
Av lovbruddene som leder til mekling i konfliktråd ser det ut til å være noe mer alvorlige lovbrudd som ligger til grunn i de saker som ikke mekles (se Figur 6-5). Det er en større andel saker som handler om vold og trusler, og en lavere andel saker som omhandler vinningsforbrytelser. Før øvrige lovbrudd er fordelingen mellom lovbruddstyper relativt lik.

Når det gjelder lovbrudd begått av personer med tilbakefall, er forskjellene mindre mellom løste og ikke løste saker (se Figur 6-6). For begge grupper er kriminaliteten vi observerer som tilbakefall i mindre grad relatert til vold og vinning enn kriminaliteten som ledet gjerningspersonene inn i mekling i konfliktråd, og i større grad relatert til rus og andre typer lovbrudd.

Isolert sett kan dette indikere at mange av dem som har tilbakefall til kriminalitet begår mindre alvorlige lovbrudd enn før. Eventuelle virkninger i retning av redusert voldskriminalitet vil være svært verdifulle. Samtidig tyder ikke forskjellene på gruppene av saker som er meklet og løst og sakene som ikke er meklet på at gjennomført mekling i større grad bidrar til mindre alvorlige tilbakefall. Det er i det hele tatt vanskelig å konkludere om årsakssammenhengene også for disse utfallene.

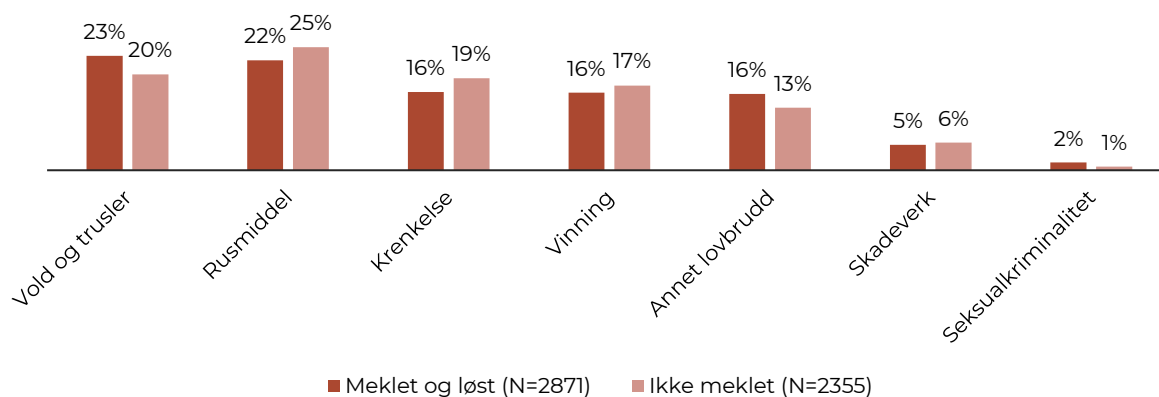
Vi ser også at de mindre alvorlige lovbruddene klassifisert som tilbakefall, som for eksempel rusmiddellovbrudd, sjelden er lovbrudd som utløser straffereaksjonen mekling i konfliktråd. Det er likevel en type kriminalitet mange av gjerningspersonene har begått også før straffereaksjonen. Tilbakefallet kan dermed forstås som en fortsettelse av et problematisk atferdsmønster fra før meklingen i konfliktråd, men som likevel ikke er den samme kategorien av kriminalitet som utløste mekling i konfliktråd som straffereaksjon. En snevrere definisjon av tilbakefall, hvor vi begrenset oss til å vurdere ny kriminell atferd av samme alvorlighetsgrad ville åpenbart ha gitt en vesentlig lavere tilbakefallsandel.

Figur 6-5: Fordeling av lovbruddstyper som resulterte i mekling i konfliktråd (2017-2018)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad: Utvalget består av personer som har mottatt mekling i konfliktråd i perioden 2017-2018.

Figur 6-6: Fordeling av lovbruddstyper for lovbrudd begått etter mekling (2017-2018)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad: Utvalget består av personer som har mottatt mekling i perioden 2017-2018 der saken ikke er meklet. Fordeling av lovbrudd begått etter mekling i konfliktråd inkluderer lovbrudd begått i løpet av 3 år etter at saken ble opprettet i konfliktrådet.

6.2.1 Hva påvirker tilbakefall?

Det ville være svært verdifullt å kunne forklare hva som gjør at noen gjerningspersoner begår ny kriminalitet etter gjennomført mekling, mens andre ikke gjør det. Det er både interessant om måten konfliktrådet gjennomfører reaksjonene har betydning, og om det er spesielle kjennetegn ved gjerningspersonene som særlig påvirker sannsynlighet for tilbakefall.

Når saken først kommer til konfliktrådene, er det begrenset hvilke variasjoner som kan oppstå i gjennomføringen, og som kan observeres i registerdata. Vi har derfor få muligheter til å måle hvordan konfliktrådets arbeid påvirker tilbakefall. Vi kan imidlertid observere hvor raskt sakene kommer til mekling, samt om saken blir løst eller ikke, og hva slags betydning dette har for senere utfall. I tillegg kan vi se hvordan utfall varierer med kjennetegn ved gjerningspersonene.

Tabell 6-1 og Tabell 6-2 gjengir utvalgte kjennetegn for to aldersgrupper av gjerningspersoner som har mottatt mekling i konfliktråd perioden 2017-2018, og hvor sakene er meklet og løst. Kjennetegnene som trekkes frem er de hvor forskjellene er størst mellom gjerningspersoner som begår ny kriminalitet i løpet av det påfølgende treårsperioden og de som ikke gjør det.

Tabellene viser to interessante forskjeller. Det ene er at ungdom (15-17 år) og unge voksne (18-24 år) som begår ny kriminalitet etter gjennomført mekling tilsynelatende har hatt en mer krevende oppvekst enn de som ikke begår ny kriminalitet. Andelen med barnevernstiltak er høyere, og andelen som enten selv har vært involvert i kriminalitet eller har foreldre som har vært siktet er høyere. Forskjellene er særlig store for ungdom (15-17 år). Det andre er at unge voksne som møter i konfliktråd generelt virker å ha hatt en mer krevende oppvekst enn ungdom

som møter i konfliktråd. Sammenlignes for eksempel gruppene av ungdom og unge voksne som ikke får tilbakefall, er det vesentlig flere i gruppen unge voksne som både har hatt foreldre siktet for kriminalitet og som selv har vært offer for kriminalitet. Dette er i tråd med hva Oslo Economics i 2022 fant i rapporten om kjennetegn ved barn og unge som begår kriminelle handlinger:

En nærmere analyse av unge som kun siktes for lovbrudd i alderen 15-17 år og unge som også blir siktet i alderen 18-24 år, viser at den førstnevnte gruppen ligger betydelig nærmere den øvrige befolkningen enn de som fortsetter med kriminalitet i etter myndighetsalder. Dette er i tråd med hva vi vil forvente, siden dette også er en mindre belastet gruppe sammenlignet med barn som også siktes etter fylte 18 år. (Oslo Economics, 2022, p. 60).

Tabell 6-1: Kjennetegn ved gjerningspersoner, 15-17 år (2017-2018)

Kjennetegn	Personer med tilbakefall	Personer uten tilbakefall
Antall grunnskolepoeng	28	33
Mann	86 %	66 %
Minst én av foreldre siktet/straffet når barnet er 5-15 år	50 %	33 %
Har vært siktet før lovbrudd	43 %	27 %
Har vært fornærmet før lovbrudd	30 %	20 %
Har hatt barnevernstiltak	34 %	24 %
N	367	395

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB.

Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt straffereaksjonen mekling i konfliktråd perioden 2017-2018, og hvor saken er meklet og løst. Alder er definert som alder når saken ble opprettet i konfliktrådets systemer. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer som er 16 år eller eldre når saken ble opprettet.

Tabell 6-2: Kjennetegn ved gjerningspersoner, 18-24 år (2017-2018)

Kjennetegn	Personer med tilbakefall	Personer uten tilbakefall
Antall grunnskolepoeng	27	32
Mann	92 %	76 %
Minst én av foreldre siktet/straffet når barnet er 5-15 år	46 %	43 %
Har vært siktet før lovbrudd	65 %	45 %
Har vært fornærmet før lovbrudd	43 %	30 %
Har hatt barnevernstiltak	30 %	24 %
N	263	327

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB.

Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt straffereaksjonen mekling i konfliktråd perioden 2017-2018, og hvor saken er meklet og løst. Alder er definert som alder når saken ble opprettet i konfliktrådets systemer. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer som er 16 år eller eldre når saken ble opprettet.

For å undersøke hvilke kjennetegn ved gjerningspersonene som i størst grad er assosiert med tilbakefall, har vi gjennomført regresjonsanalyser. Resultatene, som er gjengitt i Vedlegg B, viser at de forholdene som har sterkest sammenheng med tilbakefall er om gjerningspersonen er mann, om personen har vært fornærmet før lovbrudd og om personen har vært siktet eller straffet for lovbrudd tidligere. Personer med disse tre kjennetegnene har høyere sannsynlighet for tilbakefall til kriminalitet. Videre har personer der far har høyere utdanning en signifikant lavere sannsynlighet for tilbakefall.

Regresjonene inneholder også informasjon om det vi kan måle av variasjoner i gjennomføringen av sakene. Dette inkluderer hvor raskt saken kommer til mekling, samt om saken blir løst eller ikke. Hvor raskt saken kommer til mekling ble i Figur 5-8 vist å ha sammenheng med om den ble meklet, men det har ingen signifikant sammenheng med tilbakefall. Videre finner vi ikke i regresjonene en statistisk signifikant sammenheng mellom hvorvidt saken er meklet og løst, og tilbakefall. Dette til tross for at andelen med tilbakefall er vesentlig lavere i gruppen som får saken meklet og løst.

På den ene siden kan dette indikere at å få saken meklet ikke har betydning for tilbakefall. På den andre siden kan det være at mange av de samme kjennetegnene som påvirker sannsynligheten for tilbakefall også påvirker sannsynligheten for om saken blir meklet. I tilfelle vil en eventuell effekt av meklingen kunne overskygges av andre forklaringsvariabler.

For å undersøke dette nærmere har vi ved bruk av regresjoner undersøkt sammenhengen mellom sannsynligheten for en vellykket mekling og kjennetegn ved gjerningspersonene. Resultatene, som er gjengitt i Vedlegg B, viser at flere av de samme variable går igjen. Både om gjerningspersonen har vært fornærmet før lovbrudd og om gjerningspersonen har vært siktet eller straffet for lovbrudd tidligere er assosiert med en lavere sannsynlighet for at saken blir meklet. I tillegg er sannsynligheten lavere for at saker blir meklet når gjerningspersonen har minst én forelder med innvandrerbakgrunn og når den har vokst opp i et hjem der minst en av foreldrene har mottatt sosiale ytelser.

I sum indikerer resultatene at det å komme fra hjem med mer ressurser, samt det å ikke tidligere ha vært involvert i kriminalitet, både øker sannsynligheten for å få saken meklet og reduserer sannsynligheten for tilbakefall. Videre kan ikke resultatene utelukke at det å få saken meklet har en positiv effekt for gruppen gjerningspersoner som får mekling i konfliktråd som reaksjon på sitt første lovbrudd, og som ikke er vokst opp under forhold som gjerne er assosiert med økt sannsynlighet for å begå kriminalitet. For denne gruppen er imidlertid utvalget som ikke får saken meklet for begrenset til at regresjonsanalyser kan brukes til å si noe om sammenhengene.

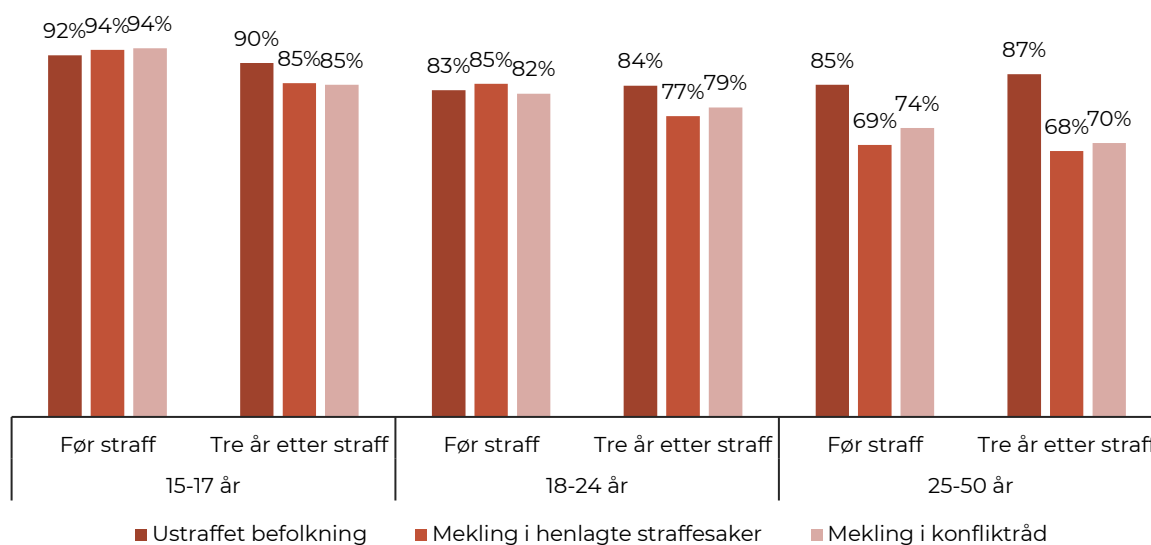
6.3 Tilknytning til skole og arbeidsliv

Bedre tilknytning til skole og arbeidsliv etter gjennomført straff er en annen indikasjon på måloppnåelse etter en straffereaksjon. Figur 6-7 viser hvordan dette målet varierer med alder og med tid før og etter lovbruddet som ledet til mekling. Utvalget består av personer som fikk en reaksjon i årene 2017-18, mens den ustraffede befolkningen består av den øvrige befolkningen i fødselskullene 1967 til 2004 som ikke ble straffet i samme tidsperiode.

For ungdom (15-17 år) og for unge voksne (18-24 år) viser tallene at deres tilknytning til skole og arbeidsliv er på nivå med jevnaldrende i den ustraffede befolkningen før lovbruddet begås. Tre år etter lovbruddet som ledet til mekling er andelen med tilknytning til skole og arbeidsliv noe lavere i gruppene som har begått kriminalitet sammenlignet med den ustraffede befolkningen.

For eldre som begår kriminelle handlinger (25-50 år) er det betydelig færre som er i arbeid eller utdanning sammenlignet med den ustraffede befolkningen, både før og etter straff. Det tyder først og fremst på at gjerningspersonene allerede er en utsatt gruppe før de begår lovbrudd. Tallene kan ikke brukes for å si noe om effektene av meklingen på tilknytningen til skole og arbeidsliv, men tallene kan tyde på at meklingen hverken har bidratt til en tydelig forbedring eller forverring av gjerningspersonenes situasjon sammenlignet med tiden før de begikk lovbrudd.

Figur 6-7: Andel med tilknytning til skole eller arbeidsliv (2017-2018)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB. Merknad: 15-17 år: Ustraffet befolkning N=127 534, Mekling i henlagte straffesaker N=47, mekling i konfliktråd N=837. 18-24 år: Ustraffet befolkning N=496 861, Mekling i henlagte straffesaker N=73, mekling i konfliktråd N=916. 25-50 år: Ustraffet befolkning N=1 781 133, Mekling i henlagte straffesaker N=258, mekling i konfliktråd N=388.

6.4 Samlet vurdering av utfall etter gjennomført mekling

Analysene av registerdata kan ikke brukes til å konkludere om mekling har en effekt på sentrale utfallsmål som tilbakefall til kriminalitet og tilknytning til skole og arbeidsliv. Det vi kan si med sikkerhet på bakgrunn av registerdata, er at de som fortsetter på bakgrunn av registerdata, er at de som fortsetter med kriminalitet etter gjennomført mekling i utgangspunktet kommer til meklingen med et mer krevende utgangspunkt enn jevnaldrende som ikke begår ny kriminalitet.

Effekten mekling og gjenopprettende prosess har på sentrale utfallsmål har blitt undersøkt også i andre land som anvender dette i straffe-gjennomføringen. En metaanalyse av Kimbrell, Wilson og Olaghère (2023) samler 79 effektanalyser, fordelt på 57 studier. Analysens hovedfunn er at reaksjoner med gjenopprettende prosess har vært assosiert med en liten til moderat effekt på tilbakefall sammenlignet tradisjonelle straffereaksjoner. Effekten var statistisk signifikant. Effektene var imidlertid mindre når kun de randomiserte effektstudiene ble inkludert i utvalget, og effekten var ikke lenger statistisk signifikant. Forfatterne konkluderte derfor med at det ikke kan slås fast med sikkerhet at gjenopprettende prosess har en effekt på tilbakefall til kriminalitet. Samtidig ble andre positive effekter av gjenopprettende prosess

trukket frem, som for eksempel virkninger for ofrene og unge lovbruyeres opplevelse av rettferdig behandling (Kimbrell, et al., 2023).⁹

En studie som ikke inkluderes i Kimbrell, Wilson og Olaghère (2023), er en evaluering av konfliktrådene i Danmark, utført på oppdrag for Justitsministeriets Forskningskontor i 2016. Konfliktrådsmodellen til Danmark skiller seg fra den norske på noen sentrale punkter. I Norge fungerer mekling i konfliktråd som et alternativ til en annen strafferettslig reaksjon, så fremt partene kommer frem til en avtale. I Danmark er konfliktrådsbehandlingen et supplement til den alminnelige rettsprosessen, men i straffeutmålingen kan det tas hensyn til at tiltalte har deltatt i mekling (Kyvsgaard, 2016).

I evalueringen sammenlignes tilbakefall mellom to grupper. Den ene består av gjerningspersoner som har deltatt i mekling i konfliktråd. Den andre består av gjerningspersoner som har ønsket mekling i konfliktråd, men hvor fornærmede ikke har ønsket å stille. Flere statistiske metoder og ulike mål på tilbakefall blir benyttet i analysene, men ingen kan påvise en effekt på tilbakefall av å gjennomføre mekling i konfliktråd (Kyvsgaard, 2016).

En mulig forklaring på manglende virkninger som diskuteres i rapporten er at deltakernes reelle motivasjon for deltakelse i meklingen kan være et ønske om redusert straff. Hvis dette er tilfelle kan det ikke forventes at deltakelsen i meklingen vil føre

⁹ Merk at kun fire av de 57 studiene i metaanalysen er gjennomført i Europa, og at det derfor er usikkert hvorvidt resultatene har validitet i norsk kontekst.

til vesentlige endringer i hvordan gjerningspersonene agerer i etterkant (Kyvsgaard, 2016). Samme mekanismer kan gjelde også i Norge, hvor mekling i konfliktråd er en måte å unngå andre typer straffereaksjoner. Dette er imidlertid en hypotese vi ikke har mulighet til å teste, ettersom det ikke finnes data på deltakernes reelle motivasjon for å delta i meklingen.

En annen mulig forklaring på manglende virkninger som diskuteres i den danske rapporten er at den danske modellen har et særskilt fokus på offeret, og at meklingen i seg selv ikke er nok for å påvirke en gjerningspersons risiko for tilbakefall. Den danske modellen settes i kontrast til gjenopprettende prosesser hvor flere aktører enn bare gjerningsperson og fornærmede deltar i møtene. Eksempler på slike prosesser finnes i Storbritannia, hvor Shapland et al. (2008) evaluerte tre programmer bygget på gjenopprettede prosess i England og Wales. Tre former for gjenopprettende prosess ble tatt i bruk i programmene: indirekte mekling, mekling og *konferanser*. I en indirekte mekling formidler mekleren informasjon mellom partene, uten at partene treffes fysisk. I det som defineres som mekling treffes partene fysisk til et møte ledet av en mekler. *Konferanser* er også fysiske møter ledet av mekler, men til forskjell fra mekling deltar også andre støttespillere rundt gjerningspersoner og ofre.

I evalueringens analyser ble utfall for gjerningspersoner som hadde deltatt i en gjenopprettende prosess sammenlignet med utfall for en kontrollgruppe av lovbrøyttere som ikke hadde deltatt i en gjenopprettende prosess. Det ble funnet at færre i gruppen som hadde deltatt i en form for gjenopprettende prosess hadde tilbakefall, men forskjellen var ikke statistisk signifikant. Det ble imidlertid funnet en signifikant sammenheng mellom deltakelse i gjenopprettende prosess og antall nye lovbrudd. De som hadde deltatt i en gjenopprettende prosess begikk signifikant færre nye lovbrudd enn de i kontrollgruppen (Shapland, et al., 2008).

I Norge kan mekling gjennomføres mellom gjerningsperson og fornærmet alene, men også involvere andre personer rundt partene, som støttepersoner, eller andre som er berørte av lovbruddet. På denne måten ligner den norske modellen mer på den britiske enn den danske. Funnene våre samsvarer også med funnene fra England og Wales. Vi finner en indikasjon på at det er færre som begår ny kriminalitet i gruppen som gjennomfører mekling i konfliktråd, sammenlignet med de som ikke gjør det. Samtidig finner vi ingen statistisk signifikant effekt på tilbakefall.

Oppsummert kan ikke våre data konkludere med om gjenopprettende prosess i form av mekling i konfliktråd eller mekling i henlagte straffesaker har en effekt på tilbakefall. Effekten av mekling kan imidlertid vurderes langs flere dimensjoner enn kun tilbakefall til kriminalitet og/eller tilknytning til skole og arbeidsliv. Gjenoppretting av relasjoner er kjernen av hva konfliktrådet ønsker å oppnå gjennom meklingen, og med dette som bakteppe presenteres meklernes og partenes perspektiver på effekter av meklingen i stort i det videre.

6.5 Perspektiver fra meklere og ansatte i konfliktrådene

Intervjuene med meklere og ansatte i konfliktrådene ble gjennomført før det forelå resultater fra registerdataanalysene. Meklingens kriminalitetsforebyggende effekt var likevel et tema under intervjuene.

Når det gjelder tilbakefall, er det særlig effekten mekling kan ha for ungdom som meklerne har vært opptatt av. Meklerne har tro på meklingsprosessens forebyggende effekt, men oppfatter det som en kritisk suksessfaktor at reaksjonen benyttes allerede ved første lovbrudd. Flere meklere forteller om gjerningspersoner som allerede har mange dommer første gang de kommer til mekling. Sannsynligheten for at mekling, en begrenset intervensjon, alene skal være det som forhindrer disse gjerningspersonene fra å begå nye lovbrudd, anses som lav. Med dette som bakteppe er det en mekler som påpeker at *ungdommen kan ikke ha for mye å slite med om mekling skal utgjøre en reell forskjell*.

Meklernes opplevelser av meklingsens effekt på tilbakefall er sammenfallende med hva registerdata viser. Mange som møter til mekling begår nye lovbrudd i etterkant, og andelen er særlig høy blant de som har begått kriminalitet tidligere, og som har hatt en krevende oppvekst. Samtidig, som vist i det første eksemplet på en vellykket mekling i boksen på neste side, kan også en mekling være det som får en gjentatt lovbrøytter til å slutte med kriminalitet.

Meklere er videre opptatt av at meklingen kan ha positive virkninger på utfall som ikke måles og registreres. Hovedinntrykket fra intervjuene med meklere og ansatte i konfliktrådene er at de opplever at meklingsprosessen utgjør en positiv forskjell for den store majoriteten av partene. Flere meklere sier de ser det er krevende for gjerningspersoner å måtte stå til ansvar for sine handlinger i et møte med fornærmet, men at de lærer noe av å «stå i det». De positive effektene eksemplifiseres av meklere i et av konfliktrådene. På spørsmål om

hvilke effekter de opplever at meklingen fører til, sammenlignet med alternative reaksjonsformer, svarer de:

Økt selvtillit, mestring og kontroll. Følelsen av at «Mitt bidrag var viktig for den andre parten. Jeg tok ansvar.» Det er noe dypt menneskelig ved det. Det gir dem litt større tro på fremtiden og seg selv.

Gjenoppretting av relasjoner er kjernen av hva konfliktrådet ønsker å oppnå gjennom meklingen. I analysene av utfall har oppmerksomheten vært rettet mot gjerningspersoners tilbakefall og tilknytning til skole og arbeidsliv, men under intervjuene med meklere og ansatte i konfliktrådene har også virkninger for fornærmede blitt diskutert. I kapittel 5.3 ble det vist flere eksempler på situasjoner hvor det kan være krevende å få fornærmede til å samtykke til et meklingsmøte. Men når møtet først kommer på plass er som nevnt hovedinntrykket fra intervjuene med meklere og

Eksempler på vellykkede meklinger

Eksempel 1: Mann (27), med flere voldsdommer.

«Han forklarte at han hadde betalt mange bøter, men at det kun hadde gitt han dårligere selvbilde og dårligere økonomi. Når han fikk møte og høre på ofre, opplevdes det veldig tøft. Etter mekling kunne han for første gang gå med hevet hode ut fra en sak. Politiet ga oss skryt, for de hadde ikke opplevd nye saker med denne mannen. Han fikk et bedre bilde av seg selv enn før.»

Eksempel 2: Klammeri mellom naboer i 50-årene forbindelse med rakettoppskytning på nyttårsaften.

«Situasjonen hadde endt med at den ene slo til naboen og ødela offerets briller. Saken ble anmeldt, men det gikk ett og et halvt år før saken kom til mekling. I mellomtiden hadde ikke naboene hatt kontakt med hverandre. Offeret var i tiden etter hendelsen redd. Han hadde oppsøkt psykolog og var i perioder sykemeldt. Da saken kom til mekling, var ikke voldsutøveren klar over hvordan hendelsen hadde påvirket naboen. Under møtet ba de begge om unnskyldning. Gjerningspersonen vippset kompensasjon for de ødelagte brillene og partene ble enige om å hilse på hverandre og ha et godt naboforhold. Jeg traff den ene av de to under en fotballkamp for barna deres, og han kunne fortelle at de to naboene hadde et kjemp godt forhold i dag.»

¹⁰ Øvrige svaralternativer var sivil sak og vet ikke/usikker. Det var ingen egen kode for henlagte saker.

ansatte i konfliktrådene at de opplever at meklingsprosessen utgjør en positiv forskjell for den store majoriteten av partene. Dette inkluderer også de fornærmede, noe det andre eksemplet i boksen nedenfor illustrerer.

6.6 Perspektiver fra gjerningspersoner og fornærmede

SøFor å inkludere partenes vurdering av mekling i konfliktråd har vi gjennomført intervjuer med ti personer som har vært part i en meklingsprosess. Intervjuene har vært med fire gjerningspersoner og seks fornærmede. Sakene de har vært involvert i representerer et bredt saksbilde, fra voldshendelser til aktivitet på nett. I tillegg til intervjuer har vi fått tilgang på data fra spørreundersøkelsen Sfk sender til alle parter som har gjennomført mekling. Vi har data for årene 2018 til 2023, og har valgt å rette oppmerksomheten mot de som huket av for *straffesak* på spørsmålet om hvilken juridisk status saken hadde før mekling¹⁰. Det gav i alt 1 029 observasjoner, 375 gjerningspersoner og 654 fornærmede.

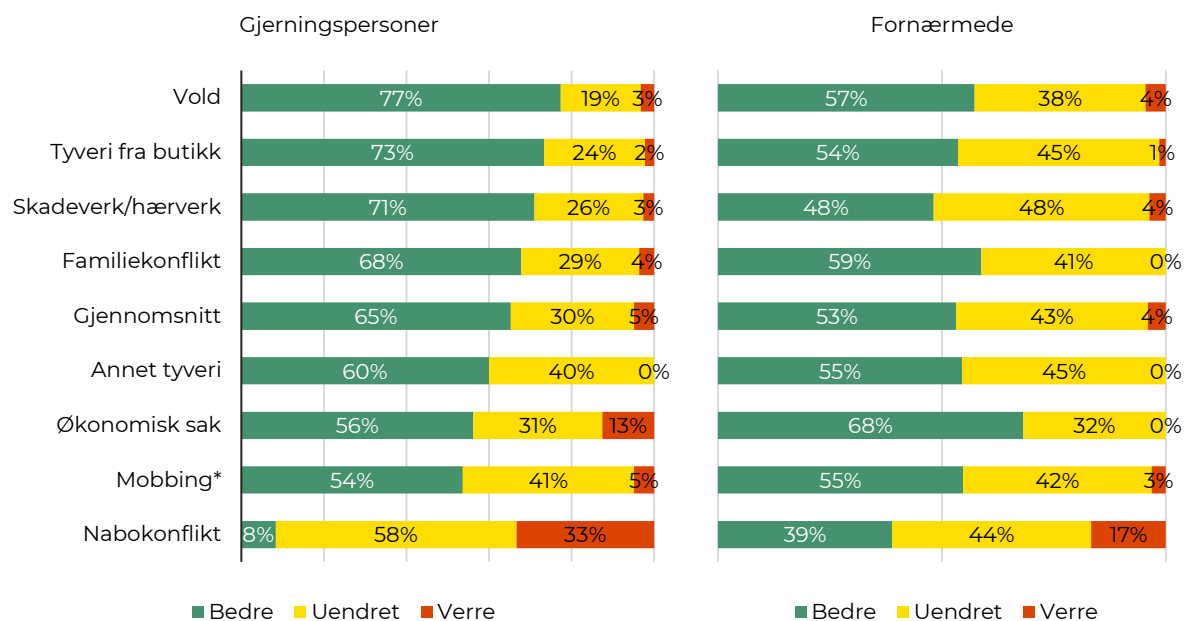
Spørreundersøkelsen inneholder en rekke spørsmål, men spørsmålene *Hvordan er forholdet ditt til den andre parten nå?* Og *Er saken ute av verden for din del nå?* Anses som særlig relevante i denne sammenheng.

Majoriteten av respondentene på spørreundersøkelsen oppgir å ha fått et bedre forhold til motparten. De som har fått et dårligere forhold utgjør et klart mindretall. Dette harmonerer med hva meklerne forteller om sakene de har meklet. Videre viser Figur 6-8 at gjerningspersoner i noe større grad mener å ha fått et bedre forhold til den andre parten, og at det er variasjoner mellom ulike lovbruddstyper. For voldslovbrudd, som utgjør den største kategorien, svarer over gjennomsnittet av både gjerningspersoner og fornærmede at de har fått et bedre forhold til motparten. I motsatt ende er nabokonflikter, hvor et klart mindretall, særlig blant gjerningspersoner, sier de har fått et bedre forhold til naboen etter meklingen. Dette er et noe oppsiktsvekkende resultat, og tyder på at historien om de to naboene som fikk et bedre forhold etter mekling ikke gjelder alle.

Spørreundersøkelsen gir også mulighet til å skille på relasjon mellom partene, om de var ukjent før, kjente eller hadde en nær relasjon. For fornærmede påvirker ikke dette deres vurdering av relasjonen til gjerningspersoner etter meklingen. For

gjerningspersoner er det for kategorien *kjente* færre som sier de har fått et bedre forhold til motparten.

Figur 6-8: Hvordan er forholdet ditt til den andre parten nå? (2018–2023)

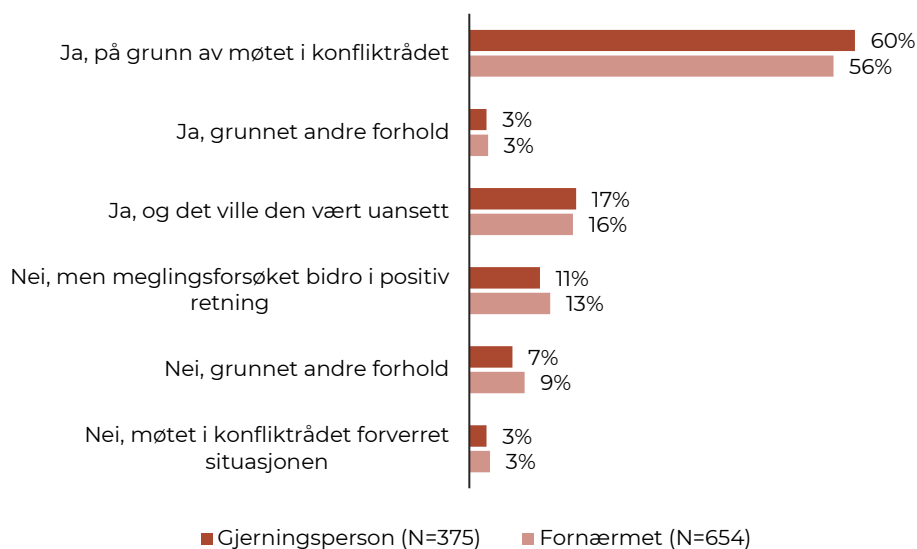

Kilde: Sekretariatet for konfliktrådene, brukerundersøkelse. **Merknad:** Utvalget består av respondenter til sekretariatet for konfliktrådenes brukerundersøkelse i tidsperioden 2018-2023. Mobbing inkluderer også trusler og ærekrenkelser. **Merknad gjerningspersoner:** Vold N=124, tyveri fra butikk N=45, skadeverk/hærverk N=38, familiekonflikt N=28, annet tyveri N=10, økonomisk sak N=16, mobbing N=41, nabokonflikt N=12. **Merknad fornærmede:** Vold N=178, tyveri fra butikk N=69, skadeverk/hærverk N=137, familiekonflikt N=17, annet tyveri N=22, økonomisk sak N=22, mobbing N=95, nabokonflikt N=18.

Majoriteten av respondentene forteller videre at saken er ute av verden på grunn av møte i konfliktrådet (Figur 6-9). Fornærmede svarer ganske likt som gjerningspersoner på spørsmålet om saken er ute av verden, og her er ikke forskjellene like store mellom ulike kategorier av lovbrudd.

Dette er ikke illustrert i Figur 6-9, men for vold, som er den største kategorien av lovbrudd, sier 61 prosent av gjerningspersoner og 48 prosent av fornærmede at møtet i konfliktrådet er årsaken til at saken er ute av verden. To prosent av gjerningspersoner og seks prosent av fornærmede sier møtet i konfliktrådet forverret situasjonen.

Figur 6-9: Er saken ute av verden for din del nå? (2018-2023)

Kilde: Sekretariatet for konfliktrådene, brukerundersøkelse. **Merknad:** Utvalget består av respondenter til sekretariatet for konfliktrådenes brukerundersøkelse i tidsperioden 2018-2023.

Intervjuene vi har gjennomført med parter bekrefter til dels funnene fra brukerundersøkelsen. Noen forteller at møtene har vært konstruktive og *gjenopprettende*, slik intensjonen med møtene er. Andre mener møtet ikke hadde noe for seg. I noen tilfeller blir vi fortalt at møtet, og prosessen rundt, har gjort situasjonen verre for dem, blant annet fordi prosessen mot meklingen har blitt opplevd som belastende og at partene har vært engstelige for konfrontasjonen og mulige konsekvenser av meklingen.

I det videre gis en nærmere beskrivelse av hva de ti informantene vi har intervjuet forteller om ulike aspekter ved prosessen de har deltatt i.

Prosesen før mekling

Partenes erfaringer med hvor lang tid det har tatt fra hendelse til gjennomføring av meklingsmøtet, varierer mye. I flere av sakene opplever partene at det har tatt svært lang tid. I andre tilfeller har meklingene blitt gjennomført innen kort tid, det vil si kun noen uker etter hendelsen.

Etter reaksjonsfastsettelsen har flere av informantene opplevd prosessen opp mot meklingsmøtet som belastende. I de fleste av sakene har dette vært knyttet til usikkerhet og nervøsiteten om det å måtte stå i en konfrontasjon. Flere forteller at de har fått god oppfølging av konfliktrådet for å tørre å møte opp. I enkelte saker, har nok manglende informasjon og oppfølging fra konfliktrådets side i forkant av meklingen gjort det mer belastende enn nødvendig. Hovedinntrykket er imidlertid at partene har oppfattet informasjonen

og kontakten med konfliktrådet i forkant av meklingsmøtet som god. Det gjelder også deres forståelse av frivillighet og opplevelse av å kunne medvirke.

Som redegjort for i kapittel 5.3 er det meklere som forteller at fornærmede kan være redde for å møte gjerningspersonen og/eller at de kan oppleve mekling i konfliktråd som en for mild reaksjon på lovbruddet som er begått mot dem. Eksempler på det sistnevnte finner vi i intervjuer med partene.

I to av sakene er det politifolk som har vært fornærmet i forbindelse med voldsepisoder mot dem på jobb. Politifolkene forteller at det er en utbredt «holdning» i etaten å prøve å løse ting på et så lavt nivå som mulig, men at de vurderer fra sak til sak om de mener hendelsen «kvalifiserer» til mekling. Dette er begrunnet i at meklingen angivelig kan bli brukt som et alternativ til annen straffereaksjon. Ved alvorlige hendelser, som vold mot tjenesteperson, blir det uttrykt tvil om slike saker er egnet for konfliktrådet på grunn av alvorlighetsgraden. I slike situasjoner vurderer politiet om deres deltakelse innebærer at gjerningspersonen «slipper for billig unna». Det er ikke uvanlig at de takker nei, også i ungdomssaker, hvis de mener saken er for alvorlig eller at de kjenner til at vedkommende er involvert i mange saker.

Vi kan også finne tilgrensende taktiske vurderinger blant de fornærmede. I enkelte tilfeller skal gjerningspersoner ha blitt presset til å delta i mekling med begrunnelse om at fornærmede ellers ville forfølge saken hos politiet. Vi blir fortalt i

intervju med at det har vært den ansvarlige hos konfliktrådet som har formidlet dette «presset» til gjerningspersonen i forkant av møtet.

Om mekler

De fleste av meklerne får svært gode skussmål av partene. Meklerne blir beskrevet som profesjonelle, ryddige og dyktige ordstyrere som sikrer fremdrift i samtalen. Samtlige intervjuobjekter mener de fikk sagt det som var viktig for dem under møtet.

Noen fremhever det positive i at de opplevde at deres mekler var genuint interessert i å lytte til deres versjon av saken uten å være forutinntatt. Videre opplever de at meklerne har vært nøytrale og ikke har tatt parti med den ene parten. De trekker dette frem som viktig og positivt. For enkelte har det hatt særlig betydning, da de i møter med andre instanser har følt at saksbehandler har tatt part med den andre.

Noen opplever også å ha fått en form for bekreftende støtte hos mekler, både ved at mekleren har søkt konsensus hos den andre parten og søkt etter en løsning uten at dette nødvendigvis har vært mulig å oppnå, eller at de har fått anerkjennelse for å ha forsøkt å finne en løsning.

Det ble også fremhevet som positivt at mekler hadde et «her og nå» fokus og rettet blikket fremover og ikke bakover. Dette er i tråd med retningslinjene i *Meklerhåndboka*.

Motivasjon, forventninger og resultater

Motivasjonen for å delta i meklingen varierer mye. En fellesnevner blant de fornærmede er likevel å se anger hos gjerningspersonen, at de skal «gjøre opp for seg», ta ansvar for handlingen og bidra til å forebygge nye lovbrudd. I vårt datamateriale synes det å være vanlig at slike forventninger innfris, og at gjerningspersonen har bedt om unnskyldning. I disse tilfellene har meklingsmøtene fungert for å gjenopprette relasjonen, eller bidratt til at partene kan legge hendelsen bak seg.

Det er imidlertid ikke uvanlig at forventningene om at den andre parten skal vise anger ikke blir møtt. I flere av sakene er det såpass stor avstand mellom partenes forståelse av hva som er de faktiske forhold, at møtene blir lite konstruktive. I disse sakene blir partene typisk «enig om å være uenig», uten at meklingsmøtet bidrar nevneverdig til å sette et punktum i saken, eller til at partene legger hendelsen bak seg.

I flere av tilfellene der møtet ikke har fungert etter hensikten, er inntrykket at konfliktrådet kunne ha arbeidet mer med eller bedre med å informere om rammene for meklingen og justere partenes

forventninger i forkant. Bedre informasjon i forkant handler om hele meklingsprosessen, fra formålet til mulige konsekvenser av den. Selv om de aller fleste har opplevd meklingsmøtet som en trygg arena og hvor de kan snakke fritt uten å frykte konsekvenser, er det enkelte som har erfart at motparten har holdt tilbake informasjon i frykt for å «bli tatt for noe». Dette har naturligvis bidratt til at meklingsmøtene ikke har fungert optimalt, og viser etter vårt syn hvor viktig det er å skape trygge rammer slik at partene får anledning til å fortelle fritt om feil de har begått.

6.7 Oppsummert om virkninger av mekling

Gjenoppretting av relasjoner er kjernen av hva konfliktrådet ønsker å oppnå gjennom meklingen, og i sum tyder datamateriale fra brukerundersøkelsen og fra intervjuene på at mange ser positivt på meklingen. For noen har møtet hatt avgjørende betydning for å gjenopprette relasjoner. For andre, fremstår meklingen kanskje først og fremst som et supplement til politiets henleggelse, og uten at partene har hatt et stort behov for gjenoppretting. Kun for et lite mindretall har meklingen forverret situasjonen og forholdet mellom partene.

Det er videre et mål at når partene gjennom mekling får gjenopprettet relasjoner, skal dette lede til bedre livløpsutfall for dem begge. Gjerningspersoner skal begå mindre kriminalitet, ofrene skal oppleve økt trygghet og at begge parter skal få en styrket rettsoppfatning.

Vi har undersøkt meklingsens virkning på kriminalitet ved å undersøke om gjerningspersoner siktes for nye lovbrudd i løpet av tre år etter at saken kommer til konfliktrådet. Vi har skilt mellom mekling i konfliktråd og mekling i henlagte straffesaker, og mellom saker som mekles og løses og saker som ikke mekles.

For mekling i henlagte straffesaker siktes 34 prosent av gjerningspersoner i saker som løses for ny kriminalitet i den påfølgende treårsperioden mot 32 prosent i saker som ikke mekles. Blant gjerningspersoner som får mekling i konfliktråd er tilbakefallsprosentene høyere, og forskjellene mellom saker som løses og ikke mekles er større. I saker som ikke mekles blir 47 prosent av gjerningspersonene siktet for nye lovbrudd i løpet av den neste treårsperioden, mens i saker som løses siktes 41 prosent av gjerningspersonene for ny kriminalitet. Andelen med tilbakefall er særlig høy for de yngre aldersgruppene. Til tross for forskjellen i tilbakefall mellom meklede og ikke-meklede saker

for straffereaksjonen mekling i konfliktråd, kan ikke informasjonen hentet fra registerdata brukes til å konkludere om hvorvidt mekling fører til mindre kriminalitet.

Det vi med sikkerhet kan si på bakgrunn av registerdata er at de som fortsetter med kriminalitet etter gjennomført mekling i utgangspunktet kommer til meklingen med et mer krevende utgangspunkt enn jevnaldrende som ikke begår ny kriminalitet. De har i større grad selv vært fornærmet og siktet for lovbrudd tidligere, og de kommer fra hjem med mer begrensede ressurser.

Disse bakgrunnsvariablene er også kjennetegn på gjerningspersoner i saker som ikke blir meklet. Derfor er det vanskelig å si sikkert i hvor stor grad mekling i konfliktråd i seg selv har en positiv effekt på senere utfall, utover det at personer som får sakene meklet generelt har en mer ressurssterk bakgrunn. En tolkning i tråd med funn fra

dybdeintervjuer er at meklingen er en arena hvor ressursene hos gjerningspersonene og deres nettverk kan mobiliseres og virke rehabiliterende. Uten slike ressurser er nytten av mekling begrenset.

Funnene fra registerdata er i det hele tatt i tråd med meklernes opplevelser. Meklerne har tro på meklingsens forebyggende effekt, men dersom lavere tilbakefall er målet, anses det som kritiske suksessfaktorer at reaksjonen benyttes allerede ved første lovbrudd, og at gjerningspersonene ikke har for store utfordringer å hanskles med når det kommer til mekling.

Mekling er en begrenset intervensjon og en stor gruppe gjerningspersoner har kriminell historikk. Et meklingsmøte som leder til forsoning kan være et positivt bidrag for at disse skal slutte med kriminalitet. Samtidig er det å få disse menneskene til å avstå fra kriminalitet avhengig av en rekke andre faktorer utenfor konfliktrådets kontroll.

7. Gjennomføring av ungdomsreaksjonene

Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er straffereaksjoner som med bruk av gjenopprettende prosess og tverrfaglig oppfølging skal styrke ungdommers muligheter for et liv uten kriminalitet. I dette kapitlet gis en beskrivelse av hvordan ungdomsreaksjonene gjennomføres sett fra perspektivet til våre informanter fra konfliktrådene, samt hvordan gjennomføringen kan variere mellom konfliktråd.

7.1 Prosessen for ungdomsreaksjonene

Figur 7-1 illustrerer virkningskjeden for ungdomsreaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging i konfliktråd, slik den så ut før lovendringene som trådte i kraft fra 1. september 2024.

Proessen fra et lovbrudd og til saken sendes til konfliktrådet ble beskrevet i kapittel 3.2. For konfliktrådet er det typiske første steget etter en påtale- eller domsavgjørelse at ungdomskoordinatoren setter seg inn i dokumenter om saken og gjennomfører en informasjons- og kartleggingsamtale med ungdommen og dens verge. I etterkant av samtalen starter arbeidet med å utforme en individuelt tilpasset ungdomsplan, samt å etablere et oppfølgingsteam rundt

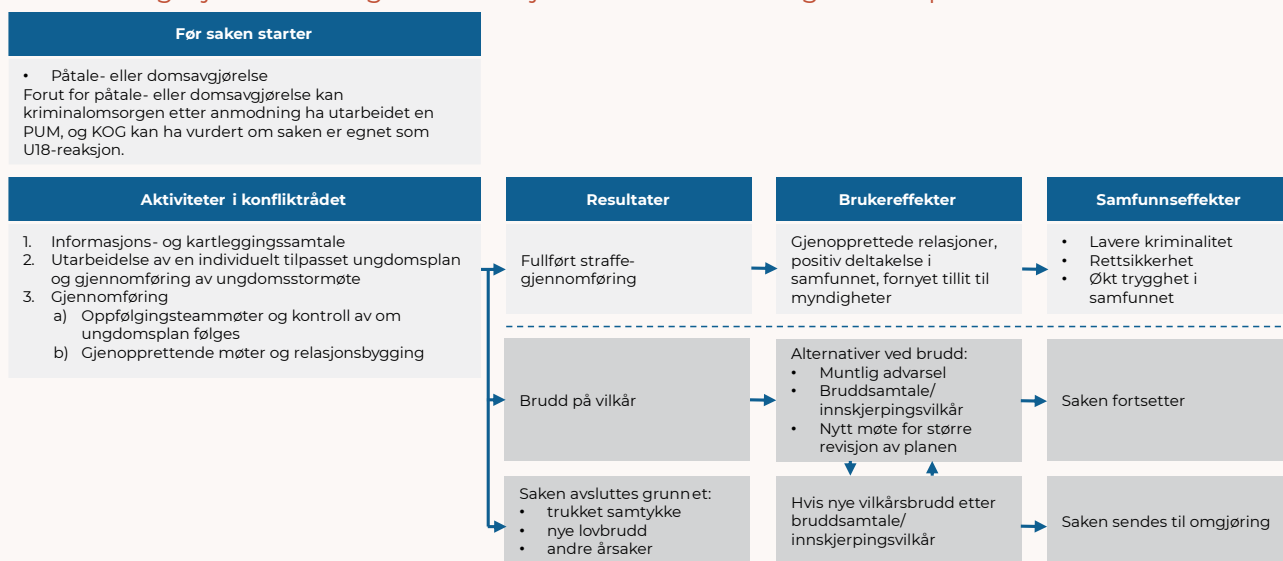
ungdommen. Ungdomsplanen er grunnlaget for straffegjennomføringen og med tilpassede tiltak som ungdommen må gjennomføre.

Slik ungdomsreaksjonene var utformet i perioden hvor datamaterialet til denne studien ble samlet inn, ble ungdomsplanen formelt godkjent av ungdomskordinator, ungdommen og dens verge i et *ungdomsstormøte*, hvor relevante aktører i den videre straffegjennomføringen skulle være til stede.

Oppfølgingsteamet, som består av representanter for tiltakene fastsatt i ungdomsplanen, og eventuelt andre ressurspersoner rundt ungdommen har ansvar for gjennomføringen av straffereaksjonen. Oppfølgingsteamet skal møtes jevnlig gjennom hele straffegjennomføringsperioden, og møtene ledes av ungdomskoordinatoren. I disse møtene skal også ungdommen, sammen med verge, være med.

For perioden for datainnsamling, var ungdommen forpliktet til å møte fornærmede i et gjenopprettende møte tilsvarende et meklingsmøte dersom fornærmede ønsket det. Med de nye lovendringene fra 1. september 2024 er ikke lenger et gjenopprettende møte med fornærmet obligatorisk for ungdommene, men viktigheten av å få dette på plass er fortsatt tydeliggjort i lovtæksten, sammen med viktigheten av å legge til rette for annen gjenopprettende prosess og relasjonsbygging (Konfliktrådsloven § 24a).

Figur 7-1: Virkningskjeden for ungdomsreaksjonene før lovendringene 1. september 2024

Kilde: (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014; 2014; Konfliktrådet, 2024; 2024). Figur utarbeidet av Oslo Economics.

Det ønskede resultatet er at ungdommene fullfører aktivitetene og tiltakene i ungdomsplanen. Oppnåelse av resultatene forventes å lede til positive effekter for ungdommen, for fornærmede og for deres nærmeste (*brukereffekter*). Ungdommene som har begått kriminelle handlinger slipper eksempelvis fengselsstraff, og de skal ideelt sett ha fått mulighet til å ta ansvar for sine handlinger, gjenopprettet relasjoner til sine nærmeste og fornærmede, samt fått fornyet tillit til myndighetene generelt, og velferdstjenestene spesielt.

For fornærmede som velger å treffe gjerningspersonen i et gjenopprettende møte kan møtet gi dem en mulighet til å uttrykke konsekvensene av lovbruddet, og stille spørsmål direkte til ungdommen. Dette kan være en måte bearbeide hendelsen og gi redusert frykt eller uro.

Gjennom disse virkninger for «brukerne» er målet at reaksjonene skal lede til ønskede *samfunnseffekter*, som mindre kriminalitet begått av ungdommene, bedre rettssikkerhet og økt trygghet i samfunnet.

Et alternativt resultat er at det blir brudd i gjennomføringen på grunn av brudd på vilkår, nye lovbrudd eller begge deler.

Ved brudd på vilkår i en ungdomsstraff kan ungdomskoordinatoren pålegge ungdommen å møte til en samtale for å motvirke nye lovbrudd. Hvis det anses nødvendig for å motvirke nye brudd kan ungdomsordinator fastsette innskjerpede vilkår. Bryter ungdommen vilkårene på nytt kan ungdomsordinator kalle inn til et nytt ungdomsstormøte¹¹, eller overføre saken til kriminalomsorgens regionale nivå med innstilling om å bringe saken inn for retten (Konfliktrådsloven § 31)¹². Hvis ungdommen begår en ny straffbar handling under en ungdomsstraff kan påtalemyndigheten bringe saken inn for retten direkte med begjæring om at den betingede fengselsstraffen skal fullbyrdes helt eller delvis (Konfliktrådsloven § 32).

Ved brudd på vilkår under en ungdomsoppfølging følges i hovedsak den samme prosess som for ungdomsstraff. Forskjellen er at ved brudd etter samtale og/eller innskjerpelse overføres saken til påtalemyndigheten og ikke kriminalomsorgens regionale nivå. Begår ungdom under ungdomsoppfølging nye straffbare handlinger kan påtalemyndigheten avgjøre om straffeforfølgning skal gjenopptas og om gjennomføringen av ungdomsoppfølgingen skal avbrytes (Konfliktrådsloven § 33 og § 34).

¹¹ Ungdomsplanmøte etter 1. september 2024.

¹² Fra 1. september 2024 kan saker også overføres til påtalemyndigheten. Videre har domstolen fått flere

7.2 Betydningen av prosessen før saken starter

I det videre diskuteres våre informanternes vurderinger av sakene de arbeider med, tiden det tar før sakene kommer til konfliktrådet, samt funksjonen til personundersøkelser for mindreårige utarbeidet av Kriminalomsorgen og konfliktrådets koordineringsgrupper. Informantene består av ledere, rådgivere og ungdomscoordinatorer ved fem konfliktråd (se kapittel 2.3.1).

7.2.1 Kommer de rette sakene?

Som redegjort for i kapittel 3.2 kunne ungdomsstraff i perioden som utredningen dekker idømmes i stedet for fengselsstraff når hensynet til straffens formål ikke med tyngde taler mot en reaksjon i frihet. Ungdomsoppfølging kunne idømmes av domstolen som vilkår for betinget dom og ilegges av påtalemyndigheten når saken ble vurdert å egne seg for en slik behandling.

Under intervjuene med ansatte i konfliktrådene har vi diskutert om ungdommene de arbeider med egner seg for ungdomsreaksjonene de har mottatt. Med egnet menes at ungdommene har et oppfølgingsbehov som gjør at tett tverrfaglig oppfølging kan bidra til å forhindre ny kriminalitet, og at de faktisk kan gjennomføre en reaksjon i frihet.

Tilbakemeldingene er at det store flertallet av saker er egnet, men utfordringen er at det mangler data på ungdommens reelle oppfølgingsbehov. Vi har derfor ikke mulighet til å undersøke det eventuelle omfanget av mer eller mindre egnede saker. Det vi vet er at våre informanter fra konfliktrådene anser det store flertallet av saker er egnet.

Ungdomscoordinatorene kan vise til enkelt-eksempler på saker som er mindre egnet. Det kan være saker med ungdom som i realiteten ikke har behov for tverrfaglig oppfølging, eller ungdom med en så lave kognitive evner at de ikke evner å følge opp tiltakene i ungdomsplanen. Disse eksemplene hevdes å utgjøre et klart mindretall. Derimot er det en gjengs oppfatning blant informantene fra konfliktrådene at flere ungdommer enn i dag burde fått en ungdomsreaksjon fremfor en annen straffereaksjon.

To forklaringer går igjen som svar fra konfliktrådene på hvorfor ikke flere saker ender med en ungdomsreaksjon. Den ene handler om politiets prioriteringer. Den andre om mangel på samtykke.

alternativer i håndteringen av brudd. De kan bestemme at ungdomsstraff skal fortsette med elektronisk kontroll.

Politiets prioriteringer

Foruten den generelle utviklingen i kriminalitetsbildet, er politi og påtalemyndighetens innstilling til bruk av konfliktrådet bestemmende for saksinngangen.

Utviklingen i ungdomskriminalitet har fått mye oppmerksomhet i mediene de siste årene, og våre informanter fra konfliktrådene opplever at politiet i større grad prioriterer å få til raske avklaringer i saker som omhandler ungdom. Noen konfliktråd synes å oppleve en sammenheng mellom økt oppmerksomhet om unge lovbrutere og bruk av ungdomsreaksjonene. Andre opplever at politiet i for liten grad tenker på konfliktrådet og ungdomsreaksjonene som et alternativ for ungdom som begår kriminelle handlinger. At det ikke nødvendigvis faller naturlig for en påtalejurist å velge konfliktrådet fremfor andre straffereaksjoner ble diskutert i kapittel 5.2.1. Oppmerksomheten var da rettet mot mekling i konfliktråd, men slik vi tolker responsen fra enkelte konfliktråd gjelder dette også ungdomsreaksjonene.

Antagelsen om at det finnes geografiske variasjoner i bruken av ungdomsreaksjonene finner støtte i tallene, presentert i kapittel 3.4, som viser stor variasjon i hvilke reaksjoner som ilegges samme type lovbrudd. Vi har ikke intervjuet dommere og påtalejurister om deres bruk av konfliktrådene i denne utredningen. Andre studier har imidlertid sett nærmere på aktørene i straffesakskjedens praksis i ungdomsreaksjonene.

I 2020 utarbeidet Riksadvokaten, Politidirektoratet, Kriminalomsorgsdirektoratet, Domstoladministrasjonen og Sekretariatet for konfliktrådene i fellesskap en analyse av tidsbruk fra lovbrudd begås til oppstart av ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging (Riksadvokaten; Politidirektoratet; Kriminalomsorgsdirektoratet; Domstoladministrasjonen; Sfk, 2020). Deres funn om variasjoner i politidistriktenes organisering og arbeid med ungdomsreaksjonene kan trolig også forklare variasjoner i bruk av reaksjonene. Rapporten peker blant annet på ulikheter i hvor ungdomssakene etterforskes, hvordan ungdomsjurister benyttes, samt hvorvidt politidistriktet har etablert samarbeid med tingretten om raskere håndtering av ungdomssaker. I tillegg blir både høy turnover og manglende kapasitet hos etterforskere trukket frem som utfordringer. Vi har imidlertid ikke tall som muliggjør en analyse av sammenhengen mellom politiets praksis og bruken av ungdomsreaksjonene.

Mangel på samtykke

I tillegg til politiets prioriteringer går manglende samtykke fra domfelte og domfeltes eventuelle

verger igjen som forklaring på hvorfor ikke flere saker ender med en ungdomsreaksjon.

Dette gjelder særlig for ungdomsoppfølging. På samme måte som for mekling i konfliktråd ser konfliktrådene at flere takker nei til reaksjonene. Det er flere informanter som opplever at foreldrene spiller en viktig rolle. De forteller at de ser eksempler på foreldre som heller betaler sitt barns forelegg, som antas å være alternativet til ungdomsoppfølgingen, enn å la dem følges opp av konfliktrådet. Dette er imidlertid ikke en hypotese vi får testet da årsaker til manglende samtykke ikke fremgår av datamaterialet. Kravet til samtykke er fra 1. september 2024 for øvrig fjernet som forutsetning for idømmelse av ungdomsstraff, og erstattet av en egnethetsvurdering. For ungdomsoppfølging består kravet til samtykke.

7.2.2 Kommer sakene raskt nok?

I straffesakskjeden stilles det krav til hvor raskt politi/påtale og domstolene skal behandle saker hvor ungdom er involvert. Det følger av straffeprosessloven § 249 andre ledd at dersom en mistenkt var under 18 år på handlingstiden, skal spørsmålet om påtale avgjøres innen seks uker etter at vedkommende er å anse som mistenkt i saken. Videre står det at påtalespørsmålet likevel kan avgjøres senere dersom hensynet til etterforskningen eller andre særlige grunner gjør det nødvendig.

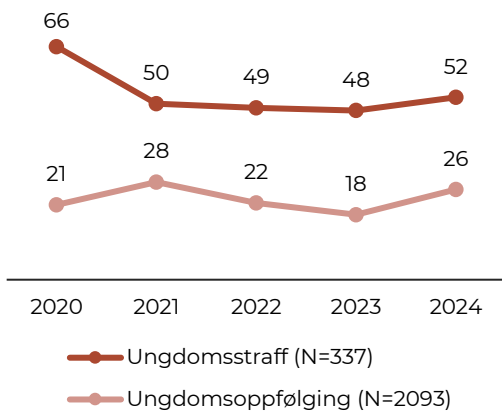
Videre følger det av straffeprosessloven § 275 andre ledd bokstav a at hovedforhandling skal avholdes så snart som mulig dersom den siktede var under 18 år da lovbruddet ble begått. Om ikke særlige forhold er til hinder skal hovedforhandlingen være påbegynt innen seks uker etter at saken kom inn til tingretten, og innen åtte uker etter at anke til lagmannsretten er henvist til ankeforhandling.

Som nevnt i diskusjonen om politiets prioriteringer ble det i 2020 utarbeidet en analyse av tidsbruk fra lovbrudd begås til oppstart av ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging. Et viktig bakteppe for analysen var funn fra Nordlandsforsknings følgeevaluering av ungdomsreaksjonene. I denne ble det påpekt at tiden mellom lovbrudd og oppfølging ofte er for lang. For 2018 ble det på landsbasis registrert et gjennomsnitt på 190 dager (i overkant av 27 uker) fra lovbruddet ble begått og frem til saken ble overført til konfliktrådet (Andrews & Eide, 2019).

Figur 7-2 viser oppdaterte tall på tid fra lovbrudd til konfliktrådet mottar saken, og fortsatt er tiden lang for mange saker. Dette gjelder særlig for saker med ungdomsstraff. De mer alvorlige lovbruddene må gjerne gjennom en grundig etterforskning,

etterfulgt av påtalevurderinger og behandling i retten, noe som tar tid.

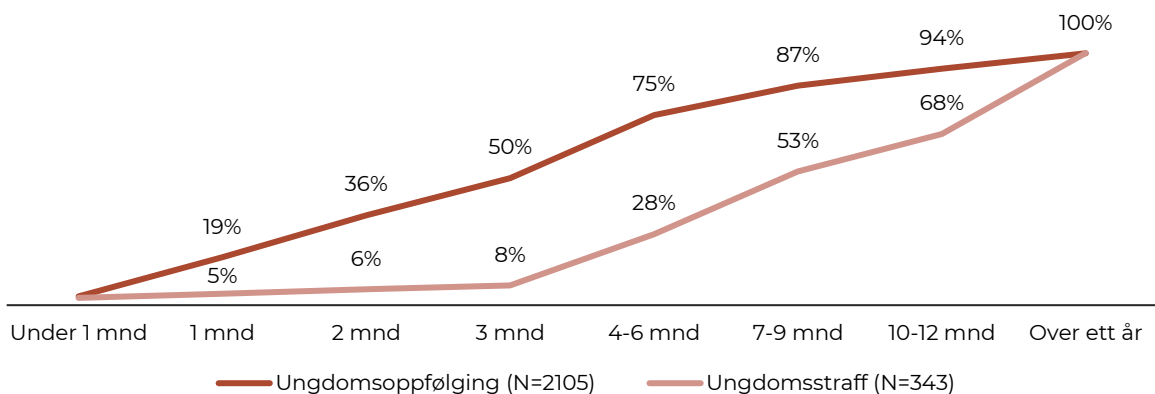
Figur 7-2: Gjennomsnittlig antall uker fra lovbrudd begås til konfliktrådet mottar saken (2020-september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalg består av saker opprettet fra 2020 – september 2024. Saker opprettet i februar og mars 2020 er ekskludert.

Figur 7-3 illustrerer på en annen måte at det tar lengre tid med de mer alvorlige sakene. 50 prosent av ungdomsoppfølgingssakene kommer til

Figur 7-3: Tid medgått fra lovbrudd begås til konfliktrådet mottar saken, andel av saker (2020-september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalg består av saker opprettet fra 2020–september 2024. Saker opprettet i februar og mars 2020 er ekskludert.

7.2.3 Om bruken av personundersøkelser for mindreårige (PUM)

En personundersøkelse for mindreårige (PUM) er en kartlegging av en siktet eller tiltalt person, utført av kriminalomsorgen på oppdrag fra påtalemyndigheten eller domstolen. Kartleggingen skal inneholde informasjon om livssituasjonen og fremtidsutsiktene til personen og gi et bedre grunnlag for fastsettelse av straffereaksjon (Kriminalomsorgsdirektoratet, 2025).

konfliktrådet i løpet av tre måneder etter lovbruddet er begått, mens tilsvarende andel for saker med ungdomsstraff er 8 prosent.

Lang tid fra kriminaliteten begås, og til saken kommer til konfliktrådet trekkes fortsatt frem som en utfordring av ungdomskoordinatorene vi har intervjuet. De mener å se at ungdom er mer motivert jo raskere saken kommer i gang. Spesielt erfarer ungdomskoordinatorene at det tar tid med seksuallovbrudd. Vi har blitt fortalt om saker som kommer to til tre år etter at seksuallovbruddet er begått, hvilket utgjør en stor del av ungdomstiden.

Med dette som utgangspunkt har vi sett nærmere på sakene hvor det tar over et år fra lovbruddet begås og til konfliktrådet mottar saken. Seksuallovbrudd utgjør 23 prosent av disse sakene, mens vold og mishandling utgjør 63 prosent. De resterende 14 prosent av sakene er fordelt på eiendomsskade, eiendomstyveri, rusmiddel-lovbrudd, trafikkovertrедelser og annet vinningslovbrudd. Det betyr at det er flere saker enn seksuallovbruddene som tar tid gjennom straffesakskjeden. Mediantiden for seksuallovbrudd (17 måneder) er tilsvarende som mediantiden for alle saker hvor det tar mer enn ett år fra lovbruddet begås til konfliktrådet mottar saken.

Nordlandsforskning fant i sin følgeevaluering av ungdomsreaksjonene fra 2019 at det flere steder var ventetid på PUM, og at dette forsinket arbeidet med sakene. Med forsinkelser som bakteppe kom Riksadvokaten i 2015 med en justering av retningslinjene for innhenting av PUM. For saker som ligger an til å avgjøres med ungdomsoppfølging, ble det presisert at det er mulig la være å innhente PUM dersom det foreligger andre utredninger/ vurderinger av ungdommen som gir den påtale-

ansvarlige et tilstrekkelig godt grunnlag for å treffe avgjørelse i saken (Riksadvokaten, 2015).

Basert på informasjon fra intervjuene virker påtalemyndigheten å ha utnyttet fleksibiliteten som Riksadvokaten åpnet for. *PUM foreligger sjelden for ungdomsoppfølgingssakene*, påpeker et av konfliktrådene. Heller enn å rette oppmerksomheten mot PUM som et forsinkende ledd trekker våre informanter frem PUM som et nyttig verktøy. Kriminalomsorgen berømmes av flere informanter fra konfliktrådene for innsatsen de gjør med PUM, og innsikten det gir til konfliktrådets videre oppfølging av ungdom som idømmes eller ilegges en ungdomsreaksjon.

Fra 1. september 2024 ble det gjort ytterligere endringer i kravene til innhenting av PUM. En viktig begrunnelse for endringene var å redusere tiden fra lovbrudd til iverksettelse av reaksjon.

7.2.4 Om bruken av koordineringsgrupper (KOG)

Når ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging antas å være en egnet reaksjon, kan påtalemyndigheten melde inn en sak til konfliktrådet for drøftelse i koordineringsgruppen. Koordineringsgruppen skal drøfte om saken egner seg for ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging, og hvilke tiltak som kan være aktuelle og hensiktsmessige i en eventuell ungdomsplan (Konfliktrådsloven § 22d).

Fra og med 1. september 2024 er det lovfestet at KOG skal bestå av faste deltakere fra konfliktrådet, politiet, påtalemyndigheten og kriminalomsorgen. Sammensetningen av koordineringsgruppen kan ellers variere etter hvordan tiltaksapparatet og tjenestetilbudet er organisert i den enkelte kommunen (Konfliktrådsloven § 22d).

Vårt datamateriale stammer fra før KOG ble lovfestet, og ungdomskoordinatorene vi har intervjuet ser på KOG som en viktig møteplass for diskusjon av egnede straffereaksjoner. Samtidig synes det å være variasjoner i bruken av KOG.

Et av konfliktrådene forteller om faste møter annenhver uke, og trekker ikke frem manglende bruk av koordineringsgruppene som en utfordring. Et annet konfliktråd forteller om påtalejurister som i for liten grad virker å melde saker til koordineringsgruppen.

Flere av informantene synes å mene at bruken av KOG påvirker hvilke straffereaksjoner som gis til ungdommene. En av informantene sier at saker som behandles i KOG sjelden ender med anbefaling om samfunnsstraff. Implisitt i denne

påstanden ligger det en antagelse om at økt bruk av KOG leder til økt bruk av ungdomsreaksjonene. En informant fra et annet konfliktråd har en annen oppfatning. Den opplever at deres KOG har en høy terskel for å konkludere med at ungdommene har et oppfølgingsbehov. Altså vil ikke økt bruk av KOG nødvendigvis gi økt bruk av ungdomsreaksjonene.

Datagrunnlaget gir ikke mulighet til å teste i hvilken grad ulik bruk av KOG på tvers av politidistrikter påvirker reaksjonsfastsettelsen. Under intervjuene har det imidlertid vært et tema om koordineringsgrupper internt i distriktene kan komme til ulike konklusjoner i ellers like saker. I stort virker informantene å være av den oppfatning at like lovbrudd behandles likt i KOG. Enkelte sier de har sett eksempler på at tilsynelatende samme lovbrudd har endt med ulike anbefalinger fra KOG, men de presiserer samtidig at de ikke kjenner ungdommenes oppfølgingsbehov og eventuelle motivasjon. Generelt er informantene våre av den oppfatning at KOGene kommer frem til vurderinger som er i tråd med deres oppfatning av egnet reaksjonsform.

7.3 Arbeidet frem mot en ungdomsplan

Når konfliktrådet mottar en sak om ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging starter forberedelsene frem mot ungdomsstormøte.¹³ Ungdomskoordinatoren må kartlegge hva som kan være hensiktsmessige tiltak i ungdomsplanen og hvem som kan sitte i oppfølgingsteamet. Selv om det er et mål å komme raskt i gang med reaksjonene, kan forarbeidene ta noen tid.

Før ungdomskoordinatoren kommer i kontakt med ungdommene har mange av ungdommene allerede vært i kontakt med flere instanser. De har vært i kontakt med politi og påtalemyndighet i forbindelse med pågrepelse og siktelse, potensielt friomsorgen i forbindelse med PUM og domstolen om de har fått straffen idømt og ikke ilagt av påtalemyndigheten. I tillegg har mange vært i kontakt med flere deler av hjelpeapparatet tidligere. Ungdomskoordinatorene må derfor bruke tid på både å forklare sin rolle, og på å bli kjent med ungdommen. Videre må ungdomskoordinatoren finne egnede tiltak å ha med i ungdomsplanen og få på plass et oppfølgingsteam.

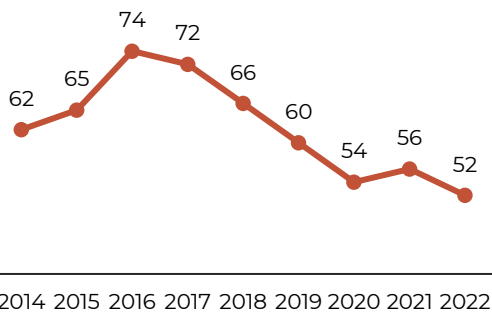
For konfliktrådet er det ikke i loven angitt et antall dager de kan bruke fra de mottar saken og til straffegjennomføringen er i gang, men i tildelingsbrevet har de fra 2024 hatt et resultatkrav på 50

¹³ Ungdomsplanmøte fra 1. september 2024

dager (median). Kravet var på 55 dager fra 2020 og 60 dager før det.

Konfliktrådet har arbeidet med å redusere tid fra mottak av sak til signert ungdomsplan, og ser ut til å ha lyktes med det. I 2022 tok det i gjennomsnitt 52 dager, noe som er det laveste siden reaksjonene ble opprettet.

Figur 7-4: Median antall dager fra mottatt sak til signert ungdomsplan (2014-2022)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad: Utvalget er alle saker med ungdomsreaksjoner, i perioden 2014- 2022.

7.3.1 Kontakt med ungdommene

Konfliktrådets retningslinjer for utformingen av ungdomsplanen viser til barnekonvensjonen artikkel 3 og Grunnloven § 104 andre ledd, som slår fast at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger og avgjørelser som berører barn. Dette gjelder også ved utformingen av ungdomsplanen og i sammensetningen av oppfølgingsteamet (Konfliktrådet, 2024d).

Kunnskap om ungdommens behov og utfordringer, samt dens beskyttelses- og risikofaktorer er nødvendig for å utforme en ungdomsplan som hensyntar barnets beste, samtidig som den ivaretar formålet med straffen. Ved mottak av saken må derfor ungdomskoordinatoren sette seg inn i informasjonen som følger saken. Det er i dette arbeidet en PUM kan komme til nytte for ungdomskoordinatoren, ref. kapittel 7.2.3. Videre er noe av det første ungdomskoordinatoren gjør å etablere kontakt med ungdommen og verge. I henhold til retningslinjene skal det gjennomføres et informasjons- og kartleggingsmøte med ungdommen og verge, og formålet med denne første kontakten er å kartlegge hvem ungdommene har rundt seg, og hva de har behov for.

I praksis beskriver flere av våre informanter at det kan være krevende å få kartlagt ungdommens situasjon og behov. Ungdomskoordinatoren får ikke nødvendigvis innsikt i alt om forholdene

hjemme hos ungdommene, og flere av ungdomskoordinatoren opplever at sakene har blitt mer komplekse over tid. Som flere av ungdomskoordinatoren beskriver, er gjerne ungdommene de arbeider med del av en lokal gjeng eller gruppering, og de kan være både gjerningsperson og fornærmet på samme tid. Gjeng/grupperingsproblematikken er ikke avgrenset til storbyene, men virker å finnes over hele landet. Innlandet forteller for eksempel om grupperinger med et større geografisk nedslagsfelt enn tidligere.

Det blir av ungdomskoordinatoren trukket frem som viktig at ungdommene er med og ser behovet selv, og at de får et eierskap til ungdomsplanen. Samtidig kan også det å motivere ungdom til bruk av tiltak være krevende. Flere forteller om «tiltakstrøtte» ungdommer. I mange tilfeller har ungdommene allerede en historikk med for eksempel barnevern og BUP, noe som bekreftes av kjennetegn vist i kapittel 4.

Til tross for opplevelsen av «tiltakstrøtte» ungdom, er det få som trekker samtykket sitt under forarbeidene til ungdomsstormøte. Av de som ble idømt ungdomsstraff eller ilagt ungdomsoppfølging i perioden 2020-2024 var det 3,5 prosent som trakk samtykket før ungdomsplan og 1,6 prosent som trakk det i etterkant.

7.3.2 Identifisere tiltak til ungdomsplan

Med utgangspunkt i ungdommens behov og hvem de har rundt seg vil ungdomskoordinatoren etter møte med ungdommen ferdigstille arbeidet med å finne aktuelle tiltak som kan inngå i ungdomsplanen, samt aktuelle personer som kan delta i oppfølgingsteamet.

For perioden som datamaterialet dekker stod det i konfliktrådslovens § 25 at ungdomsplanen blant annet kan gå ut på at domfelte eller siktede skal:

- yte ikke-økonomisk kompensasjon til den som er påført en skade, et tap eller en annen krenkelse
- delta i kriminalitetsforebyggende programmer eller andre tilsvarende tiltak
- utføre samfunnsnyttige oppgaver
- overholde bestemmelser om oppholdssted, arbeid eller opplæring
- møte for politiet eller kriminalomsorgen
- avstå fra å bruke alkohol og andre berusende eller bedøvende midler og avgjøre nødvendige rusprøver etter helsepersonelloven § 12 tredje ledd
- overholde bestemmelser om innetid
- unngå kontakt med bestemte personer

Med de nye lovendringene fra 1. september 2024 er det presisert at målsettingen med tiltakene er å bidra til å forebygge ny kriminalitet, og listen over mulige tiltak er utvidet (Konfliktrådsloven § 25).

I prosessen med å identifisere og etablere tiltak skal ungdomskoordinatoren gjøre en konkret vurdering av hva som samlet sett anses å være til det beste for ungdommen. Som beskrevet i konfliktrådets retningslinjer kan dette i enkelte tilfeller være noe annet enn det ungdommen ønsker seg. Det heter videre i retningslinjene at *tiltakene må være rettet inn mot å minimere risikofaktorer og maksimere beskyttelsesfaktorer*. Risikofaktorer er en fellesbetegnelse brukt om forhold som øker faren for at personer utvikler problemer. Tilsvarende brukes beskyttelsesfaktorer om forhold som demper faren for å utvikle problemer når risikofaktorer er til stede (Konfliktrådet, 2024f).

Konfliktrådene har ikke egne tiltak utover å legge til rette for gjenopprettende prosess. De er derfor, som påpekt i Justis- og beredskapsdepartementet (2023), avhengige av at offentlige velferdstjenester og andre forplikter seg til å levere tiltak inn i straffegjennomføringen.

Tilgangen på relevante tiltak og behandlingstilbud har lenge blitt sett på som et problem for gjennom-

føringen av ungdomsreaksjonene. Utfordringene ble senest drøftet i rapporten til en tverrfaglig arbeidsgruppe ledet av Konfliktrådet, som i 2023 undersøkte samarbeid og deltakelse fra velferdstjenestene i ungdomsreaksjonene. Rapporten viser til flere tidligere utredninger som peker på manglende tiltak som et problem, og arbeidet med rapporten har særlig avdekket mangler i tiltak knyttet til psykiske helse, vold og rus samt tiltak for å forebygge skadelig seksuell atferd. Det ble videre vurdert å være geografiske ulikheter i tilgangen på kunnskapsbasert hjelp og kompetanse (Sekretariatet for konfliktrådene; Helsedirektoratet; Bufdir, 2023).

Med dette som bakteppe presenterer vi i det videre vurderinger som har kommet frem under intervjuene om tilgang på tiltak. Konfliktrådslovens § 25 gir som vist innledningsvis en detaljert oversikt over hva ungdomsplanen kan gå ut på. Slik ungdomskoordinatoren beskriver sitt operative arbeid, er det imidlertid tre hovedkategorier av tiltak det snakkes mer om enn andre. Den første kategorien er tiltak som adresserer de underliggende årsakene til lovbruddet, den andre kategorien er tiltak på dagtid og den tredje er lystbetont aktivitet. Oppmerksomheten i det videre er rettet mot arbeidet med å få på plass tiltak innenfor de tre kategoriene.

Figur 7-5: Eksempel på en ungdomsplan*

Office on the web Frame

UNGDOMSPLAN FOR HENRIK

DEL 1 – OVERSIKT

I ungdomsstraffen skal jeg følge opp disse tiltakene	
Tiltak 1	gå på skole
Tiltak 2	ha samtaler på BUP
Tiltak 3	snakke med politibetjent Marte Lillekroken
Tiltak 4	ikke ruse meg på ulovlige rusmidler, ta rustester og ha samtaler med ruskonsulenten
Tiltak 5	trene fotball
Tiltak 6	være hjemme senest kl. 22.00 på hverdager og kl. 23.30 i helgene

Kilde: Sekretariatet for konfliktrådene¹⁴

Merknad: Bildet er forsiden som skal være enkel for ungdommen å forholde seg til. Hvert tiltak er beskrevet i mer detaljer i planen, med nærmere beskrivelse av hva ungdommen skal gjøre, formål, hvem som har ansvar med mer.

Tiltak som adresserer underliggende årsaker til lovbruddet

En stor del av de som gjennomfører en ungdomsreaksjon har begått et voldslovbrudd (Se Figur 3-10). Videre er rus og skadelig seksuell atferd

utfordringer som flere av ungdommene har, og ungdomskoordinatoren kan fortelle at mange sliter med psykisk uheld.

Eksempler på tiltak som kan rettes inn mot ungdommene er samtaler med BUP, deltakelse på

¹⁴ <https://konfliktraadet.no/ungdom/hva-er-ungdomsstraff/ungdomsplanen-ungdomsoppfolging/>

sinnemestringskurs, deltakelse i programmer for å motvirke skadelig seksuell atferd eller ulike typer mer eller mindre spesialiserte tiltak for å bli rusfri.

For ungdomskoordinatorene er det en utfordring at de ikke alltid har oversikt over tilgjengelige tiltak. SLT-koordinatorene¹⁵ skal i utgangspunktet være de som har lokalkunnskap om tiltak i kommunene, men mange av dem har kun en liten stillingsbrøk til SLT-formål, ifølge en informant fra ett av konfliktrådene. I tillegg er det stor variasjon i hvor de er plassert organisatorisk i kommunen. Dette gjør at det er stor variasjon i hvilken innsikt SLT-koordinatorene kan formidle om tilgjengelige tiltak i kommunen.

Tiltak som retter seg mot rusproblemer trekkes frem som særlig vanskelige å få på plass av samtlige informanter, og utfordringene er sammensatte. I rapporten fra den tverrsektorielle arbeidsgruppen som vurderte velferdstjenestenes deltakelse under gjennomføringen av ungdomsreaksjonene står følgende om tiltak og samtykke:

Å ta et tiltak inn i ungdomsplanen forutsetter at den enkelte tjeneste både har vurdert at ytelsen bør gis ut fra faglige kriterier, og at det foreligger samtykke fra ungdommen som oppfyller samtykkekravene i den enkelte velferdstjenestes lovverk. Når ungdommen ikke samtykker til å starte opp et tiltak, så kan ikke tiltaket være en del av straffegjennomføringen (Sekretariatet for konfliktrådene; Helsedirektoratet; Bufdir, 2023, p. 14).

I tilfeller hvor ungdommen har et rusproblem den ikke vil erkjenne, og rusbruk ikke er en del av straffen, opplyser ungdomscoordinatorer at det er vanskelig å få ungdommens samtykke til rustiltak.

I tilfeller der ungdommen erkjenner å ha et rusproblem, er tilgjengelige tiltak begrenset. Flere informanter påpeker at rustilbudet er nærmest ikke-eksisterende for ungdom mellom 16 og 18 år. For de som kan være aktuelle for plass på institusjon, er både veien dit og ventetiden lang. Et av konfliktrådene sier motivasjon vektet tungt i hjelpeapparatet, og at ungdommen gjerne må møte på poliklinikk i flere måneder før de eventuelt kan få plass på døgnbehandling. Dette rekker man sjelden under tiden U18-reaksjonene varer.

Tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) blir gjerne koblet på, men rustiltakene virker ofte å ende med kontakt med ruskonsulenter eller tiltak som Hasjavvenningsprogrammet (HAP) i Oslo. En informant nevner også Rus Og Psykisk helse (ROP)

team som et alternativ, men kapasiteten deres hevdes å være begrenset. Bare unntaksvis lykkes man med å gjennomføre avrusning på barnevernsinstitusjon, men dette har god effekt når det gjennomføres, sier én av informantene våre. En annen informant trekker frem ungdomsenhetene til kriminalomsorgen som et egnet sted å gjøre ungdom rusfri, og ser positivt på lovendringene som nå åpner for å kombinere ubetinget fengsel med ungdomsstraff i straffegjennomføringen.

I tillegg til rus er det flere som synes å merke en økning i psykisk uhelse blant ungdommene. Samtidig blir det også sagt at det ikke alltid er behandling hos BUP/PHBU eller DPS som er løsningen for ungdommene. En informant fra ett av konfliktrådene sier tiltakene ser fine ut på papiret, men at de ikke fungerer for ungdom som sliter med å møte opp. De mister plassen sin.

«BUP er ikke aktuelt for disse gutta. Det handler mer om å koble på personer enn å få dem inn i systemet.»

Et annet konfliktråd sier BUP fungerer bra for noen, og at reaksjonen er en «snarvei» inn i BUP. Problemet med BUP, slik de ser det, er derfor ikke tilgjengeligheten, men at ungdommene ikke ønsker å bruke dem. Ungdommene vil heller snakke med ungdomskontakt eller miljøterapeut, hevder en av informantene.

Når det gjelder skadelig seksuell atferd, spriker tilbakemeldingene på hvordan tilgangen er på tiltak. Mens en representant for ett konfliktråd sier dette er krevende, sier en representant for et annet at det er enklere å finne tiltak til en som har begått et seksuallovbrudd enn en som har mer komplekse utfordringer.

Vold er lovbruddet som flest av personer idømt ungdomsreaksjoner har begått. Noen konfliktråd hevder det finnes gode tiltak mot vold, noen savner sinnemestringskurs i sitt nærområde, mens andre savner andre typer tiltak for ungdom som begår vold. De som etterlyser andre typer tiltak påpeker at manglende kontroll på sinne ikke er problemet til mange av de som begår vold. Disse informantene forteller om ungdom som er en del av miljøer hvor vold ikke blir sett på som et problem, men som status. Enkelte informanter hevder da å ha god erfaring med å koble på politiet for å forklare konsekvenser, men det stilles spørsmål ved relevansen til for eksempel sinnemestringskurs i

¹⁵ SLT står for Samordning av Lokale rus og kriminalitetsforebyggende Tiltak.

disse tilfellene. Disse informantenes fortellinger ligner observasjoner som Nordlandsforskning gjorde i sin følgeevaluering av ungdomsreaksjonene. Om sinnemestring forteller en informant fra friomsorgen:

«Det kreves langt motivasjonsarbeid før de [ungdommene] er klare for et slikt tilbud. Og med vold – det er ikke alltid at det hjelper med sinnemestring. Noen ungdommer har hele identiteten sin knyttet til vold med belønning som ligger i det – det blir et mål. Sinnemestring må være for dem som ønsker å arbeide med – å få hjelp til sitt sinneproblem. De må motiveres kanskje ett år.»

Andrews & Eide (2019, p. 113).

Tiltak på dagtid

Å finne meningsfull aktivitet på dagtid for ungdom der skole ikke er et alternativ, trekker samtlige konfliktråd frem som krevende. Ett av konfliktrådene etterlyser dagtilbud til ungdommer som ikke mestrer skole, og alle konfliktråd påpeker problematikken med at dagtilbud, som for eksempel NAVs praksisplasser, ofte er ubetalte, ettersom de fleste ungdommer ikke ønsker å delta i ubetalte jobber.

Skal ungdom avstå fra kriminalitet må et lovlydig liv fremstå som mer attraktivt enn alternativet. Som omtalt tidligere er ungdommer som gjennomfører en ungdomsstraff gjerne en del av et kriminelt miljø, og mange har erfaring med å tjene penger gjennom salg av narkotika. Noen har også gjeld som må betales. Et poeng som flere av våre informanter trekker frem er at det å måtte arbeide gratis ikke gir disse ungdommene nødvendig motivasjon til et liv uten kriminalitet.

Lystbetont aktivitet

Ungdomskoordinatorene forteller at de gjerne leter etter lystbetonte aktiviteter å legge inn i ungdomsplanen, og idrettsaktiviteter er ofte et ønsket alternativ. Idretten kan være en arena hvor ungdommene opplever mestring, og gir en mulighet til å koble på positive miljøer. Økonomi kan i denne sammenheng være en utfordring.

¹⁶ https://konfliktraadet.no/wp-content/uploads/2021/04/Informasjonshefte_U18_norsk_w eb.pdf

Ungdommene kommer gjerne fra hjem med begrensede økonomiske ressurser, og konfliktrådet har ikke budsjetter til å finansiere aktivitet. Mange idrettslag har ordninger som gjør det mulig for ungdom fra lavinntektsfamilier å delta, men for noen aktiviteter kan likevel økonomi være en barriere.

Variasjon i tilgang på tiltak

Tilgangen på relevante tiltak og behandlingstilbud har blitt sett på som et problem for gjennomføringen av ungdomsreaksjonene, og studier har funnet indikasjoner på regionale variasjoner i tilgangen på tiltak (Sekretariatet for konfliktrådene; Helsedirektoratet; Bufdir, 2023).

Informasjon vi har fått fra intervjuene synes å bekrefte at det er regionale variasjoner i type tiltak og tilbud som er tilgjengelig. Som et lite, men illustrerende eksempel, viser ungdomskoordinatorene i Troms og Finnmark til kontrasten mellom Tromsø, hvor kommunen har eget sosialmedisinsk senter hvor både rustester og russamtaler er gratis, og øvrige kommuner, hvor ungdommene må innom fastlegen og kjøpe testen.

Utfordringen er at det mangler strukturerte data på tiltakene i ungdomsplanen. I forbindelse med den tverrsektorielle arbeidsgruppens arbeid ble det utarbeidet en oversikt over tiltak i 41 ungdomsplaner. Denne viste store variasjoner i hvilke tjenester som deltar i oppfølgingsteam, og at spesialiserte tiltak i liten grad inngikk i ungdomsplanene (Sekretariatet for konfliktrådene; Helsedirektoratet; Bufdir, 2023, p. 18). Vi har likevel ikke grunnlag for å fastslå med sikkerhet hvordan tilgangen på tiltak varierer mellom regioner.

7.3.3 Identifisere ressurspersoner til oppfølgingsteam

Oppfølgingsteamet har ansvaret for å gjennomføre tiltakene fastsatt i ungdomsplanen. Teamet ledes av ungdomskoordinatoren og består ellers av ungdommen og dens verger, samt andre som har oppgaver i forbindelse med gjennomføringen av ungdomsplanen. Ungdomskoordinatoren kan også anmode andre med tilknytning til ungdommen om å delta (Konfliktrådsloven § 26). Dette vil typisk være personer som har betydning i livet til ungdommene, som en trener, nabo eller god familievenn.¹⁶

Ungdomsreaksjonene kan være en anledning til å bytte ut folk i hjelpeapparatet rundt ungdommen og på dette måten få en ny start for «tiltakstrøtte» ungdom. Suksesskriteriet for å få dette til, ifølge

informantene, er ikke institusjonene deltakerne representerer, men deres engasjement for ungdommen, og deres vilje til å følge opp ungdommen over tid.

Betydningen av gode ressurspersoner rundt ungdommene trekkes frem i flere utredninger. Den tverrsektorielle arbeidsgruppen Sfk ledet skriver i sin rapport at:

Alle vi har snakket med trekker frem viktigheten av å få ha med personer som de har en relasjon til. Det relasjonelle har både vært knyttet til å ha foreldre med, men også tillitspersoner i enten skole, politiet eller fra fritidsarena. Ungdomsadministrator trekkes også frem som en viktig støtteperson og tillitsperson. (Sekretariatet for konfliktrådene; Helsedirektoratet; Bufdir, 2023, p. 11)

Et annet eksempel er hentet fra Velferdsforskningsinstituttet NOVA og By- og regionforskningsinstituttet NIBRs følgeforskning og evaluering av innsatsen som regjeringen i perioden 2019–2023 hadde mot barn som har begått lovbrudd i Oslo. Tiltakene skulle styrke samarbeidet mellom barnevernet og det lokale politiet og var rettet mot barn i alderen 12 til 15 år. Evalueringen fant at oppsøkende sosialt arbeid og tillitsskapende relasjonsarbeid av personer med lokal tilknytning er avgjørende forutsetninger for vellykket forebygging av ungdomskriminalitet (Lid, et al., 2022).

Den avgjørende rollen som gode ressurspersoner spiller gjør at det ikke er én-til-én forhold mellom menyen av tiltak som er tilgjengelig fra velferdstjenestene, og kvaliteten på oppfølgingen av ungdommene. Mangel på ressurspersoner blir av flere informanter trukket frem som en like stor utfordring som mangelen på tiltak. På spørsmål om hva de ville hatt om de kunne ønske seg et drømmetiltak svarer ungdomskoordinatorene fra et av konfliktrådene:

«En blanding mellom miljøarbeider og et dagtilbud. En som fulgte tett opp til jobb, fungerer som en los, tåler et røft språk og en røff fungering»

Ungdomskoordinatorene utdyper svaret ved å vise til at oppfølgingsbehovet for mange av ungdommene er stort. Med manglende lese- og skriveferdigheter trenger de gjerne en oppsøkende person som kan veilede, sjekke e-post, med mer. Dette må være en person ungdommene stoler på.

Når det gjelder den faktiske tilgangen på ressurspersoner, både hos de som har ansvar for tiltak i ungdomsplanen, og blant personer som har betydning i livet til ungdommene, virker denne å variere. Vi har blant annet hørt fra ungdomscoordinatorer som sier de må arbeide minst like mye for å motivere oppfølgingsteamet til å bidra, som ungdommen. En informant fra ett av konfliktrådene forteller om mye tid brukt på å følge opp personer fra hjelpeapparatet som ikke dukker opp.

På samme måte som for tilgangen på tiltak, mangler data på om ungdommene som gjennomfører en ungdomsreaksjon har gode ressurspersoner som kan følge dem opp. Dette er naturligvis krevende å måle, men i kapittel 10 diskuteres hvordan det kan samles bedre data om faktorer som antas å ha avgjørende betydning for ungdomsreaksjonenes suksess.

7.4 Gjennomføring av straffen

I perioden som dataene våre dekker var det ungdomsstormøtet som markerte starten på løpetiden for ungdomsreaksjonene. Ungdomsstormøte ble ledet av ungdomskoordinatoren, som ifølge loven skulle sikre at alle relevante aktører var representert. Eksempler på relevante aktører som ble trukket frem i lovteksten var representanter fra kriminalomsorgen, skole, barnevernstjeneste, helse- og omsorgstjenesten eller andre med tilknytning til domfelte siktede, fornærmede eller til saken.

Ungdomsstormøte bestod av to deler, en gjenopprettende del hvor ungdommen som har brutt loven, skal møte de(n) som er berørt av lovbruddet, gitt at de(n) det gjelder samtykker til dette, og en del hvor ungdomsplanen utformes og signeres (Andrews & Eide, 2019, p. 64).

Nordlandsforskning fant i sin følgeevaluering av ungdomsreaksjonene fra 2019 at kravet om at straffereaksjonen skal starte med et ungdomsstormøte og at det er ungdomsstormøtet som skal utarbeide ungdomsplanen, kan ha forsinket oppstarten av straffegjennomføringen. Videre fant Nordlandsforskning at praksisen for hvordan stormøtets to deler ble gjennomført varierte. Om fornærmede samtykket til et gjenopprettende møte kunne dette komme på et senere tidspunkt enn møtet der planen ble signert. Videre var gjerne hovedtrekkene i ungdomsplanen fastsatt før den ble signert på møtet (Andrews & Eide, 2019, p. 65).

Med lovendringene som trådte i kraft 1. september 2024 er ungdomsstormøte erstattet av et ungdomsplanmøte. Fornærmede er ikke lenger nevnt blant aktuelle deltakere i møtet. En ny § 24a presiserer i stedet viktigheten av gjenopprettende

prosess med fornærmede, samt annen gjenopprettende prosess og relasjonsbygging (Konfliktrådsloven § 24a).

Videre åpner lovteksten for større fleksibilitet i tilpasningen av tiltak. I lovparagrafen som omhandler ungdomsplanen heter det nå at:

Ungdomskoordinatoren kan endre fastsatte tiltak, forutsatt at det nye tiltaket er bedre egnet til å ivareta ungdommens behov, og at ungdomsplanen etter endringen er av tilsvarende eller lavere omfang og intensitet (Konfliktrådsloven § 25).

Det var også før lovendringene anledning til å endre på ungdomsplanen, men det var ikke lovregulert. Vårt datamateriale stammer fra før lovendringene, og ungdomscoordinatorer vi snakket med var opptatt av å kunne avpasse tiltak underveis. For eksempel vises det til planer hvor psykisk helsevern fases inn på sikt, men hvor oppmerksomheten i starten er rettet mot tiltak som gir mestring.

7.4.1 Deltakere i oppfølgingsteam

Det finnes en rekke typer tiltak som kan legges inn i ungdomsplanene, men ingen samlet oversikt over hvilke tiltak som ungdommene faktisk får. Det finnes imidlertid data på deltakere i oppfølgingsteamet, noe som kan gi en indikasjon både på type tiltak og på hvilke ressurspersoner ungdommene har rundt seg.

Figur 7-6 viser andelen av saker i perioden 2020-24 hvor ulike aktører har inngått i oppfølgingsteamet. Deler av innholdet i dataene må imidlertid tolkes med varsomhet. Politiet og kriminalomsorgen er obligatoriske deltakere i oppfølgingsteam ved gjennomføring av ungdomsstraff, men deres andeler er likevel lavere enn 100 prosent. Dette skyldes trolig manglende oppføringer i registrene.

Videre skal også ungdommen og dens verge delta i oppfølgingsteamet, men heller ikke disse andelene er 100 prosent saksstatistikken. Noe av dette kan trolig forklares med at verge ikke er nødt til å delta i tilfeller hvor ungdommen er over 18 år.

Selv om dataene kan være noe mangelfulle, antas de likevel å gi en god indikasjon på ulike aktørers grad av deltakelse i de to reaksjonene. Deltakelsen fra skole og barnevern er høyere for ungdomsoppfølging, mens psykolog/helse deltar oftere i oppfølgingsteam ved ungdomsstraff. Dette harmonerer med beskrivelsen av kjennetegn ved de domfelte i kapittel 3, som viser at personer med ungdomsstraff i gjennomsnitt har større utfordringer enn personer med ungdomsoppfølging. Videre viser tallene at det er relativt få som har med ressurspersoner utenfor familien.

Viktigheten av aktivitet på dagtid ble diskutert i kapittel 7.3, og i Sfks retningslinjer står det at ungdomsplanen normalt bør inneholde én eller flere aktiviteter som innebærer en form for dagtilbud. Skole er med i omtrent halvparten av oppfølgingsteam knyttet til ungdomsreaksjoner, mens tilstedeværelsen ellers fra skole, jobb eller NAV er begrenset. Dette trenger likevel ikke bety at ungdommen ikke går på skole, eller ikke har andre tilbud på dagtid. Ungdomscoordinatorer vi har snakket med forteller at ungdom ikke alltid ønsker å blande inn skole og/eller jobb i straffegjennomføringen.

Det er ikke et mål med flest mulig deltakere i oppfølgingsteamet, hevder flere. En informant argumenterer for at tre til fire er det optimale antallet deltakere. I datamaterialet vi har tilgjengelig finner vi i gjennomsnitt 3,4 deltakere i oppfølgingsteam knyttet til ungdomsstraff og 2,8 i team knyttet til ungdomsoppfølging. Tallet inkluderer ikke ungdomscoordinator og ungdommen selv.

Figur 7-6: Deltakere i oppfølgingsteam, gjennomsnitt for årene 2020- september 2024

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene.

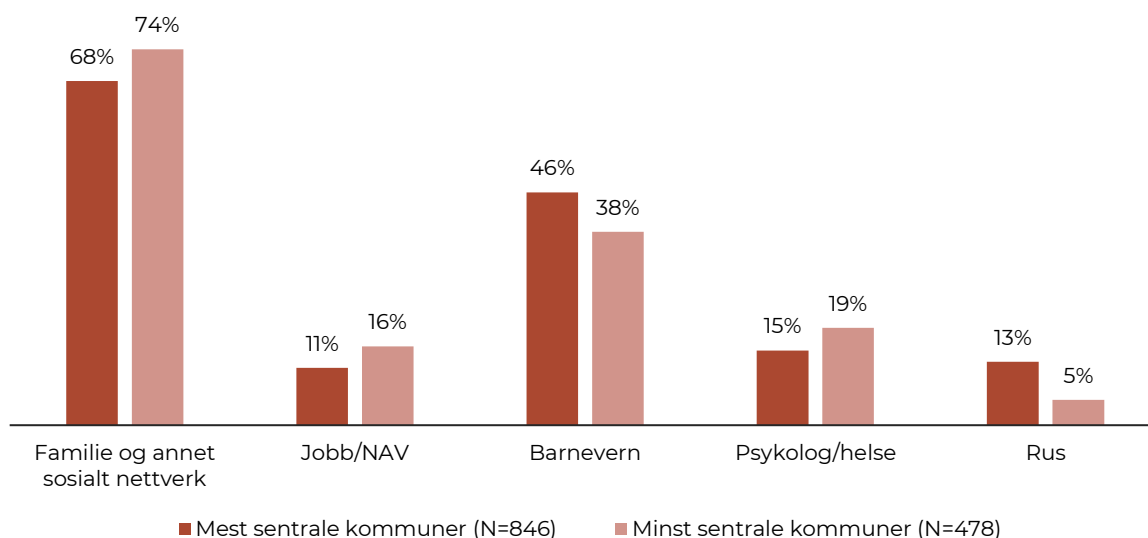
Merknad: Utvalg består av saker opprettet fra 2020 – september 2024. Kategorien «Annet» inkluderer blant annet ulike lokale kriminalitetsforebyggende tiltak.

Antall deltakere i oppfølgingsteam for de som har ungdomsstraff varierer fra 4,4 i Møre og Romsdal til 2,9 i Innlandet. Antall deltakere i team for de som har ungdomsoppfølging varierer fra 3,9 i Møre og Romsdal til 2,6 i Oslo. Også sammensetningen av oppfølgingsteamene varierer mellom konfliktrådene. Når det gjelder øvrige regionale variasjoner tyder tilbakemeldinger fra ungdomscoordinatorer på at det er lettere å mobilisere et nettverk rundt ungdommene på «bygda», mens mer spesialiserte tiltak, for eksempel knyttet til psykolog/helse og rus er enklere å få etablert i byene. Tallene på deltakere synes delvis å bekrefte det ungdoms-

koordinatorer forteller. Som vist i Figur 7-7 er familie og nettverk er til stede i en større del av teamene i de minst sentrale kommunene, mens rus har et større innslag i byene. Tall som står i kontrast til hva ungdomscoordinatorer forteller er at antatt spesialiserte tiltak som psykolog/helse er mer til stede i oppfølgingsteam i de mindre sentrale kommunene.

Selv om tallene gir interessante indikasjoner, må de tolkes med varsomhet. Forskjellene i andeler er ikke veldig store, og tallene er ikke korrigert for type lovbrudd som er begått.

Figur 7-7: Deltakere i oppfølgingsteam for ungdomsoppfølging, gjennomsnitt for årene 2020-september 2024

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB. **Merknad:** Utvalget består av saker med ungdomsoppfølging i perioden 2020-september 2024, fordelt på kommunesentralitet. Sentralitet er definert ut ifra SSBs sentralitetsindeks. Familie og annet sosialt nettverk består av underkategoriene annen familie, annet sosialt nettverk og foreldre/annen verge.

7.4.2 Gjenopprettende møter

Ungdomsreaksjonene er basert på tverrfaglig oppfølging og gjenopprettende prosess. Et møte mellom ungdommen som har begått en kriminell handling og fornærmede er en viktig del av den gjenopprettende prosessen, så fremt fornærmede ønsker et slikt møte. For perioden som data-materialet dekker, var et gjenopprettende møte med fornærmet tenkt som en del av det innledende ungdomstormøte. Det var imidlertid rom for også å gjennomføre møtet på et senere tidspunkt i straffegjennomføringen.

I perioden 2020-2024 ble det gjennomført et gjenopprettende møte med fornærmet i 20 prosent av ungdomsstraffene og 27 prosent av ungdomsoppfølgingen (Se Figur 7-8).

Hovedårsaken til at gjenopprettende møter ikke kommer på plass er ifølge ungdomskoordinatorne at den fornærmede ikke ønsker å stille. Når fornærmede ikke ønsker å stille til et gjenopprettende møte, forteller ungdomskoordinatorer at de finner andre måter å anvende gjenopprettende prosess i straffegjennomføringen. Et eksempel flere viser til er refleksjonssamtaler med ungdommen, hvor de går gjennom mange av de samme spørsmålene som i et gjenopprettende møte, og hvor ungdommen i etterkant gjerne skriver et brev til fornærmede.

Videre kan det være andre aktører som er berørt av lovbruddet eller andre personer som ungdommene

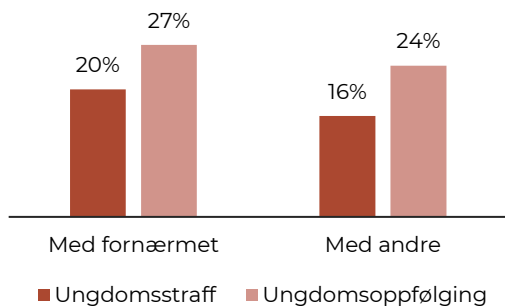
har en utfordrende relasjon til. Et alternativ og/eller et supplement til gjennomføring av et gjenopprettende møte med fornærmet er derfor å gjennomføre et gjenopprettende møte med andre. I perioden 2020-2024 ble gjenopprettende møter med andre gjennomført i 16 prosent av ungdomsstraffene og 24 prosent av ungdomsoppfølgingene.

Det er meklerne i konfliktrådet og ikke ungdomskoordinatorne som gjennomfører de gjenopprettende møtene. Ikke alle meklere vi har intervjuet har gjennomført mekling i ungdomsreaksjoner, men de som har snakker positivt om møtene, og forteller at partene har kunnet snakke godt sammen. Samtidig nevner både meklere og ungdomskoordinatorer eksempler på tilfeller hvor møtene ikke har vært positive for de fornærmede. For fornærmede kan det være krevende å se at gjerningspersonen følges opp av et team, mens de som fornærmede ikke får noen spesiell oppfølging utover møtet. Videre er en del gjerningspersoner også selv fornærmet i andre saker, og det kan være utfordrende å be om unnskyldning når man selv venter på en unnskyldning.

Som med andre kjennetegn ved prosessene, finner vi geografiske variasjoner, uten at vi har kjennskap til hva som driver forskjellene. I ungdomsoppfølging ble det for eksempel gjennomført gjenopprettende møte med fornærmet i 64 prosent av sakene i Finnmark, mens tilsvarende andel var 17 prosent i Øst. For ungdomsstraff er imidlertid antallet observasjoner lavt i mange av konfliktrådene. Oslo

har det klart største volumet av ungdomsstraffsaker og også den høyeste andel gjennomførte gjenopprettende møter med 26 prosent.

Figur 7-8: Andel saker med gjenopprettende møte (2020-september 2024)

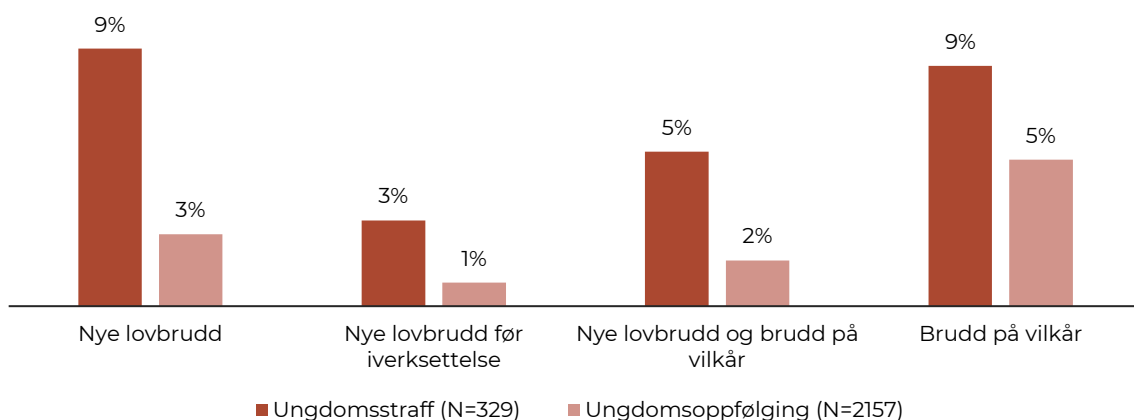
Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. Merknad: Utvalget består av avsluttede saker med ungdomsoppfølging og ungdomsstraff opprettet i perioden 2020-september 2024. Med fornærmet: Ungdomsstraff N=304, ungdomsoppfølging N=1989. Med andre: Ungdomsstraff N=239, ungdomsoppfølging N=1913.

7.4.3 Ferdigstillelse/brudd

Av personer som ble dømt til ungdomsstraff i perioden 2020 til 2024, fullførte 69 prosent straffgjennomføringen. Tilsvarende var det 81 prosent som fullførte ungdomsoppfølgingen. De som ikke fullfører straffen har enten trukket samtykket sitt, begått nye lovbrudd eller brutt vilkårene på måter som har ledet til brudd, eller begge deler. Fordelingen av de ulike former for brudd er vist i Figur 7-9.

Ungdomskoordinaorenes håndtering av brudd har også vært et tema i intervjuene. Ungdomsplanen

Figur 7-9: Årsaker til brudd, andel av alle saker (2020-2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene Merknad: Utvalget består av avsluttede saker med ungdomsoppfølging og ungdomsstraff opprettet i perioden 2020-september 2024.

regulerer store deler av ungdommenes hverdag, og ungdomskoordinaorene er opptatt av å kunne utnytte fleksibiliteten som finnes i lovverket, der valg av reaksjon ses opp mot alvoret i vilkårsbruddet.

Fleksibilitet er nødvendig sies det, da det nærmest kan forventes at ungdommene «snubler litt» på veien. Det virker å være en gjengs oppfatning blant ungdomskoordinaorene at det sitter langt inne å avbryte straffgjennomføringen, særlig for ungdomsoppfølging.

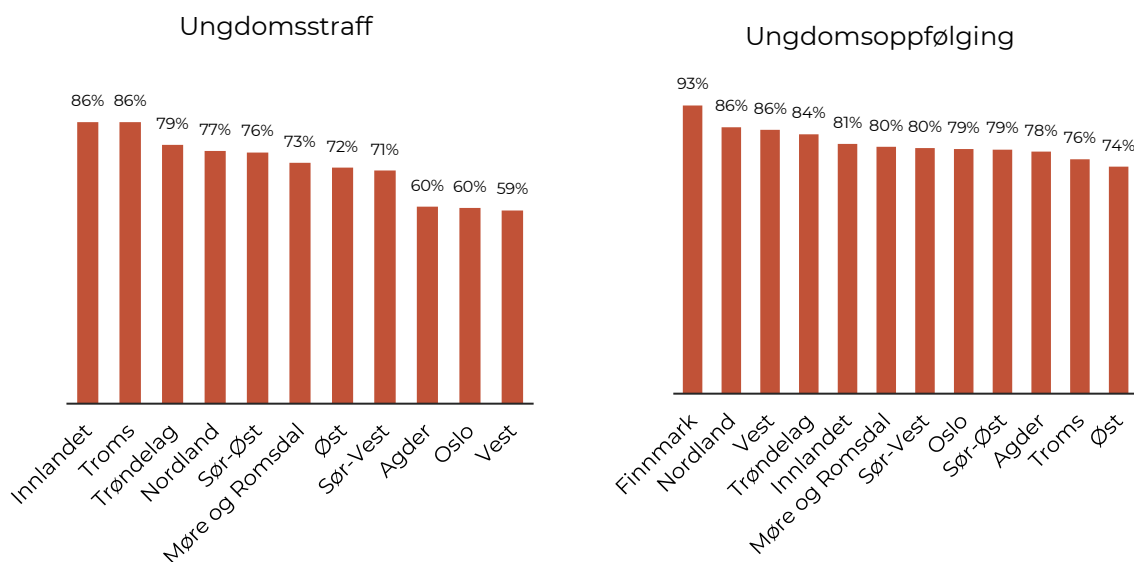
I perioden som denne utredningen dekker var fengsel alternativet for ungdomsstraff, mens påtale-unnlattelse eller bot gjerne var alternativene for ungdomsoppfølging. Lovendringen som trådte i kraft 1. september 2024 har gitt domstolen flere alternativer for håndtering av brudd under ungdomsstraff. I stedet for å bestemme at hele eller deler av den subsidiære fengselsstraffen skal fullbyrdes eller omgjøres til samfunnsstraff eller betinget fengsel kan domstolen fastsette elektronisk kontroll for å overholde vilkår om oppholdsforbud, oppholdspåbud eller kontaktforbud (Konfliktrådsloven § 31). For ungdomsoppfølging er bestemmelsene de samme.

For ungdommene oppleves ikke påtaleunnlattelse eller bot som straff på samme måte som ungdomsoppfølging, og ungdomskoordinaorer sier de får spørsmål fra ungdom som sier «Kan jeg bare bryte vilkårene uten å risikere noe?». Når ingen oppfølging av ungdommene i praksis er alternativet dersom ungdomsoppfølgingen avbrytes, er det ungdomskoordinaorer som mener at en delvis gjennomføring av ungdomsoppfølgingen er bedre for både ungdommene og samfunnet på sikt.

Andel saker som fullføres er ikke jevnt fordelt mellom konfliktrådene. Som vist i Figur 7-10 varierer den mellom 59 og 86 prosent for ungdomsstraff, og mellom 74 og 93 prosent for ungdomsoppfølging. Det er imidlertid liten grad av samvariasjon mellom

andel fullførte ungdomsstraffsaker og ungdomsoppfølgingssaker. Dette kan indikere at forskjellene i fullføringsgrad mer er resultater av hvilke saker konfliktrådene arbeider med enn måten de arbeider på.

Figur 7-10: Fullført straffegjennomføring, andel av alle saker fordelt på konfliktråd (2020-september 2024)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene. **Merknad:** Utvalget består av avsluttede saker med ungdomsoppfølging og ungdomsstraff opprettet i perioden 2020-september 2024. **Merknad ungdomsstraff:** Innlandet N=14, Troms N=7, Trøndelag N=33, Nordland N=13, Sør-Øst N=34, Møre og Romsdal N=15, Øst N=32, Sør-Vest N=31, Agder N=35, Oslo N=94, Vest N=17. **Merknad ungdomsoppfølging:** Innlandet N=158, Troms N=75, Trøndelag N=207, Nordland N=256, Sør-Øst N=187, Finnmark N=76, Møre og Romsdal N=80, Øst N=163, Sør-Vest N=295, Agder N=93, Oslo N=324, Vest N=242.

7.5 Oppsummert om bruk av ungdomsreaksjonene

Formålet med dette kapitlet har vært å beskrive hvordan ungdomsreaksjonene gjennomføres, samt hvordan både bruken og gjennomføringen av reaksjonene varierer mellom konfliktråd.

Både volumet av saker og fordelingen mellom ungdomsstraff og ungdomsoppfølging varierer mellom konfliktråd. I både Agder og Oslo er andelen ungdomsstraff på over 20 prosent, mens i Finnmark, Nordland og Vest er andelen mindre enn 10 prosent. Det er også variasjoner i type saker. Vold- og mishandling er typen lovbrudd som oftest ligger til grunn for reaksjonene, men i noen konfliktråd er denne andelen vesentlig høyere enn i andre.

Uavhengig av type lovbrudd, har ungdomsreaksjonene i perioden vi har studert bestått av gjennomføring av et ungdomsstormøte, utarbeidelse av en individuelt tilpasset ungdomsplan og oppfølging av planen.

En viktig del av ungdomsstormøtene har vært å legge til rette for et gjenopprettende møte mellom ungdommen og fornærmede. Det er likevel kun i et mindretall av sakene hvor et gjenopprettende møte med fornærmet har kommet på plass. I Oslo, som har den høyeste andelen gjennomførte møter mellom gjerningsperson og fornærmet i gjennomføring av ungdomsstraff, ble et gjenopprettende møte med fornærmet gjennomført i 26 prosent av sakene fra 2020 til 2024. Det finnes imidlertid andre metoder som ungdomskoordinatorene kan bruke for å legge til rette for gjenopprettende prosess. Gjenopprettende møter med andre enn de direkte fornærmede i sakene er et alternativ. På landsbasis ble dette gjennomført i 16 prosent av ungdomsstraffene og 24 prosent av ungdomsoppfølgingene i perioden 2020-2024.

Når det gjelder ungdomsplanen, skal denne bestå av ulike typer tiltak. Tidligere studier har problematisert tilgangen på tiltak, og informanter vi har snakket med fra konfliktrådene synes å bekrefte at det er variasjoner. Det er videre flere som trekker frem utfordringer med tilgang til rusbehandling og tilgang til meningsfulle aktiviteter på dagtid for

ungdom som står uten jobb og skole. Utfordringen for arbeidet med å kartlegge reaksjonene er at det ikke finnes strukturerte data om ungdomsplanenes innhold. Vi har derfor ikke kunnet fastslå om hypotesen om regionale variasjoner stemmer, samt hvilke typer tiltak det faktisk er størst mangel på.

Når det gjelder oppfølgingen av planen, ligger ansvaret hos oppfølgingsteamet. Teamet skal bestå av aktører med ansvar for tiltak i ungdomsplanen, samt eventuelle andre viktige personer for ungdommene. Ressurspersoner som kan følge opp ungdommene, også etter at straffegjennomføringen er fullført, trekkes av flere ungdoms-

koordinatorer frem som minst like viktig som tiltakene i ungdomsplanen. Imidlertid mangler vi data som gjør det mulig å si noe mer detaljert om hvor mange av ungdommene som har personer som kan følge dem opp, samt hvordan dette varierer geografisk.

Oppsummert tyder våre data på at det er regionale variasjoner i hvordan ungdomsreaksjonene brukes og gjennomføres. Foruten om det gjennomføres et gjenopprettende møte eller ikke er det likevel svært begrenset hvilke variasjoner som har latt seg kvantifisere.

8. Virkninger av ungdomsreaksjonene

Formålet med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging er å gi ungdom med oppfølgingsbehov bedre forutsetninger for å mestre et liv uten kriminalitet. I dette kapitlet ser vi nærmere på hva som antas å påvirke virkninger av reaksjonene, hva kvalitative og kvantitative data sier om virkninger, samt hvilke behov ungdomsreaksjonene fyller.

8.1 Mulige virkninger

Straff i Norge har som mål å ha både en allmennpreventiv og en individualpreventiv effekt. Som omtalt i Oslo Economics (2022), er de individualpreventive effektene av straff særlig viktig når lovbrøtteren er ung, ettersom straffen da vil kunne avverge eller dempe en videre kriminell karriere. Det er derfor en betydelig interesse for å forstå hvordan straff fungerer, og hvilke effekter ulike straffereaksjoner har på senere livsførsel. Dersom ulike straffereaksjoner har ulike konsekvenser for barn og unge senere i livet, er informasjon om dette viktig for å avhjelpe arbeidet med forebygging og rehabilitering av barn og unge som begår kriminelle handlinger.

Ungdomsreaksjonene, med vekt på gjenopprettende prosess og tett tverrfaglig oppfølging, er i første omgang ment å lede til positive virkninger for ungdommene, for fornærmede og for andre personer i ungdommens nettverk. Videre er det ønskelig at den oppfølgingen ungdommene gis, og de mulighetene de får til å gjenopprette relasjoner skal lede dem vekk fra et liv med kriminalitet.

I det videre rettes oppmerksomheten først mot hva registerdata kan si om hvordan reaksjonene virker på tilbakefall, samt på tilknytning til skole og arbeidsliv. Vi er da opptatt av å undersøke om

virkningene varierer med kjennetegn ved gjerningspersonene og ved måten reaksjonene gjennomføres. I tillegg undersøker vi om det ser ut til å være forskjeller i utfall mellom ungdom som mottar ungdomsreaksjoner og ungdom som mottar andre straffereaksjoner. Registerdata suppleres deretter med perspektiver fra både ansatte i konfliktrådene og ungdommene selv på hvilke virkninger som ungdomsreaksjonene leder til.

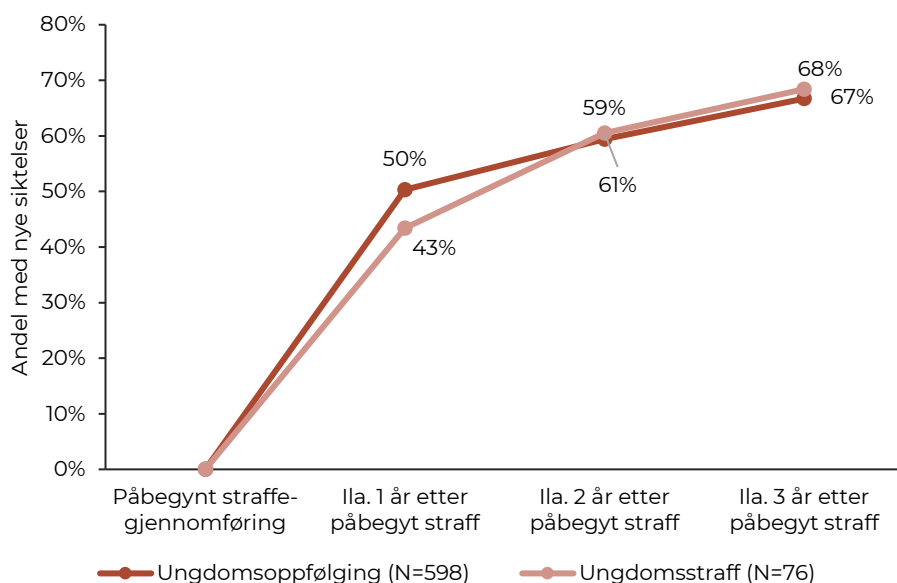
8.2 Tilbakefall til kriminalitet

Vårt primære mål på tilbakefall følger gjerningspersonene over en periode på tre år etter påbegynt straffegjennomføring, og som tilbakefall regnes en ny siktelse i henhold til SSBs definisjon av siktelse (Se kapittel 2.4.1). Med dataene vi har tilgjengelig kan vi identifisere ungdom som har fått en ungdomsreaksjon i data fra både konfliktrådene og SSB. Konfliktrådsdata gir bedre muligheter til å undersøke sammenhenger mellom tilbakefall og hvordan straffen er gjennomført, mens SSB-data muliggjør sammenligninger av tilbakefall mellom ulike straffereaksjoner. I det videre gis først en beskrivelse av ulike aspekter ved tilbakefall etter påbegynt ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, primært med bruk av konfliktrådsdata. Deretter gjøres det sammenligninger av tilbakefall mellom straffereaksjoner ved bruk av SSB-data.

8.2.1 Tilbakefall etter ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

På overordnet nivå er graden av tilbakefall i målgruppen høy. Av personer med en påbegynt ungdomsstraff eller en ungdomsoppfølging i år 2017 eller 2018 ble henholdsvis 67 og 68 prosent siktet for nye lovbrudd i løpet av den neste treårsperioden. Mellom 40 og 50 prosent ble siktet for et nytt lovbrudd allerede i løpet av det første året.

Figur 8-1: Andel med nye siktelser etter en påbegynt ungdomsreaksjon (2017-2018)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt ungdomsoppfølging og ungdomsstraff i perioden 2017-2018.

En svakhet ved datagrunnlaget er at det mangler informasjon om straffens lengde. Vi kan derfor ikke vite med sikkerhet om lovbruddene ungdommene siktes for er begått underveis i straffegjennomføringen eller etter gjennomført straff. Ungdomsoppfølging har varighet på inntil et år, og også ungdomsstraffene kan ha en varighet på et år eller mindre.¹⁷ Ser vi bort fra tilbakefall det første året, og avgrenser bildet til tilbakefall i perioden 12-36 måneder etter påbegynt straff, vil flertallet ha gjennomført straffen. Andelen med nye siktelser 12-36 måneder etter påbegynt straff er 48 prosent for ungdom som fikk ungdomsoppfølging i årene 2017

til 2018, mens den er 53 prosent for ungdom som mottok ungdomsstraff i samme periode.

Antall nye lovbrudd

I gjennomsnitt ble ungdom ilagt/idømt ungdomsoppfølging i 2017/18 siktet for 3,8 nye lovbrudd i løpet av tre år etter påbegynt straff. Tilsvarende tall for de som ble idømt ungdomsstraff var på 4,8. Antall nye lovbrudd er imidlertid ikke jevnt fordelt mellom ungdommene. Omtrent én av tre begår ikke nye registrerte lovbrudd i treårsperioden. Samtidig er det også en betydelig andel som begår en rekke nye kriminelle handlinger, målt som fem eller flere lovbrudd i figuren.

Tabell 8-1: Utfall etter påbegynt ungdomsreaksjon (2017-18)

	Ungdomsoppfølging	Ungdomsstraff
Antall begåtte lovbrudd ila 3 år etter påbegynt straff	3,8	4,8
Ingen nye lovbrudd ila 3 år etter påbegynt straff	33 %	32 %
Ett nytt lovbrudd ila 3 år etter påbegynt straff	16 %	15 %
To nye lovbrudd ila 3 år etter påbegynt straff i KR	12 %	17 %
Tre nye lovbrudd ila 3 år etter påbegynt straff	7 %	7 %
Fire nye lovbrudd ila 3 år etter påbegynt straff	7 %	4 %
Fem eller flere nye lovbrudd ila 3 år etter påbegynt straff	25 %	26 %
N	598	76

¹⁷ Fra 2020 finnes data på straffens lengde. 28 prosent av påbegynte ungdomsstraffer i perioden 2020-24 hadde en varighet på under et år.

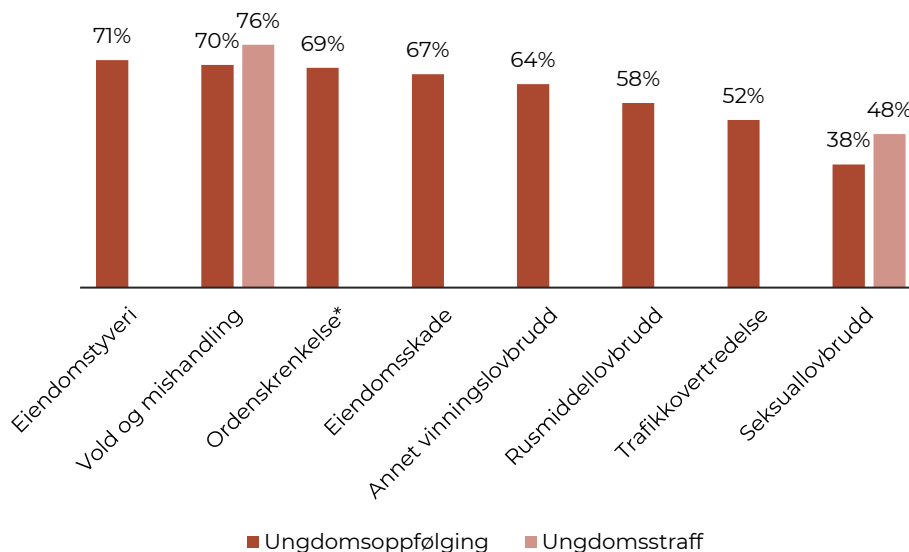
Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene **Merknad:** Utvalg består av personer som har mottatt ungdomsoppfølging og ungdomsstraff i perioden 2017-2018. Fire nye lovbrudd ilt 3 år etter påbegynt straff ekskludert for ungdomsstraff grunnet få observasjoner.

Variasjoner mellom lovbruddstyper

En ungdom som får ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging kan ha begått en rekke ulike lovbrudd, men ett av lovbruddene ungdommene straffes for registreres som hovedlovbrudd. Figur 8-2 viser hvordan tilbakefall varierer avhengig av hoved-

lovbrudd. For ungdomsstraff er det kun kategoriene vold- og mishandling og seksuallovbrudd hvor det er registrert et visst volum av saker, og tallene viser at andelen med tilbakefall er vesentlig høyere for ungdommene som i utgangspunktet har begått et voldslovbrudd.

Figur 8-2: Andel med nye siktelsler fordelt på hvilket hovedlovbrudd de i utgangspunktet fikk en ungdomsreaksjon for (2017-2018)

Kilde: Data på utlån fra SSB. **Merknad:** Utvalg består av personer som har mottatt ungdomsoppfølging og ungdomsstraff i perioden 2017-2018. **Merknad ungdomsoppfølging:** Eiendomstyveri N=83, vold og mishandling=214, ordenskrenkelse N=32, eiendomsskade N=18, annet vinningslovbrudd N=11, rusmiddellovbrudd N=189, trafikkovretredelse N=21, seksuallovbrudd N=26. **Merknad ungdomsstraff:** Vold og mishandling N=54, seksuallovbrudd N=25. *Fullt navn på ordenskrenkelse er ordens- og integritetskrenkelse.

I tillegg til informasjon om hvorvidt ungdommene får tilbakefall, er det av interesse å se nærmere på type tilbakefall. Dersom ungdom begår mindre alvorlig kriminalitet etter gjennomført straff, kan det sies å indikere et positivt utfall av straffegjennomføringen.

Som omtalt i Sfks egen tilbakefallsrapportering, vil et nøyaktig bilde av tilbakefallenes alvorlighet kreve innsikt i hvert sakskompleks for å forstå omstendigheter rundt lovbruddene og hendelsene i sin helhet (Sekretariatet for konfliktrådene, 2025). Dette er en type informasjon vi ikke har tilgjengelig. Tallene vi har kan likevel gi en indikasjon på utviklingen i ungdommenes kriminalitet.

Figur 8-3 viser fordelingen av lovbrudd begått av ungdom som mottok ungdomsoppfølging i årene 2017 og 2018.¹⁸ Inkludert i figuren er fordelingen av lovbrudd begått av ungdommene før de fikk

ungdomsoppfølging, lovbrudd som ledet til ungdomsoppfølging og lovbrudd begått etter mottak av ungdomsoppfølging.

Tallene synes å indikere at lovbruddene som leder til ungdomsoppfølging er av en mer alvorlig karakter enn lovbruddene som ungdommene begår forut for reaksjonen. Etter ungdomsoppfølgingen virker ungdommene i stor grad å falle tilbake i det samme kriminelle mønster som før ungdomsoppfølgingen.

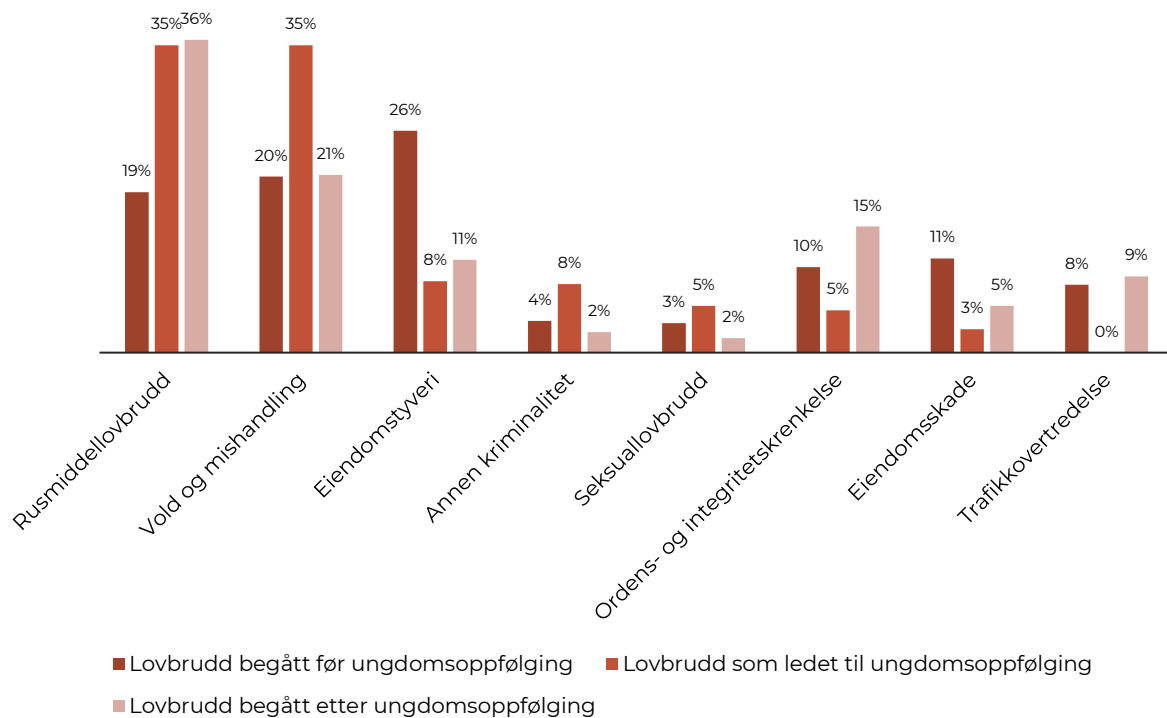
Den tydeligste illustrasjonen på dette er for kategorien vold og mishandling. Vi har som nevnt ikke informasjon om alvorlighetsgraden til de ulike lovbruddene, men det er rimelig å anta at de groveste lovbruddene er å finne i kategorien vold og mishandling. For 35 prosent av ungdomsoppfølgingene var det vold og mishandling som lå til grunn for reaksjonen, mens både før og etter

¹⁸ For ungdomsstraff er antall observasjoner for få til å utarbeide en tilsvarende figur.

straffen stod voldslovbrudd for cirka 20 prosent av lovbrudd begått av ungdommene. Vi finner lignende mønster hvor det som skiller seg ut er lovbrudd som leder til ungdomsoppfølging for flertallet av kriminalitetstypene. Unntaket er rusmiddellovbrudd. Andelen registrerte rusmiddellovbrudd begått av ungdommene før de fikk ungdomsoppfølging er vesentlig lavere enn

andelen rusmiddellovbrudd begått etter ungdomsoppfølgingen. Rusmiddel-lovbrudd er for mange veien inn til ungdomsoppfølging, og tallene indikerer at dette er en type lovbrudd som mange også fortsetter å begå etter gjennomført straff. At ungdom fortsetter å begå rusmiddellovbrudd kan indikere en livsførsel preget av rus som er vanskelig å snu.

Figur 8-3: Fordeling av lovbrudd ved tidligere siktelsler, idømt straff og nye siktelsler (2017-2018)

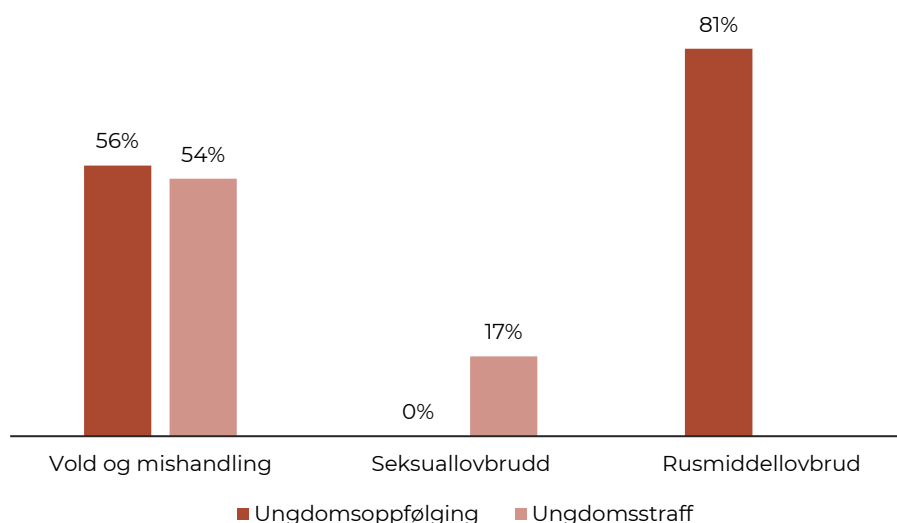

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB. **Merknad:** Utvalg består av personer som har mottatt ungdomsoppfølging i perioden 2017-2018. Lovbrudd ved tidligere siktelsler, N = 1621. Lovbrudd for idømt/ilagt straff, N = 595. Lovbrudd ved nye siktelsler, N = 2249. Merk også at statistikken over trafikkovertrjedelser som leder til ungdomsoppfølging er misvisende, fordi Konfliktrådets kategorisering av data om lovbrudd i denne perioden ikke gjør det mulig å identifisere trafikkovertrjedelser. Trafikkovertrjedelser er dermed registrert som «Annen kriminalitet».

En alternativ måte å undersøke utviklingen i kriminalitet på er se hvor mange som har tilbakefall til samme type lovbrudd. Figur 8-4 viser andelen med tilbakefall til samme lovbrudd, avhengig av om de i utgangspunktet er dømt for vold- og mishandling, seksuallovbrudd eller rusmiddel-lovbrudd. Tallene viser at det er betydelige variasjoner. Ingen av ungdommene som i 2017-18 ble ilagt/idømt ungdomsoppfølging for seksuallovbrudd begikk nye seksuallovbrudd i løpet av treårsperioden etter påbegynt straff. Også for ungdomsstraff er andelen med tilbakefall til seksuallovbrudd vesentlig lavere enn andelen

voldsdømte som begår nye voldslovbrudd og andelen dømt for rusmiddellovbrudd som gjentar kriminaliteten. Særlig er andelen som siktes for nye rusmiddellovbrudd høy, men dette kan være i endring. Som nevnt i kapittel 3.4.2 har andelen som straffes med ungdomsoppfølging for bruk og besittelse av narkotika blitt betydelig redusert etter at politiet i 2022 endret sin praksis i mindre alvorlige narkotikasaker. Vi har ikke kjennskap til type rusmiddellovbrudd som ligger bak tallene i Figur 8-4, men det er rimelig å anta at mange er knyttet til lovbrudd som håndteres annerledes i dag.

Figur 8-4: Andel med nye siktelsler for samme lovbrudd ila. 3 år etter påbegynt straff (2017-2018)

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB. **Merknad:** Utvalget består av personer som har mottatt ungdomsoppfølging og ungdomsstraff i perioden 2017-2018. Ungdomsstraff for rusmiddellovbrudd er ekskludert grunnet få observasjoner. **Merknad ungdomsoppfølging:** Vold og mishandling N=264, seksuallovbrudd N=10, rusmiddellovbrudd N=135. **Merknad ungdomsstraff:** Vold og mishandling N=76, seksuallovbrudd N=70.

8.2.2 Hva påvirker tilbakefall?

Tallene viser at mange ungdom som får en ungdomsreaksjon begår nye lovbrudd. Samtidig er det også ungdom som slutter med kriminalitet, og kunnskap om hva som påvirker tilbakefall er viktig for å videreutvikle hvordan samfunnet skal reagere på ungdomskriminalitet. Med data vi har tilgjengelig har vi undersøkt hvordan tilbakefall varierer med kjennetegn ved ungdommene og måten straffen gjennomføres.

Kjennetegn ved ungdommene

I tilgjengelige registerdata har vi informasjon om en rekke kjennetegn ved ungdommene som har begått kriminalitet, samt om deres oppvekst. Med utgangspunkt i ungdom som ble ilagt eller idømt en ungdomsreaksjon i 2017 eller 2018, har vi sammenlignet kjennetegn ved personer som ble siktet for nye lovbrudd i løpet av tre år etter påbegynt straff med personer som ikke ble det.

Kjennetegnene hvor forskjellene er størst mellom de to gruppene er oppsummert i Tabell 8-2. Ungdommene med tilbakefall ser ut til å ha hatt en mer krevende oppvekst enn ungdom uten tilbakefall. De har i større grad vokst opp med foreldre med lav inntekt, og som har mottatt sosialhjelp

og/eller bostøtte. Videre har de i større grad foreldre som har vært siktet eller straffet under oppveksten. Nær halvparten av ungdommene som siktes for nye lovbrudd har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år mot en tredjedel i gruppen som ikke siktes for nye lovbrudd. I tillegg til å komme fra mer belastede hjem, har ungdom som siktes for nye lovbrudd etter påbegynt ungdomsreaksjon i større grad vært involvert i kriminalitet tidligere enn ungdom i gruppen av som ikke siktes for nye lovbrudd.

I kapittel 6 så vi på kjennetegn til personer som mottar mekling i konfliktråd. Også der var forskjeller i kjennetegn mellom ungdom som begikk ny kriminalitet i etterkant av mekling og de som ikke gjorde det. De som ble siktet for nye lovbrudd hadde kjennetegn som i større grad var assosiert med en krevende oppvekst (se Tabell 6-1). Gruppen av ungdom som begikk kriminalitet etter gjennomført mekling likner gruppen av ungdom som ikke begikk ny kriminalitet etter gjennomført ungdomsreaksjon. De hadde i gjennomsnitt 28 grunnskolepoeng, 50 prosent var vokst opp mer foreldre som hadde blitt siktet eller straffet for kriminalitet og 34 prosent hadde hatt barnevernstiltak.

Tabell 8-2: Kjennetegn ved ungdom med og uten tilbakefall (2017-2018)

	Siktes for nye lovbrudd	Siktes ikke for nye lovbrudd
Antall siktelser før lovbrudd	4,9	3,6
Antall grunnskolepoeng	23,8	28,3
Person har vært siktet før lovbrudd	80 %	61 %
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år	59 %	44 %
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	48 %	32 %
Person har vært straffet før lovbrudd	32 %	17 %
Minst én av foreldrene har mottatt sosialhjelp når barn er mellom 5-15 år	55 %	40 %
Mann	90 %	78 %
Minst én av foreldrene har mottatt bostøtte når barn er mellom 5-15 år	49 %	37 %
Foreldre i laveste inntektskvartil	53 %	42 %
N	451	223

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB. Merknad: Utvalg består av personer som har mottatt ungdomsoppfølging og ungdomsstraff i perioden 2017-2018. Ny kriminalitet er definert som nye siktelsler ila. 3 år etter at saken ble opprettet i konfliktrådets systemer. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer som er 16 år eller eldre på gjerningstidspunkt. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år.

For å undersøke hvilke kjennetegn ved gjerningspersonene som i størst grad er assosiert med tilbakefall har vi gjort regresjonsanalyser.¹⁹ Resultatene (gjengitt i Vedlegg B) viser at kjønn (mann) og tidligere siktelse eller straff er statistisk signifikant forbundet med økt sannsynlighet for tilbakefall. Tidligere siktelse eller straff vil imidlertid fange opp mange av de bakgrunnsvariabler som gjør ungdommer tilbøyelige til å begå kriminalitet i utgangspunktet. 74 prosent av ungdommene i utvalget hadde begått kriminalitet før de fikk ungdomsstraff, og vi har kjørt egne regresjoner for dette utvalget.²⁰

Resultatene (gjengitt i Vedlegg B) viser at sannsynligheten for tilbakefall fortsatt er signifikant høyere dersom gjerningspersonen er mann. Av andre kjennetegn er det grunnskolepoeng som i størst grad er assosiert med sannsynlighet for tilbakefall. Sammenhengen er negativ i betydningen at flere grunnskolepoeng reduserer sannsynligheten for tilbakefall. Videre viser resultatene at ungdom som kun har hatt én voksen i husholdningen når de er 10 år har en signifikant høyere sannsynlighet for tilbakefall. Sammenhengen er imidlertid mindre tydelig enn for antall

grunnskolepoeng.²¹ For øvrige kjennetegn finner vi ingen signifikant sammenheng med tilbakefall til kriminalitet.

Regresjonene synes dermed å indikere at stabile relasjoner på hjemmebane, samt tilknytning til skolen er viktig for å motvirke ny kriminalitet.

Kjennetegn ved straffegjennomføringen

Det er variasjoner i hvordan ungdomsreaksjonene gjennomføres, men det er begrenset hva som eksisterer av strukturerte data om gjennomføringen. Dette gjelder særlig for årene før 2020. Observerbare relevante kjennetegn ved straffegjennomføringen for ungdomsreaksjoner i perioden 2017-2018 er hvorvidt straffegjennomføringen er fullført eller ikke, samt tid fra lovbrudd til iverksettelse av straff.

Hvorvidt straffegjennomføringen er fullført, eller ikke har en klar sammenheng med sannsynligheten for tilbakefall. Resultatene, som er gjengitt i Vedlegg B, viser at sannsynligheten for tilbakefall blant personer som har fullført er omtrent 26 prosentpoeng lavere enn blant personer som ikke har fullført. Vi kan likevel ikke si

¹⁹ Om regresjonsanalysene er det viktig å påpeke at regresjonskoeffisientene kun kan tolkes som assosiasjoner/korrelasjoner mellom ulike kjennetegn og tilbakefall til kriminalitet, og ikke som årsak-virkningssammenhenger.

²⁰ Utvalget av ungdom uten tidligere siktelse eller straff før mottak av ungdomsreaksjon er for lavt til å brukes i regresjonsanalyser.

²¹ Signifikant på 10-prosent nivå.

med sikkerhet at det å fullføre straffegjennomføringen fører til mindre kriminalitet. Det kan for eksempel tenkes at det er en seleksjon av ungdommer som fullfører straffegjennomføringen, og at denne undergruppen av ungdommer i utgangspunktet ville hatt mindre tilbakefall uavhengig av hvordan straffen ble gjennomført. Fullføring av straffereaksjonen er trolig en variabel som også fanger opp kvaliteten på samspillet mellom faktorer som antas å ha en betydning for reaksjonenes utfall, men som ikke kan måles. For eksempel kan dette gjelde ungdommens motivasjon til endring og tilgang til ressurspersoner i ungdommens omgivelser.

At det å fullføre straffegjennomføringen er assosiert med lavere tilbakefall er også å forvente, da ny kriminalitet gjerne er årsaken til at straffegjennomføringen avbrytes. Som beskrevet i kapittel 2.4 gjør tilgangen på data at vi begynner å måle tilbakefall fra da saken opprettes i konfliktrådets systemer, og ikke fra tidspunktet hvor straffegjennomføringen avbrytes eller fullføres.

Vi finner ingen signifikant sammenheng mellom tid fra lovbrudd til iverksettelse av straff og registrert tilbakefall. Det er imidlertid viktig å påpeke at dette ikke nødvendigvis betyr at det ikke har betydning hvor raskt saken kommer til konfliktrådene. Som nevnt tidligere er den en rekke variabler som antas å være relevant for kvaliteten på straffegjennomføringen, men som ikke inkluderes i

regresjonene på grunn av manglende data. Eksempelvis er ungdommenes motivasjon til

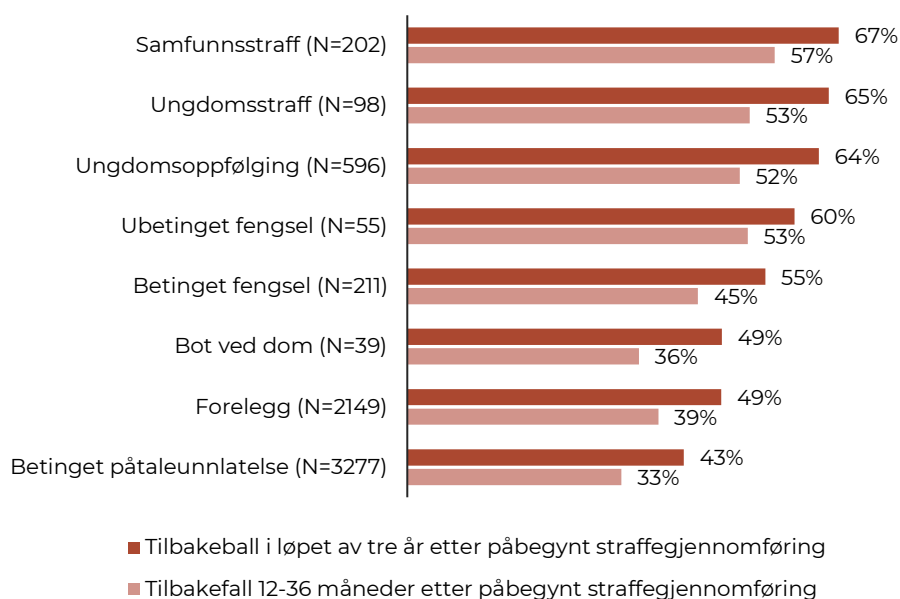
endring, og tilgangen på ressurspersoner rundt ungdommene, antakeligvis suksessfaktorer for gjennomføringen. Når slike relevante variabler ikke inkluderes i regresjonene, kan det det gi skjevheter i resultatene.

8.2.3 Hvordan varierer tilbakefall med type reaksjon?

Tilbakefallsandelene til ungdom ilagt ulike straffereaksjoner i 2017 og 2018 er presentert i Figur 8-5. Generelt viser tallene at mange ungdom begår ny kriminalitet etter å ha blitt straffet.²² Videre ser det ut til at andelen med tilbakefall er høyest for de strengeste reaksjonene. Unntaket er ubetinget fengsel, hvor andelen med tilbakefall er lavere enn for ungdomsreaksjonene og samfunnsstraff. For ubetinget fengsel er imidlertid antall observasjoner relativt få, noe som gir økt usikkerhet. Videre gjør datatilgang at vi måler tilbakefall fra påbegynt straff, og ikke fra når reaksjonen avsluttes. Til forskjell fra de øvrige reaksjonene som gjennomføres i frihet vil ungdom med ubetinget fengsel være innelåst og forhindret fra å begå ny kriminalitet i en større del av treårsperioden. Denne utfordringen reduseres når vi måler tilbakefall 12-36 måneder etter påbegynt straffegjennomføring. Da er tilbakefallsandelen til de som gjennomfører ubetinget fengsel på nivå med ungdomsreaksjonene.

²² For disse analysene benyttes data fra SSB. Dette gir små forskjeller i tilbakefallsandelene for ungdomsreaksjonene sammenlignet med tall presentert i kapittel 8.2.1.

Figur 8-5: Andel av gjerningspersoner i som siktes for nye lovbrudd i løpet av tre år etter mottak av dom, gjelder for lovbrudd begått i 2017 og 2018

Kilde: Data på utlån fra SSB. **Merknad:** Utvalget inneholder personer som ble ilagt eller idømt en straffereaksjon i 2017 eller 2018 for lovbrudd begått da de var under 18 år. Særreaksjoner er utelatt grunnet få observasjoner.

Deler av variasjonen i Figur 8-5 kan trolig tilskrives at det er ulike lovbrudd som har ledet til de respektive reaksjonene, og at ulike lovbrudd er assosiert med ulike sannsynligheter for tilbakefall.

For i større grad å kunne sammenligne tilbakefall mellom reaksjoner på samme type lovbrudd har vi i Figur 8-6 skilt ut tilbakefall for ungdom dømt for vold- og mishandling. Andelen med tilbakefall etter straff for et voldslovbrudd er høyere enn gjennomsnittet for alle straffereaksjonene. For øvrig er mønsteret det samme som for alle reaksjonene samlet, at andelen med tilbakefall er høyest for de mest alvorlige straffereaksjonene. Til dette er det viktig å bemerke at vi i Figur 8-6 sammenligner tilbakefall for samme lovbruddskategori, men ikke samme lovbrudd. Volden som leder til ubetinget fengsel er sannsynligvis mer alvorlig enn volden som leder til forelegg.

Kategorien vold og mishandling antas å romme mange av de mest alvorlige lovbruddene som ungdommene begår. Sånn sett kan det isolert sett ses på som positivt om ungdom som fortsetter med kriminalitet etter å ha blitt straffet for vold, fortsetter med mindre alvorlig kriminalitet. Med dette som bakteppe har vi i Figur 8-7 illustrert andelen med tilbakefall til nye voldslovbrudd. Igjen indikerer tallene en sammenheng mellom alvorlighet og tilbakefall. Unntaket her er ungdomsstraff, hvor andelen som begår nye voldslovbrudd er lavere enn for både samfunnsstraff og ubetinget fengsel.

Variasjonene i tilbakefall mellom straffereaksjonene som vises i Figur 8-5 til Figur 8-7 er imidlertid ikke egnet til å si noe om reaksjonenes effekt. Som nevnt vet vi ikke for sikkert at vi sammenligner utfall etter reaksjoner på samme lovbrudd. Videre er det en rekke andre faktorer enn type straffereaksjon som påvirker sannsynligheten for tilbakefall. Som vist i kapittel 4 er det forskjeller mellom gruppene av ungdom som ilegges eller idømmes ulike reaksjoner. Disse forskjellene er til en viss grad mulig å kontrollere for i en statistisk analyse. Samtidig vil en rekke ikke-observerbare eller ikke-målbare forhold virke inn på både på valg av straffereaksjon og senere utfall.

Oppfølgingsbehov vil virke inn på valg av straffereaksjon, mens den straffedes motivasjon for å unngå fremtidig kriminalitet, personlige evner og familie- og oppvekstforhold er eksempler på størrelser som er av betydning for utfall av straffegjennomføringen. Når vi ikke kan kontrollere for disse størrelsene, kan vi heller ikke si noe sikkert om effekter av ulike straffereaksjonene.

Utfordringene med å trekke slutninger om straffereaksjonenes effekt basert på tallene vi har tilgjengelig kan illustreres ved å sammenligne samfunnsstraff og ungdomsstraff. De observerbare kjennetegn mellom ungdom som mottar de to reaksjonene er relativt like (se kapittel 4.1). Videre er tilbakefallsprosenten til de som dømmes for vold og mishandling den samme for ungdom med

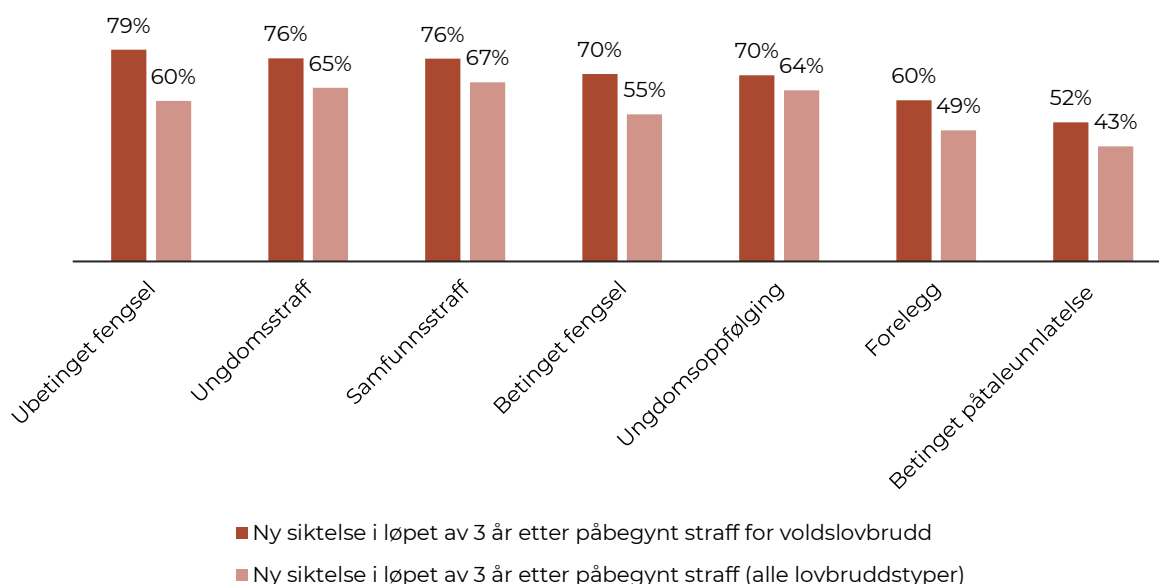
samfunnsstraff og ungdom med ungdomsstraff (se Figur 8-6).

Med dette som utgangspunkt kan det hevedes at det har liten betydning for tilbakefall til kriminalitet hvilken av de to reaksjonene ungdommene får. Samtidig vil det være uobserverbare kjennetegn vi ikke kan kontrollere for, og som kan brukes som argumenter både for og imot effekten av ungdomsstraff. På den ene siden kan det hevedes at fordi ungdomsreaksjonene er forbeholdt ungdom med et oppfølgingsbehov, er disse ungdommene mer krevende å arbeide med enn ungdom idømt samfunnsstraff. Lavere eller lik tilbakefallsprosent for ungdom idømt ungdomsstraff vil i tilfelle kunne være en indikasjon på en positiv effekt av

reaksjonen. På den andre kan det hevedes at forventningen burde være at ungdom med ungdomsstraff skulle hatt lavere tilbakefall enn ungdom som idømmes samfunnsstraff. Dette fordi motivasjon vektlegges ved illeggelse/idømmelse av ungdomsreaksjonene. Med dette som utgangspunkt kan konfliktrådene sies å ha bedre forutsetninger for å skape endringer enn hva kriminalomsorgen har med samfunnsstraff.

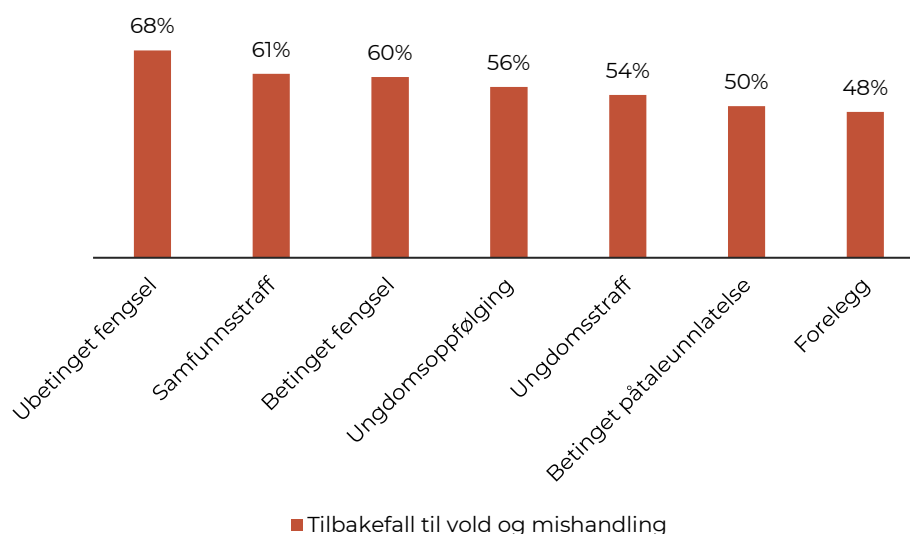
Usikkerheten om hvordan uobserverbare størrelser virker inn på reaksjonenes utfall gjør at vi ikke med sikkerhet kan si at det er en positiv effekt av ungdomsstraff at andelen voldslovbrytere som begår nye voldshandlinger etter ungdomsstraff er lavere enn for samfunnsstraff (Se Figur 8-7).

Figur 8-6: Andel med nye siktelsler ila. 3 år etter påbegynt straff for vold og mishandling (2017-2018)

Kilde: Data på utlån fra SSB. Merknad: Utvalget inneholder personer som ble ilagt eller idømt en straffereaksjon i 2017 eller 2018 for lovbrudd begått da de var under 18 år. Særreaksjoner og bot ved dom er utelatt grunnet få observasjoner. Ubetinget fengsel N=24, ungdomsstraff N=54, samfunnsstraff N=124, betinget fengsel N=67, ungdomsoppfølging N=214, forelegg N=176, betinget påtaleunntatelse (uten ungdomsoppfølging) N=331.

Figur 8-7: Andel med nye siktelser for vold og mishandling ila. 3 år etter påbegynt straff for vold og mishandling (2017-18)

Kilde: Data på utlån fra SSB. **Merknad:** Utvalget inneholder personer som ble ilagt eller idømt en straffereaksjon i 2017 eller 2018 for lovbrudd begått da de var under 18 år. Særreaksjoner og bot ved dom er utelatt grunnet få observasjoner. Ubetinget fengsel N=24, ungdomsstraff N=54, samfunnsstraff N=124, betinget fengsel N=67, ungdomsoppfølging N=214, forelegg N=176, betinget påtaleunntatelse (uten ungdomsoppfølging) N=331.

8.3 Tilknytning til skole og arbeidsliv

Dersom ungdom gjennom en ungdomsreaksjon får hjelp som styrker deres tilknytning til skole og/eller arbeidsliv, vil det sannsynligvis også ha en positiv effekt på deres mulighet til å mestre et liv uten kriminalitet. Tilknytning til skole og arbeidsliv er derfor et alternativt mål på straffereaksjonenes effekt.

Med utgangspunkt i ungdom som fikk en dom i 2017 eller 2018, viser Figur 8-8 andelen ungdom som var i jobb eller skole da de fikk en straffereaksjon, samt hvor mange som var i arbeid eller skole tre år etter. Ungdommene som dømmes til ubetinget fengsel skiller seg ut. Her stod halvparten av ungdommene utenfor skole og arbeid på tidspunktet de ble dømt, og andelen er om lag den samme tre år etter mottak av dommen.

Mellom de øvrige straffereaksjonene er forskjellene små, og felles for alle er at andeler som er i arbeid eller utdanning er lavere tre år etter påbegynt straff. Også for den ustraffede befolkningen går andelen som enten er i arbeid eller utdanning ned, men i

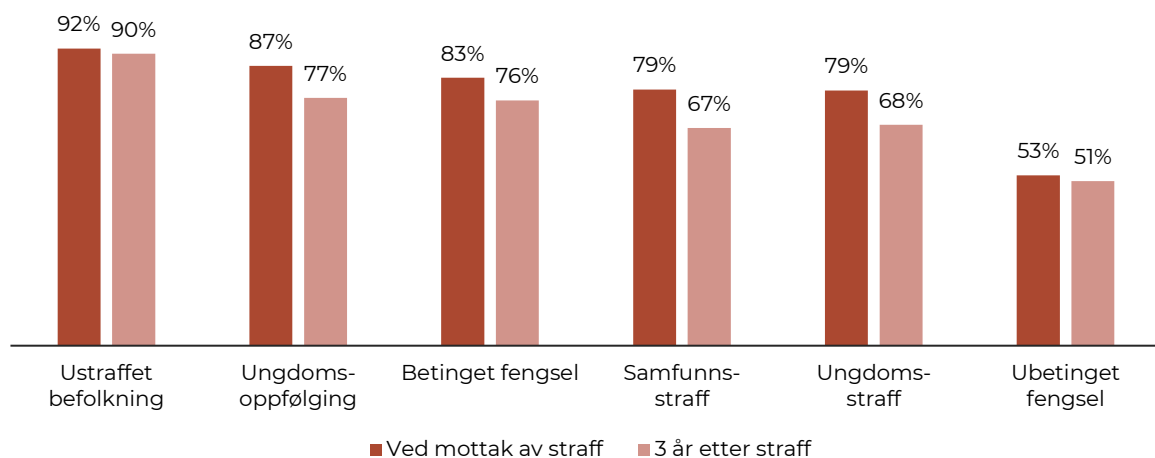
mindre grad enn for ungdom som får en straffereaksjon.

Noe av nedgangen kan trolig tilskrives at ungdommene i utgangspunktet er i videregående skole-alder, og at de tre år etter er ferdig med skolen uten å ha begynt nye studier eller funnet en jobb.

Oppsummert viser tallene at ungdom som begår kriminelle handlinger i større grad enn sine jevnaldrende i den ustraffede befolkningen står utenfor skole og arbeidsliv. Dette gjelder både før mottak av straff, og i enda større grad tre år etter. Tallene indikerer først og fremst at en del gjerningspersoner kan ha falt utenfor skole og arbeidsliv allerede før de blir straffet, og at det er enda flere som faller utenfor arbeid og skole etter straff. Det er mulig at ulike straffereaksjoner enten kan styrke eller svekke gjerningspersonens tilknytning til arbeid og skole, avhengig av reaksjonens utforming/ type reaksjon. Vi har imidlertid ikke grunnlag for å hevde at noen reaksjoner har bedre eller dårligere innvirkning på ungdoms tilknytning til skole eller arbeid enn andre. Det vi derimot kan poengtere er at det fremstår som at det finnes et betydelig potensial for å styrke straffedømte ungdoms tilknytning til

arbeid og skole i etterkant av straff, og forhindre ytterligere utenforskap.

Figur 8-8: Andel som enten er i arbeid eller utdanning (2017-2018)

Kilde: Data på utlån fra SSB. **Merknad:** Utvalget består av personer som ble idømt en straffereaksjon i perioden 2017-2018 for lovbrudd begått da de var under 18 år. **Antall observasjoner:** Ustraffet befolkning N=191 845, Betinget fengsel N=211, Ubetinget fengsel N=55, Samfunnsstraff N=202, Ungdomsstraff N=98, Ungdomsoppfølging N=596.

8.4 Samlet vurdering av utfall etter gjennomført straff

Registerdataanalysene gjør det ikke mulig å påvise en sammenheng mellom type straffereaksjon og sentrale utfallsmål som tilbakefall til kriminalitet og tilknytning til skole og arbeidsliv. Dette er i tråd med funnene fra rapporten *Kjennetegn ved barn og unge som begår kriminelle handlinger og virkninger av straff* fra 2022. En mulig innvendig mot analysen vi har gjennomført, samt analysen fra 2022, er at utvalget består av ungdom som har fått reaksjonene flere år tilbake i tid. Siste år med observasjoner for analyser av utfall er ungdom som ble ilagt eller idømt en straffereaksjon i 2018. Etter 2018 har både Justis- og beredskapsdepartementet og aktørene i straffesaksjeden høstet erfaringer og tilpasset måten ungdomsreaksjonene gjennomføres. Det kan derfor ikke utelukkes at analyser av senere årskull vil vise bedre tall på tilbakefall og tilknytning til skole og arbeidsliv enn analysene i denne utredningen.

Sfks egne tilbakefallsmålinger gir en indikasjon på utviklingen. I starten av 2025 publiserte de en analyse av tilbakefall hos ungdom som hadde fullført enten ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging i 2020. Sfks måler tilbakefall basert på nye strafferettslige reaksjoner og inkluderer kun ungdom som har fullført straffegjennomføringen, ikke de som har påbegynt og brutt. Alt annet likt vil derfor Sfks metode vise en lavere tilbakefallsandel enn metoden vi har anvendt.

Av 23 ungdommer som fullførte ungdomsstraff i 2020 hadde 9 (39 prosent) fått en ny strafferettslig reaksjon i løpet av tre år etter. Tilsvarende tall for ungdomsoppfølging var 154 (51 prosent) av 300 ungdommer. Sfks tall på tilbakefall er lavere enn hva vi finner. Men siden målene på tilbakefall er forskjellig, kan det ikke slås fast om Sfks lavere tall er et tegn på lavere tilbakefall nå enn tidligere.

Uansett om tendensen i tilbakefall er positiv viser både våre og Sfks tall at det er krevende å få ungdom som har begått kriminalitet til å slutte med det. Selv med et strengere mål på tilbakefall er tilbakefallsprosenten for de som fullførte en ungdomsreaksjon på 50 prosent i Sfks målinger.

Både nasjonalt og internasjonalt er det forsket på hva som kreves for å få ungdom til å avstå fra kriminalitet. I den internasjonale faglitteraturen blir prosessene hvor noen avstår fra å gjenta kriminelle handlinger, kalt for «desistance from crime». Bakker et al. (2024), som undersøker ungdoms erfaringer med samfunnsstraff, viser til faktorer som i forskning på *desistance* trekkes frem som viktig. Faktorer som går igjen er det å bli eldre, etablere gode sosiale relasjoner og å delta i meningsfulle aktiviteter. I tillegg er det viktig med hjelp til å takle eventuelle psykiske vansker eller atferdsvansker. Samtidig blir det vist til manglende kunnskap om hvordan *desistance* skjer hos unge lovbrøyttere (Bakker, et al., 2024).

Folkehelseinstituttet (FHI) gjennomførte i 2020 et arbeid for å forsøke å identifisere de beste tiltakene for å forebygge at barn og unge begynner med

kriminalitet, og for å hindre at unge lovbrøyttere begår ny kriminalitet. Overfor unge lovbrøyttere er FHIs vurdering at det er nødvendig med en omfattende og koordinert innsats som retter seg mot familie, skole og nærmiljø i tillegg til ungdommen selv. Tiltak som trekkes frem, og som det anbefales å satses på er Funksjonell familierterapi (FFT), Multisystemisk terapi (MST) og Treatment Foster Care Oregon (TFCO) (behandlingshjem) (Folkehelseinstituttet, 2020).

Ungdomsreaksjonene har i utgangspunktet i seg elementer av det som forskningen viser har betydning for *desistance*. Med vektlegging av gjenopprettende prosess er etablering av sosiale relasjoner en viktig del av reaksjonene, og meningsfulle aktiviteter skal være en del av ungdomsplanen. Videre skal den tette tverrfaglige oppfølgingen lede ungdommene til tilbud som hjelper dem å håndtere eventuelle utfordringer med rus, psykisk uhelse eller andre atferdsvansker. Likevel begår flertallet av ungdommene som får en ungdomsreaksjon ny kriminalitet, og deres tilknytning til skole og arbeidsliv er i etterkant på nivå med andre straffereaksjoner, utenom ubetinget fengsel. På den ene siden kan dette sies å være en indikasjon på at ungdomsreaksjonene ikke har en effekt. På den andre siden finnes flere mulige forklaringer på hvorfor effektene av ungdomsreaksjonene ikke er større.

En mulig årsak er at reaksjonene ikke får mulighet til å virke som de skal. Tilgang på de rette tiltakene og de rette menneskene bak tiltakene, tilgang til ressurspersoner som kan følge opp ungdommen etter gjennomført straff, og en reell motivasjon til endring hos ungdommene selv, er kritiske suksessfaktorer for ungdomsreaksjonene. Som diskutert i kapittel 7.3 virker én eller flere kritiske suksessfaktorer å mangle i mange av sakene. Utfordringen er at det mangler data som muliggjør undersøkelser av om ungdomskoordinatorene får på plass en ønsket straffegjennomføring, og om variasjoner i tilgang på tiltak, ressurspersoner og motivasjon til endring påvirker sannsynligheten for tilbakefall.

En annen mulig årsak er at andelen ungdommer med tilbakefall og deres tilknytning til skole og arbeidsliv tre år etter gjennomført straff er et for snevert mål på effektene av reaksjonene. Ungdom som ilegges/idømmes en ungdomsreaksjon deler mange observerbare kjennetegn med andre ungdom som mottar straff. Men sammenlignet med jevnaldrende i den ustraffede befolkningen har de i utgangspunktet mindre tilknytning til skolen, og de kommer fra mer krevende oppvekstvilkår. Videre har majoriteten begått gjentatte lovbrudd i forkant av reaksjonen.

Alternative mål på virkninger av reaksjonene kunne være i hvilken grad det er snakk om tilbakefall til mindre alvorlig kriminalitet, om ungdommene slutter helt med kriminalitet raskere enn hva de ellers ville gjort, og om de faktisk har fått en fornyet tillitt til myndighetene og til velferdstjenestene. Dette er potensielt viktige effekter som vi ikke har kunnet testet med data som i dag er tilgjengelig.

For å få et bredere perspektiv på effekter av ungdomsreaksjonene, samt hva som hemmer og fremmer reaksjonenes måloppnåelse har vi intervjuet ungdomskoordinatorene, rådgivere og ledere ved utvalgte konfliktråd, samt ungdom som har fått en ungdomsreaksjon.

8.5 Perspektiver fra ungdomskoordinatorene

Antatte effekter av ungdomsreaksjonene har vært et av flere tema i våre intervjuer med representanter fra konfliktrådene. Våre informanter vil ikke være overrasket over at registerdata viser at mange ungdommer begår ny kriminalitet. Som flere av informantene påpeker, har ungdommene de arbeider med fortsatt en rekke risikofaktorer i livene sine. Det store flertallet har allerede begått gjentatt kriminalitet, og mange står utenfor skolen. Selv om dette ikke gjelder flertallet, kan ungdomskoordinatorene fortelle om ungdom i 17 til 18 års alderen som ikke kan lese og skrive, og som i noen tilfeller ikke kan lese klokka.

Gitt målgruppens sammensetning, og den korte tiden de har til rådighet, er ungdomskoordinatorene opptatt av at tilbakefall til kriminalitet er et for snevert mål på reaksjonenes effekt. Som Sfk skriver i sin rapport om tilbakefall fra 2022, arbeider konfliktrådene ut fra et perspektiv om at de i løpet av straffegjennomføringen kan initiere og iverksette positive endringsprosesser som fortsetter å bidra til en positiv utvikling for ungdommen også etter endt straffegjennomføring (Sekretariatet for konfliktrådene, 2022).

Ungdomskoordinatorene vi har snakket med forteller at ungdomsreaksjonene utgjør en positiv forskjell for flertallet av ungdommene de arbeider med. De forteller om ungdom som står stødigere i seg selv, som får bygget opp relasjoner til fornærmede, familie og/eller lokalsamfunnet, og som har bedre forutsetninger for å klare å stå i skole og jobb enn før straffereaksjonen begynte.

8.6 Perspektiver fra ungdommene selv

Gjennom prosjektet har vi intervjuet ni ungdommer som gjennomfører eller har gjennomført en ungdomsreaksjon. Intervjudataene gir et nesten udeelt positivt bilde av gjennomføringen og virkningene som ungdomsreaksjonene har hatt for ungdommene. Særlig vektlegger ungdommene den tette oppfølgingen de har fått og relasjonen til koordinatoren og de andre som har deltatt i oppfølgingsteamet. Ungdommene sier de har utviklet seg, og straffegjennomføringen har påvirket hvordan de ser på kriminalitet.

8.6.1 Betydningen av et gjenopprettende møte

Omtrent halvparten av ungdommene som ble intervjuet hadde gjennomført et gjenopprettende møte. I noen tilfeller virker det som at møtene har hatt stor betydning. I tilfellene hvor det gjenopprettende møtet ifølge våre informanter har fungert godt, har det typisk vært noe «ugjort» eller «usagt» mellom partene. Det kan ha vært skremmende episoder, som vold eller annen truende atferd, som ikke har vært tilstrekkelig bearbeidet hos den fornærmede.

I tilfellene hvor det gjenopprettende møtet ikke blir løftet frem som spesielt viktig, har det heller ikke hatt negative virkninger. Intervjumaterialet viser at det gjenopprettende møtet ofte blir gjennomført såpass lang tid etter lovbruddet, at mange har fått bearbeidet hendelsen lenge før de kommer til møtet. Det er imidlertid viktig å påpeke at vi gjennom intervjuene kun har gjerningspersonenes perspektiver på møtet.

Gjennom intervjuene får vi også flere eksempler på at gjerningsperson og fornærmede har møttes før møtet og «gjort opp» seg imellom. Fra intervjuene finnes det enkelte eksempler på gjenopprettende møter mellom /gjerningsperson og politiet, men hvor det er andre i politiet som har stilt enn dem som var involvert i hendelsen. Dette oppleves som svært uheldig for motparten, og gir ikke gode forutsetninger for gjenopprettelse.

8.6.2 Ungdomskoordinatorens rolle

For ungdommene som har hatt et ungdomsteam rundt seg, har organiseringen, gjennomføringen og stabiliteten i disse teamene, kanskje over flere år, hatt stor betydning for dem. Stabil og trygg voksenkontakt, som balanserer trygge, men klare rammer og forpliktelser på den ene siden, og tillit og fleksibilitet på den andre, er et gjennomgangstema. Ungdommene gir jevnt over svært gode skussmål til koordinatoren, som for mange har blitt en viktig

omsorgsperson og som vært avgjørende for å kunne ta ansvar for det de har gjort. Vår vurdering er at oppfølgingen i de aller fleste tilfeller har bygget på et reelt oppfølgingsbehov hos ungdommen. Koordinatoren blir beskrevet som en person som er på ungdommens parti i gjennomføringen av reaksjonen, og som har vært tålmodig og ikke har gitt opp ambisjonene om å få ungdommen over i en god utvikling. Dette gir trygghet og et grunnlag for å skape tillit og en god relasjon. Mange av ungdommene gir klart uttrykk for at støtten, åpenheten, og det at koordinatorene er på deres «lag» gjør det mulig for dem å ta ansvar for sin situasjon og sine handlinger. I motsatt tilfelle, i situasjoner hvor ungdommene blir møtt med «pekefinger» og med «piggene ute», skapes det avstand og motstand hos ungdommen.

8.6.3 Grad av frivillighet

Flere av informantene reflekterer i intervjuet over frivillighetsaspektet i ungdomsreaksjonene. Mange uttrykker at de skjønner at reaksjonene ikke *egentlig* er frivillige, men at de likevel har et element av frivillighet ved at de kan velge ungdomsreaksjon fremfor ordinær straffeforfølgelse. På den måten innebærer frivilligheten mer at ungdommene gis et valg mellom «to onder». I retrospekt er de fleste likevel tydelige på at reaksjonene har vært til det beste for dem, og gitt dem mulighet til å gå videre i livet og til å utvikles - modnes - vekk fra kriminalitet.

8.6.4 Informasjon og medvirkning

Konfliktrådet skal sørge for at ungdommen får god informasjon, at ungdommen får medvirke i sin sak og at gjennomføringen bygger på elementer av frivillighet.

Informasjons- og medvirkningsaspektet virker i de fleste tilfeller å være godt ivaretatt, selv om intervjuene med fornærmede og gjerningspersoner i begrenset grad belyser dette inngående. Dette kjenner vi også til fra mange lignende kartlegginger og evalueringer, der det offentlige tjenesteapparatet er opptatt av slike prosessuelle og byråkratiske aspekter, mens «bruker» er opptatt av resultater og relasjoner. I den grad ungdommene reflekterer rundt medvirkning, handler det i hovedsak om at de har hatt anledning til å ytre seg og si sin mening, uten at de nødvendigvis opplever at de får viljen sin. Noe de fleste også uttrykker forståelse for.

8.6.5 Tid fra gjerning til reaksjon

Et annet viktig aspekt som mange av ungdommene snakker om i intervjuene, er hvor lang tid sakene tar, fra gjerning til reaksjon. Hva som er effekten av dette er ikke entydig, men den lange

tiden oppleves som en stor belastning for mange, og kan gjøre det vanskeligere å komme seg videre, psykisk eller for å etablere et liv i utdanning eller jobb.

Den lange tiden fra gjerning til reaksjon var også et viktig funn i Nordlandsforskningens evaluering (NF-rapport 2/2019). De nye lovendringene har som mål å redusere denne tiden, og konfliktrådet har de senere årene klart å få ned tiden fra de mottar saken til straffegjennomføringen begynner.

At selve oppfølgingen går over flere år, synes imidlertid i hovedsak å fungere godt for ungdommene.

8.6.6 Konsekvenser ved brudd

I intervjuene vi har gjort med aktørene som deltar i ungdomsreaksjonene, som politi, barnevern, skole eller andre tjenester, er det vanlig å høre at en svakhet med innretningen av ungdomsreaksjonene er at det finnes få sanksjonsmuligheter, og at brudd på vilkårene i ungdomsplanen (for) ofte innebærer få konsekvenser for ungdommene.

Slik vi tolker intervjumaterialet, handler ikke disse manglende sanksjonsmulighetene om at det i realiteten mangler muligheter i regelverket. Det er hovedsakelig den praktiske håndteringen av vilkårsbrudd som er utfordrende, på grunn av få alternativer.

Intervjuene våre av gjerningspersoner gir lite støtte til en påstand om at manglende sanksjonsmuligheter fungerer dårlig for vilkårsbrudd. I våre intervjuer er det heller slik at ungdommene har fortalt at det har vært tydelig kommunisert til dem, i forkant og gjennom advarsler, hva som er konsekvensene av brudd, for eksempel at saken da blir overført til domstolen. Dette er noe som ungdommene har oppfattet som svært alvorlig og som har skjerpet dem. Det betyr ikke at det er tilfeller hvor koordinatoren har sett gjennom fingrene med enkelthendelser og gitt ungdommene flere sjanser, men holdningen om at «jeg kan gjøre som jeg vil uten at det går konsekvenser» synes ikke å være særlig utbredt blant våre informanter. Det er usikkert om våre funn tyder på at dette varierer fra sak til sak, og at vi har rekruttert et skjevt utvalg av ungdommer til intervju.

8.6.7 Oppsummert om ungdommenes vurderinger

Beskrivelsene ungdommene gir står dels i kontrast til andre beskrivelser av utfordringer med ungdomsreaksjonene. Mangel på tiltak er ikke noe våre informanter trekker frem. Ungdommene vi har intervjuet virker også å være gjennomgående mer positive til straffegjennomføringen enn ungdom

som ble intervjuet i forbindelse med Nordlandsforskningens følgeevaluering fra 2019 (Andrews & Eide, 2019). Dette kan indikere at justeringer er gjort til det bedre i reaksjonene de senere årene. Samtidig er antall informanter relativt lavt både i vårt datamateriale og i materialet som Nordlandsforskning baserte sine vurderinger på. En bør derfor være varsom med å generalisere.

8.7 Oppsummert om virkninger av ungdomsreaksjonene

Analysen av tilbakefall, målt som nye siktelsler i løpet av tre år etter at saken opprettes i konfliktrådets systemer, viser at majoriteten av ungdommene som får en ungdomsreaksjon begår ny kriminalitet. Av antall påbegynte saker med ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging i år 2017 eller 2018 ble henholdsvis 67 og 68 prosent av gjerningspersonene siktet for nye lovbrudd i løpet av den neste treårsperioden.

Mange av ungdommene som begår nye lovbrudd hadde også vært siktet eller straffet for andre lovbrudd før de fikk en ungdomsreaksjon, og kriminell historikk har en signifikant sammenheng med sannsynligheten for tilbakefall. Resultater fra regresjonene viser videre at stabile relasjoner på hjemmebane, samt tilknytning til skolen er viktig for å motvirke ny kriminalitet.

Tilbakefallsraten til ungdom som mottar ungdomsreaksjoner er på nivå med tilbakefallsraten til ungdom som mottar lignende straffereaksjoner. Basert på tilbakefallstallene alene kan det se ut som mildere straffereaksjoner leder til lavere tilbakefall. Tallene er imidlertid ikke egnet til å si noe om reaksjonenes effekt. Dette fordi det er en rekke andre faktorer enn type straffereaksjon som påvirker sannsynligheten for tilbakefall, og som vi ikke kan kontrollere for. Den straffedes motivasjon for å unngå fremtidig kriminalitet, personlige evner og familie- og oppvekstforhold er eksempler på slike størrelser.

Både nasjonalt og internasjonalt er det forsket på hva som kreves for å få ungdom til å avstå fra kriminalitet. Ungdomsreaksjonene har i utgangspunktet i seg elementer av det forskningen viser har betydning for *desistance*. Likevel begår flertallet av ungdom som får en ungdomsreaksjon ny kriminalitet, og deres tilknytning til skole og arbeidsliv er på nivå med andre straffereaksjoner

På den ene siden kan dette sies å være en indikasjon på at ungdomsreaksjonene ikke har en effekt. På den andre siden finnes flere mulige

forklaringer på hvorfor effektene av ungdomsreaksjonene ikke er større. En mulig årsak er at reaksjonene ikke får mulighet til å virke som de skal. Tilgang på de rette tiltakene og de rette menneskene bak tiltakene, tilgang til ressurspersoner som kan følge opp ungdommen etter gjennomført straff og en reell motivasjon til endring hos ungdommene selv, er kritiske suksessfaktorer som ikke alltid er på plass.

En annen mulig årsak er at andelen ungdom med tilbakefall og deres tilknytning til skole og arbeidsliv tre år etter gjennomført straff, er et for snevert mål på effektene av reaksjonene. Flere av ungdomskoordina-torene viser til at ungdommene de arbeider med fortsatt har en rekke risikofaktorer i livene sine. Det store flertallet har allerede begått gjentatt kriminalitet, og mange står utenfor skolen.

Mange vil derfor begå ny kriminalitet, men reaksjonene kan likevel ha positive virkninger på ungdommene.

Ungdomskoordina-torenes syn på reaksjonenes virkninger får støtte fra ungdommene vi har intervjuet. De virker å være tilfredse med gjennomføringen. Mangel på tiltak er eksempelvis ikke noe våre informanter trekker frem. Med bakgrunn i hva informantene forteller kunne alternative mål på virkninger av reaksjonene være i hvilken grad det er snakk om tilbakefall til mindre alvorlig kriminalitet, om ungdommene slutter helt med kriminalitet raskere enn hva de ellers ville gjort og om de faktisk har fått en fornyet tillitt til myndighetene og velferdstjenestene. Dette er potensielt viktige effekter som vi ikke har kunnet testet med data som i dag er tilgjengelig.

9. Utredning om gjennomføring av effektstudie

Det er en rekke utfordringer knyttet til å gjennomføre en effektstudie om gjenopprettende prosess. Det sannsynligvis mest gjennomførbare alternativet for en effektstudie er en registerdatastudie med ikke-eksperimentelle metoder. Vi vurderer det likevel som usikkert om en slik studie vil være gjennomførbar, fordi det hviler på en rekke forutsetninger vi ikke har mulighet til å undersøke fullstendig, og mangel på tilgjengelige registerdata.

9.1 Mandat

En del av vårt mandat har vært å utrede mulighetene for å gjennomføre en effektstudie som undersøker effekten av straffereaksjoner med gjenopprettende prosess på sentrale utfallsmål. Det har altså ikke vært vårt mandat å gjennomføre en effektstudie, men å undersøke mulighetene for om en effektstudie kan gjennomføres på et senere tidspunkt, eventuelt hva som skal til for at en effektstudie skal være mulig å gjennomføre, og beskrive hvordan en effektstudie kan gjennomføres. I vurderingen av om det er mulig å gjennomføre en effektstudie om gjenopprettende prosess er det flere spørsmål som må besvares:

- Hva er det vi konkret ønsker å måle effekten av?
- Hva slags utfall er det vi er interesserte i å estimere effekter på?
- Finnes det grunnlag for å bruke eksperimentelle eller ikke-eksperimentelle metoder for å estimere effekter?
- Er tilgjengelige data gode nok for å gjennomføre en effektstudie?
- Hvor nyttig vil en eventuell effektstudie være?

9.2 Hovedutfordringen knyttet til estimering av effekter

En effektstudie har som mål å undersøke virkningene av en intervensjon for en bestemt målgruppe. Den grunnleggende utfordringen med å estimere effekter av intervensjoner, som straffereaksjoner er et eksempel på, er som regel at det foregår en seleksjon av personer til intervensjon som skal undersøkes. I tilfellet med straffe-

reaksjoner som baseres på metoden gjenopprettende prosess, kan seleksjonen påvirkes av flere forhold. En generell utfordring med estimering av kausale effekter av straffereaksjoner er at det er en selvseleksjon både inn i kriminell atferd og inn til typer lovbrudd. Det er også seleksjon til straffereaksjoner, ettersom straffereaksjonene kan ilegges av påtalemyndigheten eller idømmes av en domstol på bakgrunn av egnethetsvurderinger. Forholdene som skaper seleksjon tilsier altså at det ikke er tilfeldig hvem som begår lovbrudd, og heller ikke straffereaksjoner disse personene får. Dette gjør det utfordrende å sammenligne utfall for gruppene som får ulike straffereaksjoner. En ytterligere seleksjonsutfordring når det gjelder straffereaksjoner basert på gjenopprettende prosess er selvseleksjon i form av at reaksjonene kun gjennomføres dersom den tiltalte selv er villig til å gjennomføre straffereaksjonen. Disse forholdene kan ytterligere bidra til å gjøre at personer som deltar i straffereaksjonene med gjenopprettende prosess er systematisk forskjellige fra personer som er idømt andre straffereaksjoner.

Den ideelle måten å estimere effekter på gjennom eksperimenter er å sammenligne personer eller grupper som før intervensjon er identiske. Dersom slike grupper var tilgjengelige for sammenligning kunne det vært mulig å estimere effekter av straffereaksjoner ved å gi tildele ulike straffereaksjoner til personer med ellers identiske egenskaper. Effekter ville da identifiseres som forskjeller i utfallene mellom personer tildelt ulike straffereaksjoner. Det er ikke mulig å gjennomføre slike studier i praksis, men grunnleggende sett handler effektstudier om å bruke metoder for å etterligne denne prinsipielle tilnærmingen, for å omgå seleksjonsproblematikk. Hvilke straffereaksjoner skal det måles effekter av og hvilke utfall er interessante?

For å gjennomføre en evaluering av kausale effekter trenger man et element av tilfeldighet i tildelingen av straffereaksjoner, dvs. eksogen variasjon.

9.2.1 Gjenopprettende prosess som intervensjon

Før vi diskuterer mulighetene for å gjennomføre en effektstudie av gjenopprettende prosess diskuterer vi hvilke straffereaksjoner det kan være aktuelt å måle effekter av og hvilke utfall som er interessante og nyttige å studere. Det finnes flere straffereaksjoner som baserer seg på metodikken gjenopprettende prosess, eller som kan inneholde elementer av gjenopprettende prosess: ungdomsoppfølging, ungdomsstraff, oppfølging i

konfliktråd og mekling. Vår vurdering er at gjenopprettende prosess i seg selv ikke er en klart definert intervensjon, i form av at det kan være store variasjoner knyttet til hva som kan ligge i at det er gjennomført gjenopprettende prosess, for eksempel i en straffereaksjon. Vi fokuserer derfor diskusjonen på muligheter for å estimere effekter av selve straffereaksjonene som baserer seg på, eller inneholder elementer av gjenopprettende prosess.

9.2.2 Tilgjengelighet av registerdata og relevante utfallsmål

Et viktig utgangspunkt for å kunne vurdere mulighetene for å gjennomføre en effektstudie av en intervensjon, er å vite hva slags data som er tilgjengelige om reaksjonen, og om relevante utfallsmål. I denne rapporten har vi brukt omfattende registerdata hentet fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene om straffereaksjonene med gjenopprettende prosess. Dataene som vi har benyttet i denne rapporten kan tenkes å være tilstrekkelig for å kunne gjennomføre en eventuell effektstudie, og behovet for andre data avhenger av metodikken som brukes i en eventuell effektstudie. I drøftingen rundt ulike metoder, diskuterer vi derfor om det er behov for (og eventuelt eksisterer) andre registerdata enn det vi har brukt i denne rapporten, som er nødvendige for å gjennomføre en effektanalyse.

Behovet for registerdata avhenger også av hva slags utfall det er relevant å måle effekter på. Et av formålene med straff i Norge er at den skal virke individualpreventivt, altså at en lovbrøtters ikke begår nye lovbrudd. Et naturlig utfall i en effektstudie vil være å studere i hvilken grad personer som har fått en straff begår ny kriminalitet. Det kan også være interessant å undersøke om straffereaksjonene har en effekt på utfall som utdanning, inntekt og arbeidsmarkedstilknytning, da slike utfall forteller oss noe om hvordan disse personene mestrer livet etter endt straff. Utfall som tilbakefall til kriminalitet, utdanning, inntekt og arbeid finnes det informasjon om i registerdata.

Et av formålene med straffereaksjoner som baserer seg på gjenopprettende prosess er å rette opp mest mulig av en ubalanse, urett eller skade som har skjedd mellom to eller flere parter, og å styrke partenes mulighet til selv å håndtere og ta ansvar for egne handlinger og konflikter. Gjenopprettende prosess bygger altså på en tanke om at partene i en sak selv skal håndtere og ta ansvar for egne handlinger og konflikter, og gjennom dialog finne løsninger på lovbrudd og konflikter. Av den grunn kunne utfall som handler om relasjoner og livsmestring være relevante i en eventuell effektanalyse. Det er imidlertid vanskelig å se relevante

indikatorer på slike utfallsmål i tilgjengelige registerdata. Konfliktrådet gjennomfører brukerundersøkelser som undersøker noen av disse aspektene, men disse resultatene vil ha begrenset verdi i en eventuell effektstudie. Det skyldes at dersom man skal estimere hvilken effekt straffereaksjonene i konfliktrådet har på slike utfallsmål, må man ha registrert utfallsmålene både før og etter straffereaksjonen ilegges/idømmes, både for de som har gjennomført reaksjonene i konfliktrådet, og for de som skal fungere som en såkalt kontrollgruppe. En kontrollgruppe er en gruppe personer som ikke mottar reaksjonene i konfliktrådet, men som skal brukes som en slags sammenligningsgruppe for å estimere effekter av reaksjonene. Hvem kontrollgruppen består av, avhenger av det metodiske designet man velger, men det kan for eksempel tenkes å være personer som gjennomfører andre straffereaksjoner enn de i konfliktrådet.

Ved gjennomføring av en eventuell effektstudie kan det være mulig å innhente informasjon om slike utfallsmål ved gjennomføring av spørreundersøkelser rettet både mot de som gjennomfører straffereaksjonene i konfliktrådet, og de som er i kontrollgruppen. Funn fra undersøkelsen kan anonymiseres og kobles med eksisterende registerdata, for å kunne brukes i en eventuell effektstudie. Vår vurdering er likevel at det fremstår lite realistisk og relativt ressurskrevende å gjennomføre en slik undersøkelse, dersom den eneste hensikten er at funnene skal brukes i en effektstudie. Ettersom utfallsmålene må registreres for de samme personene både før og etter straffereaksjonene, må innsamlingen foregå over flere år før resultatene kan brukes i en effektstudie. For å ha et tilstrekkelig antall observasjoner må undersøkelsen sannsynligvis gjennomføres med et ganske stort utvalg straffedømte, og det kan være praktiske utfordringer knyttet til å identifisere disse personene før de idømmes straff. I tillegg kan det diskuteres om funnene fra slike undersøkelser og den tilhørende effektanalysen vil ha begrenset nytteverdi, fordi det antakelig er en sterk seleksjon i hvem som ville besvare undersøkelsen.

9.3 Muligheten for å gjennomføre en RCT

Effektstudier av ulike intervensjoner baserer seg i hovedsak på en av to strategier; randomiserte kontrollerte eksperimenter (RCT) eller utnyttelse av naturlige eksperimenter. I forskningen regnes RCT gjerne som gullstandarden for estimering av kausale effekter. RCT er et eksperimentelt forskningsdesign, der deltakere i studien blir tilfeldig inndelt i en behandlingsgruppe som

mottar intervensjonen, og en kontrollgruppe som ikke mottar intervensjonen. En randomisering over store nok grupper tilsier at gruppenes utfall i fravær av intervensjonen i gjennomsnitt bør være like for behandlingsgruppen og kontrollgruppen. Dersom alle forutsetninger for randomiseringen er oppfylt, vil den observerte forskjellen mellom de to gruppene kunne tilskrives effekten av behandlingen.

Det er tidligere gjennomført flere utenlandske effektstudier av gjenopprettende prosess ved bruk av RCT (Strang, et al., 2013). Disse studiene har undersøkt effektene av gjenopprettende prosess i ulike deler av straffesaksjeden; som et alternativ til andre straffereaksjoner både før og etter eventuell oversendelse til domstolen, eller under gjennomføring av annen straffereaksjon som fengsel. Felles for studiene er at man har tatt utgangspunkt i straffesaker der tiltalte og fornærmede i utgangspunktet har takket ja til å delta i gjenopprettende prosess dersom de blir tilbudt dette. Deretter har det faktiske tilbudet av gjenopprettende prosess blitt tilfeldig tildelt blant de som i utgangspunktet takket ja til å delta. Ettersom ikke alle som blir tilbudt gjenopprettende prosess faktisk gjennomfører, vil den eventuelle effekten som estimeres være en såkalt «intention-to-treat»-effekt (ITT); man estimerer effekten av å bli tilbudt gjenopprettende prosess, men ikke nødvendigvis effekten av å faktisk gjennomføre den. Fordi man i praksis ikke kan tvinge noen til å gjennomføre gjenopprettende prosess, og man ikke kan vite på forhånd hvem som kommer til å gjennomføre eller ikke, kan det argumenteres for at ITT-effekten i policysammenheng er den mest interessante å estimere.

Vi kan ikke se bort fra at det er mulig å gjennomføre en RCT om effektene av gjenopprettende prosess i norske straffesaker. I så fall kan det være aktuelt med et lignende forskningsdesign som i de utenlandske RCT-studiene, altså at faktisk tildeling av straffereaksjoner basert på gjenopprettende prosess randomiseres blant tiltalte som i utgangspunktet har sagt seg villige til å gjennomføre straffereaksjonene. I en rapport fra Folkehelseinstituttet om randomiserte og kvasi-eksperimentelle studier i den statlige forvaltningen (Folkehelseinstituttet, 2023), trekkes det frem at randomiserte studier møter mange juridiske, etiske, politiske og praktiske utfordringer, og at de kan være ressurskrevende. Vi må anta at mange av disse utfordringene vil gjelde ved en eventuell RCT av gjenopprettende prosess. Ettersom straffereaksjonene med gjenopprettende prosess er innført som allmenne straffereaksjoner i det norske rettssystemet, kan det være problematisk fra et

etisk perspektiv å fjerne muligheten til å gjennomføre disse straffereaksjonene for en gruppe som i utgangspunktet har hatt muligheten til det tidligere. Vi har ikke grunnlag for å vurdere om de etiske utfordringene ved en eventuell gjennomføring av en RCT av gjenopprettende prosess er for store til at det faktisk kan gjennomføres, og kan derfor ikke endelig konkludere med om en RCT er mulig å gjennomføre eller ikke.

9.4 Muligheten for å gjennomføre en ikke-eksperimentell effektstudie

Alternativet til RCT er gjennomføring av en ikke-eksperimentell effektstudie. Dette kan gjøres gjennom utnyttelsen av såkalte naturlige eksperimenter, der man utnytter en eksogen kilde til tilfeldig variasjon i hvem som tildeles en behandling. I slike design er i utgangspunktet ikke tildelingen av intervensjonen tilfeldig, men de eksogene forholdene kan likevel gjøre at det er tilstrekkelig tilfeldig at behandlingsgruppen har fått behandlingen sammenlignet med en annen gruppe. Slike kilder til tilfeldig variasjon kan for eksempel være policyendringer eller geografiske forskjeller, som har gjort at det i prinsippet har vært tilfeldigheter over tid knyttet til hvem som har hatt muligheten til å få intervensjonen, eller at det kun har vært mulig å få intervensjonen i noen geografiske områder.

Rent modellteknisk kan man tenke seg følgende regresjonsmodell for å måle effekten av straff på tilbakefall (eller andre utfall):

$$(1) Y_{it} = \beta_t I_{i0} + \mathbf{X}'_i \theta_t + \varepsilon_{it}$$

Y_{it} er utfall av interesse for person i på tidspunkt t . \mathbf{X}'_i er en vektor bestående av kontrollvariabler og ε_{it} er feilleddet i modellen. I_{i0} er en dummyvariabel lik 1 dersom person i er blitt straffet (for eks. fengsel) i periode 0. β_t er dermed parameteren av interesse, og kan tolkes som effekten av en type straff (for eks. fengsel) sammenlignet med en annen straff. Hovedutfordringen med å estimere β_t er knyttet til seleksjon, ettersom personer som blir straffet sannsynligvis skiller seg fra personer som ikke blir straffet kan det tenkes at de har andre utfall uavhengig av straffen. Seleksjon gjør at det er vanskelig å isolere effekten av straff, noe som kan føre til estimeringsskjevhet i β_t .

9.4.1 Instrumentvariabelmetoden

En metode som tidligere norske studier (se for eks. Bhuller et al. (2020)) har benyttet for å kunne estimere effekter av fengsling, er at de har utnyttet det faktum at saker blir tilfeldig tildelt dommere (på

bakgrunn av lov om randomiseringsprinsippet), og at noen dommere systematisk er mer ettergivende enn andre. Samlet sett fører dette til tilfeldig variasjon i sannsynligheten for at en individ blir idømt ubetinget fengsel, avhengig av hvilken dommer de blir tildelt. Denne eksogene variasjonen i I_{i0} benyttes til å trekke slutninger om de kausale effektene av fengsling. Studiene bruker instrumentvariabelmetoden (2SLS-estimering), der likning (1) er det andre steget og hvor det første steget ser slik ut:

$$(2) I_{i0} = \gamma Z_{ji} + X_i' \delta + \epsilon_{i0}$$

Z_{ji} indikerer strengheten til dommer j som ble tildelt tiltalte i sin sak. Dersom korrelasjonen mellom Z_{ji} og I_{i0} er tilstrekkelig sterk, kan altså dommerstrenghet benyttes som et instrument for om en person har blitt idømt fengsel. Gitt at modellens antakelser er oppfylt, kan 2SLS-estimatet tolkes som et positivt veid gjennomsnitt av den kausale effekten av fengsling blant undergruppen av tiltalte som kunne ha fått en annen fengslingsbeslutning hvis saken deres hadde blitt tildelt en annen dommer.

Bhuller et al. (2020) unyttet denne instrumentvariabelmetoden ved hjelp av norske registerdata, og finner at fengselsstraff bidrar til å redusere sannsynligheten for nye lovbrudd med 29 prosentpoeng, og antall siktelsler med 11 siktelsler i løpet av en femårs-periode etter straff. Studien fokuserer på straffesaker som er blitt behandlet i tingrettene, og begrenser utvalget til faste dommere som behandler ikke-tilståelsessaker. Årsaken til dette er at noen sakstyper kan kun tildeles faste dommere, noe som innebærer at midlertidige dommere får relativt flere tilståelsessaker. Videre ekskluderer studien saker som ikke alltid følger randomiseringsprinsippet. Dette inkluderer saker som involverer unge lovbrøyttere, svært alvorlige saker som krever to profesjonelle dommere, og komplekse saker som forventes å ta lengre tid å behandle, som alle kan tildeles mer erfarne dommere.

Kan IV-metoden benyttes til å estimere effekten av straffereaksjoner med gjenopprettende prosess på tilbakefall til kriminalitet og andre utfall av interesse?

I en eventuell effektstudie av gjenopprettende prosess ved bruk av instrumentvariabelmetoden, er det først og fremst aktuelt å vurdere om det er mulig å estimere effekten av straffereaksjonene som innebærer gjenopprettende prosess. For å kunne benytte IV-metoden til å estimere kausale effekter av gjenopprettende prosess er det først og fremst to grunnleggende element som må være oppfylt: (1) det må være tilfeldig hvem som behandler saken og ilegger eller idømmer

reaksjonen, og (2) det må være systematiske forskjeller i tilbøyeligheten blant dem som ilegger eller idømmer straffereaksjonen.

De tiltalte i ungdomsreaksjonene er personer som var under 18 år på gjerningstidspunktet. En åpenbar utfordring i en eventuell effektevaluering av disse sakene er at saker som involverer unge lovbrøyttere ikke nødvendigvis følger randomiseringsprinsippet. Vår vurdering er derfor at det er lite sannsynlig at det er mulig å gjennomføre en effektstudie av idømte ungdomsreaksjoner ved bruk av IV-metoden. Vi har derimot ikke fullstendig kunnskap om hvordan tildelingen av dommere foregår i U18-saker, og vi kan dermed ikke se helt bort fra at det kan være mulig å gjennomføre en effektstudie dersom det er en grad av randomisering i hvilke dommere som vurderer U18-saker og hvordan. For at en effektstudie skal være mulig å gjennomføre, må i så fall tendensen til ulik praksis i idømmelse av ungdomsreaksjonene mellom ulike dommere være relativt stor, særlig fordi det er relativt få som mottar ungdomsoppfølging og ungdomsstraff. Dette bidrar ytterligere til å redusere sannsynligheten for at en effektstudie med denne innretningen er mulig å gjennomføre.

Mekling kan ilegges og idømmes personer som var over 18 år på gjerningstidspunktet. Blant meklingsaker som idømmes av domstolene er det derfor større sannsynlighet for at randomiseringsprinsippet er fulgt. I så fall kan det være mulig å bruke tilsvarende instrument som i Bhuller et al. (2020). På forhånd kan man derimot ikke vite om instrumentet er sterkt nok til å benyttes i estimeringssammenheng, dvs. om korrelasjonen mellom dommerstrenghet og mekling som straffereaksjon er sterk nok. Vi kan ikke helt utelukke at slik variasjon eksisterer og er mulig å utnytte i en eventuell effektstudie, men vi anser sannsynligheten for at variasjonen er stor nok til at det faktisk kan brukes i en effektstudie å være relativt lav. Vi er for eksempel ikke kjent med noen studier som bruker denne metoden på andre straffereaksjoner enn fengselsstraff, og i eksisterende forskning på «tilfeldig dommer»-metoden har man så langt ikke klart å påvise at det finnes systematiske forskjeller mellom dommers tilbøyelighet til bruk av andre straffereaksjoner enkeltvis. Vi kan altså ikke helt utelukke at IV-metoden kan brukes for å estimere effekter av mekling idømt av domstolene, men det virker lite sannsynlig.

Mekling og ungdomsoppfølging kan ilegges av påtalemyndigheten, og det er derfor aktuelt å vurdere om det kan være aktuelt å instrumentere tilbøyelighet blant påtalejurister på liknende måte som for dommere. Påtalejurister blir ikke tildelt

saker på samme måte som dommere, men tar avgjørelser om (nesten) alle straffesaker i sitt politidistrikt og vurderer om saken skal henlegges, om det skal ilegges forelegg eller påtaleunntatelse, eller om det skal reises tiltale for domstol. I dette tilfellet er det mer krevende å forstå i hvilken grad det er tilfeldig hvem som behandler hvilke saker enn i domstolen. Det kan tenkes at en mulig tilnærming er å sammenligne politidistrikt som har liknende fordeling av lovbrudd, og deretter undersøke om det er systematiske forskjeller i ulike påtalejuristers tilbøyelighet til å ilegge mekling. Metodikken i en slik effektanalyse kan for eksempel være inspirert av Markussen og Røed (2014), som enkelt forklart brukte variasjoner i Nav-kontorenes tilbøyelighet til å bruke ulike arbeidsmarkedstiltak, til å estimere effekter av ulike tiltaksstrategier opp mot hverandre. Fra intervjuene som er gjennomført i dette prosjektet har vi indikasjoner på at det kan være variasjoner i påtalejuristers tilbøyelighet til å ilegge straffereaksjoner med gjenopprettende prosess, men vi har ingen garanti for at slik variasjon faktisk eksisterer og i så fall er stor nok til at det kan utnyttes i en eventuell effektstudie. Vi trenger derimot mer detaljert kunnskap om hvordan påtalejuristene tildeles og vurderer saker for å vurdere om dette kan være en aktuell metode å utnytte i en eventuell effektanalyse.

For å kunne konkludere med om IV-metoden kan være aktuelt å benytte i en effektstudie av ilagte meklingssaker, og for å gjennomføre en eventuell effektstudie, er man også avhengig av registerdata om sakene og ileggelsesprosessen. Vi har ikke kjennskap til at det finnes andre registerdata om meklingssaker utover det vi har hatt tilgang til fra konfliktrådene og SSB. Det skal være mulig å trekke ut informasjon fra STRASAK for å identifisere de enkelte påtalejuristene, og hvilke saker de har behandlet. Uttrekk av slike data er en forutsetning for å kunne gjennomføre en effektstudie med bruk av påtalejuristers tilbøyelighet til å ilegge mekling eller ungdomsoppfølging som instrumentvariabel. Selv om slike registerdata er en forutsetning for at det skal være mulig å gjennomføre en slik effektanalyse, er tilgjengelighet på slike data ikke en garanti for at det er mulig. Før man har tilgang til registerdataene er det ikke mulig å undersøke om variasjonen i tilbøyelighet er stor nok til at det kan brukes. I tillegg er det nødvendig med kvalitativ informasjonsinnhenting om prosessen rundt hvordan påtalejuristene tildeles og behandler saker, for å vurdere om det kan være noen andre kilder enn tilfeldighet som driver den eventuelle variasjonen. Vi kan altså ikke konkludere med om det er mulig å gjennomføre en effektanalyse av gjenopprettende prosess basert på IV-metoden. Det er en rekke usikkerhetsmomenter som trekker i

retning av at en effektanalyse vil være vanskelig å gjennomføre, men vi kan ikke helt utelukke at det er mulig.

9.4.2 Matching

Et alternativ til IV-metoden kan være matching. Det kan tenkes at matching kan bidra til å redusere utfordringer knyttet til seleksjon ved estimering av β_t . Ved bruk av for eksempel propensity score matching, kan man matche informasjon om sak og individ, og sammenligne personer som har mottatt straffereaksjoner med gjenopprettende prosess med personer som har mottatt andre straffereaksjoner. Intuisjonen bak propensity score matching er å lage én variabel (P) basert på alle relevante kovariater (X) og sammenligne individer som har lignende P. Med andre ord, propensity scoren etablerer sammenligningsgrupper for basert på et sett med baseline-karakteristikker for å gjøre behandlings- og sammenligningsgruppene så like som mulig med hensyn til de observerte baseline-karakteristikkene. Metoden har som hensikt å minimere seleksjonsskjevhet, utelukkende basert på observerbare kjennetegn. Propensity score defineres som den betingede sannsynligheten for tildeling til behandling gitt egenskapene i X (Rosenbaum & Rubin, 1983).

Jolliffe og Hedderman (2015) undersøker effekten av fengsling på tilbakefall til kriminalitet ved å bruke propensity score matching. Studien ser på et utvalg bestående av 5 500 mannlige lovbrutere i Storbritannia og sammenligner to grupper av lovbrutere: de som hadde blitt fengslet for sin hovedforbrytelse, og de som hadde fått samfunnsstraff med tilsyn. Studien finner at ett år etter løslatelse var lovbrutere som hadde vært fengslet betydelig mer sannsynlig å ha begått en ny (dokumentert) forbrytelse. Disse lovbruterne hadde også en tendens til å begå flere lovbrudd og starte gjentakelse av kriminalitet tidligere enn de som var underlagt samfunnstjeneste. Videre var lovbrutere som opprinnelig var blitt fengslet mye mer sannsynlig å bli fengslet på nytt.

Det bør være relativt uproblematisk å gjennomføre en effektstudie basert på matching-metoder for å estimere «effekten» av straffereaksjoner med gjenopprettende prosess på utfallsmål som det eksisterer registerdata på, for eksempel tilbakefall til kriminalitet. Det er imidlertid flere utfordringer med metoden, som kan gjøre at nytteverdien av en eventuell effektstudie er noe usikker. For at matching-metoder skal gi forventingsrette estimater på effekten av en intervensjon, må i så fall de observerbare kjennetegnene man har registerdata på og som brukes i modellen, inneholde nok informasjon til å justere for seleksjonen inn i hvem

som mottar behandlingen. Utfordringen er at det ikke finnes noen måte å vurdere i hvilken grad man tror at de observerbare kjennetegnene faktisk er tilstrekkelig for å håndtere seleksjonen, og dermed om man kan stole på resultatene fra en eventuell effektanalyse som baserer seg på denne metoden.

En annen utfordring er at matching krever mange observasjoner, ettersom identifikasjonen unngår å gjøre antakelser om distribusjonen. Dersom man ikke har tilstrekkelig med observasjoner kan det være vanskelig å finne en god sammenligningsgruppe. På forhånd kan man ikke vite om det er mulig å finne en god sammenligningsgruppe i dataene. For mekling vil dette trolig ikke bli et problem ettersom det finnes mange personer som er blitt idømt denne straffen, mens for ungdomsreaksjonene kan dette potensielt bli et problem.

9.4.3 Lovendring som eksogent sjokk

I tillegg til IV-metoden og matching, har vi undersøkt om det finnes noen politiske endringer som kan brukes som en kilde til eksogen variasjon. De eneste lovendringene som vi er kjent med som potensielt kan brukes til dette er lovendringene som tredde i kraft 1. september 2024. Bakgrunnen for lovendringene fremkommer av Prop. 139 L (2022–2023). Lovendringene påvirker straffereaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, og skal blant annet bidra til raskere reaksjoner, bedre samarbeid, økt rettssikkerhet og utvidede muligheter for domstolen til bruk av restriktive tiltak (Konfliktrådet, 2024e).

En av de største endringene er at det er blitt et tydelig skille mellom de særskilte straffereaksjonene for ungdom, ved at ungdomsstraff idømmes av domstolen og ungdomsoppfølging (kun) skal ilegges av påtalemyndigheten. Når det gjelder ungdomsstraff, er vilkåret om at ungdommen må ha begått "gjentatt eller alvorlig kriminalitet" tatt ut av straffeloven § 52 a bokstav b og erstattet med et krav om at reaksjonen må være "egnet". Det er forventet en viss utvidelse av ungdomsstraff, ettersom reaksjonen ikke lenger skal være forbeholdt de mest alvorlige sakene eller de tyngre gruppene av unge gjerningspersoner. For ungdomsoppfølging er det forventet at endringene medfører noe reduksjon i anvendelsesområdet sammenlignet med tidligere, blant annet fordi adgangen til å overføre saker til ungdomsoppfølging, mekling i konfliktråd eller oppfølging i konfliktråd som særvilkår for betinget bot eller betinget forelegg er fjernet.

Dersom denne lovendringen faktisk innebærer at det nå systematisk er flere personer som får ungdomsstraff kan dette brukes som identifikasjon i et naturlig eksperiment for å måle effekter av

ungdomsstraff. Et mulig design for en slik studie er et fuzzy Regression Discontinuity Design (fuzzy RDD). I et fuzzy RDD utnytter man at det er en diskontinuitet i sannsynligheten for behandling, som i dette tilfellet er å bli idømt ungdomsstraff. Vi ser altså for oss en situasjon der ungdommer som begår en kriminalitet rett etter lovendring vil ha en høyere sannsynlighet for å bli idømt ungdomsstraff enn ungdommer som begår kriminalitet rett før lovendring. Et fuzzy RDD utføres i prinsippet på samme som IV-metoden, hvor diskontinuiteten i sannsynlighet for behandling brukes som instrument for behandling (at en person blir idømt ungdomsstraff). I den enkleste formen instrumenteres altså tidspunkt for idømt straff og resultatene sammenlignes med andre straffereaksjoner på samme måte som i IV-metoden.

På forhånd kan vi ikke vite om det faktisk oppstår en diskontinuitet i sannsynligheten for behandling, som er en av de identifiserende antakelsene i en RD-modell. Gyldigheten av et RD-design er også avhengig av kontinuitetsantakelsen, som innebærer at de to potensielle utfallene (med og uten behandling) forventes å være kontinuerlige rundt diskontinuiteten. Det vil si, i fravær av behandlingen, vil utfallet følge en jevn, kontinuerlig funksjon på tvers av kuttepunktet. Antakelsen sikrer at den eneste "diskontinuiteten" i utfallet rundt kuttepunktet skyldes behandlingseffekten, og ikke noe annet. Denne antakelsen kan derimot ikke testes direkte. Til slutt avhenger metoden av antakelsen om monotonitet, det vil si at sannsynligheten for å motta behandling endres på en jevn og entydig måte rundt kuttepunktet for den styrende variabelen (tidspunkt for idømt straff i vårt tilfelle). Monotonitetsantakelsen innebærer at det er mulig å identifisere den lokale behandlingseffekten (LATE) for personer som mottar behandlingen hvis og bare hvis deres styrende variabel er over kuttepunktet. Dersom antakelsen ikke er oppfylt (for eksempel hvis sannsynligheter for behandling endres på en ikke-monoton måte rundt kuttepunktet), blir det vanskelig å estimere den kausale effekten av behandlingen, ettersom det blir usikkert hvem som ville ha mottatt behandlingen under forskjellige forhold (Angrist & Pischke, 2009).

Det er imidlertid flere grunner til at det er lite sannsynlig at denne metoden vil fungere i praksis. For det første er det vanskelig å se for seg en stor nok økning i sannsynligheten for å bli idømt ungdomsstraff etter lovendringen til at metoden er gjennomførbar. For det andre kan tenkes at det tar tid før systemet/dommere endrer praksis i hvordan

de idømmer straff. Hvis det er tilfellet, vil ikke den foreslåtte metoden fungere.

9.5 Oppsummering

9.5.1 Hva kan man få ut av en effektstudie?

Effektstudier har som hensikt å estimere en kausal effekt av en intervensjon. En kausal effekt refererer til endringen i et resultat eller utfall som kan tilskrives en spesifikk årsak eller intervensjon. Effektstudier er et viktig verktøy for å undersøke om intervensjoner bidrar til å nå oppsatte mål. Dette er viktig for å sikre at offentlige ressurser brukes på en effektiv måte og at intervensjonene som gis bidrar til størst mulig nytte blant de som er berørt.

I praksis er det ofte krevende å estimere kausale effekter, men godt gjennomførte effektstudier med gode forskningsdesign kan bidra til mer informerte, evidensbaserte og målrettede beslutningsprosesser. Hvorvidt en effektstudie anses som godt gjennomført, avhenger av både intern og ekstern validitet. *Intern validitet* refererer til kvaliteten på den enkelte studien, det vil si i hvilken grad resultatene reflekterer den virkelige situasjonen for den aktuelle populasjonen, og ikke skyldes metodiske feil. *Ekstern validitet* handler om i hvilken grad resultatene kan generaliseres til andre populasjoner og kontekster. En vanlig bekymring er at resultatene fra en spesifikk studie har begrenset prediktiv verdi utenfor den konteksten studien ble utført i. Hvis flere studier på samme problemstilling gir lignende resultater, øker sannsynligheten for at funnene kan generaliseres til andre situasjoner og populasjoner. Dersom en effektstudie mangler intern og/eller ekstern validitet bør resultatene ikke brukes i beslutningsprosesser.

I konteksten effekter av straffereaksjoner med gjenopprettende prosess, vil en effektstudie kunne gi informasjon om hvordan det går med personene som mottar disse reaksjonene, gitt et troverdig forskningsdesign. Effekter bør ses i sammenheng med ønskede målsettinger, og potensielle politiske implikasjoner av resultatene vil kunne bli at noen typer straff bør brukes mer og at noen typer straff bør brukes mindre eller ikke i det hele tatt.

9.5.2 Utredning av mulig effektstudie

I denne rapporten har vi utredet mulighetene for gjennomføring av en effektstudie som undersøker effekten av straffereaksjoner med gjenopprettende prosess på sentrale utfallsmål. Sentrale utfallsmål for den aktuelle intervensjonen er tilbakefall til kriminalitet, inntekt, utdanning, arbeidsmarkeds-tilknytning og kvalitet på relasjoner. Vi har utredet mulighetene for en effektstudie av alle straffe-

reaksjonene som baserer på metodikken gjenopprettende prosess, herunder ungdomsoppfølging, ungdomsstraff, oppfølging i konfliktråd og mekling. I vår utredning av en effektstudie vurderer vi effekter av disse straffereaksjonene som helhet, og ikke enkelte elementer ved de ulike straffereaksjonene.

Effektstudier av ulike intervensjoner baserer seg i hovedsak på en av to strategier; randomiserte kontrollerte eksperimenter (RCT) eller utnyttelse av ikke-eksperimentelle metoder (for eksempel naturlige eksperimenter). Vi anser at det i praksis vil være krevende å gjennomføre en RCT, blant annet på grunn av etiske utfordringer rundt tilfeldig utdeling av straffereaksjoner.

Blant ikke-eksperimentelle metoder har vi vurdert IV-metoden, matching og et fuzzy RD design som utnytter lovendringer for ungdomsreaksjonene. Når det gjelder IV-metoden, har tidligere studier utnyttet det faktum at saker blir tilfeldig tildelt dommere (på bakgrunn av lov om randomiseringsprinsippet), og at noen dommere systematisk er mer ettergivende enn andre (se for eks. Bhuller et al. (2020)). Dersom korrelasjonen mellom dommerstrenghet og om en person blir idømt fengsel er tilstrekkelig sterk, kan dommerstrenghet benyttes som et instrument for om en person har blitt idømt fengsel.

Vår vurdering er at det er lite sannsynlig at det er mulig å gjennomføre en effektstudie av idømte ungdomsreaksjoner ved bruk av IV-metoden. Årsaken til dette er at saker som involverer unge lovbrøyttere ikke nødvendigvis følger randomiseringsprinsippet. Det er mer sannsynlig at IV-metoden fungerer for mekling som straffereaksjon eller ungdomsoppfølging ilagt av påtalemyndighetene. På forhånd kan man derimot ikke vite om instrumentet er sterkt nok til å benyttes i estimeringssammenheng, det vil si om korrelasjonen mellom dommerstrenghet og mekling som straffereaksjon er sterk nok. Vi anser imidlertid at sannsynligheten for at instrumentet er sterkt nok er relativt lav. En av årsakene til det er at man i eksisterende forskning på «tilfeldig dommer»-metoden så langt ikke klart å påvise at det finnes systematiske forskjeller mellom dommeres tilbøyelighet til bruk av andre straffereaksjoner enkeltvis.

Mekling og ungdomsstraff kan også ilegges av påtalemyndigheten, og vi har derfor vurdert om det kan være aktuelt å instrumentere tilbøyelighet blant påtalejurister på liknende måte som for dommere. Vår vurdering er imidlertid at å instrumentere påtalemyndigheter sin tilbøyelighet til å ilegge mekling eller ungdomsoppfølging vil

være utfordrende å få til å praksis, både på grunn av at det krevende å forstå i hvilken grad det er tilfeldig hvem som behandler hvilke saker og usikkerhet rundt hvorvidt instrumentet er sterkt nok til å faktisk kunne brukes. Dersom det er mulig å gjennomføre en effektanalyse med denne metoden, vil tolkningen av effektestimater kunne ha nyttige policyimplikasjoner. Effektestimater vil for eksempel kunne tolkes som hvilken effekt reaksjonene i konfliktrådet vil kunne ha for dem som ville fått reaksjonene dersom man økte bruken noe, sammenlignet med perioden man brukte data fra.

Et alternativ til IV-metoden kan være matching. Ved bruk av for eksempel propensity score matching, kan man matche informasjon om sak og individ, og sammenligne personer som har mottatt straffereaksjon med gjenopprettende prosess med personer som har mottatt andre straffereaksjoner. Metoden har som hensikt å minimere seleksjonsskjevhet.

Vi anser at en effektstudie basert på matching-metoder er gjennomførbar. Det er imidlertid flere utfordringer med metoden. For det første kan det hende at det finnes uobserverbare kjennetegn som påvirker sannsynligheten for om en person mottar behandling, noe som innebærer at man ikke nødvendigvis klarer å justere for seleksjonen inn i hvem som mottar behandlingen. En annen utfordring er at matching krever mange observasjoner for at det skal være mulig å finne en god sammenligningsgruppe. På forhånd kan man ikke vite om det er mulig å finne en god sammenligningsgruppe i dataene. For mekling vil dette trolig ikke bli et problem ettersom det finnes mange personer som er blitt idømt denne straffen, mens for ungdomsreaksjonene kan dette potensielt bli et problem. En tredje utfordring med analyser basert på propensity score matching er at man må ta subjektive valg på flere stadier (metode, variabler, osv.). Dette innebærer at sammenligninger er vanskelige å tolke.

Til slutt har vi utredet hvorvidt man kan bruke en lovendring som et eksogent sjokk til å estimere effekter. 1. september 2024 trådte det i kraft lovendringer som påvirket ungdomsreaksjonene. Når det gjelder ungdomsstraff, er vilkåret om at ungdommen må ha begått "gjentatt eller alvorlig kriminalitet" er tatt ut av straffeloven § 52 a bokstav b og erstattet med et krav om at reaksjonen må være "egnet". Det kan tenkes at denne lovendringen medfører en systematisk økning i bruken av ungdomsstraff, noe som kan brukes som identifikasjon i et naturlig eksperiment for å måle effekter av ungdomsstraff. Et mulig design for en slik studie er et fuzzy Regression Discontinuity Design (fuzzy RDD). I et fuzzy RD design utnytter

man at det er en diskontinuitet i sannsynligheten for behandling, som i dette tilfellet er å bli idømt ungdomsstraff. Vi ser altså for oss en situasjon der ungdommer som begår en kriminalitet rett etter lovendring vil ha en høyere sannsynlighet for å bli idømt ungdomsstraff enn ungdommer som begår kriminalitet rett før lovendring.

Vår vurdering er imidlertid at det er flere grunner til at det er lite sannsynlig at denne metoden vil fungere i praksis. For det første er det vanskelig å se for seg en stor nok økning i sannsynligheten for å bli idømt ungdomsstraff etter lovendringen til at metoden er gjennomførbar. For det andre kan tenkes at det tar tid før systemet/dommere endrer praksis i hvordan de idømmer straff. Hvis det er tilfellet, vil ikke den foreslåtte metoden fungere.

9.5.3 Samlet vurdering

I generelle vurderinger av om effektstudier er mulige å gjennomføre, er det noen ganger relativt åpenbart at det bør finnes en kilde til eksogen variasjon som man kan utnytte, for eksempel ved gradvis utrulling av en intervensjon i ulike geografiske områder, eller ved større lovendringer eller hendelser som kan fungere som et eksternt «sjokk». Andre ganger er det større usikkerhet knyttet til om en eventuell kilde til eksogen variasjon eksisterer, og om variasjonen er stor nok til at det faktisk kan brukes i en effektstudie. Sistnevnte er tilfellet her.

Funn fra intervjuer og registerdataene vi har tilgang til, indikerer at det kan eksistere variasjon i påtalemyndighetenes tilbøyelighet til å ilegge straffereaksjoner fra konfliktrådene, som potensielt kan brukes i en såkalt instrumentvariabelanalyse. Det er derimot ikke mulig å vite med sikkerhet om denne variasjonen faktisk eksisterer eller er stor nok til at det kan brukes i en effektanalyse, før man undersøker data over påtalemyndighetenes behandling av sakene. Dersom dataene viser at denne variasjonen eksisterer, bør en eventuell effektanalyse også gjennomføre en kvalitativ undersøkelse med hensikt å undersøke om det er sannsynlig at variasjonen skyldes noe annet enn påtalejuristenes tilbøyelighet.

Lovendringene om ungdomsreaksjonene som treddet i kraft i 2024 kan potensielt brukes som kilde til eksogen variasjon i et såkalt fuzzy RD-design. Lovendringen er såpass ny at det på nåværende tidspunkt er vanskelig å vurdere om det kan brukes i en effektanalyse. Det vil være lettere å vurdere om lovendringen kan brukes når det er mulig å se om det antakelig har ført til en økning i bruken av ungdomsstraff.

Felles for alle metodene vi beskriver er at det i mange tilfeller vil være en utfordring å vurdere mulighetene for å gjennomføre en effektstudie før man sitter med dataene. På bakgrunn av vår utredning av mulige metoder er det derfor vanskelig å si på forhånd om metoden vil fungere eller ikke. Mulighetene for å gjennomføre effekt-analyser av ungdomsreaksjonene kompliseres ytterligere av at det er relativt få personer som mottar dem, noe som øker sannsynligheten for at eventuelle effektestimater ikke vil være statistisk signifikante.

Metoden vi anser som mest gjennomførbar er matching. Antakeligvis vil det være mulig å gjennomføre en analyse som estimerer «effekter» av en eller flere av straffereaksjonene i konfliktrådet ved bruk av matching-metoder, selv om det ikke er mulig å benytte et instrumentvariabel- eller fuzzy-

RD-design. Den største utfordringen med matching-metodikk er imidlertid usikkerhet rundt om man har klart å løse seleksjonsproblemet eller ikke, og dermed om man faktisk kan stole på om resultatene viser kausale sammenhenger eller kun korrelasjoner. Antakeligvis vil det være en form for seleksjonsproblematikk som matching-metodikk ikke vil kunne løse. For eksempel er det en selvseleksjon i straffereaksjonene i konfliktrådet, altså at gjerningspersonen selv må være villig til å gjennomføre reaksjonene for at de skal få den. Implikasjonen er at resultatene fra en studie som bruker matching-metodikk, mest sannsynlig vil kunne tolkes som for eksempel hvordan sannsynligheten for tilbakefall til kriminalitet for personer som har fått ungdomsstraff, skiller seg fra sannsynligheten for tilbakefall blant personer som har helt like observerbare kjennetegn, men som har fått samfunnsstraff.

10. Hvordan evaluere ungdomsreaksjonene?

1. september og 1. desember 2024 trådte det i kraft lovendringer som har til formål å bedre gjennomføringen av ungdomsreaksjonene. Dataene som denne utredningen bygger på er samlet inn før lovendringene, og et viktig formål med utredningen er å legge grunnlaget for senere evalueringer av lovendringene spesielt, og ungdomsreaksjonene generelt. I dette kapitlet diskuteres hvordan evalueringene kan gjennomføres.

10.1 Muligheter for å gjenta analyser?

En viktig indikasjon på om lovendringene har hatt effekt vil være om straffegjennomføringen iverksettes raskere. For å undersøke dette kan målinger av tidsbruken gjennomføres, og det vil være interessant å se på tidsbruken til hver av aktørene i straffesaksjeden, slik det ble gjort i rapporten fra Riksadvokaten, Politidirektoratet, Kriminalomsorgsdirektoratet, Domstoladministrasjonen og Sfk fra 2020. En eventuell analyse bør da også inneholde intervjuer av ungdomskoordinatorer og ansatte ved konfliktrådene om hvordan stegene som er beskrevet i kapittel 7 oppleves, sammenlignet med da denne utredningen ble gjennomført.

Spørsmålet er videre om endringene også vil kunne påvirke utfall etter gjennomføring av straffereaksjonene. I konfliktrådslovens § 25 er det nå presisert at målsettingen med tiltakene som legges inn i ungdomsplanen er å motvirke ny kriminalitet.

En mulighet for å undersøke dette er å gjenta de samme analysene som er gjort i denne utredningens kapittel 8, men med nyere data. Gjennom bruk av registerdata har vi sett på hva som påvirker sannsynlighet for tilbakefall til kriminalitet, samt hvordan ungdomsreaksjonene skiller seg fra andre typer straffereaksjoner når det gjelder både tilbakefall til kriminalitet og tilknytning til skole og arbeidsliv.

Videre har vi gjennom arbeidet sett at det kan være av interesse å også koble på registerdata med helseopplysninger, samt å utvide perioden hvor ungdommene følges opp i analysene. Med helsedata har vi mulighet til å undersøke om

ungdommene i større grad tar imot hjelp fra helsetjenestene etter påbegynt ungdomsreaksjon. Og med data over lengre tid får vi mulighet til å undersøke om det er forskjeller i når ungdommene slutter å begå kriminalitet, og om dette har sammenheng med bruk av helsetjenestene. Hypotesen vil være at ungdom som får en ungdomsreaksjon bygger en annen tillit og en annen mottakelighet for hjelp som på lang sikt gjør de bedre skikket til å mestre et liv uten kriminalitet.

Utfordringen med denne tilnærmingen er at det vil ta tid før effekter av lovendringene kan analyseres. Videre vil analyser av registerdataene gi begrensede muligheter til å si noe om effekt. Analysene vi har gjennomført gav ikke grunnlag for å konkludere rundt hvorvidt det har en effekt på sentrale utfallsmål å få en ungdomsreaksjon snarere enn en annen type straffereaksjon. Vi fant heller ingen signifikant sammenheng mellom tid fra lovbrudd til iverksettelse av straff og registrert tilbakefall.

At vi ikke har kunnet påvise en sammenheng i analysene betyr ikke nødvendigvis at det ikke har en effekt å få en ungdomsreaksjon, eller at det ikke har betydning for utfallene om reaksjonen kommer lang eller kort tid etter lovbrudd. En viktig årsak til at sammenhenger er vanskelig å påvise at det mangler data på flere variabler som antas å være relevant for utfallet av straffegjennomføringen. Ungdommenes motivasjon til endring og tilgangen på ressurspersoner rundt ungdommene er eksempler på dette. Når disse og andre relevante variabler ikke kan inkluderes i regresjonene kan det det gi skjevheter i resultatene. Lovendringene som er trådt i kraft endrer ikke på dette.

Vi har videre sett nærmere på mulighetene for å gjennomføre en effektstudie av konfliktrådets reaksjoner. Konklusjonen, som redegjort for i kapittel 9, er at dette i praksis vil være krevende å få til.

Vanskeligheten med å påvise effekter i analysene vi har gjennomført, samt vanskelighetene med å få til en robust effektanalyse gjør at vi mener det også kan tenkes alternativt rundt hvordan ungdomsreaksjonene best skal evalueres.

Vi foreslår som en mulighet å gjennomføre en evaluering i to steg. Det første steget handler om å vurdere om ungdomsreaksjonene utfyller samfunnets virkemidler for å forebygge og reagere på barne- og ungdomskriminalitet, gitt at reaksjonene får virke i tråd med intensjonene. Det

andre steget handler om å undersøke om reaksjonene faktisk får virke i tråd med intensjonene. Innholdet i de to stegene beskrives og eksemplifiseres i det videre.

10.2 Hvordan undersøke om reaksjonene fyller et behov?

En undersøkelse av om ungdomsreaksjonene utfyller samfunnets virkemidler for å forebygge og reagere på barne- og ungdomskriminalitet bør ta utgangspunkt i en sammenligning mot andre tiltak og reaksjoner som har overlappende mål og målgruppe.

Vi har i arbeidet med denne utredningen gjort et overordnet forsøk med Oslo kommune som case. Oppmerksomheten har vært rettet mot aktører og tjenester som er involvert i kriminalitetsforebyggende oppfølgingstiltak hvor konfliktrådet/kriminalomsorgen ikke deltar.

Denne delen av oppdraget ble utviklet mot slutten av evalueringsperioden og Oslo ble valgt som case fordi mange av tjenestene og bydelene har utstrakt erfaring med kriminalitetsutsatte unge. I en eventuell større evaluering av ungdomsreaksjonene må det ses til også andre områder enn Oslo, og det må gjøres sammenligninger mot andre straffereaksjoner. Særlig interessant vil det være å undersøke overlapp og komplementaritet mot samfunnsstraff.

Vi har innhentet opplysninger om hvilke aktører som arbeider med barn og unge i risikozonen for å begå kriminalitet, samt de som har begått kriminalitet, men som er for unge til å kunne staffes.

Vi har stilt oss selv følgende spørsmål:

- Hvilke aktører og tjenester er involvert i kriminalitetsforebyggende oppfølgingstiltak hvor konfliktrådet/kriminalomsorgen ikke deltar?
- Hvilken oppfølging gir de, og hvordan samarbeider de på tvers av tjenester?
- Hvilke erfaringer har de med hvordan oppfølgingen fungerer og virkninger av den?

For å belyse disse spørsmålene har vi vært i kontakt med og intervjuet følgende kommunale tilbud/tjenester:

- Skole
- Barnevern
- Politi
- Andre bydelstjenester som gir oppfølging (SaLTO-/SLT-koordinator/SaLTO-oppfølging), utekontakt og FACT-UNG.

Utvalget av tjenester er gjort med bakgrunn i hvilke tjenester som er i kontakt med unge i målgruppen, som har som mål å hjelpe dem, og som ofte deltar i straffereaksjoner i regi av konfliktrådet.

Vi har gjennomført ti intervjuer og en del kortere bakgrunns- og oppfølgingssamtaler. Vi har også hentet opplysninger fra skriftlig materiale, særlig Probas kunnskapsgjennomgang om særlig utsatte ungdom mellom 15 og 23 år for Bydel Gamle Oslo (Proba-rapport 2022-06).²³ Rapporten svarer ut hva som er god praksis for oppfølging av særlig utsatte barn og unge som står i fare for varig utenforskap og kriminalitet. Den trekker blant annet frem Multisystemisk terapi (MST) som et virksomt tiltak for ungdom som har begått kriminelle handlinger. I Oslo ble MST først implementert i 2024. Videre beskriver den flere relevante prosjekter og tjenester i Oslo. Det finnes i tillegg rapporter, oversikter og veiledere hos Oslo kommune som gir supplerende informasjon (se Oslo kommunes nettside om SaLTo).²⁴

Kartleggingen nedenfor må leses som enkeltteksempler på supplerende måter å gi oppfølging på for denne utsatte gruppen. Vi forsøker ikke å gi et dekkende bilde på hva kommunene/bydelene i Norge gjør for å forebygge straff og motvirke tilbakefall til kriminalitet.

10.2.1 Hvilke aktører/kommunale tjenester gir oppfølging til målgruppen?

Kartleggingen viser at en rekke ulike kommunale tjenester og tilbud gir oppfølging til utsatt ungdom som står i fare for eller er involvert i kriminalitet. Dette inkluderer 'ordinære' tjenester/tilbud som skole, barnevern og BUP, spesialiserte tjenester og satsinger rettet mot den aktuelle målgruppa (eksempler er SaLTo-oppfølging og OT-Ulven), tjenester på systemnivå (f.eks. Salto-koordinatorer) og individnivå (for eksempel individuell oppfølging av utekontakter og/eller ruskoordinator, FACT-Ung).²⁵

En del av tjenestene/tilbudene er organisert som prosjekter med tidsbegrenset finansiering (blant

²³ Proba-rapport 2022-6, kan hentes her: <https://proba.no/rapport/kunnskapsgjennomgang-saerlig-utsatt-ungdom-mellom-15-og-23-ar/>

²⁴ Oslo kommunes nettside om SaLTo, hentet her: <https://www.oslo.kommune.no/satsingsomrader-og-prosjekter/salto-forebygging-av-rus-og-kriminalitet/#toc-5>

²⁵ FACT-Ung er fleksibelt aktivt oppsøkende behandlingsteam for unge mellom 12-25. Tilbudet er til ungdom som har psykiske vansker eller ruspensjoner. FACT står for Flexible Assertive Community Treatment. Se omtale hos Hdir: <https://www.helsedirektoratet.no/forebygging-diagnose-og-behandling/psykisk-helse-rus-og-avhengighet/act-og-fact-team>

annet som en del av områdesatsingene i Oslo). Andre tilbud, som f.eks. SaLTO-oppfølging i Bydel Grorud, er organisert under forebyggende tjenester og er finansiert innenfor ordinære budsjetter, blant annet via bydelens barnevernsressurser. FACT-Ung er en samfinansiering på tvers av bydel/kommune (BUP) og spesialisthelsetjenesten. Sistnevnte tilbud/tjeneste, er ikke spesialisert mot målgruppen, men som kan tilby relevant oppfølging for personer i risikozonen.

Eksempler på den mest spesialiserte formen for oppfølging av kriminalitetsutsatte barn og unge finner vil blant tilbudene SaLTo-oppfølging/SOL-møte og OT Ulven. Disse tilbudene skiller seg i navnet, men består alle av tverrsektorielle samarbeidsgrupper som skal gi individuell oppfølging av enkeltpersoner som enten er involvert i, eller står i fare for å bli involvert i kriminalitet. OT Ulven er et frivillig skoletilbud for unge som står i fare for å falle ut av skolen på grunn av rus og kriminalitet. Skolen har som regel en sentral rolle i å fange opp utfordringer og videreformidle dette også i SaLTo-oppfølging.

Noen bydeler gir også individuell oppfølging gjennom utekontakter. I disse sakene er det ikke like formalisert samarbeid på tvers av tjenestene, men hvor man samarbeider mer ad hoc med de tjenestene som allerede er involvert som ungdommen har relasjon til, for eksempel skole, ruskonsulent eller barnevernet.

Intervjuene peker på at mange tjenester er representert i oppfølgingen av unge kriminalitetsutsatte, dvs. NAV, skole/OT, barnevern, ruskonsulenter, BUP/FACT, politiet og andre lavterskel eller forbyggende tjenester (f.eks. Oslohjelpa). Forebyggende politi har sammen med bydelenes lavterskeltilbud ofte en fremtredende rolle.

10.2.2 Hvilken oppfølging blir gitt?

De spesialiserte tilbudene er organisert som oppfølgingsteam som ligner mye på oppfølgings-teamet under ungdomsoppfølging. I SaLTO-oppfølging kalles oppfølgings-/koordinerings-møtene for *lagmøte*.

SaLTO-oppfølging (SaLTO-samarbeidsmodellen) har kommet i stand som et samarbeid mellom bydelene Bjerke, Stovner, Alna og Grorud. Bydel Grorud har implementert modellen i forebyggende enhet, hvor de gir omfattende oppfølging (opp mot 30 timer i uken) til enkeltpersoner. Tilbudet er organisert under forbyggende tjenester. Det ble først prøvd ut som en del av barnevernstjenesten, men ble skilt ut for å kunne ha en mer fleksibel innretning (uten de formelle kravene som finnes for

oppfølging av barnevernstjenesten). Tilbudet synes å være svært likt det som kalles for OT Ulven, men hvor OT Ulven først og fremst er rettet mot personer i videregående skole-alder. Den konkrete oppfølging utføres gjerne av miljøterapeuter, og gjennomføres der ungdommen ønsker, både fysisk og på telefon.

Oppfølgingsteamene, eller *lagmøtene*, er individuelt sammensatte, og kan inkludere foreldre/foresatte, barnevern, skole, ruskonsulenter/FACT, NAV, BUP, lag/foreninger og politiet.

Også de 'ikke-spesialiserte' tilbudene for kriminalitetsforebyggende oppfølging, som f.eks. gjennom ansvarsgrupper i FACT-Ung eller i barnevernstjenesten, ligner i stor grad på oppfølgingsteamene som er en del av ungdomsstraff og -oppfølging.

Både de spesialiserte tilbudene (for eksempel SaLTO-oppfølging) og de ikke-spesialiserte tilbudene skiller seg fra ungdomsstraff og ungdomsoppfølging ved at tilbudet ikke er del av en straffereaksjon, men bygger på reell frivillighet. Selv om ungdomsreaksjonene har vært samtykkebaserte i perioden vi har undersøkt, er det ikke frivillig på samme måte ettersom det har strafferettslige konsekvenser å takke nei.

10.2.3 Hvilke erfaringer har aktørene med hva som fungerer?

Erfaringene blant personer som arbeider med oppfølging av kriminalitetsutsatte unge utenfor konfliktrådets regi er i hovedsak positive. Bortsett fra oppfølging i regi av barnevernet, synes de fleste at det er forholdsvis enkelt å «komme i posisjon» overfor ungdommen, altså at de ikke opplever at det er store barrierer for å komme i kontakt med ungdommen og å få samtykke. Ofte er det heller slik at mange ønsker og har behov for oppfølgingen. Enkelte av informantene, blant de som representerer SaLTO-oppfølging, forteller at de når ut til en yngre målgruppe (les tidlig innsats) etter at de flyttet tjenesten ut fra barnevernet, noe som er helt sentralt for å kunne påvirke utviklingen hos den enkelte. Erfaringsmessig er det stor forskjell hvilke positive virkninger innsatser kan ha mellom 14-åringer og 16-åringer.

Oppfølging i regi av barnevernet virker å være mer utfordrende, blant annet fordi det må foreligge et vedtak som gir grunn for å gjennomføre aktiviteten (og at foreldre derfor må kobles inn), og at ungdommen selv må samtykke til å delta. Samtykke kan også være en utfordring for lavterskeltjenester i bydelen, men da knyttet til å få ungdommen til å samtykke til at det opprettes

kontakt med foreldre eller foresatte. Mange av informantene trekker frem involvering av foreldre eller foresatte i oppfølgingsgruppene som et svært virkningsfullt tiltak.

Selv om kartleggingen langt på vei viser at det finnes en rekke eksempler på alternative oppfølgingsystemer for barn og unge som begår eller er i risikozonen for å begå kriminalitet, tyder resultatene også på at omfanget og kvaliteten i slike tjenester varierer mye på tvers av bydelene. Dette skyldes både mangel på systemer, for eksempel mangel på planer og retningslinjer for å ivareta denne målgruppen innenfor 'ordinære' tjenester, og mangel på relevante spesialtilbud. Slik vi kjenner det, er det kun utvalgte bydeler som har spesialiserte tilbud rettet mot kriminalitetsforebygging, som f.eks. SaLTo-oppfølging eller OT-Ulven.

For bydelene som ikke har gode systemer eller spesialiserte tilbud, fremstår oppfølgingen av unge som begår eller er i risikozonen for å begå kriminalitet, som mer sårbar, og det blir mer tilfeldig om de unge i det hele tatt blir gitt anledning til å få et tilbud. Vi ser ikke bort ifra at dette er relevant også utenfor Oslo kommunes grenser.

10.2.4 Oppsummert om behovene ungdomsreaksjonene dekker

De identifiserte eksemplene på kriminalitetsforebyggende arbeid utenfor konfliktrådets og kriminalomsorgens regi, viser at de hovedsakelig ligner i form og innhold, men at de skiller seg på en avgjørende dimensjon: det er frivillig og ikke del av en straffereaksjon. Og det er her ungdomsreaksjonene kan sies å utfylle samfunnets virkemidler for å forebygge og reagere på barne- og ungdomskriminalitet.

Ungdomsreaksjonene kan gjøre at ungdommer som ellers ikke ville ha ønsket å få oppfølging, blir «presset» til det, og at de også får en bedre mulighet til å gjenopprette relasjoner til menneskene rundt seg.

10.3 Hvordan undersøke om reaksjonene får virke etter intensjonen?

Ungdomsreaksjonene bygger på gjenopprettende prosess, og tett tverrfaglig oppfølging. Sentralt i

reaksjonene står gjennomføringen av en individuelt tilpasset ungdomsplan.

Basert på informasjonen vi har samlet inn gjennom utredningen virker særlig tre faktorer å være avgjørende for om reaksjonene får virke: de rette tiltakene må være tilgjengelig, ungdommen må være motivert til å ta tiltakene i bruk og det må finnes ressurspersoner rundt ungdommene som ønsker og evner å støtte dem over tid.

Slik situasjonen er i dag, mangler data som muliggjør vurderinger av i hvilken grad de tre faktorene er på plass. At data mangler henger trolig sammen med at de tre faktorene er vanskelig å måle.

Fordi ungdomsplanen skal være individuelt tilpasset, vil det være stor spredning i typen tiltak som legges inn. Vi mener likevel det bør ses på muligheter for å utvikle en form for strukturert rapportering. Videre bør det ikke bare samles informasjon om type tiltak i en plan, men også hvilke tiltak ungdomskoordinatorene i utgangspunktet har ønsket å ta med. Dette for bedre å kunne undersøke hypotesen om at tilgangen på tiltak varierer mellom regioner. At tiltak ser ut til å mangle i en region kan skyldes at tiltakene reelt sett ikke er tilgjengelig. Men forklaringen kan også være et tiltak finnes uten at ungdomskoordinatoren er klar over det. Eller at tiltaket finnes, men at ungdommen ikke er motivert til å ta det i bruk. Også disse faktorene bør det samles data på.

I tillegg til data på type tiltak bør det gjøres et forsøk med å samle strukturert informasjon om det man også vet har betydning for reaksjonenes suksess: ungdommens motivasjon til endring, samt kvaliteten på ressurspersonene som ungdommene har rundt seg.

Det man måler påvirker hva man gjør, og det er en reell fare for at datainnsamlingen påvirker insentivene til ungdomskoordinatorene på måter som ikke er ønskelig. Det er videre en fare for at rapporteringen stjeler verdifull tid fra arbeidet med ungdommene, og at datakvaliteten blir dårlig. Den mulige oppsiden ved å få mer informasjon om hvordan ungdomsreaksjonene faktisk virker gjør at det likevel bør gjøres et forsøk.

11. Referanser

Abhishek, R. & Balamurugan, J., 2024. Impact of social factors responsible for Juvenile delinquency – A literature review. *Journal of Education and Health Promotion*.

Andrews, T. & Eide, A. K., 2019. *Mellom hjelp og straff - fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?*, Bodø: Nordlandsforskning.

Angrist, J. D. & Pischke, J.-S., 2009. *Mostly harmless econometrics*. Oxford: Princeton University Press.

Bakker, L. et al., 2024. "Nå føler jeg at det jeg gjør, faktisk har betydning for samfunnet": En kvalitativ analyse av unge domfeltes opplevelser av samfunnsstraff. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 5(1), pp. 1-20.

Bech, J. D., 2015. *Ungdomsstraff for unge kriminelle*. [Internett]

Available at:

https://lovdata.no/artikkel/ungdomsstraff_for_unge_kriminelle/1534#:~:text=Ungdomsstraff%20er%20et%20alternativ%20til,beg%C3%A5tt%20alvorlig%20eller%20gjentatt%20kriminalitet.

[Funnet 2024].

Bhuller, M., Dahl, G. B., Løken, K. V. & Mogstad, M., 2020. Incarceration, Recidivism, and Employment. *Journal of Political Economy*, 128(4).

Brå, 2023. *Skolundersøkningen om brott 2023*, Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå, 2024. *Forskning om alder og brott samt dess betydelse for brottsprevention*, Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Bufdir, 2021. *Lovbrudd: Retningslinjer for barnevernets ansvar for barn som begår lovbrudd*. [Internett]

Available at:

https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/lovbrudd_retningslinjer_for_barnevernets_ansvar_for_barn_som_begar_lovbrudd/

Christie, N., 1976. Konflikt som eiendom. *Sosiologi i dag*, Volum 6, pp. 54-69.

Eggen, F. W., Gran, B., Norberg-Schulz, M. & Steen, J. I., 2022. *Samfunnsøkonomiske kostnader av kriminalitet*, Oslo: Samfunnsøkonomisk analyse.

Elden, J. C., 2024. *Bot*. s.l.:s.n.

Elden, J. C. & Keiserud, E., 2024. *Forelegg*. s.l.:s.n.

Europarådet, 2018. *Recommendation CM/Rec(2018)8 of the Committee of Ministers to member States*, s.l.: Europarådet.

Europarådet, 2021. *DECLARATION OF THE MINISTERS OF JUSTICE OF THE COUNCIL OF EUROPE MEMBER STATES ON THE ROLE OF RESTORATIVE JUSTICE IN CRIMINAL MATTERS*, Venezia: Europarådet.

European Forum for Restorative Justice, 2024. *Standards for Good Restorative Justice Practice*. [Internett]

Available at: <https://www.euforumrj.org/en/standards-good-restorative-justice-practice>

[Funnet 2024].

FN, 1989. *Barnekonvensjonen*, s.l.: s.n.

Folkehelseinstituttet, 2020. *De beste tiltakene mot barne- og ungdomskriminalitet brukes for lite*. [Internett]

Available at: <https://www.fhi.no/nyheter/2020/de-beste-tiltakene-mot-barne--og-ungdomskriminalitet-brukes-for-lite/>

[Funnet 17.1.2025].

Folkehelseinstituttet, 2023. *Randomiserte og kvasiekperimentelle studier i den statlige forvaltningen: en kartlegging*, Oslo: FHI.

- Frøyland, L., Lid, S., Schwencke, E. & Stefansen, K., 2023. *Vold og overgrep mot barn og unge*, Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA.
- Haynie, D., Teasdale, B. & Silver, E., 2006. Neighborhood Characteristics, Peer Networks, and Adolescent Violence. *Journal of Quantitative Criminology*, Volum 22, pp. 147-169.
- Holmboe, M., 2014. Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader. *Tidsskrift for strafferett*, 18 Desember, pp. 397-414.
- Hølaas, I. I., 2022. *Temanotat: Unge som begår kriminalitet*, s.l.: s.n.
- Jolliffe, D. & Hedderman, C., 2015. Investigating the Impact of Custody on Reoffending Using Propensity Score Matching. *Crime and Delinquency*, Volum 8.
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2014. *Forskrift om konfliktrådsbehandling*. [Internett]
Available at: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-06-30-923>
[Funnet 2024].
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2014. *Lov om konfliktrådsbehandling (konfliktrådsloven)*. [Internett]
Available at: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2014-06-20-49>
[Funnet 2024].
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2020. *Høringsnotat – forslag til endringer i konfliktrådsloven, straffeloven, straffeprosessloven mv. – strafferettslige reaksjoner og tvangsmidler for ungdom*, Oslo: Avdeling for kriminalitetsforebygging.
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2022. *Høringsnotat - Forslag til endringer i konfliktrådsloven, straffeloven mv. – strafferettslige reaksjoner og tvangsmidler for ungdom*, Oslo: Avdeling for kriminalitetsforebygging.
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2023. *Prop. 139 L (2022-2023) Endringer i konfliktrådsloven, straffeloven og straffeprosessloven mv. (strafferettslige reaksjoner for ungdom og varetekt med elektronisk kontroll)*, s.l.: s.n.
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2024. *Høringsnotat - Forslag til endringer i konfliktrådsloven og straffeloven mv. (strafferettslige reaksjoner for ungdom)*, Oslo: Avdeling for kriminalitetsforebygging.
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2024. *Lov om endringer i konfliktrådsloven, straffeloven og straffeprosessloven mv. (strafferettslige reaksjoner for ungdom og varetekt med elektronisk kontroll)*, s.l.: Lovdata.
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2024. *Lov om straff (straffeloven)*. [Internett]
Available at: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>
- Justis- og beredskapsdepartementet, 2025. *Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven)*. [Internett]
Available at: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25>
- Justis- og politidepartementet (2005-2008), u.d. *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet*, Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Kimbrell, C. S., Wilson, D. B. & Olaghere, A., 2023. Restorative justice programs and practices in juvenile justice: An updated systematic review and meta-analysis for effectiveness. *Criminology & Public Policy*, pp. 161-195.
- Konfliktrådet, 2023a. *Meklerhåndboka*, Oslo: Sekretariatet for konfliktrådene.
- Konfliktrådet, 2024a. *Gjenopprettende prosess*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/om-konfliktraadet/restorative-justice/>
- Konfliktrådet, 2024b. *Årsrapport 2023*, s.l.: s.n.
- Konfliktrådet, 2024c. *Konfliktrådets hjemmesider*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/straffereaksjoner/mekling-i-konfliktrad/>
[Funnet 29.11.2024].

- Konfliktrådet, 2024d. *Regulering av ungdomsstraff*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/straffereaksjoner/ungdomsstraff-og-ungdomsoppfolging/ungdomsstraff/>
[Funnet 2024].
- Konfliktrådet, 2024e. *Lovendringene har trådt i kraft!*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/aktuelt/lovendringene-har-tradt-i-kraft/>
- Konfliktrådet, 2024f. *Retningslinje – Forberedelse til oppstart, ungdomsplan og oppfølgingsteam, datert 5. desember 2024*, Oslo: Konfliktrådet.
- Konfliktrådet, 2024. *Før reaksjonsfastsettelse*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/straffereaksjoner/for-reaksjonsfastsettelse/>
- Konfliktrådet, 2024. *Hjemler for ungdomsoppfølging*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/straffereaksjoner/ungdomsstraff-og-ungdomsoppfolging/ungdomsoppfolging/>
[Funnet 2024].
- Konfliktrådet, 2024. *Hva er ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/straffereaksjoner/ungdomsstraff-og-ungdomsoppfolging/>
- Konfliktrådet, 2024. *Konfliktrådet*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/>
[Funnet 2024].
- Konfliktrådet, 2024. *SLT-modellen*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/slt-modellen/>
- Konfliktrådet, 2024. *Vilkår og hjemler for mekling*. [Internett]
Available at: <https://konfliktraadet.no/straffereaksjoner/vilkar-og-hjemler-for-mekling/>
[Funnet 2024].
- Konfliktrådet, 2024. *Årsrapport 2023*, Oslo: Konfliktrådet.
- Konfliktrådsloven, 2024. *Lov om konfliktrådsbehandling*. LOV-2014-06-20-49, s.l.: Lovdata:
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2014-06-20-49>.
- Kriminalomsorgen, 2016. *Personundersøkelse - håndbok for ansatte i kriminalomsorgen*, Lillestrøm: Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS.
- Kriminalomsorgen, 2022. *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll*. s.l.:s.n.
- Kriminalomsorgen, 2023. *Retningslinjer om straffegjennomføring for mindreårige innsatte og domfelte*, s.l.: Kriminalomsorgen.
- Kriminalomsorgen, 2024. *Ungdomsfengsel*. [Internett]
Available at:
<https://www.kriminalomsorgen.no/ungdomsfengsel.535454.no.html#:~:text=I%20Norge%20finnes%20det%20to,b%C3%A5de%20imot%20varetektsinnsatte%20og%20domfelte>.
- Kriminalomsorgsdirektoratet, 2025. *Personundersøkelse*. [Internett]
Available at: <https://www.kriminalomsorgen.no/personundersokelse.535032.no.html>
[Funnet 6 Mars 2025].
- Kyvsgaard, B., 2016. *Evaluering af konfliktråd*, s.l.: Justisministeriets forskningskontor.
- Lid, S., 2016. Ungdom og straff på 2000-tallet - nye praksiser, kjente dilemmaer. *Sosiologi i dag*, pp. 38-63.
- Lid, S. et al., 2022. *Forebyggende tiltak mot ungdomskriminalitet i Oslo kommune. Følgeforskning og evaluering*, Oslo: NOVA/OsloMet.
- Markussen, S. & Røed, K., 2014. The impacts of vocational rehabilitation. *Labour Economics*, 30 8, pp. 1-13.

Meld. St. 34, 2021. *Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengriminalitet*, Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Menkel-Meadow, C., 2007. *Restorative Justice: What Is It and Does It Work?*. *Georgetown Public Law Research Paper No. 1005485, Annual Review*, August.

National Center for Juvenile Justice, 2014. *Juvenile offenders and victims: National report 2014*, Pittsburgh: National Center for Juvenile Justice.

Norges domstoler, 2024. *Hurtigspor for ungdom i Oslo*. [Internett]
Available at: <https://www.domstol.no/no/domstoler/tingrett/oslo-tingrett/nyheter/hurtigspor-for-ungdom-i-oslo/>
[Funnet 14 August 2024].

NOU (2008:15), u.d. *Barn og straff- utviklingsstøtte og kontroll*, s.l.: Departementets servicesenter.

NOU (2011: 7), 2011. *Velferd og migrasjon - den norske modellens framtid*, s.l.: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Oslo Economics, 2022. *Kjennetegn ved barn og unge som begår kriminelle handlinger og virkninger av straff*, Oslo: Oslo Economics.

Oslo Economics, 2022. *Kjennetegn ved barn og unge som begår kriminelle handlinger og virkninger av straff*, s.l.: s.n.

Oslo skolen, 2024. *Årsrapport 2023 - Vold- og trusselhendelser mot ansatte*, Oslo: Oslo skolen.

Politidirektoratet og Riksadvokaten, 2024. *Straffesaksbehandlingen i politiet 2023*, Oslo: Politidirektoratet.

Politidirektoratet, Kriminalomsorgsdirektoratet, Riksadvokaten, Sekretariatet for konfliktrådene og Domstoladministrasjonen, 2024. *Utredning av hurtigspor for behandling av straffesaker i Oslo hvor gjerningspersonen er under 18 år*, s.l.: Politidirektoratet, Kriminalomsorgsdirektoratet, Riksadvokaten, Sekretariatet for konfliktrådene og Domstoladministrasjonen.

Politidirektoratet, 2011. *Veileder for politiets bekymringssamtale*, 2011: Politidirektoratet.

Politidirektoratet, 2020. *I forkant av kriminaliteten - Forebygging som politiets hovedstrategi (2021-2025)*, Oslo: Politidirektoratet.

Prop. 114L (2023-2024), 2024. *Endringer i konfliktrådsloven og straffeloven mv. (strafferettslige reaksjoner for ungdom)*, Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Prop. 135L (2010-2011), u.d. *Endringer i straffeloven, straffeprosessloven, straffegjennomføringsloven, konfliktrådsloven m.fl. (barn og straff)*, s.l.: s.n.

Prop. 139L (2022-2023), 2021. *Endringer i konfliktrådsloven, straffeloven og straffeprosessloven mv. (strafferettslige reaksjoner for ungdom og varetekt med elektronisk kontroll)*, Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Prop. 146L, 2021. *Endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv.)*, Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.

Prop. 57L (2013-2014), u.d. *Lov om konfliktråds-behandling (konfliktrådsloven)*, s.l.: s.n.

Riksadvokaten og Sekretariatet for konfliktrådene, 2020. *Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging - Egnede saker og overføringsgrunnlag*, s.l.: s.n.

Riksadvokaten, Politidirektoratet og Sekretariatet for konfliktrådene, 2022. *Bedre bruk av konfliktråd*, s.l.: s.n.

Riksadvokaten; Politidirektoratet; Kriminalomsorgsdirektoratet; Domstoladministrasjonen; Sfk, 2020. *Tidsbruk i straffesakskjeden - En analyse av tidsbruk fra lovbrudd begås til oppstart av ungdomsstraff eller ungdomsoppfølging*, s.l.: s.n.

Riksadvokaten, 2006. *Rundskriv nr.1/2006. Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i politiet*, s.l.: Riksadvokaten.

Riksadvokaten, 2008. *Rundskriv nr. 4/2008 Konfliktråd*, Oslo: Riksadvokaten.

Riksadvokaten, 2015. *Justering av retningslinjene for innhenting av personundersøkelse for mindreårige*. s.l.:s.n.

Riksadvokaten, 2015. *Justering av retningslinjene for innhenting av personundersøkelse for mindreårige (PUM)*, s.l.: s.n.

Rosenbaum, P. R. & Rubin, D. B., 1983. The Central Role of the Propensity Score in Observational Studies for Causal Effects. *Biometrika*, 70(1), pp. 41-55.

Røde Kors, 2024. *Gatemegling: Å løse konflikter er ikke en medfødt egenskap. Det må læres*. [Internett]
Available at: <https://www.rodekors.no/tilbudene/gatemegling/>

Sekretariatet for konfliktrådene; Helsedirektoratet; Bufdir, 2023. *Tverrsektorielt samarbeid og velferdstjenestenes deltakelse under gjennomføring av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*, Oslo: Sekretariatet for konfliktrådene.

Sekretariatet for konfliktrådene, 2022. *Tilbakefall etter gjennomført ungdomsoppfølging og ungdomsstraff*, s.l.: s.n.

Sekretariatet for konfliktrådene, 2025. *Rapportering om tilbakefall etter fullført ungdomsstraff og ungdomsoppfølging*, s.l.: s.n.

Shapland, J. et al., 2008. *Does restorative justice affect reconviction? The fourth report from the evaluation of three schemes*. s.l.:Ministry of Justice.

Sivilombudet, 2024. *Barn i Eidsberg fengsel*, s.l.: Sivilombudet.

Skarøhamar, T., 2013. *Straffegjennomføring med elektronisk kontroll i Norge: Konsekvenser for straffedes sysselsetting*. s.l.:SSB.

Smith, D. & McAra, L., 2004. *Gender and Youth Offending. Edinburgh Study of Youth Transitions and Crime*, Edinburgh: Center for law and society, University of Edinburgh.

SSB, 2024. *13582: Straffede personer, etter antall reaksjoner unntatt forenklet forelegg, antall dommer, mer enn bot, statistikkvariabel, år og antall reaksjoner i alt*. [Internett]
Available at: <https://www.ssb.no/statbank/table/13582/tableViewLayout/>
[Funnet 2024].

SSB, 2024. *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. [Internett]
Available at: <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/innvandrere-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre>

St.meld. nr. 20 (2005–2008), u.d. *Alternative straffereaksjoner overfor unge lovbrøytarar*, Oslo: Justis- og politidepartementet.

Statistics Canada, 2007. *The age-crime curve*. [Internett]
Available at: https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-561-m/2007009/findings-resultats/4053992-eng.htm?utm_source.com
[Funnet 24 April 2025].

Statistisk sentralbyrå, 2020. *Færre voksne, men flere barn, tatt for lovbrudd*. [Internett]
Available at: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/faerre-voksne-men-flere-barn-tatt-for-lovbrudd>
[Funnet 10 April 2025].

Statistisk sentralbyrå, 2022. *Fakta om kriminalitet*. [Internett]
Available at: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/faktaside/kriminalitet>
[Funnet 14 August 2024].

Statistisk sentralbyrå, 2024a. *09412: Siktede personer, etter antall lovbrudd og alder. Absolutte tall 2002-2023*. s.l.:s.n.

Statistisk sentralbyrå, 2024b. 13579: *Straffereaksjoner og straffbare forhold, etter type reaksjon, undertype reaksjon og type hovedlovbrudd 2019-2023*. s.l.:s.n.

Statistisk sentralbyrå, 2024c. *Faktaside: Kriminalitet*. [Internett]
Available at: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/faktaside/kriminalitet>

Statistisk sentralbyrå, 2024d. 10531: *Innsatte, etter type fengsling, hovedlovbruddsgruppe, type hovedlovbrudd og alder. Per 1. januar. Absolutte tall 2002 - 2023*. s.l.:s.n.

Strang, H. et al., 2013. Restorative Justice Conferencing (RJC) Using Face-to-Face Meetings of Offenders and Victims: Effects on Offender Recidivism and Victim Satisfaction. A Systematic Review. *Campbell Systematic Reviews*, 04 November, pp. 1-59.

UNICEF, 2018. *Half of world's teens experience peer violence in and around school*. [Internett]
Available at: https://www.unicef.org/northmacedonia/press-releases/half-worlds-teens-experience-peer-violence-and-around-school-unicef?utm_source
[Funnet 24 April 2025].

Zehr, H., 2015. *The little book of restorative justice: Revised and updated*. New York: NY: GoodBooks.

Aase, H. et al., 2020. *Barn, unge og kriminalitet. Hvordan forhindre at barn og unge kommer inn i eller fortsetter med en kriminell løpebane? Oppsummering og vurdering av virksomme tiltak, behandling og organisering*, s.l.: FHI.

Vedlegg A Oppsummering av innholdet i «tradisjonelle» straffereaksjoner

I dette vedlegget gir vi en kortfattet oppsummering av «tradisjonelle» straffereaksjoner som er aktuelle for lovbrøyttere som kan motta de alternative straffereaksjonene forvaltet av konfliktrådet.

Forelegg og forenklet forelegg

Forelegg er et frivillig tilbud fra påtalemyndigheten om å gjøre opp utenfor rettssystemet gjennom å betale et pengebeløp til staten. Dersom siktede ikke ønsker å vedta forelegget, vil saken bli avgjort i domstolene. Størrelsen på forelegg er betinget på lovbruddet som siktede er mistenkt for, men skal også stå i forhold til siktedes økonomiske situasjon, og baseres derfor på inntekten og formuen til den siktede.

Forenklete forelegg er en form for bøteleggelse som kan skrives ut av politi- eller tolltjenestemenn på stedet ved mindre alvorlige lovbrudd. Forenklete forelegg er den vanligste straffereaksjonen i Norge, og brukes for eksempel ved mindre brudd på vegtrafikkloven (Elden & Keiserud, 2024). Ved forenklete forelegg skjer bøteleggelsen etter faste satser for den enkelte type lovbrudd.

Påtaleunnlattelse og betinget påtaleunnlattelse

Påtaleunnlattelse innebærer at påtalemyndigheten unnlater å bringe en sak inn for retten, til tross for at straffeskyld anses som bevist. Denne beslutningen kan også gjøres betinget, ved at saken gjenopptas og føres for domstolen dersom den siktede bryter pålagte vilkår i en prøvetid. Vilkår som typisk stilles er at siktede ikke begår nye kriminelle handlinger i en angitt periode, typisk to år. Siktede som var under 18 år på gjerningstidspunktet kan ha prøvetid på enten 6, 12, 18 eller 24 måneder, jf. straffeprosessloven § 69.

I tillegg til vilkår om å ikke begå nye straffbare handlinger i prøveperioden, kan også særvilkår stilles til den siktede. Slike særvilkår kan for eksempel være meldeplikt til politiet, totalavstand fra rusmidler, å unngå kontakt med bestemte personer, ungdomsoppfølging i konfliktråd eller mekling i konfliktråd, jf. straffeloven § 35-37.

Bot

Bøter innebærer at den dømte blir pålagt å betale et bestemt beløp til staten for et lovbrudd de har begått. Slike bøter blir gjerne gitt i kombinasjon med annen straff. Økonomisk sett er bøter det samme som forelegg, og skal derfor også stå i

forhold til siktedes økonomiske situasjon. Imidlertid er forelegg pengebeløp som betales uten at straffeskyld prøves i retten, mens bøter kun kan idømmes av domstolene (Elden, 2024).

Fullbyrdingsutsettelse (betinget fengsel)

Fullbyrdingsutsettelse (betinget fengsel) idømmes av domstolene, og innebærer at fullbyrdingen av straffen helt eller delvis utsettes i en prøvetid. Dersom den dømte ikke begår nye lovbrudd i prøvetiden, vil den idømte straffen falle bort når prøvetiden utløper. Prøvetiden er typisk 2 år, men kan i enkelte tilfeller være opp til 5 år. I tillegg til å ikke begå nye lovbrudd, kan det stilles særvilkår til den dømte i prøvetiden. Slike særvilkår kan være pålegg om å yte erstatning og oppreisning til fornærmede, meldeplikt til politiet, eller bestemmelser om arbeid og bosted, avståelse fra rusmidler eller gjennomføring av ulike typer behandling, jf. straffeloven § 35-37.

Samfunnsstraff

Samfunnsstraff innebærer at domfelte må utføre samfunnsnyttig tjeneste, tiltak eller program i et gitt antall timer i en bestemt periode, og er et alternativ til fengselsstraff. Samfunnsstraff kan benyttes hvis domfelte ellers ikke ville ha blitt idømt en strengere straff enn fengsel i ett år, men kan også brukes for lengre fengselsdommer dersom lovbrøytteren er under 18 år. Samfunnsstraff brukes særlig overfor unge lovbrøyttere eller personer som er under rehabilitering for rusmisbruk, eller under andre omstendigheter der «hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet», jf. straffeloven § 48.

Ubetinget fengsel

Lovbrøyttere som dømmes til ubetinget fengsel, må sone straffen i fengsel. Dersom lovbrøytteren er under 18 år på gjerningstidspunktet, skal denne straffereaksjonen kun brukes når det er særlig påkrevd, jf. straffeloven § 33. Det er derfor få i aldersgruppen 15-17 år som idømmes ubetinget fengsel hvert år, og soning i ungdomsenheter tilpasset aldersgruppen 15-17 år skiller seg som nevnt i delkapittel 3.2.1 på mange måter fra soning i ordinære fengsel for voksne (Kriminalomsorgen, 2023). Ubetinget fengselsstraff kan gjennomføres på ulike måter, og ikke alle som idømmes straffereaksjonen må sone dommen i fengsel. En stadig økende andel av ubetingede fengselsdommer er de siste årene iverksatt utenfor fengsel med elektronisk kontroll

(EK/fotlenke), og for domfelte under 18 år har kriminalomsorgen også vurderingsplikt for straffegjennomføring med EK (Kriminalomsorgen, 2022).²⁶ Straffegjennomføring med EK gir den domfelte mulighet til å etablere eller opprettholde sine økonomiske og sosiale forpliktelser i samfunnet under soning.

Følgelig varierer innholdet i straffen i en ubetinget fengselsdom stort. Ved soning av ubetinget dom i fengsel kan kriminalomsorgen beslutte å løslate domfelte på prøve når to tredjedeler av straffen (minst 60 dager) er sonet. En slik prøveløslatelse gis kun dersom kriminalomsorgen mener at den domfelte ikke vil begå ny kriminalitet i prøvetiden. Ofte samsvarer derfor ikke idømt lengde på fengselsstraffen og faktisk soningstid.

Forvaring

Forvaring er en type fengselsstraff hvis hovedformål er å beskytte allmennheten mot en farlig lovbrøyer. Forskjellen på ubetinget fengsel og forvaring er at forvaring ikke har en endelig sluttid, og at løslatelse baseres på en sikkerhetsvurdering. For å bli idømt forvaring må gjerningspersonen ha begått et alvorlig voldslovbrudd, seksuallovbrudd, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller et annet alvorlig

lovbrudd som har krenket andres liv, helse eller frihet, jf. straffeloven § 40. I perioden 2004-2020 var det kun tre personer i alderen 15-17 år som ble idømt forvaring, hvorav to i 2020. I aldersgruppene 18-20 og 21-24 år var det henholdsvis 10 og 29 som ble idømt forvaring i samme periode (Statistisk sentralbyrå, 2024d).

Strafferettslige særreaksjoner

Strafferettslige særreaksjoner er en samlebetegnelse på reaksjoner som kan idømmes lovbrøyer som ikke kan ilegges normal straff grunnet sin mentale tilstand på gjerningstidspunktet. Dette omfatter personer som er definert som utilregnelige grunnet sterkt avvikende sinnstilstand, sterk bevissthetsforstyrrelse eller høygradig psykisk utviklingshemming. I vurderingen av utilregnelighet legges det vekt på graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne. Personer som er definert som utilregnelige på gjerningstidspunktet kan idømmes tvunget psykisk helsevern eller tvungen omsorg, jf. straffeloven § 62. I perioden 2004-2020 var det til sammen 76 personer i aldersgruppen 15-24 som ble idømt tvunget psykisk helsevern, mens syv personer ble idømt tvungen omsorg (Statistisk sentralbyrå, 2024d).

²⁶ Straffegjennomføring med elektronisk kontroll (EK) ble innført som en prøveordning i slutten av 2008, og de første årene etter at straffegjennomføring med EK ble innført var

det få som sonet en ubetinget fengselsdom kun gjennom EK; fra 2008 tom. 2011 gjaldt dette kun 314 personer (inkluderer alle aldersgrupper) (Skarðhamar, 2013).

Vedlegg B Regresjonsanalyser

Tabell 11-1: Ungdomsreaksjoner – sammenheng mellom utvalgte kjennetegn og sannsynlighet for å motta ungdomsoppfølging og ungdomsstraff

	Ungdomsoppfølging	Ungdomsstraff
Mann	0,004*** (0,000)	0,001*** (0,000)
Innvandrere	0,002*** (0,001)	0,000 (0,000)
Minst én av foreldrene er innvandrere	0,000 (0,000)	0,000** (0,000)
Har grunnskolepoeng	-0,005*** (0,001)	-0,002*** (0,000)
Mor har høyere utdanning	-0,000** (0,000)	-0,000 (0,000)
Far har høyere utdanning	-0,001*** (0,000)	-0,000 (0,000)
Foreldre tilhører den laveste inntektskvartilen	0,000 (0,000)	0,000 (0,000)
Minst én av foreldrene har mottatt sosial ytelse når barn er 5-15 år	0,001*** (0,000)	0,000*** (0,000)
Mest sentrale kommuner	-0,001*** (0,000)	0,000 (0,000)
Antall søsken når person er 10 år	0,000 (0,000)	0,000** (0,000)

Én voksen i husholdningen når barn er 10 år	0,001** (0,000)	0,000 (0,000)
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	0,006*** (0,001)	0,001*** (0,000)
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år	0,002*** (0,000)	0,000 (0,000)
Har vært fornærmet innen fylte 15 år	0,004*** (0,001)	0,000 (0,000)
Har vært siktet innen fylte 15 år	0,042*** (0,002)	0,008*** (0,001)
Observasjoner	354927	354927

Kilde: Data på utlån fra SSB

Merknad: OLS regresjoner. Utvalg består av straffet og ustraffet populasjon. Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd i perioden 2018-2022 og som var 15-17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Foreldres kriminelle historikk er hentet ut når barn er 5-15 år og ekskluderer forenklet forelegg og trafikkovertredelser. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer født tidligere enn 2007. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år.

Robuste standardfeil i parentes. * indikerer signifikansnivå: * p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01.

Tabell 11-2: Ungdomsreaksjoner: Sammenheng mellom utvalgte kjennetegn og tilbakefall til kriminalitet, målt ved nye lovbrudd/siktelser etter at sak ble opprettet i konfliktrådet

	Har begått nytt lovbrudd ila. 3 år etter sak ble opprettet i konfliktrådet
Mann	0,222*** (0,074)
Innvandrere	0,002 (0,095)
Minst én av foreldrene er innvandrere	-0,005 (0,074)

Har grunnskolepoeng	-0,102 (0,072)
Foreldrene tilhører den laveste inntektskvartilen	0,024 (0,066)
Mor har høyere utdanning	-0,028 (0,070)
Far har høyere utdanning	-0,005 (0,078)
Minst én av foreldrene har mottatt sosial ytelse når barn er 5-15 år	-0,032 (0,065)
Mest sentrale kommuner	-0,044 (0,059)
Antall søsken når person er 10 år	-0,009 (0,022)
Én voksen i husholdningen når barn er 10 år	0,041 (0,060)
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	0,021 (0,059)
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år	0,067 (0,061)
Person har vært fornærmet før lovbrudd	0,043 (0,064)

Person har vært fornærmet for samme lovbrudd før lovbrudd	-0,031 (0,080)
Person har vært siktet eller straffet før lovbrudd	0,165** (0,070)
Fullført straffegjennomføringen	-0,263*** (0,056)
Har signert ungdomsplan	0,070 (0,067)
Tid fra hendelse til iverksettelse (4-12 mnd.)	-0,017 (0,056)
Tid fra hendelse til iverksettelse (mer enn 12 mnd.)	-0,081 (0,088)
Observasjoner	333

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: OLS regresjoner. Utvalg består av personer som ble idømt/ilagt ungdomsoppfølging eller ungdomsstraff i perioden 2017-2018. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer som er 16 år eller eldre på gjerningstidspunkt. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Utelatt tidskategori er 0-3 mnd.

Robuste standardfeil i parentes. * indikerer signifikansnivå: * p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01.

Tabell 11-3: Ungdomsreaksjoner: Sammenheng mellom utvalgte kjennetegn og tilbakefall til kriminalitet, målt ved nye lovbrudd/siktelser etter at sak ble opprettet i konfliktrådet, blant personer som tidligere har vært siktet eller straffet

	Har begått nytt lovbrudd ila. 3 år etter sak ble opprettet i konfliktrådet
Mann	0,239** (0,100)
Innvandrere	-0,009 (0,105)

Minst én av foreldrene er innvandrер	-0,070 (0,083)
Har grunnskolepoeng	-0,147** (0,075)
Foreldrene tilhører den laveste inntekstkvartilen	0,055 (0,070)
Mor har høyere utdanning	-0,007 (0,083)
Far har høyere utdanning	0,040 (0,089)
Minst én av foreldrene har mottatt sosial ytelse når barn er 5-15 år	-0,077 (0,070)
Mest sentrale kommuner	0,001 (0,066)
Antall søsken når person er 10 år	0,001 (0,024)
Én voksen i husholdningen når barn er 10 år	0,123* (0,068)
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	0,003 (0,065)
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år	0,043

	(0,069)
Person har vært fornærmet før lovbrudd	0,024 (0,069)
Person har vært fornærmet for samme lovbrudd før lovbrudd	-0,049 (0,083)
Fullført straffegjennomføringen	-0,287*** (0,059)
Har signert ungdomsplan	0,073 (0,069)
Tid fra hendelse til iverksettelse (4-12 mnd.)	-0,029 (0,064)
Tid fra hendelse til iverksettelse (mer enn 12 mnd.)	-0,023 (0,112)
Observasjoner	248

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene.

Merknad: OLS regresjoner. Utvalg består av personer som ble idømt/ilagt ungdomsoppfølging eller ungdomsstraff i perioden 2017-2018 og som tidligere har vært siktet eller straffet. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer som er 16 år eller eldre på gjerningstidspunkt. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Utelatt tidskategori er 0-3 mnd. Robuste standardfeil i parentes. * indikerer signifikansnivå: * p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01.

Tabell 11-4: Mekling 15-24 år: Sammenheng mellom utvalgte kjennetegn og tilbakefall til kriminalitet, målt ved nye lovbrudd/siktelser etter at sak ble opprettet i konfliktrådet

	Har begått nytt lovbrudd ila. 3 år etter sak ble opprettet i konfliktrådet
Mann	0,226*** (0,031)
Innvandrere	0,031 (0,048)

Minst én av foreldrene er innvandrer	0,028 (0,039)
Har grunnskolepoeng	-0,065 (0,049)
Foreldrene tilhører den laveste inntektskvartilen	-0,040 (0,036)
Mor har høyere utdanning	-0,006 (0,034)
Far har høyere utdanning	-0,102** (0,040)
Minst én av foreldrene har mottatt sosial ytelse når barn er 5-15 år	0,064* (0,035)
Mest sentrale kommuner	-0,013 (0,032)
Antall søsken når person er 10 år	-0,018 (0,012)
Én voksen i husholdningen når barn er 10 år	0,063* (0,033)
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	0,060 (0,038)
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år	0,042 (0,032)
Person har vært fornærmet før lovbrudd	0,144*** (0,037)

Person har vært fornærmet for samme lovbrudd før lovbrudd	-0,044 (0,049)
Person har vært siktet eller straffet før lovbrudd	0,171*** (0,030)
Sak meklet og helt løst	-0,031 (0,031)
Tid fra hendelse til iverksettelse (4-12 mnd.)	-0,024 (0,030)
Tid fra hendelse til iverksettelse (mer enn 12 mnd.)	-0,086 (0,061)
Observasjoner	1100

Kilde: Data på utlån fra SSB og Sekretariatet for konfliktrådene

Merknad: OLS regresjoner. Utvalg består av personer som ble idømt/ilagt mekling i perioden 2017-2018. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler.

Grunnskolepoeng er regnet ut for personer som er 16 år eller eldre på gjerningstidspunkt. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Utelatt tidskategori er 0-3 mnd.

Robuste standardfeil i parentes. * indikerer signifikansnivå: * p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01.

Vedlegg C Sammenslåing av lovbrudd

Tabell 11-5: Definisjoner av lovbrudd i ulike datasett og sammenslåing av disse

Mekling og SSB	Ungdomsreaksjoner og SSB
<p>Kategorier med lovbrudd – meklingsdata fra konfliktrådet</p> <ul style="list-style-type: none">• Annen konflikt• Annen vinningskriminalitet• Innbrudd• Krenkelse• Narkotika• Naskeri• Nærmiljøkonflikt• Ran• Seksualkriminalitet• Skadeverk• Trusler• Tyveri• Vold• Økonomisk kriminalitet	<p>Kategorier lovbrudd – data om ungdomsreaksjoner fra konfliktrådet</p> <ul style="list-style-type: none">• 1 Annen kriminalitet• 2 Eiendomsskade• 3 Eiendomstyveri• 4 Ordens- og integritetskrenkelse• 5 Rusmiddellovbrudd• 6 Seksuallovbrudd• 7 Trafikkovertrødelse• 8 Vold og mishandling
<p>Meklingsdata – slår sammen noen kategorier:</p> <ul style="list-style-type: none">• 1 Annet: Annen konflikt, annen kriminalitet, nærmiljøkonflikter• 2 Vinning: annen vinningskriminalitet, naskeri, tyveri, innbrudd, ran, økonomiske konflikter• 3 Krenkelse: krenkelse• 4 Narkotika: narkotika• 5 Seksualkriminalitet: seksualkriminalitet• 6 Skadeverk: skadeverk• 7 Vold og trusler: trusler, vold	<p>Lovbruddskoder fra SSB, og hvordan vi tilpasser disse til lovbrudd i konfliktrådsdata ungdomsreaksjoner:</p> <ul style="list-style-type: none">• 1 Eiendomstyveri → eiendomstyveri (3)• 2 Annet vinningslovbrudd → annen kriminalitet (1)• 3 Eiendomsskade → eiendomsskade (2)• 4 Vold og mishandling → vold og mishandling (8)• 5 Seksuallovbrudd → seksuallovbrudd (6)• 6 Rusmiddellovbrudd → rusmiddellovbrudd (5)• 7 Ordens- og integritetskrenkelse → ordens- og integritetskrenkelse (4)• 8 Trafikkovertrødelse → trafikkovertrødelse (7)• 9 Annet lovbrudd → annen kriminalitet (2)
<p>Lovbruddskoder fra SSB, og hvordan vi tilpasser disse til sammenslåtte meklingslovsbrudd:</p> <ul style="list-style-type: none">• 1 Eiendomstyveri → vinning (2)• 2 Annet vinningslovbrudd → vinning (2)• 3 Eiendomsskade → skadeverk (6)• 4 Vold og mishandling → vold og trusler (7)• 5 Seksuallovbrudd → seksualkriminalitet (5)• 6 Rusmiddellovbrudd → narkotika (4)• 7 Ordens- og integritetskrenkelse → krenkelse (3)• 8 Trafikkovertrødelse → annet (1)• 9 Annet lovbrudd → annet (1)	

Vedlegg D : Tabeller til kapittel 4

Tabell 11-6: Kjennetegn ved individer ilagt mekling i straffesak, individer som har gjennomført mekling i henlagt sak og den ustraffete befolkningen i perioden 2018-2022.

	13-14 år			15 – 17 år			18 -24 år			25 – 50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet
Individkjennetegn												
Mann		68 %	52 %	77 %	81 %	51 %	84 %	78 %	47 %	81 %	70 %	46 %
Ikke norskfødt		19 %	13 %	19 %	24 %	15 %	20 %	28 %	19 %	26 %	31 %	30 %
Minst én ikke norskfødt forelder		38 %	34 %	35 %	40 %	32 %	28 %	34 %	28 %			
Har grunnskole-poeng				89 %	89 %	93 %	88 %	86 %	92 %			
Antall grunnskole-poeng				30,3	30,6	40,3	28,8	27,9	38,9			
Kjennetegn ved foreldre												
Mors utdanningsnivå												
Mor har høyere utdanning		35 %	53 %	31 %	32 %	51 %	22 %	23 %	44 %	11 %	10 %	21 %
Mor har videregående		33 %	27 %	35 %	32 %	29 %	39 %	35 %	31 %	32 %	31 %	32 %
Mor har grunnskole		27 %	15 %	29 %	29 %	15 %	30 %	28 %	15 %	35 %	33 %	20 %

	13-14 år			15 – 17 år			18 -24 år			25 – 50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet
Uoppgitt utdanning mor		5 %	5 %	5 %	7 %	5 %	9 %	14 %	9 %	22 %	25 %	26 %
Fars utdanningsnivå												
Far har høyere utdanning		18 %	37 %	19 %	18 %	36 %	14 %	12 %	33 %	9 %	10 %	20 %
Far har videregående		46 %	40 %	43 %	41 %	40 %	44 %	42 %	40 %	39 %	34 %	36 %
Far har grunnskole		28 %	16 %	27 %	31 %	16 %	31 %	28 %	15 %	28 %	28 %	16 %
Uoppgitt utdanning far		9 %	8 %	10 %	10 %	8 %	12 %	18 %	12 %	23 %	28 %	27 %
Foreldres inntektsnivå												
Inntektskvartil 1		41 %	27 %	42 %	45 %	26 %	38 %	40 %	24 %	37 %	40 %	24 %
Inntektskvartil 2		26 %	21 %	25 %	24 %	21 %	29 %	24 %	23 %	30 %	27 %	27 %
Inntektskvartil 3		18 %	23 %	20 %	14 %	24 %	20 %	24 %	25 %	22 %	21 %	26 %
Inntektskvartil 4		14 %	29 %	14 %	17 %	30 %	13 %	12 %	28 %	11 %	12 %	23 %
Foreldres mottak av stønader												
Minst én av foreldrene har mottatt bostøtte når barn er mellom 5-15 år		38 %	17 %	34 %	41 %	16 %	32 %	30 %	14 %			

	13-14 år			15 – 17 år			18 -24 år			25 – 50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet
Minst én av foreldrene har mottatt sosialhjelp når barn er mellom 5-15 år		41 %	18 %	38 %	41 %	18 %	38 %	36 %	16 %			
Minst én av foreldrene har mottatt uføretrygd når barn er mellom 5-15 år		21 %	13 %	20 %	21 %	14 %	18 %	17 %	11 %			
Foreldres kriminelle bakgrunn												
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år		42 %	22 %	43 %	41 %	23 %	40 %	37 %	22 %			
Oppvekst og boforhold												
Familiesammensetning												
Mor er gift når barn er 10 år		45 %	59 %	49 %	42 %	61 %	42 %	42 %	62 %			
Antall søsken når person er 10 år. Barnet selv er ikke inkludert.		2,246	1,92	2,258	2,244	1,95	2,322	2,402	1,971			

	13-14 år			15 – 17 år			18 -24 år			25 – 50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet
Antall personer/voksne i husholdningen utover barna når barnet er 10 år		1,826	1,905	1,846	1,802	1,909	1,797	1,762	1,883			
Antall personer i husholdningen når person er 10 år		4,282	4,315	4,324	4,261	4,327	4,274	4,285	4,332			
Én voksen i husholdningen når barn er 10 år		0,256	0,151	0,235	0,261	0,147	0,262	0,280	0,159			
Kontakt med barnevernet												
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år		42 %	13 %	32 %	34 %	12 %	28 %	25 %	9 %			
Bosted												
Minst sentrale kommuner		10 %	6 %	16 %	17 %	13 %	20 %	17 %	13 %	18 %	14 %	13 %
Mellomsentrale kommuner		56 %	21 %	54 %	50 %	42 %	51 %	44 %	39 %	40 %	37 %	33 %
Mest sentrale kommuner		28 %	21 %	29 %	32 %	41 %	22 %	26 %	38 %	21 %	24 %	27 %

	13-14 år			15 - 17 år			18 -24 år			25 - 50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet
Kvalitet på oppvekstvilkår												
Personer med vanlige/gode oppvekstvilkår		26 %	55 %	23 %	26 %	55 %	32 %	36 %	59 %			
N	19	1671	136959	3494	635	195 977	1769	559	389 424	2545	1654	1 522 368

Lovbruddshistorikk og tidligere status som fornærmet												
Tidligere status som fornærmet												
Antall registreringer som fornærmet før lovbrudd		0,155		0,43	0,252		0,786	0,811		1,804	2,371	
Person har vært fornærmet før lovbrudd		14 %		26 %	19 %		41 %	45 %		63 %	67 %	
Person har vært registrert fornærmet for samme lovbrudd før lovbrudd		2 %		8 %	6 %		20 %	18 %		30 %	33 %	

	13-14 år			15 – 17 år			18 -24 år			25 – 50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ustraffet
Lovbruddshistorikk												
Antall siktelsler før lovbrudd		0,457		0,908	0,871		2,91	2,77		10,522	12,838	
Person har vært siktet før lovbrudd		31 %		38 %	32 %		58 %	60 %		75 %	68 %	
Person har vært siktet for samme lovbrudd før lovbrudd		19 %		21,5 %	17 %		29 %	20 %		45 %	38 %	
N		116		989	139		916	74		1170	259	

Kilde: Data på utlån fra Konfliktrådet og SSB.

Merknad: Straffet populasjon består av påklagde i saker som ble opprettet i perioden 2018-2022. Alder er definert som alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng for straffet populasjon er regnet ut for personer som er 16 år eller eldre på gjerningstidspunkt. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Vanlige/gode oppvekstvilkår er definert som følger: foreldre tilhører ikke den laveste inntekstkvarteren når barn er 5-15 år, foreldre har ikke mottatt sosiale ytelser (sosialhjelp eller bostøtte) når barn er 5-15 år, person har ikke mottatt barnevernstiltak innen fylte 15 år og foreldre har ikke vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år (ekskudert forenklet forelegg og trafikkovertredelse). Informasjon om lovbruddshistorikk og tidligere status som fornærmet vises for personer som har mottatt mekling i periode 2017-2018. Informasjon om status som tidligere fornærmet og siktet er hentet fra SSB. Data om siktelsler er tilgjengelig fra 1992 og data om tidligere status som fornærmet er tilgjengelig fra 2004. Ustraffet populasjon består av personer som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Ustraffet populasjon sin alder er definert som vedkommende sin alder i 2022. Grunnskolepoeng for ustraffet populasjon er regnet ut for personer som er 16 år eller eldre i vårt datasett.

Tabell 11-7: Kjennetegn ved mottakere av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging og den jevnaldrende ustraffede befolkningen i perioden 2018-2022

	Ungdomsstraff	Ungdomsoppfølging	Ustraffet befolkning
Individkjennetegn			
Mann	96 %	85 %	49 %
Ikke norskfødt	28 %	22 %	17 %
Minst én ikke norskfødt forelder	56 %	43 %	30 %
Har grunnskolepoeng	75 %	82 %	92 %
Antall grunnskolepoeng	21,9	25,5	39,7
Kjennetegn ved foreldre			
Mors utdanningsnivå			
Mor har høyere utdanning	21 %	27 %	48 %
Mor har videregående	33 %	33 %	30 %
Mor har grunnskole	36 %	34 %	15 %
Uoppgitt utdanning mor	10 %	6 %	7 %
Fars utdanningsnivå			
Far har høyere utdanning	15 %	17 %	35 %
Far har videregående	38 %	42 %	40 %
Far har grunnskole	32 %	31 %	15 %
Uoppgitt utdanning far	15 %	11 %	9 %
Foreldres inntektsnivå			
Inntektskvartil 1	58 %	50 %	25 %
Inntektskvartil 2	23 %	22 %	22 %
Inntektskvartil 3	12 %	15 %	24 %
Inntektskvartil 4	6 %	12 %	29 %
Foreldres mottak av stønader			
Minst én av foreldrene har mottatt bostøtte når barn er mellom 5-15 år	52 %	45 %	15 %
Minst én av foreldrene har mottatt sosialhjelp når barn er mellom 5-15 år	58 %	49 %	17 %
Minst én av foreldrene har mottatt uføretrygd når barn er mellom 5-15 år	24 %	23 %	13 %
Foreldres kriminelle bakgrunn			
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år	47 %	49 %	22 %

	Ungdomsstraff	Ungdomsoppfølging	Ustraffet befolkning
Oppvekst og boforhold			
Familiesammensetning			
Mor er gift når barn er 10 år	44 %	45 %	62 %
Antall søsken når person er 10 år. Barnet selv er ikke inkludert.	2,705	2,368	1,962
Antall personer/voksne i husholdningen utover barna når barnet er 10 år	1,844	1,779	1,897
Antall personer i husholdningen når person er 10 år	4,367	4,248	4,329
Én voksen i husholdningen når barn er 10 år	0,298	0,305	0,153
Kontakt med barnevernet			
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	51 %	44 %	11 %
Bosted			
Minst sentrale kommuner	12 %	14 %	13 %
Mellomsentrale kommuner	40 %	52 %	40 %
Mest sentrale kommuner	46 %	33 %	40 %
Kvalitet på oppvekstvilkår			
Personer med vanlige/gode oppvekstvilkår	15 %	20 %	57 %
N	324	1 877	475 667
Lovbruddshistorikk og tidligere status som fornærmet			
Tidligere status som fornærmet			
Antall registreringer som fornærmet før lovbrudd	0,711	0,676	
Person har vært fornærmet før lovbrudd	34 %	37 %	
Person har vært registrert fornærmet for samme lovbrudd før lovbrudd	16 %	14 %	
Lovbruddshistorikk			
Antall siktelser før lovbrudd	5,684	3,08	
Person har vært siktet før lovbrudd	76 %	73 %	
Person har vært siktet for samme lovbrudd før lovbrudd	66 %	46 %	
N	76	598	

Kilde: Data på utlån fra SSB.

Merknad: Straffet populasjon består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var 15-17 år på gjerningstidspunktet. Ustraffet populasjon består av personer født mellom 2000-2007 som ikke er blitt straffet i løpet av perioden 2018-2022. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer født tidligere enn 2007. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Vanlige/gode oppvekstvilkår er definert som følger: foreldre tilhører ikke den laveste inntekstkvarteren når barn er 5-15 år, foreldre har ikke mottatt sosiale ytelser (sosialhjelp eller bostøtte) når barn er 5-15 år, person har ikke mottatt barnevernstiltak innen fylte 15 år og foreldre har ikke vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år (ekskludert forenklet forelegg og trafikkovertredelse). Informasjon om lovbruddshistorikk og tidligere status som fornærmet vises for personer som har mottatt mekling i periode 2017–2018. Informasjon om status som tidligere fornærmet og siktet er hentet fra SSB. Data om siktelser er tilgjengelig fra 1992 og data om tidligere status som fornærmet er tilgjengelig fra 2004.

Tabell 11-8: Kjennetegn ved fornærmede i meklingsaker (2020 - sept. 2024) og den ikke fornærmede befolkningen, fordelt etter alder

	Fornærmet mellom 15-24 år			Fornærmet mellom 25-50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ikke fornærmet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ikke fornærmet
Individkjennetegn						
Mann	65 %	52 %	51 %	49 %	49 %	49 %
Ikke norskfødt	16 %	25 %	19 %	29 %	32 %	38 %
Minst én ikke norskfødt forelder	29 %	35 %	26 %	16 %	18 %	13 %
Har grunnskolepoeng	90 %	87 %	92 %			
Antall grunnskolepoeng	32,838	31,268	38,207			
Lovbruddshistorikk						
Person har vært siktet før fornærmelse (ekskl. trafikkovertrødelse)	16 %	19 %	6 %	23 %	23 %	8 %
Person har vært straffet før fornærmelse (ekskl. forenklet forelegg)	12 %	14 %	6 %	22 %	23 %	8 %
Kjennetegn ved foreldre						
Mors utdanningsnivå						
Mor har høyere utdanning	31 %	28 %	42 %	14 %	12 %	16 %
Mor har videregående	36 %	34 %	32 %	34 %	33 %	30 %
Mor har grunnskole	26 %	29 %	15 %	28 %	29 %	19 %
Uoppgitt utdanning mor	6 %	9 %	11 %	25 %	26 %	34 %
Fars utdanningsnivå						
Far har høyere utdanning	18 %	17 %	31 %	13 %	13 %	16 %
Far har videregående	46 %	41 %	41 %	37 %	35 %	33 %
Far har grunnskole	26 %	28 %	15 %	24 %	25 %	16 %
Uoppgitt utdanning far	10 %	13 %	13 %	26 %	27 %	35 %
Foreldres inntektsnivå						
Inntektskvartil 1	37 %	42 %	23 %	34 %	36 %	25 %
Inntektskvartil 2	27 %	25 %	23 %	29 %	29 %	29 %
Inntektskvartil 3	21 %	20 %	26 %	23 %	22 %	26 %

	Fornærmet mellom 15-24 år			Fornærmet mellom 25-50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ikke fornærmet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ikke fornærmet
Inntektskvartil 4	16 %	13 %	28 %	14 %	13 %	21 %
Foreldres mottak av stønader						
Minst én av foreldrene har mottatt bostøtte når barn er mellom 5-15 år	29 %	32 %	12 %			
Minst én av foreldrene har mottatt sosialhjelp når barn er mellom 5-15 år	33 %	37 %	14 %			
Minst én av foreldrene har mottatt uføretrygd når barn er mellom 5-15 år	18 %	19 %	10 %			
Foreldres kriminelle bakgrunn						
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år	37 %	38 %	20 %			
Oppvekst og boforhold						
Familiesammensetning						
Mor er gift når barn er 10 år	49 %	52 %	62 %			
Antall søsken når person er 10 år. Barnet selv er ikke inkludert.	2,205	2,395	1,959			
Antall personer/voksne i husholdningen utover barna når barnet er 10 år	1,846	1,844	1,892			
Antall personer i husholdningen når person er 10 år	4,225	4,376	4,357			
Én voksen i husholdningen når personen er 10 år	23 %	23 %	15 %			
Kontakt med barnevernet						
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	27 %	28 %	7 %			

	Fornærmet mellom 15-24 år			Fornærmet mellom 25-50 år		
	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ikke fornærmet	Mekling i konfliktråd	Henlagt straffesak	Ikke fornærmet
Bosted						
Minst sentrale kommuner	19 %	19 %	14 %	16 %	14 %	14 %
Mellomsentrale kommuner	50 %	47 %	39 %	39 %	36 %	30 %
Mest sentrale kommuner	26 %	26 %	36 %	21 %	23 %	21 %
Kvalitet på oppvekstvilkår						
Personer med vanlige/gode oppvekstvilkår	37 %	32 %	61 %			
N	1676	1445	537 494	2027	2937	1 127 348

Kilde: Data på utlån fra SSB.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer fornærmet i meklingsaker som ble opprettet i perioden 2020 - sept. 2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Utvalg av ikke fornærmede personer består av personer som ikke har vært fornærmet i perioden 1990-2022. Alder blant ikke fornærmede er definert som vedkommende sin alder i 2020. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer 16 år eller eldre. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Vanlige/gode oppvekstvilkår er definert som følger: foreldre tilhører ikke den laveste inntekstkvarteren når barn er 5-15 år, foreldre har ikke mottatt sosiale ytelser (sosialhjelp eller bostøtte) når barn er 5-15 år, person har ikke mottatt barnevernstiltak innen fylte 15 år og foreldre har ikke vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år (ekskludert forenklet forelegg og trafikkovertrødelse).

Tabell 11-9: Kjennetegn ved fornærmede mellom 15-24 år i ungdomsreaksjoner (2020 – sept. 2024) og i den jevnaldrende befolkningen

	Ungdomsstraff	Ungdomsoppfølging	Ikke fornærmet
<i>Mann</i>	87 %	80 %	51 %
<i>Ikke norskfødt</i>	26 %	20 %	19 %
<i>Minst én ikke norskfødt forelder</i>	45 %	34 %	26 %
<i>Har grunnskolepoeng</i>	81 %	86 %	92 %
<i>Antall grunnskolepoeng</i>	28,273	30,601	38,207
<i>Person har vært siktet før fornærmelse (ekskl. trafikkovertredelse)</i>	30 %	21 %	6 %
<i>Person har vært straffet før fornærmelse (ekskl. forenklet forelegg)</i>	19 %	10 %	6 %
<i>Mor har høyere utdanning</i>	35 %	37 %	45%
<i>Mor har videregående</i>	24 %	32 %	32 %
<i>Mor har grunnskole</i>	32 %	25 %	15 %
<i>Uoppgitt utdanning mor</i>	8 %	6 %	11 %
<i>Far har høyere utdanning</i>	27 %	21 %	31 %
<i>Far har videregående</i>	38 %	44 %	41 %
<i>Far har grunnskole</i>	21 %	24 %	15 %
<i>Uoppgitt utdanning far</i>	15 %	11 %	13 %
<i>Inntektskvartil 1</i>	48 %	37 %	23 %
<i>Inntektskvartil 2</i>	17 %	24 %	23 %
<i>Inntektskvartil 3</i>	16 %	19 %	26 %
<i>Inntektskvartil 4</i>	19 %	20 %	28 %
<i>Minst én av foreldrene har mottatt bostøtte når barn er mellom 5-15 år</i>	32 %	30 %	12 %
<i>Minst én av foreldrene har mottatt sosialhjelp når barn er mellom 5-15 år</i>	35 %	32 %	14 %

	Ungdomsstraff	Ungdomsoppfølging	Ikke fornærmet
<i>Minst én av foreldrene har mottatt uføretrygd når barn er mellom 5-15 år</i>	17 %	21 %	10 %
<i>Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år</i>	33 %	38 %	20 %
<i>Mor er gift når barn er 10 år</i>	54 %	49 %	62 %
<i>Antall søsken når person er 10 år. Barnet selv er ikke inkludert.</i>	1,965	2,190	1,959
<i>Antall personer/voksne i husholdningen utover barna når barnet er 10 år</i>	1,815	1,843	1,892
<i>Antall personer i husholdningen når person er 10 år</i>	4,123	4,248	4,357
<i>Én voksen i husholdningen når personen er 10 år</i>	23 %	21 %	15 %
<i>Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år</i>	23 %	30 %	7 %
<i>Minst sentrale kommuner</i>	6 %	12 %	14 %
<i>Mellomsentrale kommuner</i>	41 %	48 %	39%
<i>Mest sentrale kommuner</i>	47 %	36 %	36 %
Kvalitet på oppvekstvilkår			
<i>Personer med vanlige/gode oppvekstvilkår</i>	32 %	34 %	61 %
N	96	501	537 494

Kilde: Data på utlån fra Sekretariatet for konfliktrådene og SSB.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer mellom 15-24 år fornærmet i ungdomsreaksjoner som ble opprettet i perioden 2020 – sept. 2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Utvalg av ikke fornærmede personer består av personer som ikke har vært fornærmet i perioden 1990-2022. Alder blant ikke fornærmede er definert som vedkommende sin alder i 2020. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer 16 år eller eldre. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Vanlige/gode oppvekstvilkår er definert som følger: foreldre tilhører ikke den laveste inntekstkvartilen når barn er 5-15 år, foreldre har ikke mottatt sosiale ytelser (sosialhjelp eller bostøtte) når barn er 5-15 år, person har ikke mottatt barnevernstiltak innen fylte 15 år og foreldre har ikke vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år (ekskludert forenklet forelegg og trafikkovertredelse).

Tabell 11-10: Kjennetegn ved fornærmede i meklingsaker, fordelt etter tidligere status som straffet. Utvalget består av fornærmede mellom 15-24 år i 2020 – sept. 2024

	Mekling i konfliktråd		Henlagt straffesak	
	<i>Tidligere straffet</i>	<i>Ikke tidligere straffet</i>	<i>Tidligere straffet</i>	<i>Ikke tidligere straffet</i>
Individkjennetegn				
<i>Mann</i>	81 %	63 %	66 %	50 %
<i>Ikke norskfødt</i>	13 %	17 %	27 %	24 %
<i>Minst én ikke norskfødt forelder</i>	23 %	30 %	34 %	35 %
<i>Har grunnskolepoeng</i>	86 %	91 %	84 %	88 %
<i>Antall grunnskolepoeng</i>	26,755	33,841	26,853	32,079
Kjennetegn ved foreldre				
Mors utdanningsnivå				
<i>Mor har høyere utdanning</i>	21 %	33 %	14 %	30 %
<i>Mor har videregående</i>	39 %	36 %	40 %	33 %
<i>Mor har grunnskole</i>	36 %	24 %	40 %	27 %
<i>Uoppgitt utdanning mor</i>	5 %	7 %	6 %	9 %
Fars utdanningsnivå				
<i>Far har høyere utdanning</i>	13 %	19 %	8 %	18 %
<i>Far har videregående</i>	45 %	46 %	34 %	42 %
<i>Far har grunnskole</i>	34 %	25 %	44 %	26 %
<i>Uoppgitt utdanning far</i>	7 %	10 %	14 %	13 %
Foreldres inntektsnivå				
<i>Inntektskvartil 1</i>	40 %	36 %	48 %	41 %
<i>Inntektskvartil 2</i>	30 %	26 %	26 %	25 %
<i>Inntektskvartil 3</i>	19 %	21 %	19 %	20 %
<i>Inntektskvartil 4</i>	12 %	17 %	7 %	14 %
Foreldres mottak av stønader				
<i>Minst én av foreldrene har mottatt bostøtte når barn er mellom 5-15 år</i>	40 %	28 %	39 %	31 %
<i>Minst én av foreldrene har mottatt sosialhjelp når barn er mellom 5-15 år</i>	48 %	31 %	45 %	35 %
<i>Minst én av foreldrene har mottatt uføretrygd når barn er mellom 5-15 år</i>	21 %	18 %	19 %	19 %

	Mekling i konfliktråd		Henlagt straffesak	
	Tidligere straffet	Ikke tidligere straffet	Tidligere straffet	Ikke tidligere straffet
Foreldres kriminelle bakgrunn				
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år	51 %	36 %	48 %	37 %
Oppvekst og boforhold				
Familiesammensetning				
Mor er gift når barn er 10 år	39 %	51 %	43 %	54 %
Antall søsken når person er 10 år. Barnet selv er ikke inkludert.	2,586	2,151	2,344	2,403
Antall personer/voksne i husholdningen utover barna når barnet er 10 år	1,763	1,859	1,815	1,848
Antall personer i husholdningen når person er 10 år	4,186	4,231	4,278	4,39
Én voksen i husholdningen når personen er 10 år	31 %	22 %	28 %	22 %
Kontakt med barnevernet				
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	37 %	25 %	34 %	27 %
Bosted				
Minst sentrale kommuner	22 %	19 %	21 %	19 %
Mellomsentrale kommuner	50 %	49 %	48 %	47 %
Mest sentrale kommuner	24 %	27 %	24 %	27 %
Kvalitet på oppvekstvilkår				
Personer med vanlige/gode oppvekstvilkår	26 %	38 %	24 %	33 %
N	205	1471	195	1250

Kilde: Data på utlån fra Konfliktrådet og SSB.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer mellom 15-24 år fornærmet i meklingsaker som ble opprettet i perioden 2020 – sept. 2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer 16 år eller eldre. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Vanlige/gode oppvekstvilkår er definert som følger: foreldre tilhører ikke den laveste inntekstkvartilen når barn er 5-15 år, foreldre har ikke mottatt sosiale ytelser (sosialhjelp eller bostøtte) når barn er 5-15 år, person har ikke mottatt barnevernstiltak innen fylte 15 år og foreldre har ikke vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år (ekskludert forenklet forelegg og trafikkovertredelse).

Tabell 11-11: Kjennetegn ved fornærmede mellom i ungdomsreaksjoner, fordelt etter tidligere status som straffet. Utvalget består av fornærmede mellom 15-24 år i 2020 – sept. 2024

	Ungdomsstraff		Ungdomsoppfølging	
	Tidligere straffet	Ikke tidligere straffet	Tidligere straffet	Ikke tidligere straffet
Individkjennetegn				
Mann		85 %	88 %	80 %
Ikke norskfødt		23 %	28 %	19 %
Minst én ikke norskfødt forelder		48 %	37 %	33 %
Har grunnskolepoeng		79 %	79 %	87 %
Antall grunnskolepoeng		29,156	25,104	31,52
Kjennetegn ved foreldre				
Mors utdanningsnivå				
Mor har høyere utdanning		40 %	31 %	38 %
Mor har videregående		22 %	22 %	33 %
Mor har grunnskole		32 %	43 %	23 %
Uoppgitt utdanning mor		6 %	4 %	6 %
Fars utdanningsnivå				
Far har høyere utdanning		32 %	20 %	22 %
Far har videregående		33 %	41 %	44 %
Far har grunnskole		22 %	26 %	24 %
Uoppgitt utdanning far		13 %	14 %	10 %
Foreldres inntektsnivå				
Inntektskvartil 1		46 %	62 %	34 %
Inntektskvartil 2		17 %	12 %	25 %
Inntektskvartil 3		17 %	16 %	20 %
Inntektskvartil 4		20 %	10 %	21 %
Foreldres mottak av stønader				
Minst én av foreldrene har mottatt bostøtte når barn er mellom 5-15 år		36 %	39 %	29 %
Minst én av foreldrene har mottatt sosialhjelp når barn er mellom 5-15 år		39 %	43 %	30 %

	Ungdomsstraff		Ungdomsoppfølging	
	Tidligere straffet	Ikke tidligere straffet	Tidligere straffet	Ikke tidligere straffet
Minst én av foreldrene har mottatt uføretrygd når barn er mellom 5-15 år		17 %	20 %	22 %
Foreldres kriminelle bakgrunn				
Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år		33 %	43 %	38 %
Oppvekst og boforhold				
Familiesammensetning				
Mor er gift når barn er 10 år		51 %	51 %	49 %
Antall søsken når person er 10 år. Barnet selv er ikke inkludert.		1,929	2,447	2,16
Antall personer/voksne i husholdningen utover barna når barnet er 10 år		1,815	1,891	1,837
Antall personer i husholdningen når person er 10 år		4,062	4,413	4,229
Én voksen i husholdningen når personen er 10 år		25 %	22 %	22 %
Kontakt med barnevernet				
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år		23 %	37 %	29 %
Bosted				
Minst sentrale kommuner		6 %	22 %	11 %
Mellomsentrale kommuner		42 %	43 %	48 %
Mest sentrale kommuner		46 %	33 %	36 %
Kvalitet på oppvekstvilkår				
Personer med vanlige/gode oppvekstvilkår		32 %	23 %	35 %
N	18	78	51	450

Kilde: Data på utlån fra konfliktrådet og SSB.

Merknad: Utvalg av fornærmede består av personer mellom 15-24 år fornærmet i ungdomsreaksjoner som ble opprettet i perioden 2020 – sept. 2024. Alder blant fornærmede er definert som vedkommende sin alder ved hendelse/gjerningstidspunkt. Kjennetegn ved fornærmede i ungdomsstraff som tidligere har blitt straffet er utelatt grunnet få observasjoner. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer 16 år eller eldre.

Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år. Vanlige/gode oppvekstvilkår er definert som følger: foreldre tilhører ikke den laveste inntekstkvarteren når barn er 5-15 år, foreldre har ikke mottatt sosiale ytelser (sosialhjelp eller bostøtte) når barn er 5-15 år, person har ikke mottatt barnevernstiltak innen fylte 15 år og foreldre har ikke vært siktet eller straffet når barn er 5-15 år (ekskludert forenklet forelegg og trafikkovertrедelse).

Tabell 11-12: Deskriptive kjennetegn for ungdom som mottar samfunnsstraff, betinget fengsel, ubetinget fengsel, forelegg og betinget påtaleunntatelse (2018-2022)

	Samfunnsstraff	Betinget fengsel	Ubetinget fengsel	Forelegg	Betinget påtaleunntatelse
Individkjennetegn					
<i>Mann</i>	93 %	87 %	95 %	86 %	75 %
<i>Ikke norskfødt</i>	23 %	22 %	33 %	15 %	20 %
<i>Minst én ikke norskfødt forelder</i>	60 %	43 %	62 %	33 %	42 %
<i>Har grunnskolepoeng</i>	84 %	81 %	72 %	91 %	88 %
<i>Antall grunnskolepoeng</i>	25,882	25,774	20,528	31,02	30,196
Kjennetegn ved foreldre					
Mors utdanningsnivå					
<i>Mor har høyere utdanning</i>	21 %	29 %	11 %	33 %	33 %
<i>Mor har videregående</i>	29 %	31 %	29 %	37 %	32 %
<i>Mor har grunnskole</i>	43 %	34 %	44 %	26 %	29 %
<i>Uoppgitt utdanning mor</i>	6 %	7 %	17 %	5 %	5 %
Fars utdanningsnivå					
<i>Far har høyere utdanning</i>	16 %	18 %	14 %	19 %	23 %
<i>Far har videregående</i>	34 %	40 %	33 %	47 %	39 %

	Samfunnsstraff	Betinget fengsel	Ubetinget fengsel	Forelegg	Betinget påtaleunntatelse
<i>Far har grunnskole</i>	37 %	31 %	39 %	26 %	28 %
<i>Uoppgitt utdanning far</i>	14 %	11 %	14 %	8 %	10 %
Foreldres inntektsnivå					
<i>Inntektskvartil 1</i>	56 %	48 %	62 %	36 %	42 %
<i>Inntektskvartil 2</i>	24 %	22 %	16 %	23 %	21 %
<i>Inntektskvartil 3</i>	10 %	16 %	15 %	22 %	19 %
<i>Inntektskvartil 4</i>	10 %	14 %	7 %	19 %	18 %
Foreldres mottak av stønader					
<i>Minst én av foreldrene har mottatt bostøtte når barn er mellom 5-15 år</i>	53 %	44 %	55 %	29 %	35 %
<i>Minst én av foreldrene har mottatt sosialhjelp når barn er mellom 5-15 år</i>	56 %	46 %	62 %	32 %	38 %
<i>Minst én av foreldrene har mottatt uføretrygd når barn er mellom 5-15 år</i>	23 %	22 %	24 %	18 %	19 %
Foreldres kriminelle bakgrunn					
<i>Minst én av foreldrene har vært siktet eller straffet når barnet er 5-15 år</i>	55 %	50 %	50 %	41 %	41 %

	Samfunnsstraff	Betinget fengsel	Ubetinget fengsel	Forelegg	Betinget påtaleunntatelse
Oppvekst og boforhold					
Familiesammensetning					
Mor er gift når barn er 10 år	46 %	46 %	53 %	50 %	50 %
Antall søsken når person er 10 år. Barnet selv er ikke inkludert.	2,612	2,396	3,024	2,219	2,268
Antall personer/voksne i husholdningen utover barna når barnet er 10 år	1,757	1,812	2,02	1,815	1,818
Antall personer i husholdningen når person er 10 år	4,414	4,299	5,141	4,293	4,295
Kontakt med barnevernet					
Har hatt barnevernstiltak innen fylte 15 år	42 %	43 %	47 %	27 %	30 %
Bosted					
Minst sentrale kommuner	9 %	10 %	10 %	15 %	10 %
Mellomsentrale kommuner	33 %	48 %	37 %	48 %	41 %
Mest sentrale kommuner	55 %	41 %	48 %	36 %	47 %
N	533	976	133	4816	7362

Kilde: Data på utlån fra SSB.

Merknad: Utvalget består av personer straffet for lovbrudd (avgjørelsestidspunkt) i perioden 2018-2022 og som var 15-17 år på gjerningstidspunktet. Foreldres inntekt er regnet ut som summen av mor og far sin gjennomsnittlige G inntekt når barn er 5-15 år, og deretter delt inn i kvartiler. Grunnskolepoeng er regnet ut for personer født tidligere enn 2007. Bostedskommune er hentet ut når person er 15 år.

oslo**economics**

www.osloeconomics.no

E-post og telefon:
post@osloeconomics.no
+47 21 99 28 00

Besøksadresse:
Klingenberggata 7A
0161 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo

Bråk og virkninger av gjenopprettende prosess etter lovbrudd